

سند راهبردی انتقال اقتصاد

برنامه دولت اقدام و تحول

استان لرستان

سند راهبردی انقلاب اقتصادی

استان لرستان

سند راهبردی انقلاب اقتصادی زیر نظر دکتر
علی رضایی میرقائد تهیه و تدوین شده است.

ویراستار فنی: دکتر سید اسعد حسینی
همکاران پژوهشی: ناصر مولایی، اسماعیل لجمیری، حسن محمدیان مصمم،
عباس علی پور، مصطفی رشیدی، بهزاد همتی، سعید ضرغامی، میثم داوری، نواب
میرزایی، ایمان ارفعی مقدم، پرستو میمنی، سعید یوسفی، رزینا لطفی جبلی،
سعیده جلالی، مصیب قره بیگی، سمیه ملکی پور، حمید نصیر، سید رمضان
عقیلی، بهاره ایمانی، جمیله اسمعیلی، پویان کیانی و فاطمه شیخ زاده
طراح جلد و صفحه آرایی: محمود خستو، مهدی نجفی

بهار ۱۴۰۰

بهره برداری از مطالب پژوهش سند راهبردی انقلاب اقتصادی با ذکر منبع و نام پژوهشگران بلا مانع است.
حق چاپ محفوظ است.

بسمه تعالی

با توجه به برگزاری سیزدهمین دوره انتخابات ریاست جمهوری، کاندیداها رویکردها و برنامه های مختلف خود را برای دولت آینده مطرح می کنند. یکی از طرح های اینجانب که از سالها قبل مدنظر قرار گرفته، ایجاد ایالت های اقتصادی است که حاصل آن تمرکززدایی از مرکز و توجه به مناطق و استان ها می باشد.

یکی از اقسام عدالت، عدالت سرزمینی است که در قالب طرح های آمایش سرزمین تجلی می یابد. آمایش سرزمین مدیریت خردمندانه و عالمانه فضا و نگرشی جامع به برنامه ریزی و مدیریت بهینه بهره برداری پایدار از سرزمین است. کاربرد آمایش سرزمین برای شناخت و رعایت قابلیت و استعداد زمین و منابع موجود در آن برای کشورهایی که در صدد حرکت در مسیر توسعه پایدار هستند، اجتناب ناپذیر است.

کشور ایران دارای قابلیت ها و ظرفیت های فراوانی برای پیشرفت است. با اجرایی کردن طرح های آمایش سرزمین و فعال نمودن مزیت ها و استعدادهای هر استان، دستیابی به ایران بزرگ اقتصادی و تعامل سازنده با دنیا به ویژه کشورهای آسیای جنوب غربی و در راس آنها، پانزده کشور همسایه ایران، می تواند ما را به یکی از بازیگران اصلی در عرصه اقتصادی و سیاسی جهان تبدیل نموده و استان ها و مناطق کشور را نیز به بالاترین حد پیشرفت برساند. در این راستا، چنانچه دولت اقدام و تحول موفق به کسب اعتماد مردم شود، در ابتدای فعالیت خود، سند اقدام و تحول را بر مبنای این کتاب، با استان ها امضا خواهد نمود تا تکلیف برنامه ریزی استانی و منطقه ای برای چهار سال آینده شفاف و قابل پیش بینی باشد.

در این مجموعه؛ اطلس استعدادهای، ظرفیت ها، تنگناها و آسیب ها شناسایی و ترسیم شده و درکی واقع بینانه از مناطق و استانهای کشور ارائه گردیده است. همچنین، راهبردها و سیاست های توسعه اقتصادی استان به تفکیک بخش های مختلف در دو فصل مجزا ارائه شده است. دولت اقدام و تحول، آماده پذیرش پیشنهادات برای افزایش کیفیت و کارایی این سند می باشد. امیداست؛ گردآوری این مجموعه که حاصل تلاش کارشناسان، صاحب نظران و مراکز و نهادهای متعدد کشور بوده، گامی بزرگ برای تحقق آرمان پیشرفت در کشور عزیزمان باشد.

محسن رضایی

کاندیدای سیزدهمین دوره انتخابات ریاست جمهوری

بهار ۱۴۰۰

فهرست مطالب

۰	فصل اول: کلیات
۱-۱	۱-۱- مقدمه
۱	۱-۲- بیان مسئله
۳	۱-۳- اهداف بنیادین سند
۴	۱-۴- مواد و روش ها
۴	۱-۴-۱- روش تحقیق
۵	۱-۴-۲- استراتژی مطالعه موردی
۵	۱-۴-۳- جمع آوری داده ها و منبع آن ها
۶	۱-۴-۴- روش های تحلیل داده ها
۶	الف) کیفی
۷	ب) کمی
۸	فصل دوم: تحلیل محیط بیرونی
۹	۱-۲-۱- احصاء و تحلیل سیاست های کلان ملی در ابعاد مختلف
۴۱	۱-۲-۲- بررسی وضعیت، فشارها و روندها در ابعاد سیاسی، اقتصادی، اجتماعی، محیط زیستی و ارتباطی
۴۱	۱-۲-۲-۱- بررسی وضعیت
۴۲	۱-۲-۲-۲- توان اکولوژیک
۴۴	فصل سوم: تحلیل محیط درونی
۴۵	۱-۳-۱- تقسیمات کشوری و هم جوارهای
۴۸	۱-۳-۲- بررسی نظام طبیعی و محیط زیستی
۴۸	۱-۳-۳- ویژگی های توپوگرافی (ناهمواری ها)
۵۳	۱-۳-۳-۲- آب و هوا و اقلیم
۵۹	۱-۳-۳-۳-۱- دما
۶۱	۱-۳-۳-۳-۲- بارش
۶۳	۱-۳-۳-۳-۳- رطوبت هوا
۶۳	۱-۳-۳-۳-۴- جریان وزش بادهای
۶۴	۱-۳-۳-۳-۵- ساعات آفتابی

- ۶۵.....روزهای یخبندان.....۶-۲-۳
- ۶۵.....روزهای همراه با گردوغبار.....۷-۲-۳
- ۶۶.....منابع آب.....۳-۲-۳
- ۶۷.....منابع آب‌های سطحی.....۱-۳-۲-۳
- ۶۸.....رودخانه‌ها.....۲-۳-۲-۳
- ۷۰.....منابع آب‌های زیرزمینی.....۳-۳-۲-۳
- ۷۱.....بررسی پایداری آب.....۴-۲-۳
- ۷۵.....پوشش گیاهی و جانوری.....۵-۲-۳
- ۷۵.....پوشش گیاهی.....۱-۵-۲-۳
- ۷۶.....پوشش جانوری.....۲-۵-۲-۳
- ۷۷.....وضعیت کانسارهای معدنی.....۶-۲-۳
- ۷۸.....مخاطرات محیطی.....۷-۲-۳
- ۷۸.....زلزله.....۱-۷-۲-۳
- ۸۰.....زمین لغزش.....۲-۷-۲-۳
- ۸۲.....سیل.....۳-۷-۲-۳
- ۸۳.....فرسایش.....۴-۷-۲-۳
- ۸۴.....کاربری اراضی.....۸-۲-۳
- ۸۵.....مناطق حفاظت شده.....۹-۲-۳
- ۸۷.....کشاورزی.....۱۰-۲-۳
- ۹۰.....بررسی نظام اجتماعی-جمعیتی.....۳-۳
- ۹۰.....۱-۳-۳- بررسی و تحلیل اجتماعی و فرهنگی استان لرستان.....
- ۹۰.....۱-۱-۳- تعیین عوامل و فرایندهای فرهنگی مانع و پیشبرنده توسعه استان لرستان.....
- ۹۰.....۲-۱-۳- عوامل و فرایندهای فرهنگی-اجتماعی پیشبرنده توسعه.....
- ۹۱.....۳-۱-۳- عوامل و فرایندهای فرهنگی-اجتماعی مانع توسعه.....
- ۹۲.....۴-۱-۳- وضعیت شاخص‌های توسعه انسانی در استان لرستان.....
- ۱۰۲.....۵-۱-۳- سنجش سرمایه اجتماعی استان.....
- ۱۱۵.....۲-۳- فقر و محرومیت.....

- ۱۱۶..... طرح‌های انجام شده در زمینه مناطق محروم..... ۳-۲-۱
- ۱۲۶..... شاخص‌های جمعیتی دهستان‌های محروم استان لرستان..... ۳-۲-۲
- ۱۳۰..... جمع‌بندی..... ۳-۲-۳
- ۱۳۱..... سکونتگاه‌های غیر رسمی..... ۳-۳-۳
- ۱۳۲..... نحوه مواجهه دولت‌ها با سکونتگاه‌های غیررسمی..... ۳-۳-۱
- ۱۳۳..... سکونتگاه‌های غیررسمی در ایران و به‌طور خاص استان لرستان..... ۳-۳-۲
- ۱۳۵..... جمع‌بندی..... ۳-۳-۳
- ۱۳۷..... بررسی ویژگی‌های جمعیتی..... ۳-۴-۴
- ۱۳۷..... تغییرات تعداد جمعیت..... ۳-۴-۱
- ۱۴۰..... تراکم جمعیت..... ۳-۴-۲
- ۱۴۲..... سهم جمعیت استان از کشور..... ۳-۴-۳
- ۱۴۴..... میزان شهرنشینی و روستائیشینی..... ۳-۴-۴
- ۱۴۶..... متوسط رشد سالانه جمعیت..... ۳-۴-۵
- ۱۴۸..... هرم سنی جنسی جمعیت..... ۳-۴-۶
- ۱۵۱..... گروه عمده سنی جمعیت..... ۳-۴-۷
- ۱۵۴..... نسبت جنسی جمعیت..... ۳-۴-۸
- ۱۵۵..... متوسط بعد خانوار..... ۳-۴-۹
- ۱۵۸..... موازنه مهاجرتی..... ۳-۴-۱۰
- ۱۶۰..... مبدأ اقامت قبلی مهاجران..... ۳-۴-۱۱
- ۱۶۲..... الگوی مهاجرت..... ۳-۴-۱۲
- ۱۶۳..... ولادت‌های ثبت شده..... ۳-۴-۱۳
- ۱۶۴..... میزان باروری کل..... ۳-۴-۱۴
- ۱۶۵..... مرگ و میرهای ثبت شده..... ۳-۴-۱۵
- ۱۶۶..... امید به زندگی..... ۳-۴-۱۶
- ۱۶۷..... پیش‌بینی جمعیت تا سال ۱۴۱۵..... ۳-۴-۱۷
- ۱۶۸..... جمع‌بندی..... ۳-۴-۱۸
- ۱۶۹..... وضعیت سواد و تعلیم و تربیت رسمی-عمومی..... ۳-۵-۵

- ۱۶۹ ۱-۵-۳-۳-۳ تعلیم و تربیت رسمی - عمومی
- ۱۷۰ ۱-۱-۵-۳-۳ آمار و اطلاعات
- ۱۷۱ ۲-۱-۵-۳-۳ مهم ترین مسائل آموزش و پرورش استان لرستان
- ۱۷۲ ۳-۱-۵-۳-۳ راهکارهای پیشنهادی
- ۱۷۲ ۲-۵-۳-۳ وضعیت سواد در استان لرستان
- ۱۷۳ ۱-۲-۵-۳-۳ آمار و اطلاعات
- ۱۷۴ ۲-۲-۵-۳-۳ مهم ترین مسائل سوادآموزی
- ۱۷۴ ۳-۲-۵-۳-۳ راهکارهای پیشنهادی
- ۱۷۵ ۳-۵-۳-۳ وضعیت آموزش عالی در استان لرستان
- ۱۷۵ ۱-۳-۵-۳-۳ آمار و اطلاعات
- ۱۷۶ ۲-۳-۵-۳-۳ مهم ترین مسائل آموزش عالی
- ۱۷۷ ۳-۳-۵-۳-۳ راهکارهای پیشنهادی
- ۱۷۷ ۴-۳ بررسی نظام اقتصادی و تولید
- ۱۷۷ ۱-۴-۳ نمای کلی اقتصاد استان لرستان
- ۱۹۲ ۵-۳ نظام سکونتگاهی
- ۱۹۲ ۱-۵-۳ نظام شهرنشینی
- ۱۹۵ ۱-۱-۵-۳ بررسی تحولات جمعیتی کانون‌های شهری استان لرستان
- ۱۹۷ ۲-۱-۵-۳ وضعیت نخست شهری در استان لرستان
- ۱۹۸ ۳-۱-۵-۳ بررسی وضعیت ساختار سلسله‌مراتبی کانون‌های شهری استان
- ۲۰۲ ۴-۱-۵-۳ الگوی استقرار سکونتگاه‌های شهری استان
- ۲۰۵ ۲-۵-۳ نظام روستانشینی
- ۲۰۷ ۶-۳ نظام زیربنایی
- ۲۰۷ ۱-۶-۳ نظام حمل و نقل و ارتباطات
- ۲۰۷ ۱-۱-۶-۳ حمل و نقل جاده‌ای استان لرستان
- ۲۰۸ ۲-۱-۶-۳ پهنه‌بندی دسترسی پذیری
- ۲۰۹ ۳-۱-۶-۳ حمل و نقل ریلی
- ۲۱۰ ۴-۱-۶-۳ حمل و نقل هوایی و فرودگاه‌ها

۲۱۲ فناوری اطلاعات و ارتباطات	۳-۶-۱-۵
۲۱۲ نظام انرژی و تأمین آب	۳-۶-۲
۲۱۳ زیرساخت‌های مرتبط با برق	۳-۶-۲-۱
۲۱۳ زیرساخت‌های نفت و گاز	۳-۶-۲-۲
۲۱۴ استحصال و تأمین آب	۳-۶-۲-۳
۲۱۵ بررسی نظام مدیریتی	۳-۷
۲۱۵ وضع موجود و مدل مفهومی	۳-۷-۱
۲۲۰ تحلیل وضع موجود	۳-۷-۲
۲۲۷ شناسایی قابلیت‌ها و ظرفیت‌ها	۳-۸
۲۲۷ قابلیت‌ها و ظرفیت‌های منابع طبیعی	۳-۸-۱
۲۲۸ مزیت‌های رقابتی و نسبی	۳-۸-۲
۲۳۱ شناخت قابلیت‌های گردشگری لرستان	۳-۸-۳
۲۳۴	فصل چهارم: رویکرد راهبردی	
۲۳۵ شناسایی مسائل راهبردی	۴-۱
۲۵۳ تدوین اهداف بنیادین	۴-۲
۲۵۵ تدوین چشم‌انداز	۴-۳
۲۵۵ مأموریت‌های اصلی	۴-۴
۲۵۶ بررسی نقاط قوت، ضعف، فرصت و تهدید	۴-۵
۲۶۸	فصل پنجم: تدوین راهبردها و سیاست‌ها	
۲۶۹ راهبردها و سیاست‌ها	۵-۱
۲۷۵	منابع و مأخذ	

فهرست جدول‌ها

- جدول ۱- راهبردها و سیاست‌های طرح‌های فرادست در محور جمعیت و مهاجرت ۱۰
- جدول ۲- راهبردها/سیاست‌ها و حکم‌ها/الزامات در محور اقتصاد ۱۳
- جدول ۳- راهبردها/سیاست‌ها و حکم‌ها/الزامات در محور زیربنایی ۲۵
- جدول ۴- راهبردها/سیاست‌ها و حکم‌ها/الزامات در محور نظام سکونتگاهی ۲۸
- جدول ۵- راهبردها/سیاست‌ها و حکم‌ها/الزامات در محور اجتماعی و فرهنگی ۳۱
- جدول ۶- راهبردها/سیاست‌ها و حکم‌ها/الزامات در محور منابع طبیعی و محیط‌زیست ۳۵
- جدول ۷- تقسیمات سیاسی استان لرستان در سال ۱۳۹۷ ۴۷
- جدول ۸- توزیع سطح ارتفاع در استان لرستان ۴۹
- جدول ۹- مشخصات طبقات اقلیمی استان لرستان ۵۴
- جدول ۱۰- وضعیت منابع آب‌های سطحی استان در طی سال‌های ۱۳۹۴ و ۱۳۹۵ ۶۷
- جدول ۱۱- منابع و مصارف آب سطحی و زیرزمینی استان لرستان ۷۱
- جدول ۱۲- شاخص فالکن مارک و وضعیت منابع آبی استان لرستان و ایران ۷۳
- جدول ۱۳- شاخص سازمان ملل برای بحران آب ۷۳
- جدول ۱۴- شاخص نسبت بحرانی و محدوده‌های آن ۷۴
- جدول ۱۵- مساحت پارک‌های جنگلی طبیعی، فضا‌های سبز و ذخیره گاه‌های جنگلی ۷۵
- جدول ۱۶- مساحت جنگل‌ها، مراتع و پدیده‌های بیابانی ۷۵
- جدول ۱۷- میزان خطرپذیری زمین لغزه در هر یک از شهرستان‌های استان لرستان ۸۱
- جدول ۱۸- مشخصات مناطق حفاظت شده استان لرستان ۸۶
- جدول ۱۹- مقایسه سطح زیر کشت و انواع محصولات طی سال‌های ۱۳۹۵-۹۴ ۸۹
- جدول ۲۰- نرخ بیکاری در جمعیت ۱۰ ساله و بیش تر ۹۲
- جدول ۲۱- نرخ بیکاری در جمعیت ۱۰ ساله و بیش تر به تفکیک مناطق شهری و روستایی ۹۳
- جدول ۲۲- نرخ بیکاری در جمعیت ۱۰ ساله و بیش تر به تفکیک جنسیت ۹۳
- جدول ۲۳- تعداد ازدواج و طلاق واقع شده در استان لرستان ۹۴
- جدول ۲۴- نسبت طلاق به ازدواج در استان لرستان ۹۴
- جدول ۲۵- تعداد مراکز تحت پوشش معاونت اجتماعی اداره کل بهزیستی و افراد خدمت گیرنده ۹۵
- جدول ۲۶- میزان شاخص‌های مرتبط با سازمان بهزیستی ۹۶

- جدول ۲۷- میزان شاخص های مرتبط با کمیته امداد امام خمینی..... ۹۶
- جدول ۲۸- درصد افراد تحت پوشش سازمان تأمین اجتماعی..... ۹۷
- جدول ۲۹- درصد بیمه شدگان تحت پوشش سازمان بیمه سلامت ایران..... ۹۷
- جدول ۳۰- انواع مواد مخدر و روان گردان های کشف شده..... ۹۸
- جدول ۳۱- دستگیر شدگان در ارتباط با انواع مواد مخدر کشف شده به تفکیک نوع جرم..... ۹۹
- جدول ۳۲- نسبت متوسط مقدار مواد مخدر کشف شده به کل جمعیت (کیلوگرم به ده هزار نفر)..... ۹۹
- جدول ۳۳- نسبت دستگیر شدگان مواد مخدر به کل جمعیت (در هر ده هزار نفر)..... ۱۰۰
- جدول ۳۴- سرقت های عادی بر حسب نوع (مورد)..... ۱۰۰
- جدول ۳۵- نسبت تعداد دستگیر شدگان انواع سرقت های عادی به کل جمعیت (در ده هزار نفر)..... ۱۰۱
- جدول ۳۶- جرائم واقع شده در حوزه استحضایی نیروی انتظامی جمهوری اسلامی ایران بر حسب موضوع..... ۱۰۱
- جدول ۳۷- نسبت تعداد دستگیر شدگان جرائم واقع شده در حوزه استحضایی نیروی انتظامی جمهوری اسلامی ایران به کل جمعیت (تعداد به صد هزار نفر)..... ۱۰۲
- جدول ۳۸- میانگین مؤلفه های سرمایه اجتماعی سطح کلان در استان لرستان و کل کشور..... ۱۰۳
- جدول ۳۹- میانگین سرمایه اجتماعی سطح کلان در استان لرستان و کل کشور..... ۱۰۴
- جدول ۴۰- میانگین مؤلفه های سرمایه اجتماعی سطح میانی در استان لرستان و کل کشور..... ۱۰۵
- جدول ۴۱- میانگین سرمایه اجتماعی سطح میانی در استان لرستان و کل کشور..... ۱۰۵
- جدول ۴۲- میانگین مؤلفه های سرمایه اجتماعی سطح خرد در استان لرستان و کل کشور..... ۱۰۶
- جدول ۴۳- توزیع درصدی قابل اعتماد بودن مردم در استان لرستان و کل کشور..... ۱۰۷
- جدول ۴۴- توزیع درصدی احتمال سپردن مراقبت از فرزندان به همسایگان در استان لرستان و کل کشور..... ۱۰۷
- جدول ۴۵- توزیع درصدی مشارکت در فعالیت داوطلبانه در استان لرستان و کل کشور..... ۱۰۸
- جدول ۴۶- توزیع درصدی افتخار به ایرانی بودن در استان لرستان و کل کشور..... ۱۰۸
- جدول ۴۷- توزیع درصدی تمایل به مهاجرت در استان لرستان و کل کشور..... ۱۰۹
- جدول ۴۸- توزیع درصدی رضایت از زندگی در استان لرستان و کل کشور..... ۱۰۹
- جدول ۴۹- توزیع درصدی احساس امنیت در استان لرستان و کل کشور..... ۱۱۰
- جدول ۵۰- میانگین سرمایه اجتماعی سطح خرد در استان لرستان و کل کشور..... ۱۱۰
- جدول ۵۱- میانگین سرمایه اجتماعی در استان لرستان و کل کشور..... ۱۱۱
- جدول ۵۲- پزشکان شاغل در دانشگاه های علوم پزشکی و خدمات بهداشتی- درمانی بر حسب نوع رشته..... ۱۱۱

- جدول ۵۳- سرانه پزشکان شاغل در دانشگاه‌های علوم پزشکی و خدمات بهداشتی- درمانی بر حسب نوع رشته ۱۱۲
- جدول ۵۴- تعداد بیمارستان‌های فعال کشور و تخت‌های مصوب موجود بر حسب نوع وابستگی ۱۱۲
- جدول ۵۵- سرانه بیمارستان‌های فعال و تخت‌های مصوب موجود بر حسب نوع وابستگی (صد هزار نفر) ۱۱۳
- جدول ۵۶- تعداد تخت‌های فعال بخش‌های بیمارستانی ۱۱۳
- جدول ۵۷- سرانه تخت‌های فعال بخش‌های بیمارستانی (صد هزار نفر) ۱۱۳
- جدول ۵۸- مراکز ارائه دهنده مراقبت‌های اولیه بهداشتی ۱۱۴
- جدول ۵۹- سرانه مراکز ارائه دهنده مراقبت‌های اولیه بهداشتی (صد هزار نفر) ۱۱۴
- جدول ۶۰- تعداد پایگاه‌های اورژانس پیش بیمارستانی ۱۱۵ ۱۱۵
- جدول ۶۱- سرانه پایگاه‌های اورژانس پیش بیمارستانی ۱۱۵ ۱۱۵
- جدول ۶۲- شاخص‌ها و ابعاد فقر چندبعدی ۱۱۷
- جدول ۶۳- مناطق کمتر توسعه یافته استان لرستان ۱۱۹
- جدول ۶۴- وزن شاخص‌های ترکیبی بر اساس روش مک گراناها (روش ضریب همبستگی) ۱۲۲
- جدول ۶۵- مناطق کم‌تر توسعه یافته استان لرستان ۱۲۴
- جدول ۶۶- شاخص‌های جمعیتی مناطق محروم استان لرستان ۱۲۷
- جدول ۶۷- خلاصه رویکردهای مسلط در برنامه‌ریزی و حل مسئله سکونتگاه‌های غیررسمی ۱۳۲
- جدول ۶۸- تغییرات تعداد جمعیت کشور به تفکیک وضع سکونت، در سال‌های ۹۵-۱۳۵۵ ۱۳۸
- جدول ۶۹- تغییرات تعداد جمعیت استان لرستان به تفکیک وضع سکونت، در سال‌های ۹۵-۱۳۵۵ ۱۳۹
- جدول ۷۰- تراکم نسبی جمعیت شهرستان‌های استان لرستان، در سال ۱۳۹۵ ۱۴۲
- جدول ۷۱- روند تغییرات سهم جمعیت شهری و روستایی استان لرستان از جمعیت شهری و روستایی کشور ۱۴۳
- جدول ۷۲- مقایسه روند تغییرات نسبت جمعیت شهرنشین و روستانشین استان لرستان با کشور ۱۴۵
- جدول ۷۳- درصد رشد سالانه جمعیت استان لرستان و کشور به تفکیک وضع سکونت ۱۴۷
- جدول ۷۴- تعداد و توزیع درصد جمعیت استان لرستان و کشور برحسب گروه‌های عمده سنی ۱۵۲
- جدول ۷۵- نسبت جنسی جمعیت استان لرستان و کشور به تفکیک وضع سکونت ۱۵۴
- جدول ۷۶- تعداد و متوسط بعد خانوارهای استان لرستان و کشور به تفکیک وضع سکونت ۱۵۷
- جدول ۷۷- مقایسه مهاجران وارد شده، خارج شده و خالص مهاجرت استان لرستان، طی سرشماری‌های ۹۵-۱۳۵۵ ۱۵۹
- جدول ۷۸- تعداد و نسبت مهاجرپذیری استان لرستان و کشور به تفکیک وضع سکونت ۱۶۰

- جدول ۷۹- تعداد و توزیع درصد مهاجران وارد شده به استان لرستان برحسب الگوی مهاجرت (بر اساس آخرین جابجایی انجام شده)، طی سرشماری‌های ۹۵-۱۳۹۰..... ۱۶۳
- جدول ۸۰- تعداد و میزان ولادت‌های ثبت شده استان لرستان و کشور به تفکیک وضع سکونت..... ۱۶۴
- جدول ۸۱- تعداد و میزان مرگ و میر ثبت شده استان لرستان و کشور به تفکیک وضع سکونت..... ۱۶۶
- جدول ۸۲- مقایسه امید به زندگی کل کشور و استان لرستان به تفکیک جنس، در سال‌های ۹۵-۱۳۸۵ (سال)..... ۱۶۷
- جدول ۸۳- پیش‌بینی تعداد جمعیت کشور و استان لرستان، بر اساس برآوردهای مرکز آمار ایران تا سال ۱۴۱۵..... ۱۶۸
- جدول ۸۴- آمار تعداد دانش‌آموزان، معلمان و فضای آموزشی در سال تحصیلی ۹۸-۹۹..... ۱۷۱
- جدول ۸۵- وضعیت نرخ باسوادی در استان لرستان..... ۱۷۴
- جدول ۸۶- نمای کلی وضعیت استان لرستان در مقایسه با کشور در سال ۹۸..... ۱۷۹
- جدول ۸۷- تولید ناخالص داخلی (میلیون ریال)..... ۱۸۰
- جدول ۸۸- سهم ارزش افزوده بخش کشاورزی و معدن استان لرستان از کشور..... ۱۸۱
- جدول ۸۹- وضعیت شاخص‌های بخش کشاورزی در مقایسه با کشور..... ۱۸۲
- جدول ۹۰- سهم ارزش افزوده بخش صنعت و ساختمان استان لرستان از کشور..... ۱۸۳
- جدول ۹۱- وضعیت شاخص‌های بخش صنعت در مقایسه با کشور..... ۱۸۴
- جدول ۹۲- سهم استان لرستان از ارزش افزوده بخش خدمات کشور..... ۱۸۵
- جدول ۹۳- ارزش افزوده بخش کشاورزی و معدن نسبت به استان..... ۱۸۷
- جدول ۹۴- ارزش افزوده بخش صنعت و ساختمان نسبت به استان..... ۱۸۸
- جدول ۹۵- ارزش افزوده بخش خدمات نسبت به استان..... ۱۸۹
- جدول ۹۶- ضریب تمرکز اشتغال صنعتی شهرستان‌های استان لرستان..... ۱۹۱
- جدول ۹۷- نرخ مکمل‌گری در سطح شهرستان‌های استان لرستان..... ۱۹۱
- جدول ۹۸- تغییرات جمعیت کشور و استان در فاصله سال‌های ۹۵-۱۳۶۵..... ۱۹۳
- جدول ۹۹- تغییرات جمعیت شهری و نرخ رشد کشور و استان در فاصله سال‌های ۹۵-۱۳۶۵..... ۱۹۴
- جدول ۱۰۰- جمعیت نقاط شهری استان در فاصله سال‌های ۹۵-۱۳۷۵..... ۱۹۶
- جدول ۱۰۱- روند تغییرات شاخص نخست شهری در استان لرستان..... ۱۹۸
- جدول ۱۰۲- روند تغییرات سطوح جمعیتی نقاط شهری استان طی سال‌های ۹۵-۱۳۷۵..... ۲۰۰
- جدول ۱۰۳- توزیع شهرها و جمعیت شهری استان بر اساس بستر طبیعی زمین و دسترسی به راه‌ها..... ۲۰۴
- جدول ۱۰۴- تغییرات جمعیت روستایی طی دوره ۱۳۶۵-۱۳۹۵..... ۲۰۶

- جدول ۱۰۵- مقایسه شاخص‌های حمل و نقل جاده‌ای استان و کشور ۲۰۸
- جدول ۱۰۶- میزان برداشت و مصرف منابع آب سطحی و زیرسطحی در سال ۱۳۹۲ ۲۱۴
- جدول ۱۰۷- سهم مکانی شهرستان‌های استان لرستان ۲۲۹
- جدول ۱۰۸- ضریب تخصصی شدن فعالیت‌های صنعتی در استان لرستان ۲۳۰
- جدول ۱۰۹- جاذبه‌ها و قابلیت‌های گردشگری استان لرستان ۲۳۲
- جدول ۱۱۰- تعیین مسائل راهبردی نظام مدیریتی ۲۳۷
- جدول ۱۱۱- شرح مسائل راهبردی در حوزه مدیریتی ۲۴۳
- جدول ۱۱۲- تعیین مسائل راهبردی در حوزه جمعیتی-اجتماعی-آموزش ۲۴۴
- جدول ۱۱۳- شرح مسائل راهبردی در حوزه اجتماعی-جمعیتی و آموزش ۲۴۶
- جدول ۱۱۴- مسائل راهبردی در عرضه زیربنایی و نظام سکونتگاهی ۲۴۷
- جدول ۱۱۵- شرح مسائل راهبردی در حوزه زیربنایی و نظام سکونتگاهی ۲۴۸
- جدول ۱۱۶- تعیین مسائل راهبردی در حوزه منابع طبیعی و محیط‌زیست ۲۴۹
- جدول ۱۱۷- شرح مسائل راهبردی در حوزه منابع طبیعی و محیط‌زیست ۲۵۰
- جدول ۱۱۸- تعیین مسائل راهبردی در عرصه اقتصادی ۲۵۱
- جدول ۱۱۹- شرح مسائل راهبردی استان لرستان در عرصه اقتصادی ۲۵۲
- جدول ۱۲۰- اهداف بنیادین سند راهبردی توسعه لرستان ۲۵۳
- جدول ۱۲۱- عوامل درونی و بیرونی در نظام مدیریتی توسعه فضایی استان ۲۵۷
- جدول ۱۲۲- عوامل درونی و بیرونی در نظام اقتصادی ۲۶۰
- جدول ۱۲۳- عوامل درونی و بیرونی در نظام طبیعی و محیط‌زیستی توسعه فضایی استان ۲۶۱
- جدول ۱۲۴- عوامل درونی و بیرونی در نظام اجتماعی-جمعیتی و آموزشی توسعه فضایی استان ۲۶۲
- جدول ۱۲۵- عوامل درونی و بیرونی در نظام زیربنایی و سکونتگاهی توسعه فضایی استان ۲۶۷
- جدول ۱۲۶- راهبردها و سیاست‌های سند توسعه استان لرستان در محورهای مختلف ۲۷۰

فهرست شکل‌ها

- شکل ۱- وضعیت قابلیت‌های شهرستان از نظر هم‌افزای و مکمل‌گری ۱۹۲
- شکل ۲- مسیر و ایستگاه‌های موجود راه آهن لرستان ۲۱۰
- شکل ۳- شاخص فناوری اطلاعات در استان لرستان ۱۳۹۹ ۲۱۲

فهرست نمودارها

- نمودار ۱- میانگین دمای سالانه ایستگاه‌های سینوپتیک استان لرستان، ۱۳۹۷..... ۶۰
- نمودار ۲- میانگین دمای سی‌ساله مراکز استان‌ها..... ۶۰
- نمودار ۳- میانگین بارندگی سالانه ایستگاه‌های سینوپتیک استان لرستان، ۱۳۹۷..... ۶۲
- نمودار ۴- میانگین رطوبت سالانه ایستگاه‌های سینوپتیک استان لرستان، ۱۳۹۷..... ۶۳
- نمودار ۵- میانگین سالانه حداکثر سرعت وزش باد ایستگاه‌های سینوپتیک استان لرستان، ۱۳۹۷..... ۶۴
- نمودار ۶- میانگین سالانه ساعات آفتابی ایستگاه‌های سینوپتیک استان لرستان، ۱۳۹۷..... ۶۴
- نمودار ۷- تعداد روزهای یخبندان ایستگاه‌های سینوپتیک استان لرستان، ۱۳۹۷..... ۶۵
- نمودار ۸- تعداد روزهای همراه با گردوغبار ایستگاه‌های سینوپتیک استان لرستان، ۱۳۹۷..... ۶۶
- نمودار ۹- درصد تعداد انواع منابع آب زیرزمینی استان لرستان..... ۷۰
- نمودار ۱۰- مقدار مصرف از آب زیرزمینی (میلیون مترمکعب)..... ۷۰
- نمودار ۱۱- درصد انواع کاربری اراضی لرستان..... ۸۴
- نمودار ۱۲- تغییرات افزایش تعداد مطلق جمعیت کشور، طی سال‌های ۹۵-۱۳۵۵..... ۱۳۹
- نمودار ۱۳- تغییرات تعداد جمعیت استان لرستان، در سال‌های ۹۵-۱۳۵۵..... ۱۴۰
- نمودار ۱۴- تغییرات افزایش تعداد مطلق جمعیت استان لرستان، طی سال‌های ۹۵-۱۳۵۵..... ۱۴۰
- نمودار ۱۵- تراکم نسبی جمعیت کشور و استان لرستان، در سال‌های ۹۵-۱۳۶۵..... ۱۴۱
- نمودار ۱۶- روند تغییرات سهم جمعیت شهری و روستایی استان لرستان از جمعیت شهری و روستایی کشور..... ۱۴۴
- نمودار ۱۷- روند تغییرات نسبت جمعیت شهرنشین و روستانشین استان لرستان با کشور..... ۱۴۶
- نمودار ۱۸- درصد رشد سالانه جمعیت نقاط شهری استان لرستان و کشور، طی سرشماری‌های ۹۵-۱۳۴۵..... ۱۴۷
- نمودار ۱۹- درصد رشد سالانه جمعیت نقاط روستایی استان لرستان و کشور، طی سرشماری‌های ۹۵-۱۳۴۵..... ۱۴۸
- نمودار ۲۰- هرم سنی جنسی جمعیت استان لرستان، در سال ۱۳۶۵..... ۱۴۹
- نمودار ۲۱- هرم سنی جنسی جمعیت استان لرستان، در سال ۱۳۸۵..... ۱۴۹
- نمودار ۲۲- هرم سنی جنسی جمعیت استان لرستان، در سال ۱۳۹۵..... ۱۵۰
- نمودار ۲۳- روند تغییرات درصد جمعیت ۱۴-۰ ساله استان لرستان و کشور، در سال‌های ۹۵-۱۳۵۵..... ۱۵۲
- نمودار ۲۴- روند تغییرات درصد جمعیت ۶۴-۱۵ ساله استان لرستان و کشور، در سال‌های ۹۵-۱۳۵۵..... ۱۵۳
- نمودار ۲۵- روند تغییرات درصد جمعیت ۶۵ ساله و بالاتر استان لرستان و کشور، در سال‌های ۹۵-۱۳۵۵..... ۱۵۳
- نمودار ۲۶- روند تغییرات شاخص نسبت جنسی نقاط شهری و روستایی استان لرستان، سال‌های ۹۵-۱۳۶۵..... ۱۵۵
- نمودار ۲۷- مقایسه تغییرات متوسط بعد خانوار نقاط شهری استان لرستان و کشور، سال‌های ۹۵-۱۳۶۵..... ۱۵۷
- نمودار ۲۸- مقایسه تغییرات متوسط بعد خانوار نقاط روستایی استان لرستان و کشور، سال‌های ۹۵-۱۳۶۵..... ۱۵۸
- نمودار ۲۹- خالص مهاجرت استان لرستان، طی سرشماری‌های ۹۵-۱۳۵۵..... ۱۵۹
- نمودار ۳۰- مبدأ اقامت قبلی مهاجران استان لرستان، طی سرشماری‌های ۹۵-۱۳۹۰..... ۱۶۱

- نمودار ۳۱- مبدأ اقامت قبلی مردان مهاجر استان لرستان، طی سرشماری‌های ۹۵-۱۳۹۰..... ۱۶۱
- نمودار ۳۲- مبدأ اقامت قبلی زنان مهاجر استان لرستان، طی سرشماری‌های ۹۵-۱۳۹۰..... ۱۶۲
- نمودار ۳۳- میزان باروری کل استان لرستان و کشور، طی سال‌های ۹۵-۱۳۷۶..... ۱۶۵
- نمودار ۳۴- تغییرات رشد سالانه جمعیت کل و شهری کشور و استان ۱۹۴
- نمودار ۳۵- تغییرات رتبه جمعیتی شهرهای استان طی دوره ۱۳۷۵ تا ۱۳۹۵..... ۱۹۷
- نمودار ۳۶- تغییرات نرخ رشد جمعیت روستایی استان و کشور ۲۰۶
- نمودار ۳۷- چارچوب مفهومی نظام مدیریت آمایش و توسعه فضایی استان ۲۲۰

فهرست نقشه‌ها

- نقشه ۱- موقعیت سیاسی استان نسبت به استان‌های هم‌جوار ۴۶
- نقشه ۲- تقسیمات سیاسی استان لرستان ۴۸
- نقشه ۳- دشت‌های استان لرستان ۵۰
- نقشه ۴- طبقات ارتفاعی استان لرستان ۵۱
- نقشه ۵- طبقات شیب استان لرستان ۵۲
- نقشه ۶- اقلیم استان لرستان ۵۹
- نقشه ۷- خطوط هم‌دما استان لرستان ۶۱
- نقشه ۸- خطوط هم‌بارش استان لرستان ۶۲
- نقشه ۹- رودخانه‌ها و آبراهه‌های استان لرستان ۶۹
- نقشه ۱۰- نقشه پراکندگی مواد معدنی در استان لرستان ۷۸
- نقشه ۱۱- پهنه‌بندی خطر زلزله بر اساس استاندارد ۲۸۰۰ ۸۰
- نقشه ۱۲- نقشه اطلس سیل ایران و استان لرستان ۸۲
- نقشه ۱۳- کاربری اراضی استان لرستان ۸۵
- نقشه ۱۴- مناطق تحت حفاظت محیط‌زیست لرستان ۸۷
- نقشه ۱۵- سطح‌بندی جمعیتی سکونتگاه‌های شهری استان لرستان در سال ۱۳۹۵ ۲۰۱
- نقشه ۱۶- پهنه‌بندی دسترسی‌پذیری در استان لرستان ۲۰۹
- نقشه ۱۷- شبکه حمل و نقل استان لرستان ۲۱۱

فصل اول

کلیات

در سراسر تاریخ، نیل به کشوری آباد و پیشرفته که در آن اجتماعی کامل و سعادتمند، فرصت‌های عادلانه، شکوفایی استعدادها و تأمین نیازهای مادی و معنوی را میسر می‌سازد اصلی‌ترین دغدغه و نیرومندترین انگیزه تکاپوی اغلب ایرانیان بوده است. قریب به هفتاد سال است که این اندیشه، چهره تقریباً نظام‌مند به خود گرفته و در پرتو رهیافت‌های نوین مدیریت و برنامه‌ریزی، در قالب برنامه‌ها و طرح‌های مختلف دنبال می‌گردد. با این حال، هنوز کشوری که آرزومند آن هستیم شکل نگرفته و بسیاری از مسائل و مشکلات به قوت خود باقی است. مسائل اجتماعی-جمعیتی، مسائل فرهنگی، تمرکزگرایی، کم‌توجهی به اقتصاد فضا و نظام اقتصادی ضعیف، نابودی کارکردهای سامانه‌های طبیعی پشتیبان حیات، نظام سکونتگاهی نامتوازن و فقر و محرومیت و حاشیه‌نشینی تنها برخی از این مسائل و مشکلات است. شکی نیست که گذار از این وضعیت مستلزم انداختن طرحی نو تمرکز بر آبادانی و توسعه از نوعی دیگر است. آبادانی و پیشرفت در جهان به شدت پیچیده، رقابتی و فشرده، مستلزم، نگرش سیستمی و دگرساز، هماهنگی اثرات فضایی سیاست‌های بخشی، فرایندهای باز ساخت فضایی-اقتصادی، ظرفیت‌سازی نهادی در میان ذینفعان، تدوین چشم‌اندازی جسورانه، مقیاس بندی مجدد و تمرکززدایی (که نیازمند فرم‌های نوین حکمروایی چند سطحی و شیوه‌های جدید یکپارچگی سیاست قلمروی است) است که از طریق تمرکز بر تنوع ویژگی‌های خاص مکان‌ها و روابط اجتماعی ویژه فضا، اهداف یکپارچگی و انسجام، مشارکت، کارآفرینی، نوآوری، رقابت‌پذیری، خلاقیت، حکمروایی شایسته و پایداری را برآورده سازد. در این راستا، این گزارش بر آن است که با بهره‌گیری از رویکردی راهبردی-فضایی سپارده و شناخت پتانسیل‌های اقتصادی و اجتماعی استان‌های کشور و برنامه‌ریزی بر مبنای آن بتواند گامی مهم در گذار از چالش‌ها و مسائل بردارد. این گزارش مشتمل بر پنج فصل است. بدین ترتیب که در فصل نخست به کلیات پرداخته شده و در فصل دوم و سوم محیط درونی و بیرونی استان بررسی و تحلیل می‌گردد. در فصل چهارم به برنامه‌ریزی و سیاست‌گذاری پرداخته شده و در نهایت در فصل پنجم راهبردها، سیاست‌ها و برنامه‌ها تدوین و اولویت‌بندی می‌گردند.

۱-۲- بیان مسئله

استان لرستان به‌عنوان پایتخت ژئوتوریسم و طبیعت ایران، برخوردار از شهرت جهانی سرزمین مفرغ‌ها و سرزمین برنز با داشتن سابقه آثار فلزی دارای قدمت کم‌نظیر تا سه هزار سال پیش از میلاد، در غرب کشور با

مساحتی معادل ۲۸۳۰۸ کیلومترمربع و سهمی معادل ۱/۷ درصد از مساحت کشور (رتبه ۱۶ بین استان‌ها) واقع است. این استان از نظر میزان جمعیت به عنوان شانزدهمین استان کشور است که ۲/۲ درصد از جمعیت کشور را در خود جایی داده است. قرارگیری در محور اصلی جنوب به شمال غرب کشور و اتصال دهنده استان خوزستان با اغلب استان‌های غربی و شمال غربی کشور موقعیت ممتازی از نظر ترانزیتی به استان داده است. در بخش کشاورزی، استان لرستان به لحاظ داشتن تنوع اقلیمی، شرایط ویژه آب و هوایی، منابع آبی فراوان، خاک حاصلخیز و پوشش گیاهی و جنگلی متنوع و با داشتن پتانسیل و قابلیت‌های بی‌نظیر به عنوان یک ظرفیت و قطب اقتصادی مهم از جایگاه ممتازی در بخش کشاورزی کشور برخوردار می‌باشد. اقلیم و آب‌وهوای استان به گونه‌ای است که امکان زراعت، دامداری و پرورش دام تقریباً در تمام سطح استان وجود دارد. به همین دلیل در تمام شهرستان‌های استان، زراعت (کشت گندم، جو، حبوبات و ...)، باغداری و دامداری (سبک و سنگین) دیده می‌شود.

به لحاظ ظرفیت‌ها در بخش معادن باید گفت استان لرستان دارای ۱۷ نوع ماده معدنی شناسایی شده است؛ علاوه بر این در بخش گردشگری به دلیل قرارگیری در رشته کوه‌های زاگرس و وجود منابع فراوان آب و آبشارهای متعدد، دارای موقعیت بسیار مناسبی از لحاظ تفرجگاه‌های طبیعی است و علاوه بر این مواهب خدادادی، استان لرستان برخوردار از جاذبه‌های تاریخی و فرهنگی مانند نقوش بی‌نظیر ترسیم شده توسط بشر اولیه با قدمتی بین چهار تا نه هزار سال بر روی صخره و غارها است.

با وجود این قابلیت‌ها و ظرفیت‌ها استان از لحاظ توسعه یافتگی و پیشرفت در سطح مطلوبی قرار ندارد. نظام مدیریتی متفرق و چند پارچه و فقدان نگرش فضایی در تصمیم‌گیری‌ها و چندپارگی نهادهای خدمات‌رسان در سطح ملی و استانی، مدیریت توسعه در استان را با مشکلات عدیده‌ای مواجه کرده است. این استان از نظر مخاطره طبیعی زلزله جرو مناطق با خطر زیاد تا متوسط است و در مخاطره سیل دارای مناطق با خطر سیل متوسط تا شدید می‌باشد؛ در نتیجه جزو مناطق بسیار آسیب‌پذیر کشور است و کم‌توجهی به رهیافت تاب‌آوری و مدیریت پایدار بحران موجب شده است که بسیاری از مناطق آن با خطر آسیب‌پذیری بالا مواجه باشند.

در زمینه اقتصادی، سرانه تولید ناخالص استان در سطح پایینی قرار دارد و از این نظر جزو پنج استان با کمترین میزان سرانه تولید ناخالص است. با وجود موقعیت ویژه نسبت به گذرگاه‌های ترانزیتی، زیرساخت‌های مربوطه به طور مطلوب گسترش پیدا نکرده است و بخش گردشگری استان علیرغم پتانسیل بسیار بالا در ابعاد طبیعی و تاریخی ارزش افزوده و درآمد خلق نمی‌کند. بخش صنعت استان ضعیف بوده و زنجیره‌های تولید و ارزش استان ناقص هستند و صرفه‌های ناشی از تجمع و خارجی بسیار محدود است. بهره‌برداری بیش از حد از منابع آب‌های

سطحی در کنار الگوی کشت نامناسب دشت‌های استان را به شدت تهدید می‌کند. میزان ضایعات و دورریز در بخش کشاورزی بالا بوده و صنایع تبدیلی و تکمیلی و مراکز ذخیره ناکافی است. با وجود جاذبه‌های گردشگری فراوان، سهم این بخش از ارزش افزوده استان ضعیف است.

زیرساخت‌های ارتباطی و همچنین آب و انرژی در مناطق کوهستانی بسیار ضعیف است و بسیاری از روستاها از حداقل زیربناها برخوردار نیستند.

در این استان مشکلات اجتماعی بسیاری به دلیل وجود تعارضات قومی و طایفه‌ای وجود دارد و آسیب‌ها و مسائل اجتماعی همچون طلاق، آمار بالای نزاع‌های دسته‌جمعی و اعتماد سازمانی پایین رو به افزایش است. موازنه مهاجرتی استان منفی است و نرخ باروری پایین بوده و نقاط روستایی جمعیت خود را از دست می‌دهند.

واضح است که گذار از این چالش‌ها و مشکلات مستلزم شناخت موشکافانه‌تر مسائل، تعیین قابلیت‌ها و ظرفیت‌ها و در نهایت سیاست‌گذاری و برنامه‌ریزی نظام‌مند و ژرف‌اندیشانه است. بر این اساس گزارش حاضر بر آن است که با مطالعه و شناخت استان لرستان در ابعاد مختلف، مسائل راهبردی را شناسایی کرده و در نهایت راهبردها و سیاست‌هایی را در جهت توسعه و آبادانی ارائه دهد.

۱-۳- اهداف بنیادین سند

اهداف بنیادین یا به بیانی علمی‌تر، اهداف راهبردی به دنبال نیل به اهداف طرح راهبردی در مدت زمانی معین هستند و به عنوان پلی یا پله‌هایی برای تحقق چشم‌انداز و مأموریت‌های یک سازمان یا منطقه عمل می‌کنند. این سند می‌تواند افق زمانی ۲۰ ساله داشته باشد و هدف بنیادین آن پیشرفت و آبادانی جاوید و در برگیرنده استان‌های کشور است. در چارچوب این هدف اصلی، اهداف بنیادین زیر را نیز دنبال می‌کند:

- ایجاد چارچوب کلی عمل برای اقدام در جهت پیشرفت و آبادانی؛
- رونق و شکوفایی اقتصادی و ارتقای رقابت‌پذیری و کیفیت تولیدات داخلی؛
- ریشه‌کنی فقر و محرومیت و تأمین معیشت پایدار برای تمامی مردم؛
- شناخت قابلیت‌ها و ظرفیت‌ها استان‌های کشور و ایجاد توازن و سازگاری بین قابلیت‌ها و عملکردها؛
- جلوگیری از هدر رفت منابع و ایجاد توازن و کارآمدی در تخصیص منابع؛
- شناسایی مسائل راهبردی استان‌ها در ابعاد مختلف اجتماعی، اقتصادی، اکولوژیکی، کالبدی و مدیریتی؛
- مشخص ساختن کارآمدترین راهبردها، سیاست‌ها و برنامه‌های پیشرو محرک؛

- اولویت‌بندی برنامه‌های پیشرو محرک استان‌های کشور

۱-۴- مواد و روش‌ها

۱-۴-۱- روش تحقیق

پژوهش علمی، تحلیلی نظام‌مند، کنترل‌شده، تجربی و یا واکاوی انتقادی مفروضات، فرضیه‌ها و تکاپوی برای پاسخ‌دهی به سؤالاتی است که با بهره‌گیری از روش علمی منجر به توسعه تعمیم‌ها، اصول و نظریه‌ها می‌گردد. با توجه به ماهیت و چارچوب میان رشته‌ای سند حاضر، به منظور پاسخ‌دهی به سؤالات و همچنین نیل به اهداف، روش تحقیق کمی و کیفی برگزیده شده است که در ادبیات جهانی به روش ترکیبی یا آمیخته مشهور است. اگرچه تعریف جامعی از این روش وجود ندارد؛ ولیکن می‌توان گفت که روش تحقیق ترکیبی، روشی است که در آن محقق عناصر رویکردهای تحقیق کمی و کیفی (برای نمونه استفاده از دیدگاه‌های کمی و کیفی، جمع‌آوری داده، تحلیل) را برای درک ژرف‌تر و گسترده پدیده مورد نظر خود، ترکیب می‌کند (Johnson et al, 2007; Teddlie & Tashakkori, 2010). ترکیب روش‌ها شامل، جمع‌آوری، تحلیل، و یکپارچگی داده‌های کمی و کیفی در مطالعه‌ای تک یا چندمرحله‌ای است (Hanson et al, 2005). جانسون و آنوکبوزی (۲۰۰۴) و برایمن (۲۰۰۷) بعدها، اصل یکپارچگی روش تحقیق ترکیبی مطرح ساختند که به موجب آن بایستی برآیندهای تحقیق بایستی در نقطه‌ای یکپارچه گردند و فراتر از مجموع نتایج بخش‌های کمی و کیفی باشد (Bryman, 2007; Johnson & Onwuegbuzie, 2004). در این سند در بند رویکرد راهبردی این عمل انجام می‌پذیرد.

دلیل استفاده از این نوع تحقیق، ویژگی کلیدی آن یعنی روش‌شناسی کثرت‌گرا و التقاط‌گرایی^۱ آن است که اغلب نتایج آن را برتر از رویکردهای تک‌روشی^۲ می‌سازد (Johnson & Onwuegbuzie, 2004). روش ترکیبی نقشی برجسته در رسیدگی به مسائل پیچیده‌ای ایفا می‌کند که ماهیت و راه حل قطعی نداشته و تبیین سیاست مستلزم شناخت و آگاهی سیستم‌های چندگانه در کنش متقابل باهم است. این روش با رفع کاستی‌های رویکرد تک-روشی و با تکمیل دو روش کمی و کیفی، امکان پاسخگویی نیرومندتر سؤالات سند را فراهم می‌کند.

1- Methodological pluralism or eclecticism
2- Mono-method approach

۱-۴-۲- استراتژی مطالعه موردی

یکی از روش‌های مورد استفاده در این سند، مطالعه موردی است. روش مطالعه موردی نظامی کران‌دار یا موردی را طی زمان و با جزئیات مورد بررسی قرار داده و از منابع داده‌ای مختلفی که در خصوص بستر وجود دارد استفاده می‌کند. این رویکرد از طریق به هم ربط دادن حقایق مختلف به یک مورد واحد، ویژگی یگانه‌ای به داده‌های مورد مطالعه می‌بخشد (Reinharz, 1992). علاوه بر این، فرصت تحلیل فشرده بسیاری از جزئیات ویژه‌ای که ممکن است با دیگر روش‌ها مورد غفلت واقع شود را فراهم می‌کند. از جمله اهداف اصلی رویکردهای مطالعه موردی به مشکلات می‌تواند تولید و آزمون یک فرضیه یا نظریه، تحلیل تغییرات در یک پدیده در طی زمان، یا برای تحلیل روابط بین بخش‌های یک پدیده باشد (Reinharz, 1992). مطالعه موردی این سند را استان‌های کشور تشکیل می‌دهند.

۱-۴-۳- جمع‌آوری داده‌ها و منبع آن‌ها

در هر پژوهشی به منظور پاسخ‌دهی به سؤالات و آزمون فرضیات، جمع‌آوری داده صورت می‌گیرد. در روش تحقیق ترکیبی محققان به منظور پاسخ به سؤالات و آزمون فرضیه‌ها داده جمع‌آوری می‌کنند. رویه جمع‌آوری داده بایستی با نوع طرح تحقیق ترکیبی تطابق داشته باشد. توجه به اینکه در روش تحقیق ترکیبی هر دو داده‌های کمی و کیفی جمع‌آوری و تحلیل می‌گردند. در این سند، جمع‌آوری داده به شکل ترتیبی^۳ بوده و در آن نوعی از داده‌ها پیش از داده‌های دیگر جمع‌آوری و تحلیل شده و سپس به عنوان ورودی مرحله بعد مورد استفاده قرار گرفته است. به بیانی، با داده‌های کمی و کیفی جمع‌آوری شده مستقل نبوده و با یکدیگر در ارتباط هستند. با توجه به ماهیت عنوان سند و همچنین روش تحقیق آن، بنابراین منبع داده‌ها چندگانه بوده و شامل اسنادی همچون طرح‌ها و برنامه‌های فرادست و موازی، مقالات، کتاب‌ها، گزارش‌های علمی، قوانین و مقررات است.

۱-۴-۴- روش‌های تحلیل داده‌ها

الف) کیفی

پژوهش کیفی شامل بهره‌گیری از داده‌های کیفی از قبیل مصاحبه، اسناد و مشاهده به منظور درک و شرح پدیده‌های اجتماعی- فضایی است. دغدغه اصلی محققین در انتخاب روش کیفی بهره‌گیری از اندیشه‌های پژوهشگران از مکاتب مختلف، توصیف فریه، پذیرش رهیافت انعطاف‌پذیر و التقاطی و پروراندن مفاهیم و نظریه‌ها بوده است. در این راستا، از روش‌های کیفی تحلیل محتوا و توصیفی استفاده شده است که در زیر به شرح آن‌ها پرداخته شده است.

تحلیل محتوای کیفی

تحلیل محتوای کیفی یکی از روش‌های تحقیق است که به منظور تحلیل داده‌های متنی بکار گرفته می‌شود. تحلیل محتوای کیفی از شمارش لغات فراتر رفته و با آزمون ژرف زبان به دنبال تولید دانش و درک پدیده مورد مطالعه (Weber, 1990) است. در این سند، از روش تحلیل محتوا کیفی به منظور تعیین وجود واژگان یا مفاهیم خاص در ادبیات جهانی و بنیان‌های فلسفی و نظری در ارتباط با سند استفاده شده است. منظور از متن یا متون، فصول کتاب‌ها، مقالات، گزارش‌ها و طرح‌ها است. به منظور انجام تحلیل محتوا، متون کد بندی شده، خردتر شده و دسته‌های قابل مدیریت در سطوح مختلف واژه، کلمه، جمله و موضوع تبدیل شده و با بهره‌گیری از تحلیل مفهومی^۴ تحلیل محتوا انجام شده است. تحلیل مفهومی بدین معناست که داده‌ها با بهره‌گیری از سیستم کدبندی کاهش یافته و بدین‌سان مشخص‌سازی واژگان یا الگوهایی که با سؤال تحقیق در ارتباط بوده‌اند، تسهیل گشته است.

تحلیل اسناد^۵

تحلیل اسناد فرآیند نظام‌مند بررسی و ارزیابی اسناد (هم پرنیت شده و هم الکترونیکی) است. همانند دیگر روش‌های تحلیل در پژوهش کیفی، تحلیل اسناد مستلزم نیازمند این است که داده‌های به منظور آشکار ساختن معانی، درک و توسعه دانش تجربی آزمون شده و تفسیر شوند (Corbin & Strauss, 2008). در این سند، سطح توصیفی شامل توصیفات داده‌های کیفی و کمی بود. در خصوص داده‌های کیفی، توصیفات برگرفته از

4- Conceptual analysis
5- Document analysis

بازگویی و نقل قول متون و نوشته‌های نهایی بود. علاوه بر این، سطح توصیفی تحلیل همچنین شامل شرح ویژگی‌های اصلی داده‌ها، خلاصه‌سازی روش‌شناسی، منطق‌های تحلیل و نتایج مقالات، کتاب‌ها، طرح‌ها و غیره بود. به طور کلی تحلیل توصیفی موارد زیر را فراهم آورد:

- برآوردهای اولیه و خلاصه‌سازی، آرایش جداول و اشکال به منظور برآورد اهداف؛
- اطلاعاتی در خصوص پویایی‌ها و تغییرپذیری داده‌ها؛
- نشانه‌ها و الگوهای غیرمنتظره که بایستی در تحلیل‌های اصلی مورد استفاده قرار می‌گرفت.

ب) کمی

تحقیق کمی، پژوهشی است که به تفسیر پدیده از طریق جمع‌آوری داده‌های عددی می‌پردازد؛ داده‌هایی که با استفاده از روش‌های ریاضی تحلیل می‌گردند (Creswell, 1994). روش‌های کمی مورد استفاده در این سند، آمارهای توصیفی و استنباطی، روش‌های کمی تحلیل جمعیتی و اقتصادی، روش‌های کمی تحلیل نظام سکونتگاهی و تحلیل‌های فضایی با بهره‌گیری از بسته نرم‌افزاری GIS بوده است. علاوه بر این از تحلیل SWOT، نیز استفاده شده است.

فصل دوم

تحليل محیط بیرونی

ملی ۱۳۷۰، قانون برنامه ششم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی (۱۳۹۶-۱۴۰۰)، طرح پایه آمایش سرزمین ۱۳۷۷، ضوابط ملی آمایش سرزمین مصوب هیئت وزیران ۱۳۸۳ و ضوابط ملی آمایش سرزمین ۱۳۹۴، سند ملی آمایش سرزمین ۱۳۹۹، طرح توسعه سرمایه‌گذاری و اشتغال استان لرستان در برنامه ششم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی (۱۴۰۰-۱۳۹۶)، سند توسعه ملی لرستان ۱۳۸۴، مسئله‌شناسی راهبردی در استان لرستان- مرکز بررسی‌های استراتژیک ۱۳۹۵ و برنامه آمایش لرستان- سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی ۱۳۹۸ است.

جدول ۱ - راهبردها و سیاست‌های طرح‌های فرادست در محور جمعیت و مهاجرت

سند/طرح	سال	راهبر داسیاست	حکم الزامات در محور جمعیت و مهاجرت
سیاست‌های کلی آمایش سرزمین ابلاغی مقام معظم رهبری	۱۳۹۰	<ul style="list-style-type: none"> - ایجاد توازن در استقرار جمعیت - ارتقا و بهبود شاخص توسعه انسانی - جلوگیری از مهاجرت بی‌رویه به شهرهای بزرگ 	<ul style="list-style-type: none"> - جلوگیری از افزایش عدم تعادل در نظام سکونت (به‌ویژه نخست شهری) با توجه به قابلیت‌ها و ظرفیت‌های مناطق - ارتقای نقش اقتصادی - اجتماعی و حمایت از شهرهای میانی و کوچک به عنوان مراکز تعدیل بخش سکونتگاهی - جلوگیری از افزایش بی‌سودی و سطح مرگ و میر با سازکارها و برنامه‌های مختلف - جلوگیری از افزایش بی‌عدالتی و نابرابری در شرایط زیست و فعالیت در پهنه سرزمینی در چارچوب محدودیت‌های اکولوژیکی - تسهیل مهاجرت‌های اجباری و تدریجی برنامه‌ها و سازکارهایی در خصوص ارتقای مهارت‌های آن‌ها و تأمین نیاز مسکن
سند چشم‌انداز جمهوری اسلامی ایران افق ۱۴۰۴	۱۳۸۲	<ul style="list-style-type: none"> - توزیع متوازن جمعیت و فعالیت‌ها در پهنه سرزمین - جستجوی منابعی جانساز و کاهش اتکا به منابع نفتی - حمایت و تشویق توسعه در مناطق دورافتاده و محروم - انجام اقدامات اساسی برای تجهیز و سرمایه‌گذاری در مناطق روستایی - جلوگیری از موج مهاجرت‌های جوامع روستایی به مناطق شهری و به تبع آن بروز مشکلات اجتماعی و زیست‌محیطی در شهرهای بزرگ 	<ul style="list-style-type: none"> - جلوگیری از افزایش مهاجرت‌ها و تمرکز آن در کلان‌شهرها از طریق دگرگونی ساختار فعالیت‌های صنعتی و خدماتی و جذب سرمایه‌ها و توسعه اقتصاد دانش‌بنیان در نواحی دیگر - افزایش نرخ رشد جمعیت استان با برنامه‌ها و سازکارهای مختلف (نرخ رشد ۱ درصد) - توسعه فرصت‌های شغلی و جذب نیروهای کارآفرین در مناطق مهاجرنفرست
ضوابط ملی آمایش سرزمین مصوب هیات وزیران - مرکز ملی آمایش سرزمین	۱۳۸۳	<ul style="list-style-type: none"> - کاهش تمرکز و تراکم جمعیت و فعالیت در مناطق پرتراکم کشور - ایجاد تعادل در افزایش جمعیت و پراکنش آن در پهنه سرزمین - حمایت از اقتصاد مناطق مهاجرنفرست - ساماندهی مراکز جدید اشتغال و اسکان مهاجرین در مناطق دارای توان 	<ul style="list-style-type: none"> - ایجاد تعادل در نظام فضایی سکونت با توجه به ظرفیت‌ها و قابلیت‌ها - جلوگیری از افزایش میانگین سن از دواج با برنامه‌های مختلف
مطالعات آمایش سرزمین -	۱۳۸۳	<ul style="list-style-type: none"> - تعادل بخشی به توزیع جمعیت متناسب با توزیع منابع و فعالیت - ایجاد تعادل در ساختار و ویژگی‌های جمعیت 	

سند/طرح	سال	راهبردا/سیاست	حکم/الزامات در محور جمعیت و مهاجرت
مقدمائی - دفتر آمایش و توسعه پایدار		<ul style="list-style-type: none"> هدایت هدفمند مهاجرت در تناسب با برنامه‌های توسعه پایدار تشریح و بازدارندگی به منظور کنترل و هدایت نرخ رشد جمعیت تمرکززدایی از نقاط دارای تمرکز بیشتر جمعیت به‌ویژه کلانشهرها 	<ul style="list-style-type: none"> مدیریت نرخ باروری و افزایش ولادت برای نیل به نسبت جانشینی و سلامت کاهش نرخ مرگ و میر و طلاق در استان ایجاد تعادل در نسبت جنسی استان جلوگیری از افزایش بیشتر نرخ سالمندی حمایت و تشویق کار آفرینی و سرمایه‌گذاری در شهرهای کوچک و مناطق روستایی کاهش نرخ بیکاری و حمایت از اشتغال جوانان توسعه گزینه‌های مسکن جوانان به‌ویژه در شهرهای کوچک و میانی
ضوابط ملی آمایش سوزمین‌مصوب هیات وزیران - مرکز ملی آمایش سوزمین	۱۳۹۴	<ul style="list-style-type: none"> توزیع مناسب جمعیت و فعالیت‌های اقتصادی ایجاد زمینه‌های لازم برای استقرار جمعیت در نواحی مستعد مهار و کنترل رشد جمعیت در مناطق کلانشهری ساماندهی و هدایت هدفمند جریان‌های مهاجرت 	<ul style="list-style-type: none"> برقراری توازن در توزیع جمعیت با توجه به محدودیت‌های اکولوژیکی و توان مناطق حمایت و افزایش سرمایه‌گذاری در صنعت و خدمات عمومی در نواحی کمتر توسعه‌یافته جلوگیری یا کاهش شتاب تمرکز جمعیت در شهر بندر عباس با سازوکارهای مختلف با نگرشی منطقه‌ای و سیستمی حمایت از شهرهای کوچک و میانی استان به‌ویژه در عرصه‌های اقتصادی حمایت، تشویق و رونق بخشی به اقتصاد مناطق روستایی
مطالبه استراتژی درآزمدت طرح آمایش سوزمین - مهندسان مشاور ستیران	۱۳۵۵	<ul style="list-style-type: none"> تسهیل مهاجرت از طریق کاهش فواصل مهاجرت و جذب مهاجران روستایی در مناطق جذب نزدیک کاهش رشد متمرکز بزرگ‌ترین شهرها و هدایت بخشی از جمعیت آن‌ها به سمت شهرهای ماهواره‌ای تفویت شهرهای کوچک و میانی به عنوان قطب خدمات رسان به نواحی روستایی تثبیت جمعیت و کاهش مهاجرت از مناطق روستایی 	<ul style="list-style-type: none"> رونق بخشی به شهرهای کوچک و میانی به‌ویژه در عرصه خدمات عمومی و اقتصادی (صنایع تبدیلی، بازرایی و غیره) ترغیب خوداتکایی اقتصادی - اجتماعی شهرهای اقماری حمایت از طرح‌های مسکن اجتماعی در شهرهای کوچک و میانی به‌ویژه برای نسل‌های جوان ایجاد مراکز تسهیل گر جذب مهاجران در شهرهای میانی و کوچک
طرح کالبد ملی - وزارت مسکن و شهرسازی	۱۳۷۵	<ul style="list-style-type: none"> عدم احداث شهرهای جدید جلوگیری از تمرکز جمعیت و فعالیت در چند شهر بزرگ گسترش شهرها در زمین‌های با قابلیت سکونت 	<ul style="list-style-type: none"> جلوگیری از پراکنده‌رویی شهرها و مناطق روستایی و توسعه درون‌انزا و فشرده این مناطق تفویت شهرهای میانی و کوچک به عنوان تعدیل بخش‌های نظام سکونتگاهی و به منظور جذب جمعیت در مناطق روستایی توسعه فشرده و درون‌انزا در مناطق صنعتی موجود و اجتناب از ایجاد مناطق جدید در نواحی حاصلخیز

سند طرح	سال	راهبردها/سیاست	حکم الزامات در محور جمعیت و مهاجرت
		<ul style="list-style-type: none"> - جلوگیری از تخریب زمین از طریق طرح‌ریزی یکپارچه و با دقت گسترش شهری و صنعتی - تهیه طرح‌های تفصیلی منطقه‌ای و محلی برای منطقه ساحلی - ایجاد تعادل در توزیع جمعیت و فعالیت، متناسب با منابع توان محیطی - قانونمند کردن شیوه بهره‌برداری، استقرار فعالیت و جمعیت در مناطق ساحلی - جلوگیری از گسترش بی‌رویه شهرها نواحی ساحلی 	<ul style="list-style-type: none"> - اجتناب از ایجاد و ساخت شهرهای جدید؛ - افزایش تراکم شهری (بیش از ۱۰۰ نفر در هکتار) - حمایت و رونق بخشی به شهرهای کوچک و میانی به‌ویژه در عرصه خدمات عمومی و اقتصادی (صنایع تبدیلی، بازاریابی و غیره) با توجه به محدودیت‌های اکولوژیکی - توسعه سکونت و فعالیت قانونمند و با ضابطه در نوار ساحلی - جلوگیری از تخریب سواحل ارزشمند، به‌واسطه ساخت‌وسازها - ایجاد محدودیت‌های محیط‌زیستی به منظور حفظ منابع حساس اکولوژیکی در سواحل - استفاده از ظرفیت‌های ساحلی
سند ملی توسعه فرابضی: ساماندهی سواحل کشور- سازمان مدیتریت و برنامه‌ریزی	۱۳۸۵		
		<ul style="list-style-type: none"> - بهبود کیفیت زندگی ساکنان سکونتگاه‌های غیررسمی و ترویج مهاجرت معکوس - توزیع مناسب جمعیت و منابع و جلوگیری از بروز و تشدید آسیب‌های اجتماعی - برنامه‌ریزی برای مدیریت و توزیع مناسب فعالیت، جمعیت و مهاجرت در کشور - زمین‌سازی مناسب جهت کنترل و کاهش میلنگین سن ازدواج - زمین‌سازی جهت افزایش نرخ باروری (TFR) به حداقل ۲/۵ - فرزند به ازای هر زن - پشتیبانی و حمایت از ترویج ازدواج موفق، پایدار و آسان - ارائه تسهیلات جهت افزایش سلامت ازدواج و درمان ناباروری 	<ul style="list-style-type: none"> - ارتقای نقش اقتصادی- اجتماعی و حمایت از شهرهای میانی و کوچک به عنوان مراکز تعدیل بخش نظام سکونتگاهی - سرمایه‌گذاری و ایجاد اشتغال مولد به‌ویژه در نواحی روستایی و شهرهای کوچک و کمتر توسعه‌یافته - حمایت از طرح‌های کارآفرین در مناطق روستایی - ارائه مشوق‌ها (معافیت‌های مالیاتی، زمین ارزان قیمت، اعتبارات کم‌بهره و ...) به جوانان تحصیل کرده و منظور کارآفرینی در مناطق روستایی و شهرهای کوچک - توسعه خدمات عمومی در مناطق کمتر توسعه‌یافته با توجه به سلسله مراتب عملکردی - کاهش جذایب مهاجرت به شهرهای بزرگ از طریق ایجاد شرایط زیست و فعالیت عادلانه - سرمایه‌گذاری و ایجاد فرصت‌های شغلی مولد برای نسل جوان به‌ویژه در مناطق کمتر توسعه‌یافته و شهرهای کوچک و میانی - توسعه و تجهیز مراکز درمانی و ایجاد کلینیک‌های سلامت به‌ویژه در مناطق کمتر توسعه‌یافته - جلوگیری از سوداگری و بورس‌بازی زمین و هدایت سرمایه‌ها به بخش مولد
برنامه ششم توسعه- مجلس شورای اسلامی	۱۳۹۵		

جدول ۲- راهبردها/سیاست‌ها و حکم‌ها/الزامات در محور اقتصاد

سند/نظر	سال	راهبردها/سیاست	حکم/الزامات در محور اقتصاد
سیاست‌های کلی آمایش سرزمین ابلاغی مقام معظم رهبری	۱۳۹۰	<ul style="list-style-type: none"> - ارتقاء بهره‌وری نیروی کار - ارتقای کارایی و بازدهی اقتصادی - تسهیل روابط درونی و بیرونی اقتصاد کشور - حفظ، احیا و بهره‌وری بهینه از سرمایه‌ها و منابع طبیعی 	<ul style="list-style-type: none"> - جلوگیری از تورم نیروی انسانی در بخش‌ها - تقسیم کار منطقی در استان با توجه به مزیت‌های نسبی و رقابتی و توان آکولوریزیک - اصلاح و تکمیل زنجیره‌های تولید صنعتی - ایجاد کار کردها و جریان‌های مکمل گسترده در استان به‌ویژه در شهرها و شهرک‌های صنعتی - جلوگیری از بی‌علاقگی در محیط کاری و ایجاد تعهد کاری - ایجاد هماهنگی بین استنادها- تحصیلات فردی و شغلی - رفع هرگونه تبعیض بین کارکنان و اجرای برنامه‌های آموزش ضمن خدمت
سند چشم‌انداز جمهوری اسلامی ایران افق ۱۴۰۴	۱۳۸۲	<ul style="list-style-type: none"> - کاهش وابستگی به درآمدهای نفتی و تأمین آن از محل درآمدهای مالیاتی - تنظیم سیاست‌های پولی، مالی و ارزی - ارتقاء ظرفیت و توانمندی‌های بخش تعاونی - توانمندسازی بخش‌های خصوصی و تعاونی - ارتقاء بازار سرمایه ایران و اصلاح ساختار بانکی و بیمه‌ای کشور - هم‌افزایی و گسترش فعالیت‌های اقتصادی در زمینه‌هایی دارای مزیت نسبی - ایجاد اشتغال مولد و کاهش نرخ بیکاری - افزایش بهره‌وری عوامل و منابع تولید در بخش کشاورزی - ایجاد رقابت‌پذیری در کالاها و خدمات کشور - متنوع‌سازی اقتصاد - رشد بهره‌وری عوامل تولید - پشتیبانی از کارآفرینی، نوآوری و استنادهای فنی و پژوهشی - تأمین امنیت غذایی کشور با تکیه بر تولید از منابع داخلی - مهار تورم و افزایش قدرت خرید گروه‌های کم درآمد و محروم - حرکت در جهت تبدیل درآمد نفت و گاز به دارایی‌های مولد 	<ul style="list-style-type: none"> - جلوگیری از گرایش تعاونی‌ها به ارائه خدمات و ارائه مشوق و حمایت از تعاونی‌های فعال در بهره‌برداری بهینه از منابع - ارتقای ظرفیت‌ها و توانمندسازی تعاونی‌ها - تکمیل زنجیره ارزش صنعت و کشاورزی و بخش معدنی - جلوگیری از افزایش فاصله بین دهک‌های بالا و پایین درآمدی - تنوع بخشی به اقتصاد استان - حمایت از کارآفرینی و سرمایه‌گذاری در بخش صنایع کاربردی به‌ویژه در شهرهای کوچک و مناطق روستایی - جلوگیری از کاهش خام فروشی و توسعه صنایع تبدیلی و فرآوری در استان - جلوگیری از افزایش اندازه بخش اجرایی و حذف دستگاه‌های موازی به منظور کاهش هزینه‌های عمومی استان - بهره‌گیری از فناوری‌های نوین به منظور ارتقای بازار سرمایه استان - حمایت و توانمندسازی بخش‌های تعاونی در استان - حمایت و ترمیم سرمایه‌گذاری در بخش‌های دارای مزیت رقابتی استان - کاهش هزینه‌های غیرضروری سازمان‌های اجرایی

سند/ طرح	سال	راهبرد استراتژیک	حکم الزامات در محور اقتصاد
سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی - حضرت آیت‌الله خامنه‌ای	۱۳۹۲	<ul style="list-style-type: none"> - توسعه کار آفرینی و به حداکثر رساندن مشارکت آحاد جامعه در فعالیت‌های اقتصادی - پیششاری اقتصاد دانش‌بنیان و افزایش سهم تولید و صادرات محصولات و خدمات دانش‌بنیان - ارتقای بهره‌وری در اقتصاد - سهم‌بری عادلانه عوامل در زنجیره تولید تا مصرف - افزایش تولید داخلی نهادهای و کالاهای اساسی - تأمین امنیت غذا و درمان و ایجاد ذخایر راهبردی - اصلاح و تقویت همه‌جانبه‌ی نظام مالی کشور - حمایت همه‌جانبه هدفمند از صادرات کالاهای - افزایش قدرت مقاومت و کاهش آسیب‌پذیری اقتصاد - توسعه حوزه عمل مناطق آزاد و ویژه اقتصادی کشور 	<ul style="list-style-type: none"> - جلوگیری از نابودی حاکمیت غذایی و حمایت از نظام غذایی پایدار - هدایت سرمایه‌ها و اعتبارات به سوی بخش‌های داری مزیت نسبی و رقابتی - ترغیب و حمایت از صادرات محصولات استان - واگذاری تأمین زیرساخت‌های اقتصادی به بخش خصوصی همگرا، هم‌اثره، مستقر، منبهد و آینده‌نگر - کاهش وابستگی به بودجه‌های عمومی و افزایش نقش بخش خصوصی - جلوگیری از ورود سرمایه‌ها به بخش غیر مولد اقتصاد استان - پر هیز از واردات کالاهای غیر ضروری به استان - تغییر فرایندهای تولید سنتی به تولید مدرن و دانش‌بنیان - سرمایه‌گذاری در ماشین‌آلات مدرن تر و کارآمدتر و منابع انسانی - ارتقای بهره‌وری در بخش‌های مولد - خصوصی سازی عادلانه و شفاف و تلاش برای ایجاد نظام مالیاتی کارآمد - توسعه فعالیت گردشگری در استان - استفاده درست از نیروی انسانی - ترغیب سرمایه‌گذاری و تخصیص بیشتر اعتبارات به بخش‌های داری مزیت نسبی و رقابتی در استان - جلوگیری از ورود سرمایه‌ها به بخش غیر مولد در استان - هدایت سرمایه‌ها به سوی صنایع دانش‌بنیان همچون صنعت فناوری اطلاعات، بیمه، بیوتکنولوژی، بهداشت و درمان، هوافضا - ارتقای فرهنگ تولید خدمات و محصولات دانش‌بنیان - ایجاد معاونت دانش در سازمان برنام و بودجه استان - ارتقای معیار دانش کار (Knowledge Worker) در سازمان‌های عمومی و خصوصی - افزایش سرمایه‌گذاری در تحقیق و توسعه - ارتقای بهره‌وری در بخش‌های مولد

سند/نوع طرح	سال	راهبردها/سیاست
		<p>افزایش ارزش افزوده از طریق تکمیل زنجیره ارزش صنعت نفت و گاز</p> <p>افزایش سهم درآمدهای مالیاتی</p> <p>تقویت فرهنگ جهادی در ایجاد ارزش افزوده، تولید ثروت، بهروری، کارآفرینی</p> <p>افزایش پوشش استاندارد برای کلیه محصولات داخلی و ترویج آن</p> <p>شفاف و روان سازی نظام توزیع و قیمت گذاری</p> <p>صرفه جویی در هزینه های عمومی کشور</p>
<p>ضوابط ملی آمایش</p> <p>سوزن زمین منصفه</p> <p>هیات وزیران -</p> <p>مؤکرملی آمایش</p> <p>سوزن زمین</p>	۱۳۸۳	<p>تأکید بر توسعه صنایع شیمیایی و پتروشیمی، صنایع و معدنی با توجه به مزیت های نسبی کشور</p> <p>توسعه صنایع تولید کالاهای مورد نیاز کشورهای منطقه</p> <p>تحول بنیادی در ساختار بخش خدمات و افزایش سهم خدمات نوین و دانش پایه</p> <p>ارتقای جایگاه صنعت گردشگری در اقتصاد ملی</p> <p>باز تعریف نقش وظایف مناطق آزاد تجاری - صنعتی و ویژه اقتصادی، با توجه به ویژگی های مناطق کشور</p> <p>گسترش تعامل اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی درون و بین منطقه ای</p> <p>تحول ساختار بخش کشاورزی در راستای دستیابی به کشاورزی پایدار، مدرن و رقابتی</p> <p>استفاده پایدار از قابلیت های طبیعی و امکانات آب و خاک</p> <p>توسعه بهره برداری از قابلیت های معدنی کشور</p> <p>افزایش ظرفیت های اکتشاف و بهره برداری از ذخایر عظیم نفت و گاز</p>
<p>حکم الزامات در محور اقتصاد</p>		<p>تنوع بخشی به اقتصاد استان از جمله توسعه گردشگری</p> <p>افزایش سهم همکاری در تحقیقات کاربردی بین صنعت و دانشگاه</p> <p>تجاری سازی و بازاریابی دانش در استان</p> <p>جلو گیری از بی علاقه گی در محیط کاری و ایجاد تهدید کاری</p> <p>جلو گیری از ناهماهنگی بین استعدادهای تحصیل کرده و شغلی</p> <p>رفع هرگونه تبعیض بین کارکنان و اجرای برنامه های آموزش ضمن خدمت</p> <p>افزایش بهره وری در عوامل تولید آب، زمین، نیروی کار و غیره</p> <p>تکمیل زنجیره ارزش صنعت و کشاورزی و بخش معدنی</p> <p>حمایت از نظام غذائی استان و جلوگیری از نابودی حاکمیت غذائی</p> <p>حمایت از نقش آفرینی بخش خصوصی و نهاد های مردمی در عرصه اقتصادی</p> <p>خصوصی سازی عادلانه و شفاف و تلاش برای ایجاد نظام مالیاتی کارآمد</p> <p>برهیز از واردات کالاهای غیر ضروری به استان و حمایت از صادرات</p> <p>حمایت و ترغیب کارآفرینی به ویژه در شهرهای کوچک و متوسط و مناطق روستایی</p> <p>توسعه و تقویت خدمات و زیرساخت های بنادر و محاصره پس کرانه ای بنادر</p> <p>جلو گیری و کاهش خام فروشی و توسعه صنایع تبدیلی و فرآوری در استان</p> <p>تقسیم کار منطقه ای در استان با توجه به مزیت های نسبی و رقابتی و توان آکولوژیکی</p> <p>ایجاد انطباق بین ویژگی های استان از نظر اقتصادی، اجتماعی، طبیعی و موقعیتی و نقش مناطق آزاد و ویژه اقتصادی</p> <p>تولید کالاهای و محصولات ارائه خدمات بر اساس تقاضای محلی و منطقه ای و مزیت رقابتی و نسبی</p> <p>توسعه گردشگری پایدار و اجتماع محور</p> <p>نیازسنجی کالاهای و خدمات مورد نیاز محلی و منطقه ای به ویژه در عرصه دریایی</p> <p>هدایت سرمایه ها به سوی صنایع و خدمات دانش بنیان همچون صنعت فناوری اطلاعات، بیمه، بیزنکس، بهداشت و درمان و هوافضا</p>

سند طرح	سال	راهبردها/سیاست	حکم الزامات در محور اقتصاد
		<ul style="list-style-type: none"> - توسعه صنایع پشتیبان حمل و نقل، شامل صنایع خودروسازی، واگن سازی، تجهیزات راه آهن و صنایع حمل و نقل هوایی در مراکز و نواحی مستعد. - تأکید بر توسعه فعالیت‌های صنعتی مبتنی بر نفت و گاز در مناطق مواجه با محدودیت‌هایی برای توسعه سایر فعالیت‌های اقتصادی و برخوردار از اهمیت استراتژیک، از جمله مناطق کمتر توسعه‌یافته جنوب شرقی کشور، سواحل خلیج فارس و دریای عمان و مناطق کمتر توسعه‌یافته غرب کشور 	<ul style="list-style-type: none"> - ارتقای فرهنگ تولید خدمات و محصولات دانش‌بنیان - ایجاد معاونت دانش در سازمان برنامہ و بودجه استان - ارتقای مهارت دانش کار (Knowledge Worker) در سازمان‌های عمومی و خصوصی - افزایش سرمایه‌گذاری در تحقیق و توسعه - ارتقای بهره‌وری در بخش‌های مولد - افزایش بهره‌وری در عوامل تولید در بخش‌های مختلف اقتصادی - مطالعه و امکان‌سنجی در خصوص بهره‌داری از منابع نفت و گاز منطقه - اصلاح نظام‌های بهره‌داری با توسعه فناوری‌های تولیدی - امکان‌سنجی در خصوص توسعه صنایع فرآوری نفت و گاز با ملاحظات شدید محیط‌زیستی و با توجه مرزهای رقابتی و نسبی
<p>مطالعات آمایش سرزمین - دفتر مقدماتی - آمایش و توسعه پایدار</p>	۱۳۸۳	<ul style="list-style-type: none"> - گسترش فناوری‌های پیشرفته در تولید محصولات صنعتی - ارتقاء مهارت و تخصص نیروی شاغل در بخش صنعت و معدن - توسعه بخش صنعت - اولویت استقرار صنایع صادراتی در نزدیکی کریدورها و مبادی ورودی و خروجی اصلی کشور - رعایت ملاحظات محیط‌زیستی در استقرار صنایع - ارتقاء عملکرد، اصلاح شبکه‌ها و تجهیزات مورد نیاز در مراکز تخلیه، نگهداری و توزیع کالا - ایجاد زمینه‌های لازم جهت ارتقاء سهم و نقش ترانزیتی کشور - حفظ محیط‌زیست در راستای توسعه، اگر توسعه - جلب سرمایه‌های خارجی و داخلی برای ایجاد تسهیلات و تجهیزات گردشگری - تشویق و حمایت از ایجاد تأسیسات قلمنی و تفرجگاهی - تحول ساختار بخش کشاورزی در جهت دستیابی به کشاورزی مدرن و رقابتی - افزایش کیفیت محصولات کشاورزی و توجه به صنایع تبدیلی و پست‌بنیادی - طراحی و استقرار نظام سلسله مراتبی خدمات پشتیبان تولید 	<ul style="list-style-type: none"> - اجتناب از استقرار صنایع صادراتی در مناطق دور از کریدورهای اصلی - اولویت‌دهی به توسعه راه‌های متصل شونده به کریدورهای اصلی - توسعه صنایع صادراتی در مناطق آزاد تجاری-صنعتی-آستارا و بندر انزلی - اجتناب از بهره‌گیری از فناوری‌ها و ابزارهای قلبی و استفاده از فناوری‌های سبز پیشرو در استان - ایجاد سازمان‌ها و مؤسسات ارائه دهنده خدمات توانمندسازی کسب و کار مبتنی بر فناوری اطلاعات - توسعه صنعت فناوری اطلاعات و ارتباطات (ICT) از طریق سرمایه‌گذاری مشترک با بخش خصوصی - تأمین و مدیریت منابع سرمایه‌ای در صنایع پیشرفته - ایجاد دگرسانی در شیوه‌های سنتی تولید صنعتی استان و ارتقای سرمایه‌گذاری برای ایجاد صنایع مبتنی بر فناوری‌های پیشرفته و انتقال دانش فنی - تجاری‌سازی دستاوردهای پژوهشی و انتقال تکنولوژی در زمینه‌های فناوری برتر در استان

سند/نوع طرح	سال	راهبردها/سیاست
		<ul style="list-style-type: none"> - ایجاد مجتمع های دام پروری صنعتی و نیمه صنعتی - بالا بردن سهم صادرات محصولات صنعتی از کل صادرات کشور - ایجاد زمینیه های مناسب جهت جذب سرمایه های خارجی - محدود نمودن صادرات مواد خام و اولیه و توسعه محصولات فرآوری شده و صنعتی - توسعه و ایجاد صنایع معدنی در جهت تکمیل زنجیره های تولید
<ul style="list-style-type: none"> ضوابط ملی آمایش سرزمین-محسوب هیات وزیران - مرکز ملی آمایش سرزمین 	۱۳۹۴	<ul style="list-style-type: none"> - رعایت تناسب بین نیازهای استقرار فعالیت در یک قلمرو با امکانات و قابلیت های آن - تخصصی کردن عملکرد اقتصادی بر اساس قابلیت ها و برت های نسبی به منظور تقویت وابستگی های متقابل منطقی و یکپارچگی ملی - توزیع مناسب جمعیت و فعالیت های اقتصادی - اولویت برداشت از مبادین مشترک نفت و گاز با مرزهای شمالی - ایجاد و توسعه مناطق ویژه اقتصادی و تخصصی انرژی - سازمان دهی بخش کشاورزی در پهنه سرزمین - تدوین الگوی کشت پهنه در دشت ها - محدودیت کشت محصولات با نیاز آبی بالا
<ul style="list-style-type: none"> - اجتناب از خام فروشی و توسعه صنایع تبدیلی و فناوری به ویژه در بخش معدن و کشاورزی - جلوگیری از گسترش ساخت وسازهای خصوصی در مناطق و محوره های گردشگری و حفاظت - جاذبه ها - ترغیب و توسعه شیوه های نوین بازاریابی به منظور جذب سرمایه گذاری های داخلی و خارجی - ایجاد امکانات و خدمات متنوع گردشگری در نواحی حساس اکولوژیکی - افزایش ظرفیت های بنادر استان - اجتناب از استخدام نیروی کار غیرمتخصص در بخش صنعت و معدن - اجتناب از توسعه صنایع در زمین های حاصلخیز و مناطق حساس اکولوژیکی - هلدنیزاسیون و بهره گیری از شیوه های نوین در بخش کشاورزی - اصلاح نظام های بهره برداری با توسعه تعاونی های تولیدی - ایجاد و توسعه خدمات پشتیبان تولید در مجاورت شهرک ها و نواحی صنعتی استان با در - شهرهای نزدیک به آن ها - جلوگیری از حرکت سرمایه ها به سوی اقتصاد غیر مولد با سازو کارهای مختلف - تقویت پیوندهای بین بخشی در صنایع استان و افزایش مکمل گری و سینرژی 	<ul style="list-style-type: none"> - جلوگیری از افزایش جمعیت و فعالیت ها در مکان های فاقد توان اکولوژیک - جلوگیری از استفاده ناکارآمد از منابع اقتصادی - جلوگیری از نابودی منابع طبیعی و انسانی گردشگری - جلوگیری و کاهش فعالیت های اقتصادی فاقد مزیت نسبی و رقابتی - امکان سنجی در خصوص بهره برداری از صنایع نفت و گاز و توسعه صنایع فرآوری نفت و گاز با ملاحظات شدید محیط زیستی و با توجه مزیت های رقابتی و نسبی - منع کامل خام فروشی محصولات استان و ایجاد زنجیره ارزش افزوده محصولات - انعقاد قراردادها و تفاهم نامه های همکاری با سایر مناطق و نهادهای دولتی و مردم نهاد داخلی و خارجی در مناطق ویژه و آزاد 	

سند طرح	سال	راهبردها/سیاست	حکم/الزامات در محور اقتصاد
مطالعه استراتژی دراز مدت طرح آمایش سرزمین - مهندسان مشاور ستیران	۱۳۵۵	<ul style="list-style-type: none"> - ایجاد و توسعه مجتمع های کشت و صنعت متناسب با قابلیت ها - ساماندهی روابط بین بخش کشاورزی و صنعت - توسعه پرورش و صید آبزیان در آب های دور و سرزمینی - شناسایی و ایجاد خوشه های صنعتی با توجه به مزیت های نسبی و رقابتی و تکمیل زنجیره ارزش - توسعه صنایع دریایی و تعمیر و خدمات وسایط حمل و نقل دریایی در جوار بندر اصلی - ساماندهی مجتمع های صنعتی اعم از شهرک ها و نواحی صنعتی - توسعه و ساماندهی مجدد فعالیت های صنعتی پایه و آب بر - توسعه صنایع تولید کننده کالاهای مورد نیاز کشورهای منطقه - استقرار صنایع فرآوری اولیه منابع معدنی در جوار ذخایر معدنی - توسعه صنایع مبتنی بر فناوری های نوین و برتر - ایجاد مناطق آزاد و ویژه اقتصادی جدید در پهنه سرزمین - سیاست و استفاده از ظرفیت ها و جاذبه ها به منظور رونق گردشگری - عدم استقرار صنایع پرخطر در محدوده سکونتگاه ها و رعایت حریم های ایمنی و امنیتی - توسعه فعالیت های پارک ها، مراکز رشد، گریدهای علم و فن آوری و مراکز تخصصی ICT 	<ul style="list-style-type: none"> - بازاریابی و تبلیغات گسترده به منظور جذب سرمایه گذاران در مناطق آزاد و ویژه استان - جلوگیری از کشت و پرورش محصولات فاقد مزیت در استان - توسعه صنایع تبدیلی و تکمیلی بخش کشاورزی - ارائه مشوق ها و حمایت از ساخت، تولید، تعمیر و نگهداری انواع مختلف تجهیزات شناورهای سطحی، زیرسطحی، اثر سطحی و صنایع فراساحلی به ویژه در نزدیکی بندر و مناطق آزاد - حمایت از کارگاه ها و تولید کنندگان مرتبط با صنایع دریایی کشور - حمایت از مشاغل ایجاد شده حاصل از طرح های فن آوری و دانش بنیان در صنعت دریایی - هدایت اعتبارات به سوی طرح های کارآفرینی و خود اشتغالی دریایی - افزایش تسهیلات سرمایه در گردش تولید کنندگان، سازندگان و شرکت های خدماتی فعال در صنایع دریایی - جلوگیری از توسعه صنایع در مراکز حساس و رعایت حریم های ایمنی - شناسایی تقاضای کالاها و محصولات در منطقه و تلاش برای بر آورد آن ها بر اساس مزایای نسبی و رقابتی - تکمیل زنجیره تولید و سلفه های ارزش افزوده بخش معدن استان - هدایت سرمایه ها و اعتبارات به سوی صنایع با فناوری برتر
			<ul style="list-style-type: none"> - جلوگیری از توسعه صنایع به صورت پراکنده - اصلاح نظام مالکیت اراضی و حمایت و توسعه تعاونی های کشاورزی - استفاده کارآمدتر از منابع آب و خاک - تغییر اقتصاد تک محصولی شهرهای کوچک و روستاها به اقتصاد متنوع و پویا - جلوگیری از خام فروشی و توسعه صنایع تبدیلی و تکمیلی - حمایت از صنایع دارای مزیت رقابتی و نسبی استان

سند/طرح	سال	راهبردها/سیاست	حکم/الزامات در محور اقتصاد
		<ul style="list-style-type: none"> - آرایش گسترده تر صنایع نوین - توسعه فعالیت های نوین در شهرها متوسط - استفاده از توان گردشگری شهرهای کوچک و توسعه صنایع کوچک - کنترل دقیق برون ریخته های صنعتی و شهری در تمامی کرانه های دریای خزر 	<ul style="list-style-type: none"> - حمایت از توسعه صنایع کوچک و کارآفرین در نواحی روستایی - توسعه بخش گردشگری در روستاها و شهرهای کوچک - تنوع بخشی به فعالیت های اقتصادی مناطق روستایی - جلوگیری از تمرکز خدمات در یک یا چند شهر اصلی و ضرورت ساماندهی توزیع و استقرار آن
طرح کالبد ملی - وزارت مسکن و شهرسازی	۱۳۷۵	<ul style="list-style-type: none"> - به حداقل رساندن هزینه های توسعه شهری از طریق سازگاری با اقلیم، توسعه درون افزا، مکان یابی مناسب - خلق سلسله مراتب مناسب به منظور جلوگیری از تمرکز فعالیت و جمعیت در چند نقطه - توان کم و نسبتاً کم توسعه صنعتی در نوار ساحلی خزر 	<ul style="list-style-type: none"> - عدم ایجاد شهرهای جدید و توسعه فشرده و درون افزای نقاط سکونت گاهي موجود - تجهیز و خدمات رسانی و نقش دهی مکمل به نقاط شهری کوچک و متوسط به عنوان مراکز رشد تعادلی بخش - کنترل و محدودسازی تمرکز جمعیت در شهر بندر عباس - ایجاد مناطق شهری (Urban region) مکمل گر و منسجم در سطح استان - جلوگیری از توسعه بی برنامه فعالیت و سکونت در نوار ساحلی استان
برنامه توسعه - شورای اسلامی	۱۳۹۵	<ul style="list-style-type: none"> - جذب شرکت های معتبر جهانی و منطقه ای در زمینه تولید داخلی - حمایت حقوقی، مالی و نهادی لازم برای توسعه دانش و پیشرفت فناوریانه و نوآورانه - تجهیز منابع مالی مورد نیاز سرمایه گذاری - همچنین قطع وابستگی بودجه به نفت تا پایان اجرای قانون برنامه ششم - افزایش و یا دریافت عوارض آلاینده گی و عوارض ارزش افزوده گاز طبیعی و عوارض شماره گذاری خودروها - عملیاتی کردن رویکرد تمرکززدایی و اثربخش مدیریت اجرائی در مراکز استان ها و جهت زمینه سازی، تعادل بخشی، توازن و آمایش سرزمینی - گسترش و تمقیق نظام تأمین مالی و ابزارهای آن (بازار پول، بازار سرمایه و بیمه ها) - افزایش سهم تعاون در اقتصاد به نسبت در صدد - تأمین امنیت غذایی و نيل به خودکفایی در محصولات اساسی - توسعه کشاورزی حفاظتی، توسعه کشت نشانی، به نژادی و به زراعی 	<ul style="list-style-type: none"> - بازاریابی گسترده به منظور جذب سرمایه گذاران و شرکت های معتبر جهانی در مناطق آزاد و ویژه استان - اجتناب از بهره گیری از فناوری ها و ابزارهای قدیمی و استفاده از فناوری های سبز پیشرو در استان - ایجاد سازمان ها و مؤسسات ارائه دهنده خدمات توانمندسازی کسب و کار مبتنی بر فناوری اطلاعات - توسعه صنعت فناوری اطلاعات و ارتباطات (ICT) از طریق سرمایه گذاری مشترک با بخش خصوصی - تأمین و مدیریت منابع سرمایه ای در صنایع پیشرفته - ایجاد دگرسانی در شیوه های سنتی تولید صنعتی استان و ارتقای سرمایه گذاری برای ایجاد صنایع مبتنی بر فناوری های پیشرفته و انتقال دانش فنی - تجاری سازی دستاوردهای پژوهشی و انتقال تکنولوژی در زمینه های فناوری برتر در استان

سند/طرح	سال	راهبردها/سیاست	طرح جامع
		<ul style="list-style-type: none"> - مصرف بهینه سووم، دفع آفات بائی و کودهای شیمیایی و استفاده بیشتر از کود آلی (کمپوست) - توسعه کشت محصولات سالم و محصولات زیستی (ارگانیک) - ممنوعیت هرگونه رهاسازی، تولید، واردات و مصرف محصولات تراریخته - حمایت از توسعه ظرفیت صادراتی صنایع تبدیلی و تکمیلی بخش کشاورزی - ایجاد ردیف مستقل پرداخت خسارت به بیمه گذاران محصولات کشاورزی و صندوق بیمه کشاورزی - ایجاد زمینه گسترش و تکمیل زنجیره های ارزش، صنایع تبدیلی، تکمیلی و نگهداری محصولات اساسی کشاورزی - ایجاد خوشه های صادراتی، نشان های تجاری و اختصاص مشوق های صادراتی به صادرات محصولات کشاورزی - افزایش سهم سرمایه گذاری در بخش کشاورزی در کل سرمایه گذاری ها - ایجاد شورای معادن در هر استان - منع هرگونه فروش و واگذاری پروانه قبل از بهره برداری با رعایت ملاحظات زیست محیطی - تکمیل زیرساخت ها و زیرساخت های مورد نیاز برای معادن 	<ul style="list-style-type: none"> - توسعه منابع گردشگری در روستاهای سنتی - توسعه بازار گذران تعطیلات در کنار دریا و نقاط کوهستانی - توسعه محصولات گردشگری - توسعه نواحی گردشگری دارای اولویت
	۱۳۸۰		<ul style="list-style-type: none"> - توسعه بازارهای مرزی به منظور جذب گردشگر - جلوگیری از سفرهای کوتاه مدت با افزایش بازار گذران تعطیلات در کنار دریا و نقاط کوهستانی - حمایت از طرح های ترکیب کننده گردشگری و تجارت
حکم الزامات در محور اقتصاد		<ul style="list-style-type: none"> - اجتناب از خام فروشی و توسعه صنایع تبدیلی و فناوری به ویژه در بخش معدن و کشاورزی - جلوگیری از گسترش ساخت وسازهای خصوصی در مناطق و محوره های گردشگری و حفظ جانبدانه - جلوگیری از یا کنترل و محدودسازی فعالیت صنایع آلاینده و اخذ فرات و مالیات - جلوگیری از تمرکزگرایی مدیریتی در استان و تمرکززدایی تدریجی در کنار ایجاد ظرفیت های نهادی - حمایت و ترغیب تعاونی های تولیدی - جلوگیری از نابودی حاکمیت غذایی و توسعه کشاورزی با رعایت ملاحظات محیط زیستی و مرزبندی های رقابتی - جلوگیری از استفاده بیش از حد از سووم و کودهای شیمیایی - ترغیب و حمایت از تولید کودهای ارگانیک - حمایت و ارائه مشوق و اعتبارات به تولید کنندگان محصولات ارگانیک - توسعه صنایع تبدیلی و تکمیلی به ویژه در شهرهای کوچک و متوسط - جلوگیری یا کنترل فعالیت های معدنی آلاینده - جلوگیری از خام فروشی مواد معدنی و تأمین خدمات و زیرساخت های مورد نیاز معادن و تکمیل زنجیره های ارزش - افزایش آگاهی های محیط زیستی و ششلی کشاورزان استان - ترغیب و گسترش بیمه محصولات کشاورزی - افزایش توانمندی، رقابت پذیری و صادرات کالاها و خدمات تولیدی 	<ul style="list-style-type: none"> - توسعه بازارهای مرزی به منظور جذب گردشگر - جلوگیری از سفرهای کوتاه مدت با افزایش بازار گذران تعطیلات در کنار دریا و نقاط کوهستانی - حمایت از طرح های ترکیب کننده گردشگری و تجارت

سند/نوع طرح	سال	راهبردها/سیاست	حکام الزامات در محور اقتصاد
جهانگردی			<ul style="list-style-type: none"> - توسعه بازارهای علاقه‌مند به سفرهای دریایی - افزایش تسهیلات و خدمات گردشگری - جلوگیری از نابودی جاذبه‌های طبیعی - ایجاد اقامتگاه‌های ارزان قیمت متمرکز و پراکنده توسط افراد بومی
سند توسعه ملی استان لرستان	۱۳۸۴	<ul style="list-style-type: none"> - برقراری پیوند مناسب با قطب‌های صنعتی هم‌جوار در جهت تسریع فرایند توسعه صنعتی. - ایجاد شرایط ترجیحی برای سرمایه‌گذاری، به‌ویژه سرمایه‌گذاری صنعتی، کشاورزی، حمل و نقل، تأمین آب و خدمات تخصصی و برتر. - ایجاد زمینه‌ها و شرایط لازم برای استقرار صنایع متکی به نفت و گاز و پتروشیمی و توسعه صنایع معدنی، صنایع تبدیلی، تکمیلی و غذایی و دارویی، نساجی و پوشاک، صنایع شیمیایی و سلولزی. - حمایت از نهادهای کارآفرین و سرمایه‌گذار و خدمات پشتیبان تولید در جهت تقویت بخش رسمی اقتصاد. - گسترش زراعت آبی در دشت‌ها، حذف زراعت دیم در اراضی با شیب بالا، ایجاد تنوع کشت در اراضی زراعی و باغی و به‌کارگیری شیوه‌های نوین تولید. - توسعه و اصلاح نظام دامداری با گسترش دام‌پروری‌های متمرکز صنعتی، توسعه واحدهای کوچک پرواربندی و کاهش فشار دام بر مراتع. - توسعه اکوتوریسم به عنوان یکی از بخش‌های اشتغال‌زا. - ایجاد رابطه مکمل با استان‌های پیرامون با توجه به نقش استان به عنوان مرکز ملی تخلیه و توزیع کالا، به‌ویژه در زمینه خدمات حمل و نقل و بازرگانی. - تجهیز شهرهای حرم‌آباد و بروجرده به خدمات برتر و تخصصی در قالب تقسیم کار درون استانی. - توسعه ظرفیت‌های منطقه ویژه و تخصصی سنگ استان با توجه به معادن غنی سنگ‌های ساختمانی و تزئینی. - ایجاد زمینه‌های مناسب برای جذب نیروهای کارآمد و نگاهداشت متخصصین با اولویت نیروهای بومی به‌ویژه در فعالیت‌های خدمات برتر. - ایجاد ظرفیت‌های جدید فرآوری محصولات کشاورزی. 	<ul style="list-style-type: none"> - توسعه زیرساخت‌های لازم جهت برقراری پیوند با قطب‌های صنعتی هم‌جوار - آمایش صنایع و ایجاد صنایع تکمیلی برای شکل‌دهی قطب‌های صنعتی - تشویق و گسترش کارآفرینی و سرمایه‌گذاری‌های صنعتی - آمایش کشاورزی در مناطق مستعد دارای آب و خاک مناسب - مکانیزه‌سازی و پایدارسازی کشاورزی - احداث دامداری‌های صنعتی و صنایع استفاده‌کننده از محصولات دامی (تولید چرم، غذاهای نیمه آماده و ...) - گسترش بهره‌برداری از معادن استان و ایجاد ارزش افزوده در این بخش - گسترش خدمات گردشگری ژئوتوریسم - ارتقای کارکرد ترانزیتی استان - توسعه خدمات هوشمند و برتر در استان - تکمیل زنجیره ارزش و تولید بخش صنعت - توسعه صنایع تبدیلی و تکمیلی گیاهان دارویی - توسعه مراکز ذخیره و فرآوری محصولات کشاورزی - ارتقای مهارت‌های شغلی

سند/طرح	سال	راهبرد/سیاست	حکم/اثرات در محور اقتصاد
مسئله‌شناسی راهبردی در استان لرستان مركز بررسی‌های استراتژیک	۱۳۸۵	<p>انجام مطالعات در زمینه قیمت‌های تمام شده محصولات موجود و معرفی الگوی بهینه کشت با ملاحظات محدودیت‌های موجود</p> <p>هم‌زمان نمودن مطالعات توسعه صنایع جانبی با حمایت‌های خرید محصولات بخش کشاورزی و بسترسازی مناسب جهت فعالیت صنایع بالادستی و پایین دستی بخش کشاورزی</p> <p>تشویق زمین‌داران محرد به یکپارچه‌سازی اراضی کشاورزی</p> <p>سیاست گذاری جهت تسهیل چرخه دانش، فناوری و خلق ثروت در بخش کشاورزی استان و رشد و توسعه فناوری‌های نوین در زمینه کشاورزی و گسترش کشاورزی زیست فناوری، کشاورزی دقیق و کشاورزی ارگانیک</p> <p>سیاست گذاری و مدیریت کارآمد منابع کشاورزی همچون نیروی انسانی، خاک، آب و همچنین مکانیزاسیون گسترده کشاورزی</p> <p>ایجاد صنایع معدنی و فرآوری مواد معدنی، با تأکید بر اجرای طرح‌های فرآوری سنگ به منظور بهره‌وری بیشتر از پتانسیل‌های موجود</p> <p>بالا بردن ارزش افزوده منابع غنی و متعدد سنگ‌های ساختمانی در استان، در قالب طرح جامع برای احداث کارخانجات مختلف فرآورده‌های سنگی و ساماندهی زنجیره کارخانجات مربوطه</p> <p>جهت‌گیری سرمایه‌گذاری و تشویق به احداث کارخانجات در زمینه صنایع کانی‌های غیرفلزی، با توجه به پتانسیل‌های استان در تأمین مواد اولیه</p> <p>جهت‌گیری حمایت‌های دولتی و کارشناسی دانشگاه‌ها به سمت تحقیق و توسعه صنایع و عارضه‌یابی نقاط ضعف صنایع، بجای تزریق خام تقدیریگی</p> <p>سرمایه‌گذاری و توسعه زیرساخت‌های توسعه گردشگری و همچنین جذب نیروهای متخصص و البته دانش‌آموخته در امر گردشگری</p>	<p>- تعیین قیمت مصوب برای محصولات</p> <p>- ایجاد ارزش افزوده بر محصولات کشاورزی و دامداری</p> <p>- ارائه تسهیلات و خدمات ویژه به کشاورزانی که اراضی خردخود را یکپارچه کرده‌اند</p> <p>- افزایش بهره‌وری، تغییر سازمان تولید و بهره‌برداری با تأسیس شرکت‌های کشت و صنعت و یکپارچه‌سازی اراضی و همچنین توسعه شرکت‌های مکانیزاسیون در راستای کاهش هزینه‌های تولید</p> <p>- برگزاری رویدادهای متنوع در سطح ملی و بین‌المللی در استان</p>

سند طرح	سال	راهبرد/اسیاست	حکم/الزامات در محور اقتصاد
		<p>- تشویق مردم منطقه به مشارکت در جهت توسعه زیرساخت‌ها، تجهیزات و تسهیلات توریستی و ایجاد اشتغال دائم در منطق</p> <p>- تهیه فهرستی از منابع و فعالیت‌های گردشگری به موازات بررسی اثرات حاصل از این فعالیت بر منابع محیط زیست</p> <p>- زمینه‌سازی و بهره‌برداری از حمایت بخش خصوصی برای سرمایه‌گذاری</p> <p>- تبلیغات و اطلاع‌رسانی از طریق تلویزیون، اینترنت، کتاب، بروشور و روزنامه، کمپین‌های فرهنگی و هنری</p>	
<p>برنامه آمایش لرستان - سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی</p>	۱۳۹۸	<p>- اصلاح ساختار و تکمیل زیرساخت‌های تولید در بخش‌های مختلف اقتصادی استان از طریق ایجاد پیوندهای پسین و پیشین در درون استان یا استان‌های مجاور</p> <p>- تقویت ساختار تولید بهینه در بخش‌های کشاورزی و صنعت و معدن</p> <p>- توسعه کشاورزی از طریق ارتقا فناوری، افزایش بهره‌وری و اصلاح الگوی کشت</p> <p>- توسعه و نوسازی بخش صنعت و معدن با استفاده از فناوری‌های نو با اولویت صنایع معدنی اعم از فرآوری سنگ‌های تزئینی و کانی‌ها، صنایع دارویی، صنایع متکی به نفت، گاز و پتروشیمی، صنایع تبدیلی و تکمیلی کشاورزی، صنایع فلزی به‌ویژه فولاد، ماشین‌سازی و تجهیزات، نساجی و پوشاک به منظور ارتقای بهره‌وری</p> <p>- توسعه صنعت گردشگری با بهره‌گیری از ظرفیت‌های طبیعی، تاریخی و فرهنگی</p> <p>- توسعه تسهیلات و خدمات گردشگری انواع اقامتگاهها، رستوران و محل‌های پذیرایی، خدمات مسافرتی و خدمات گردشگری</p> <p>- توسعه و تجهیز زیرساخت‌ها و تأسیسات تولید و توزیع انرژی</p> <p>- بهره‌گیری از هم‌جواری خطوط انتقال فرآورده‌های نفتی و گازی بین استانی و توسعه صنایع وابسته</p> <p>- ایجاد بسترهای لازم برای تقویت و استقرار استارت‌آپ‌ها و کسب‌وکارهای نوین</p> <p>- حمایت از نهادهای کارآفرین و سرمایه‌گذار و خدمات پشتیبان تولید در جهت تقویت بخش اقتصاد</p>	<p>- حمایت و گسترش واحدهای صنعتی و معدنی کوچک و متوسط</p> <p>- تکمیل زیرساخت‌های تولید و تشکیل خوشه‌های بخش صنعت و معدن با استفاده از فناوری‌های نوین</p> <p>- تسریع در ایجاد شهرک‌های صنعتی جدید و ایجاد زیرساخت‌های موزد نیاز شهرک‌ها</p> <p>- تقویت صنایع تبدیلی مرتبط با مواد اولیه زراعی، باغی و دامی</p> <p>- توسعه صنایع فلزی با اولویت فولاد و ماشین‌سازی</p> <p>- در اولویت قرار دادن طرح‌های اکتشاف، استخراج و بهره‌برداری از منابع نفت و گاز منطقه با توجه به تأثیرات مهم در توسعه منطقه‌ای</p> <p>- توسعه صنایع شیمیایی با اولویت داروسازی و تولید محصولات بهداشتی با عملکرد ملی</p> <p>- ایجاد و توسعه صنایع وابسته به نفت و گاز به‌ویژه صنایع پایین دستی با توجه به منابع موجود</p> <p>- توسعه انواع صنایع معدنی و فرآوری مواد معدنی با استفاده از فناوری‌های نوین</p> <p>- ایجاد ساز و کارهای لازم برای توسعه زنجیره تولید و فعالیت بخش کشاورزی</p> <p>- ایجاد ساز و کار متناسب به منظور افزایش بهره‌وری کلیه عوامل تولید بخصوص آب</p> <p>- توسعه فعالیت‌های تحقیقاتی کاربردی و ترویجی و استفاده از روش‌های جدید تکنولوژی</p> <p>- حمایت از تولید محصولات کم‌آب بر</p> <p>- گسترش محصولات گلخانه‌ای به منظور افزایش بهره‌وری</p> <p>- اختصاص اراضی آبی به محصولات استراتژیک</p>

سند طرح	سال	واحد سیاست	سند ملی آمایش سرزمین
حکم الزامات در محور اقتصاد		<ul style="list-style-type: none"> - اصلاح نظام دامداری و صنعتی کردن دامپروری - ارتقا نگرانی کشاورزی - ایجاد زمینه حضور کارآفرینان و سرمایه گذاران بخش خصوصی در کشاورزی - اجتناب از تمرکز گرایی در تعیین تعادلات اقتصادی فرامرزی - ایجاد شبکه نیرومند بازاریابی - توسعه و ارتقای تجارت و بازرگانی هوشمند - استفاده کارآمد از قابلیت‌های ترانزیتی ملی و منطقه‌ای - اجتناب از تصویب قوانین و مقررات بازدارنده تولید و تجارت - ارتقای هوشمندی زنجیره‌های تولید و تأمین - رفع موانع جذب سرمایه گذاری - جلوگیری از توسعه فعالیت‌های نامازگار با قابلیت‌ها - ارتقای تنوع فعالیت‌های اقتصادی بر مبنای قابلیت‌ها - اجتناب از رویه‌های ناپایدار کشاورزی - اجتناب از نابودی محیط‌زیست و پایدارسازی فعالیت‌های اقتصادی - ارتقای سبزی و مکمل گرایی صنایع - استفاده پیچیده، کارآمد و رقابتی از منابع معدنی - توسعه صنایع و محصولات کشاورزی بر اساس قابلیت‌ها - تکمیل زنجیره تولید و ارزش بخش شیلات - استفاده پیچیده از قابلیت‌های گردشگری - تکمیل زنجیره ارزش و تولید طیور و دامپروری - استفاده از قابلیت‌های توسعه انرژی برق آبی - توسعه صنعت چوب و جنگل کاری در استان 	<ul style="list-style-type: none"> - ایجاد و ارتقای پیوندها و مناسبات سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی با کشورهای منطقه و جهان - تقویت نقش منصفی کشور در شبکه گذرراه‌های ترانزیتی منطقه‌ای و بین‌المللی - شبکه‌سازی و ایجاد زنجیره‌های جدید تولید بین‌المللی و ارتقای جایگاه بین‌المللی کشور در بازارهای جهانی به‌ویژه در زمینه انرژی - تنوع بخشی به اقتصاد متناسب با مزیت‌ها، قابلیت‌ها و تخصص‌های سرزمین - تحول کشاورزی، اصلاح ساختار و نظام بهره‌برداری و استقرار کشاورزی هوشمند و پایدار با حصول اطمینان از امنیت غذایی، آب و محیط‌زیست - ارتقای بهره‌وری و کاهش انرژی بزی و تنوع بخشی به منابع تولید انرژی - سازگاری توسعه با محیط‌زیست و منابع طبیعی - ساماندهی استقرار صنایع کشور و شکل‌دهی به زنجیره فعالیت‌های صنعتی - بازآرایی فضایی قلمروهای تولید محصولات کشاورزی - ارتقای گردشگری و آوازه میراث فرهنگی، تاریخی و طبیعی ایران - تولید انرژی برق آبی در استان لرستان - ساماندهی تأمین چوب صنایع از طریق کشت فراسرزمینی و تغییر الگوی کشت اراضی کم‌بازده زراعی آبی به زراعت چوب در لرستان - تولید محصولات کشاورزی راهبردی از جمله گندم، جو و دانه‌های روغنی در استان لرستان - ایجاد و توسعه زنجیره ارزش گوشت قرمز در استان لرستان - ایجاد و توسعه زنجیره ارزش عمل و تأمین شیلات در استان لرستان

جدول ۳- راهبردها/سیاست‌ها و حکم‌ها/الزامات در محور زیربنایی

سند/طرح	سال	راهبرد/سیاست	حکم/الزامات در محور زیربنایی
سیاست‌های کلی آمایش سرزمین/ ابلاغی مقام معظم رهبری	۱۳۹۰	تعمیم و گسترش شبکه‌های ارتباطی و اطلاعاتی تقویت شبکه ریلی و راه‌های ارتباطی اصلی و شریانی سرزمین و تبدیل کشور به مرکز عبور و مرور هوایی منطقه برای ترانزیت کالا و مسافر انتخاب تعدادی از بنادر مستعد کشور و تجهیز آن‌ها به خدمات پیشرفته ارتباطی و اطلاعاتی برای پذیرش نقش فراملی - استفاده بهینه از منابع طبیعی و حفظ محیط‌زیست	- افزایش سهم انرژی‌های نو در بخش زیربنایی - جلوگیری از نابودی محیط‌زیست به هنگام توسعه زیرساخت‌ها - توسعه زیرساخت‌های سازگار با محیط‌زیست و سبز - استفاده بهینه از موقعیت استراتژیک استان در خصوص ترانزیت کالا و مسافر - ارتقای نقش خدماتی بنادر استان
سند چشم‌اندا از جمهوری اسلامی ایران افق ۱۴۰۴	۱۳۸۲	تسهیل بهره‌گیری مؤثرتر و جایگزینی سوخت‌های سنتی حفاظت از سلامت شهروندان در مقابل آلودگی هوا ناشی از احتراق سوخت‌ها - کاهش اثرات منفی ناشی از مصرف انرژی در گرمایش جهانی	- به حداقل رساندن آلودگی‌های ناشی از مصرف سوخت‌های فسیلی - در پیش گرفتن سیاست‌های تقطیل و سازگاری در برابر تغییرات اقلیمی - افزایش سهم انرژی‌های نو - در پیش گرفتن سیاست‌های افزایش آگاهی‌های پایداری
ضوابط ملی آمایش سرزمین- مصوب هیات وزیران - مرکز ملی آمایش سرزمین	۱۳۸۳	توسعه و تجهیز گزیده‌های از محورهای اصلی ارتباطی کشور در کریدورهای حمل و نقل بین‌المللی تأمین منابع آب و خدمات اجتماعی متناسب با مهم فعالیت و جمعیت پیش‌بینی شده - رفع تنگناهای شبکه‌های زیربنایی مناطق مستعد - توجه ویژه به صنایع انرژی بر در تلفیق مزیت نسبی برخوردار از ذخایر معدنی و مزیت نسبی برخوردار از منابع انرژی، به خصوص گاز و استقرار آن‌ها در نقاط واقع بر کریدورها و محورهای حمل و نقل بین‌المللی	- کاهش عدم تعادل‌های زیربنایی در سازمان قضایی استان - استفاده بهینه و اقتصادی از موقعیت ترانزیتی استان - خلق دسترسی دربرگیرنده به زیرساخت‌ها به‌ویژه آب و خدمات اجتماعی در سطح استان - توسعه شبکه‌های زیربنایی مناطق با پتانسیل توسعه - توسعه صنایع انرژی بر در نزدیکی محورها و کریدورهای بین‌المللی - جلوگیری از نابرابری‌ها در دسترسی به فناوری‌های اطلاعات و ارتباطات
مطالعات آمایش سرزمین - مقدماتی - دفتر آمایش و توسعه پایدار	۱۳۸۳	توسعه و تجهیز محورهای اصلی ارتباطی کشور در کریدور شمال-جنوب و شرقی - غربی - افزایش سهم شبکه بزرگراهی در شبکه جاده‌ای - توسعه هماهنگ شبکه ریلی همگام با افزایش ناوگان با اولویت شبکه راه آهن برقی - توسعه ارتباطات فیبر نوری با پهنای باند مناسب بین شهری و درون‌شهری	- بهره‌گیری از موقعیت ترانزیتی استان با توسعه و تقویت زیربنای ارتباطی - تکمیل شبکه ریلی استان - کاهش سترهای غیراضطراری از طریق فناوری‌های نو

سند/ طرح	سال	راهبرد/ سیاست	حکم/ الزامات در محور زیربنایی
ضوابط ملی آمایش سرزمین مصوب هیات وزیران - مهر تک ملی آمایش سرزمین	۱۳۹۴	<ul style="list-style-type: none"> - استفاده از فناوری‌های نوین و برتر ارتباطی و گسترش شبکه‌های مخابراتی در کشور - به کار گیری فناوری اطلاعات و ارتباطات به عنوان ابزاری برای تمرکز زدایی از شهرهای بزرگ - توسعه کاربری‌های فناوری اطلاعات و ارتباطات شامل: دولت الکترونیک، اقتصاد الکترونیک، بهداشت و درمان الکترونیک، آموزش الکترونیک، تجارت الکترونیک 	<ul style="list-style-type: none"> - توسعه دور کاری و خدمات از راه دور - توسعه شبکه بزرگراهی در مناطق اولویت‌دار - جلوگیری از نابرابری‌ها در دسترسی به زیرساخت‌ها و تسهیلات اطلاعات و ارتباطات
		<ul style="list-style-type: none"> - فراهم‌سازی زمینه‌ها، امکانات و زیرساخت‌های مورد نیاز به منظور انبساط نقش مؤثر ترانزیتی کشور در منطقه - توسعه، تجهیز، ارتقا و اصلاح ساختار فضایی شبکه ریلی کشور - توسعه، تجهیز، تقویت و سطح‌بندی بندر کشور در سواحل دریای خزر - تقویت و ساماندهی بندر و اسکله‌های صیادی در سواحل شمال کشور - توسعه، تجهیز و تقویت شبکه حمل و نقل هوایی کشور - فراهم‌سازی بسترهای مورد نیاز برای توسعه، شبکه ارتباطات و انتقال داده - تنوع بخشی در منابع تولید انرژی و افزایش سهم انرژی‌های تجدید پذیر در تولید و تأمین بهینه انرژی - ایجاد و توسعه مناطق ویژه اقتصادی و تخصصی انرژی در مناطق دارای قابلیت - بازنگری و تجدید نظر در تخصیص آب از سد، به نفع تقویت معازن دریاچه‌ها و تالاب‌ها - ایجاد تناسب و هماهنگی در اجرای طرح‌های سد، آبخیزداری، آبخیزداری و شبکه آبیاری و زهکشی پایین‌دست 	<ul style="list-style-type: none"> - تجهیز بندرهای مرزهای استان با توجه به پتانسیل‌ها - جلوگیری از مصرف بی‌رویه سوخت‌های فسیلی و افزایش سهم انرژی‌های پاک - جلوگیری از عدم تخصیص سهم منابع آب تالاب‌ها - جلوگیری از توزیع ناهمگام منابع آب سپیدرود در سطح استان - افزایش بهره‌وری در استفاده از آب - اجرای طرح‌های آبخیزداری و آبخیزداری با هدف ارتقای منابع آبی استان
مطالعه استراتژی درازمدت طرح آمایش سرزمین - مهندسان مشاور ستیوان	۱۳۵۵	<ul style="list-style-type: none"> - ایجاد شبکه راه‌های مناسب برای سکونتگاه‌های روستایی - توسعه زیربنای حمل و نقل در مناطق ممتاز 	<ul style="list-style-type: none"> - ایجاد پیوند‌های نیرومند منطقه‌ای - کاهش تنگناهای دسترسی راحت مناطق روستایی - توسعه حمل و نقل زمینی به‌ویژه در مناطق اولویت‌دار
سند ملی توسعه فرابخشی: ساماندهی سواحل کشور - سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور	۱۳۸۵	<ul style="list-style-type: none"> - ممنوع کردن استفاده‌های اختصاصی از حریم سواحل و تأمین دسترسی همگانی به آن - تجهیز اسکله‌ها و بندر صیادی، ساماندهی و ارتقای کیفی ناوگان صیادی - توسعه و تجهیز مادی ورود و خروج دریایی و افزایش ضریب بهره‌برداری از بندر 	<ul style="list-style-type: none"> - جلوگیری از ساخت سازه‌های بی‌رویه و تملک اراضی ساحلی - توسعه ظرفیت و زیرساخت‌های بندری استان - افزایش ظرفیت صیادی استان با سازوکارهای مختلف - جلوگیری از نابودی و کاهش ظرفیت ذخیره‌گاه‌های محصولات دریایی

سند/طرح	سال	راهبردها/سیاست	حکم/اثرات در محور زیربنایی
			<p>همچون مایه و ...</p> <p>- تجهیز و توسعه زیرساخت‌های حمل و نقل به منظور بهره‌گیری از پتانسیل‌های ترانزیتی</p>
			<p>- جلوگیری از مصرف بی‌رویه منابع آب و اصلاح الگوی مصرف</p> <p>- جلوگیری از افزایش بی‌عدالتی‌های اجتماعی</p> <p>- کاهش سطح آلاینده‌ها و آلودگی‌های انسانی</p> <p>- جلوگیری از خام‌فروشی و تکمیل زنجیره ارزش بخش صنعت استان</p> <p>- افزایش نقش بخش خصوصی در تأمین و عرضه انرژی</p> <p>- افزایش ضریب بهره‌وری نیروگاه‌های استان با اتصال شبکه به کشورهای منطقه</p> <p>- کاهش سهم سوخت‌های فسیلی و افزایش سهم انرژی‌های سبز و نو</p> <p>- ارتقای نقش فراملی تاندر استان و جذب سرمایه‌گذاری‌ها</p> <p>- توسعه حمل و نقل ریلی استان با مشارکت بخش خصوصی</p> <p>- توسعه سیستم حمل و نقل ریلی برقی در استان</p> <p>- ارتقای استانداردهای مصرف انرژی در بخش مسکن</p>
			<p>- ارتقای عدالت اجتماعی، افزایش بهره‌وری در مصرف آب و انرژی</p> <p>- استفاده از منابع حاصل از اجرای هدفمندی یارانه‌ها برای افزایش تولید، اشتغال، حمایت از صادرات غیرنفتی، بهره‌وری، کاهش شدت انرژی، کاهش آلودگی هوا و ارتقای شاخص‌های عدالت اجتماعی</p> <p>- تکمیل زیربنایها و زیرساخت‌های مورد نیاز برای معادن و زیرساخت‌های عمومی صنایع معدنی</p> <p>- کاهش تلفات انرژی و جلب سرمایه‌گذاری بخش غیردولتی</p> <p>- افزایش بازدهی و ضریب بهره‌وری نیروگاه‌ها</p> <p>- تشکیل بازار منطقه‌ای و ایجاد قطب (هاب) منطقه‌ای برق و اتصال شبکه برق کشور از شمال، جنوب، شرق و غرب به کشورهای همسایه</p> <p>- افزایش سهم نیروگاه‌های تجدیدپذیر و پاک</p> <p>- جذب سرمایه‌گذاران (داخلی و خارجی) و بهره‌برداری از تاندر اصلی با کارکرد بین‌المللی</p> <p>- واگذاری حق بهره‌برداری و مدیریت بنادر کوچک و محلی به اشخاص حقوقی حرفه‌ای و معتبر غیردولتی</p> <p>- جذب سرمایه‌گذاری بخش غیردولتی در احداث و بهره‌برداری از حمل و نقل ریلی</p> <p>- حمایت از اقتصاد دانش‌بنیان و تقویت و توسعه صنعت هوایی</p> <p>- تکمیل و اجرای طرح‌های (پروژه‌های) حمل و نقل ریلی، در خطه کردن مسیرها و احداث خطوط برقی و سریع‌السیر</p> <p>- اصلاح الگوی مصرف به‌ویژه مصرف انرژی در بخش ساختمان و مسکن</p>
	۱۳۹۵		<p>بزرگانه ششم توسعه - مجلس شورای اسلامی</p>

جدول ۴- راهبردها/سیاستها و حکم‌ها/الزامات در محور نظام سکونتگاهی

سند/طرح	سال	راهبردها/سیاست	حکم/الزامات
سیاست‌های کلی آمایش سرزمین ابلاغی مقام معظم رهبری	۱۳۹۰	<ul style="list-style-type: none"> - ایجاد شبکه به هم پیوسته مناطق اسکان و فعالیت‌های ملی و تعریف نقش و کارکرد فراملی هریک از آن‌ها - انتخاب تعدادی از کلان‌شهرها، بنادر و جزایر مستعد کشور و تجهیز آن‌ها به خدمات پیشرفته ارتباطی و اطلاعاتی برای پذیرش نقش فراملی - برقراری تناسب کمی و کیفی جمعیت و استقرار متعادل آن در پهنه سرزمین و تعیین و گسترش شبکه‌های ارتباطی و اطلاعاتی؛ - ساماندهی سطوح خدمات و استقرار جمعیت در کشور با توجه به مدیریت سوانح طبیعی، حوادث و منابع آب و رعایت شرایط زمین‌شناسی - دستیابی به تعادلهای منطقه‌ای متناسب با قابلیت‌ها و توان‌های هر منطقه 	<ul style="list-style-type: none"> - کاهش پیوندها و مناسبات نابرابر و تک سویه - توسعه خدمات اطلاعاتی و ارتباطی -
ضوابط ملی آمایش سرزمین-مصوب هیات وزیران - مؤتمر ملی آمایش سرزمین	۱۳۸۳	<ul style="list-style-type: none"> - کاهش تمرکز و تراکم جمعیت و فعالیت در مناطق پر تراکم کشور - ایجاد شبکه‌های سازمان‌یافته از شهرهای بزرگ و متوسط کشور و تجهیز آن‌ها - زمینه‌سازی لازم برای استفاده حداکثر از ظرفیت‌ها و توان‌های مراکز جمعیتی کوچک و پراکنده (روستاها، روستا- شهرها، شهرهای کوچک) در حفظ و نگهداشت جمعیت و برقراری تعادل در الگوی استقرار جمعیت - تعادل بخشی به توزیع جمعیت و فعالیت متناسب با منابع، توان محیطی و ظرفیت تحمل زیست‌بوم‌ها - بهره‌برداری از شبکه نسبتاً توسعه‌یافته مراکز زیست و فعالیت در این مناطق با اصدال تقسیم کار تخصصی بین آن‌ها، با تأکید بر توسعه فعالیت‌های کشاورزی، صنعتی، گردشگری و بازرگانی - ساماندهی مراکز جدید اشتغال و اسکان مهاجرین در مناطق دارای توان پذیرش جمعیت متناسب با سرمایه‌گذاری‌های جدید تولیدی و خدماتی - تحول بنیادی در ساختار بخش خدمات و افزایش سهم خدمات نوین و دانش‌پایه، با تأکید بر توسعه خدمات پشتیبان تولید، خدمات گردشگری، خدمات بازرگانی، بانکی و بیمه‌ای، حمل و نقل و ترانزیت و استفاده از فن‌آوری‌های نوین در این بخش، متناسب با نقش و جایگاه بین‌المللی کشور 	<ul style="list-style-type: none"> - جلوگیری از افزایش پدیده نخست شهری - ارتقای نقش شهرهای میانی و کوچک - کاهش بی‌عدالتی‌ها در دسترسی به خدمات زیرساخت‌ها - جلوگیری از نابودی روستاها و تفریت بنیه اقتصادی آن‌ها
مطالعات آمایش سرزمین -مقدماتی - دفتر آمایش و توسعه پایدار	۱۳۸۳	<ul style="list-style-type: none"> - ایجاد شبکه‌های سازمان‌یافته از شهرهای بزرگ و متوسط کشور و تجهیز آن‌ها به منظور پذیرش وظایف بالاتر در منطقه تحت نفوذ در راستای عدم تمرکز در تقسیم کار ملی و منطقه‌ای - تبدیل روستاهای مستعد و دارای توان‌های رشد و استقرار فعالیت، به روستاشهر و ایجاد و تقویت زیرساخت‌های شهر در آن‌ها - ایجاد نقاط شهری جدید در مناطق مستعد گسترش فعالیت و فاقد ظرفیت کافی اسکان جمعیت جدید در مراکز شهری موجود - تقویت شهرهای کوچک و متوسط کوچک با قابلیت توسعه دارای مسافت مناسب از یکدیگر به‌عنوان منطقه‌های شهری در جهت هماهنگی بیشتر در ارائه عملکردهای مشخص در پهنه سرزمین - استقرار شبکه‌های سازمان‌یافته از شهرهای موجود و نقاط شهری جدید در کشور - بازنگری و تغییر استخوان‌بندی الگوی نظام شهری با اولویت توسعه، تقویت و تجهیز شهرهای متوسط 	<ul style="list-style-type: none"> - جلوگیری از افزایش پدیده نخست شهری - ارتقای نقش شهرهای میانی و کوچک - کاهش بی‌عدالتی‌ها در دسترسی به خدمات زیرساخت‌ها - جلوگیری از نابودی روستاها و تفریت بنیه اقتصادی آن‌ها

سند طرح	سال	واحد/سپاست
اقتصادی بیشتر جوامع روستایی - بهره‌گیری از قابلیت‌های محیطی محلی مناطق روستایی به منظور سازماندهی نظام خدمات‌رسانی چند سطحی و اصلاح نظام برنامه‌ریزی توسعه روستایی - استفاده حداکثر از ظرفیت محیط‌های روستایی برای حفظ و نگهداشت جمعیت متناسب با اقتصاد منطقه‌ای، توان‌های اکولوژیک و بهره‌گیری مؤثر و متوازن از منابع پایه پراکنده کشور در فضاهای روستایی - توانمندسازی و ارتقای ظرفیت‌های اجتماعی با تأکید بر توسعه فرصت‌های برابر از حیث دسترسی به منابع، امکانات و منافع میان شهر و روستا - توجه به شبکه‌های بازار و بازاریابی محلی روستایی و تکمیل پیوند آن‌ها با شبکه‌های بازارهای ملی و جهانی		محصولات روستایی و توسعه بازاریابی مستقیم
سازماندهی شبکه سکونتگاهی کشور با هدف ارتقای بهروری از سرزمین با ملاحظاتی محیط‌زیستی و کاهش مشکلات - به جهت لحاظ رویکردهای چون گسترش حوزه نفوذ اقتصاد کشور در منطقه و محیط آسیای جنوب غربی، سازمان فضایی مطلوب توسعه کشور، مؤلفه‌های نوین برنامه‌ریزی و تجارت جدید جهانی و تمرکززدایی از طریق انتخاب مراکز متعدد با اختیارات لازم، شبکه سکونتگاه شهری کشور در سه لایه طبقه‌بندی می‌شود: ۱- لایه پیرامونی، شامل استان‌های مرکزی کشور به عنوان مراکز راهبردی، تسهیل و پشتیبانی تعاملات اقتصادی و اجتماعی با کشورهای واقع در صحنه راهبردی اقتصادی و سیاسی آن‌ها در خارج از مرزهای کشور؛ ۲- لایه مرکزی، شامل مراکز منتخب مناطق ۹ گانه به عنوان مراکز راهبردی، تسهیل و پشتیبانی از تعاملات اقتصادی و اجتماعی کشور با جامعه بین‌المللی در حوزه‌های علم و فناوری، آموزش، تحقیق و توسعه، تبادلات کالا، خدمات و اطلاعات و گسترش کسب و کار با بازارهای جهانی؛ ۳- لایه میانی، شامل مراکز استان‌ها و شهرهای برخوردار از توانمندی و یا استقرار در موقعیت‌های مناسب نسبت به ابر مناطق شهری و روستایی به عنوان مراکز راهبردی، تسهیل و پشتیبانی از تعاملات اقتصادی و اجتماعی بین این مراکز با حوزه نفوذ خود، با سایر مراکز منتخب لایه میانی و نیز با لایه مرکزی فعالیت می‌نماید. - تقویت و ساماندهی سکونتگاه‌ها و عرصه‌های روستایی با هدف حفظ ارتباط پویا و سازنده بین نواحی شهری و روستایی و تقویت زنجیره‌های ارزش با تأکید بر استقرار صنایع کوچک و اشتغال‌زایی - انضمام بخشی به فرایندها و روزه‌های تبدیل و الحاق سکونتگاه‌های روستایی به شهر با هدف ماندگاری جمعیت در روستاها و حفظ و بهره‌بری از اراضی قابل کشت؛ - ساماندهی سکونتگاه‌های غیر رسمی پیرامون شهرها به ویژه کلان‌شهرها		حاصل‌گیری از پراکنده‌رویی و توسعه درون‌افزا - جلوگیری از مهاجرت‌های روستا-شهری با سازوکارهای منطقی و منصفانه
ضوابط ملی آمایش سرزمین مصوب هیات وزیران - مرکز ملی آمایش سرزمین	۱۳۹۴	
توزیع ششم توسعه - مجلس شورای اسلامی	۱۳۹۵	

سند/ طرح	سال	راهبردها/سیاست	حکم/الزامات
		<p>- توسعه حمل و نقل عمومی و مدیریت مصرف سوخت و تأمین ناوگان و تجهیزات قطار شهری شهرها و حومه آنها</p> <p>- بهسازی و نوسازی در بافت‌های فرسوده و ساماندهی واحیاء شهرهای آسیب‌دیده از جنگ تحمیلی و استفاده از اراضی رهاشده و ساختمان‌های مخروبه</p>	<p>- کاهش آسیب‌های اجتماعی</p> <p>- ارتقای ظرفیت‌های شغلی و مهارتی</p> <p>- حمایت از مسکن اجتماعی و توسعه آن</p> <p>- کاهش اتکا به خودروهای شخصی</p>
مطالعه استراتژی درازمدات طرح آمایش سوزمین- مهندسان مشاور ستپران	۱۳۵۵	<p>- ایجاد پوشش خدماتی مناسب برای روستاها به منظور دسترسی آنها به نیازهای روزانه، فرهنگی و غیره ..</p> <p>- تنوع بخشیدن به فعالیت‌ها و ایجاد اشتغال در شهرهای کوچک</p> <p>- کاهش تمرکز در شهرهای بزرگ به نفع شهرهای ماهوارهای</p> <p>- حمایت از توسعه شهرهای متوسط در نواحی حاشیایی و دور افتاده</p> <p>- توسعه شبکه‌ای از شهرهای کوچک برای تأمین پوشش خدماتی روستاها</p> <p>- تحکیم و بنا کردن شبکه شهری درجه بندی شده‌ای که بتواند مراکز تقویتی و محیط روستایی رابطه برقرار کند</p> <p>- پیوستن شهرهای متوسط به شبکه‌های بزرگ زیربنایی (شبکه بزرگراه، شبکه راه آهن، شبکه انتقال گاز و نفت و برق)</p> <p>- ایجاد تجهیزات خدمات تولیدی در شهرهای متوسط؛</p> <p>- تسهیل جذب مهاجران روستایی و شهرهای کوچک به شهرهای متوسط از طریق آموزش مهارت به آنها و اجرای سیاست‌های مسکن اجتماعی</p> <p>- تدوین طرح‌های جامع برای تمامی شهرهای متوسط</p> <p>- تقویت تجهیزات خدماتی در شهرهای حومه‌ای</p> <p>- توسعه تأسیسات زیربنایی و تجهیزات و خدمات عمومی و دستگاه‌های اداری در شهرهای متوسط دور از مراکز اصلی</p> <p>- توسعه صنایع کوچک و پیشه‌های تولیدی و همچنین کارکرد گردشگری در شهرهای متوسط دورافتاده</p> <p>- عرصه کشاورزی پیرامون شهرها حفظ شود</p> <p>- برنامه‌ریزی و هماهنگ کردن توسعه مناطق شهری</p> <p>- خلق چارچوب نهادی برای مناطق شهری با شهر منطقه‌ها (زیر نظر مستقیم استاندار) به منظور رسیدگی به مسائل برنامه‌ریزی و هماهنگی توسعه فضایی</p>	<p>- جلوگیری از بی‌عدالتی فضایی در دسترس به خدمات</p> <p>- توسعه اقتصادهای محلی</p> <p>- ایجاد ساختار شبکه‌ای نظام شهری</p> <p>- توسعه زیربنای اصلی بر اساس سلسله مراتب جمعیتی</p> <p>- توسعه خدمات پشتیبان تولید در شهرهای کوچک و میانی</p> <p>- بهیال سازی شهرهای حومه‌ای به شهرهای اقماری خوداتکا</p> <p>- ایجاد چارچوب نهادی منطقه‌ای در کلان‌شهرها</p> <p>- جلوگیری از نابودی زمین‌های کشاورزی پیرامون شهرها</p>

جدول ۵- راهبردها/سیاست‌ها و حکم‌ها/الزامات در محور اجتماعی و فرهنگی

سند/طرح	سال	راهبردها/سیاست	حکم/الزامات
سیاست‌های کلی آمایش سرزمین ابلاغی مقام معظم رهبری	۱۳۹۰	<ul style="list-style-type: none"> - تربیت انسان‌های سالم، با انگیزه، شاداب، متابین، وطن‌دوست، جمع‌گرا، نظم‌پذیر و قانون‌گرا - ارتقاء سطح آموزش، پژوهش و بهره‌وری نیروی کار - تقویت همگرایی، یکپارچگی ملی، وحدت و پیوندهای اجتماعی - ایجاد و تقویت نهادها و تشکلهای منطقه‌ای - بهبود شاخص‌های توسعه انسانی با تأکید بر تدبیر، شکرگویی، استعدادهای و خلاقیت‌ها، گسترش سلامت و ارتقای سطح دانش عموم - تعامل سازنده میان ارزش‌ها و مزیت‌های مناطق گوناگون کشور با استفاده از ظرفیت‌های فرهنگی، آموزشی، اقتصادی و انگیزه‌های ملی و اقدام در جهت تفریض اختیارات مناسب قانونی به سطح منطقه‌ای و محلی - تقویت هدفمند عوامل پیشرفت و آبادانی در مناطق حساس و ویژه - تمرکز دادن فعالیت‌های مربوط به رشد و توسعه اقتصادی به سمت و سوی عدالت اجتماعی و کاهش فاصله میان درآمدهای طبقات و رفع محرومیت از قشرهای کم‌درآمد - حفظ وحدت، امنیت و یکپارچگی سرزمین - رفع محرومیت‌ها خصوصاً در مناطق روستایی کشور - ایجاد نظام جامع تأمین اجتماعی برای حمایت از حقوق محرومان و مستضعفان و مبارزه با فقر 	<ul style="list-style-type: none"> - جلوگیری از دین‌گرایی، قانون‌گرایی و آسیب اجتماعی - جلوگیری از نابودی انسجام ملی - ارتقای همکاری‌های منطقه‌ای - توسعه منابع و سرمایه‌های انسانی
سند چشم‌انداز جمهوری اسلامی ایران افق ۱۴۰۴	۱۳۸۲	<ul style="list-style-type: none"> - تمرکز دادن فعالیت‌های مربوط به رشد و توسعه اقتصادی به سمت و سوی عدالت اجتماعی و کاهش فاصله میان درآمدهای طبقات و رفع محرومیت از قشرهای کم‌درآمد - حفظ وحدت، امنیت و یکپارچگی سرزمین - رفع محرومیت‌ها خصوصاً در مناطق روستایی کشور - ایجاد نظام جامع تأمین اجتماعی برای حمایت از حقوق محرومان و مستضعفان و مبارزه با فقر 	<ul style="list-style-type: none"> - جلوگیری از کاهش همبستگی ملی - ارتقای رفاه اجتماعی و جلوگیری از افزایش عدم تعادل‌ها - جلوگیری از نابودی هویت ایرانی-اسلامی - استفاده بهینه از منابع فرهنگی - جلوگیری از طردشدگی گروه‌های محروم و آسیب‌پذیر
ضوابط ملی آمایش سرزمین-مصوب هیات وزیران - مرکز ملی آمایش سرزمین	۱۳۸۳	<ul style="list-style-type: none"> - گسترش تعامل اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی درون و بین منطقه‌ای در راستای تقویت همبستگی ملی - توسعه رفاه و تأمین اجتماعی در مناطق مختلف کشور و برقراری تعادل در شاخص‌های اصلی آن - توسعه علوم، آموزش، پژوهش و فن‌آوری و گسترش و تجهیز مراکز آموزشی، پژوهشی، شهرک‌ها و پارک‌های علمی - فن‌آوری کشور - تأکید بر استفاده از ظرفیت‌های اجتماعی، فرهنگی و علمی استان‌ها و مناطق کشور، به ویژه شهرهای تهران، شیراز، اصفهان، مشهد، تبریز، اهواز و یزد - تأکید بر حفظ و پویایی هویت ایرانی - اسلامی در تعامل با برون‌نگری و انکاب بر این هویت برای تحکیم و انسجام وحدت ملی در ابعاد درونی 	<ul style="list-style-type: none"> - جلوگیری از کاهش همبستگی ملی - ارتقای رفاه اجتماعی و جلوگیری از افزایش عدم تعادل‌ها - جلوگیری از نابودی هویت ایرانی-اسلامی - استفاده بهینه از منابع فرهنگی - جلوگیری از طردشدگی گروه‌های محروم و آسیب‌پذیر

سند/ طرح	سال	راهبردها/ سیاست	مطلوبات آمایش سرزمین - مقدماتی - دفتر آمایش و توسعه پایدار
		<p>گسترش آموزش و بهداشت، به‌ویژه برای زنان و جوانان در مناطق کمتر توسعه‌یافته و گروه‌های اجتماعی در معرض خطر</p> <p>- ارتقای جایگاه صنعت گردشگری در اقتصاد ملی</p> <p>- تأمین، حفظ و ارتقای سلامت افراد و جامعه؛</p> <p>- ترویج الگوهای رفتاری سالم و افزایش آگاهی‌های بهداشتی مردم و کاهش رفتارهای پرخطر؛</p> <p>- تقدم پیشگیری بر درمان، به منظور کنترل و ریشه‌کنی بیماری‌های واگیردار؛</p> <p>- ایجاد و توسعه بیمه‌های سلامت‌نگر و تأکید بر روش‌های پرداخت سرانه و نظارت بر عملکرد نظام بیمه درمان کشور؛</p> <p>- تقویت هماهنگی بین بخشی به‌خصوص برای گسترش کمی و کیفی نظارت بر بهداشت و امنیت مواد غذایی، دارویی، بهداشتی و آرایشی و ارتقای شاخص‌ها و عوامل مؤثر در بهداشت و ایمنی محیط‌های خصوصی و عمومی؛ تأکید بر دسترسی آب آشامیدنی سالم و کنترل آلودگی‌های صوتی، شیمیایی، و نظیر این‌ها؛</p> <p>- ایجاد و توسعه محیط‌های حمایتی سلامت جسمی، روانی و اجتماعی با تأکید بر حفظ کرامت انسانی و حقوق مدنی بیماران و مشارکت با سایر بخش‌ها برای تأمین نیازهای اساسی آنان‌ها؛</p> <p>- اصلاح ساختار نظام سلامتی جامعه در راستای ایجاد یک نظام پاسخگر برای ارائه خدمات سلامتی به آحاد مردم؛</p> <p>- وضع قوانین برای حمایت از اقتدار آسیب‌پذیر از قبیل زنان، افراد کم‌درآمد، معزندان و کودکان و نوجوانان؛</p> <p>- تغییر الگوها و اولویت‌های سرمایه‌گذاری در زمینه منابع فیزیکی، نیروی انسانی و فناوری؛</p> <p>- طراحی و عملیاتی کردن نظام جامع اطلاعات در بخش سلامت؛</p> <p>- تأکید بر واگذاری ارائه خدمات سلامت به بخش غیردولتی با بهره‌گیری از نظام مناسب خرید خدمت، به منظور افزایش کارایی و بهبود مستمر کیفیت خدمات؛</p> <p>- عادلانه ساختن دریافت خدمات سلامت برای آحاد جامعه و تأمین منابع مالی مورد نیاز برای مراقبت‌های اولیه بهداشتی؛</p> <p>- طراحی و استقرار نظام جامع مدیریت خدمات درمانی کشور با تأکید بر تخصیص بهینه منابع و در نظر گرفتن سطح‌بندی، نظام ارجاع و ...؛</p> <p>- توجه سرمایه‌گذاری بیشتر در دو بخش آموزش و پرورش و ارتقای پژوهش‌های علمی، کاربردی</p>	
	۱۳۸۳	<p>افزایش همگرایی و تقویت هویت ملی در طراحی و اجرای طرح‌های ملی</p> <p>- تقویت انسجام ملی و ارتقای هویت اسلامی-ایرانی اقوام مختلف و مشارکت آنان در اداره امور، توسعه و امنیت مناطق مختلف کشور؛</p> <p>- تقویت پیوندهای مناطق مرزی با داخل کشور با رویکرد وحدت و یکپارچگی اجتماعی و ارتقای سرمایه‌های اجتماعی ملی در</p>	
	۱۳۹۴		<p>مطلوبات آمایش سرزمین مصوب</p>
سند/ طرح	سال	راهبردها/ سیاست	مطلوبات آمایش سرزمین - مقدماتی - دفتر آمایش و توسعه پایدار
حکم الزامات		<p>جلوگیری از کاهش سطح سلامت عمومی جامعه</p> <p>- ایجاد سامانه بیمه دربرگیرنده</p> <p>- جلوگیری از ناهماهنگی و توسعه همبازی‌های بین بخشی</p> <p>- حمایت از سلامت گروه‌های آسیب‌پذیر</p> <p>- ایجاد پایگاه داده منسجم برای نظام سلامت</p> <p>- جلوگیری از بی‌عدالتی فضایی در دسترسی به خدمات و امکانات درمانی</p> <p>- ایجاد پیوند نیرومند بین پژوهش و بخش سلامت</p> <p>- جلوگیری از فعالیت‌های مخرب سلامت</p> <p>- تمرکز بر پیشگیری به جای درمان</p>	
حکم الزامات		<p>جلوگیری از نابودی هویت ملی و ارتقای همگرایی</p> <p>- ارتقای همبستگی و انسجام ملی بر مبنای رویکردهای</p> <p>مشارکتی</p>	

حکم الزامات	راهبرد/اسیاست	سال	سند، طرح
<ul style="list-style-type: none"> - توانمندسازی و مقادیر سازی مردم - تمرکز بر مهارت به جای مدرک - ایجاد هماهنگی بین قابلیت‌های منطقه‌ای و آموزش تخصصی - توسعه ارتباط دانشگاه با صنعت - آمایش فضایی فضاهای آموزشی - جلوگیری از بی‌عدالتی فضایی در حوزه‌های رفاهی و تأمین اجتماعی 	<p>راهبرد/اسیاست</p> <ul style="list-style-type: none"> - بهینه‌سازی سرمایه‌های انسانی و اجتماعی در نواحی مختلف کشور و زمینه‌سازی تحقق عدالت فراگیر در بهینه‌سازی سرمایه‌های انسانی و اجتماعی با تأکید بر توانمندسازی و حداکثر استفاده از مشارکت مردم - توسعه آموزش‌های فنی و حرفه‌ای و مهارت‌آموزی متناسب با عملکرد تخصصی هر قلمرو و به‌ویژه نواحی مرزی و حاشیه‌شهرها؛ توزیع جغرافیایی و ساماندهی دانشگاه‌ها و مراکز آموزشی و پژوهشی در سطح کشور و جذب دانشجویان آن‌ها بر اساس مقتضیات و اولویت‌های توسعه ملی، منطقه‌ای و استانی و کار و پژوهش‌های هر منطقه - تأکید بر استفاده از ظرفیت‌های اجتماعی، فرهنگی و علمی استان‌ها و مناطق کشور به‌ویژه کلان‌شهرها با محدود نمودن توسعه کمی سطوح پایین آموزش عالی به نفع سطوح بالاتر - طراحی و ساخت فضاهای تربیتی متناسب با اقتضات برنامه درسی، استانداردهای تربیتی، تحولات جمعیتی - الزام به پیوستن‌پذیری‌های نیروی انسانی برای طرح‌های توسعه‌ای، خدماتی و تولیدی عمده برای تعیین نیازهای آموزشی آن در منطقه - توسعه و تقویت ظرفیت‌های علمی-دانشگاهی در شهرهای منتخب - نهادینه‌سازی فرهنگ تسسک به قرآن و عترت (امام عصر (عج)) و تبیین، ترویج، تقویت و ساماندهی شعائر الهی، نمادها و آیین‌های اسلامی-ایرانی - بازآفرینی نظام فکری، ساختارهای رسمی و غیررسمی و میراث تمدنی جامعه مبتنی بر جهان‌بینی و تعالیم اسلام ناب محمدی (ص) - تبیین، تشکیل، تحکیم، تعالی و امین‌سازی خانواده - جلوگیری از کاهش نرخ باروری کل و ارتقای آن - مطالعات جمعیت‌شناسی و آمایش و پایش مستمر جمعیتی - طراحی و نهادینه‌سازی آداب و سبک زندگی اسلامی-ایرانی - انسجام‌بخشی و تقویت مشارکت فراگیر و نظام‌مند نهاد خانواده، نظام تعلیم و تربیت، سازمان‌های اجتماعی و اداری و سایر نهادهای مرتبط در گسترش نظم و انضباط، قانون‌گرایی و احساس امنیت عمومی و ظرفیت‌سازی و فرهنگ‌سازی برای رفع موانع فرهنگی، ساختاری و رفتاری - تبیین، نهادینه‌سازی و ارتقای اخلاق و رفتار و نظام حقوقی اسلام در حوزه‌های اجتماعی و سیاسی - طراحی و استقرار الگوی اسلامی اخلاق و فرهنگ کار و رفتار اقتصادی دولت و مردم در عرصه تولید، توزیع و مصرف - تبیین، ترویج و نهادینه‌سازی هنر منهد، تعالی‌بخش، موق‌آفرین و استکبارستیز و تعمیق درک زیباشناسانه عمومی و بهره‌گیری از ظرفیت 	<p>۱۳۹۲</p>	<p>هیات وزیران - آمایش سوزمین</p>
<ul style="list-style-type: none"> - توسعه فرهنگ قرآنی و سیره امامان و پیامبران - جلوگیری از فروریاشی و نابودی نقش‌های خانواده - افزایش نرخ باروری - جلوگیری از نابودی سبک زندگی ایرانی-اسلامی - توسعه مشارکت‌های مدنی - جلوگیری از غرب‌زدگی و توسعه فرهنگ انبار و شهادت - گسترش نقش فناوری‌های نو در توسعه فرهنگی - صدور و توسعه فرهنگ ایرانی-اسلامی و ارزش‌های آن در سطح بین‌المللی 	<p>تشنه مهندسی فرهنگی کشور- دبیرخانه شورای عالی انقلاب فرهنگی</p>		

سند/شرح	سال	راهبردی/سیاست	حکم الزامات
		<p>هنگام در تحکیم فرهنگ اسلامی - ایرانی و گشتن انقلاب اسلامی مبتنی بر بیانات امام خمینی (ره) و مقام معظم رهبری (مدظله العالی)</p> <p>- طراحی و استقرار نظام جامع و کارآمد اطلاعات، ارتباطات و رسانه‌های مبتنی بر آموزه‌های دینی، انقلابی و ارزش‌های اخلاقی، مقننات راهبردی کشور و سیاست‌های کلی نظام</p> <p>- گسترش تأثیرگذاری و ارزش آفرینی فرهنگی جمهوری اسلامی ایران</p> <p>- بازنگری و اصلاح اهداف و کارکردهای فرهنگی نظام‌های فرهنگی، اجتماعی، سیاسی و اقتصادی</p> <p>- ساماندهی جبهه فرهنگی انقلاب اسلامی، راهبری فعال چنگ نرم و ارتقای مؤلفه‌های قدرت نرم نظام اسلامی</p> <p>- افزایش ضریب ایمنی و تاب‌آوری جامعه، پیشگیری و کاهش خطرات ناشی از حوادث و سوانح</p>	<p>- جلوگیری از آسیب‌پذیری در برابر مخاطرات</p> <p>- افزایش سرمایه اجتماعی</p> <p>- جلوگیری از افزایش بی‌عدالتی اجتماعی</p> <p>- توسعه نقش جنبش‌ها و نهادهای مردمی</p> <p>- جلوگیری از افزایش سکونت‌گاه‌های غیررسمی</p> <p>- توانمندسازی گروه‌های آسیب‌پذیر</p> <p>- توسعه مساکن اجتماعی</p> <p>- توسعه مراکز فرهنگی و فرهنگ توسعه و کتاب‌خوانی</p> <p>- توسعه تولیدات فرهنگی</p> <p>- جلوگیری از فروپاشی نهاد خانواده</p>
<p>نروانه ششم توسعه - مجلس شورای اسلامی</p>	۱۳۹۵	<p>- کمک به حفظ و ارتقای سرمایه اجتماعی با استفاده از توان و ظرفیت‌های مردمی و افزایش مشارکت‌های اجتماعی مردم</p> <p>- تحقق عدالت اجتماعی و حمایت از اقشار آسیب‌پذیر و بسط پوشش‌های امدادی، حمایتی و بیمه‌ای و پیشگیری و کاهش آسیب‌های اجتماعی</p> <p>- خدمات‌رسانی به‌موقع به افراد در معرض آسیب‌های اجتماعی</p> <p>- بسط و توسعه نقش مردم و سازمان‌های مردم‌نهاد در حوزه‌های مشارکت‌های گروهی و تأمین مالی</p> <p>- بهبود کیفیت زندگی ساکنان سکونتگاه‌های غیررسمی و ترویج مهاجرت</p> <p>- برنامه‌ریزی برای مدیریت و توزیع متناسب فعالیت، جمعیت و مهاجرت در کشور</p> <p>- حمایت و توانمندسازی زنان سرپرست خانوار</p> <p>- مقابله با اعتیاد، ساماندهی کودکان کار و حمایت از بیماران روانی مزمن و سالمندان</p> <p>- تأمین نیاز اقشار آسیب‌پذیر و گروه‌های هدف سازمان‌های حمایتی به مسکن</p> <p>- توسعه فرهنگ کتاب‌خوانی با اولویت کتابخانه‌های روستایی در مناطق کمتر توسعه‌یافته</p> <p>- حمایت از کتاب‌فروشان، ناشران و مطبوعات و توسعه فضاهای مذهبی فرهنگی و بهره‌گیری بهینه از اماکن مذهبی</p> <p>- صیانت از میراث فرهنگی و حمایت از صنایع دستی و تشویق و توسعه گردشگری</p> <p>- تقویت و تحکیم جامعه‌های خانواده‌محور و تقویت و تحکیم و تعالی خانواده و کارکردهای اصلی آن</p>	<p>- جلوگیری از افزایش بی‌عدالتی اجتماعی</p> <p>- توسعه نقش جنبش‌ها و نهادهای مردمی</p> <p>- جلوگیری از افزایش سکونت‌گاه‌های غیررسمی</p> <p>- توانمندسازی گروه‌های آسیب‌پذیر</p> <p>- توسعه مساکن اجتماعی</p> <p>- توسعه مراکز فرهنگی و فرهنگ توسعه و کتاب‌خوانی</p> <p>- توسعه تولیدات فرهنگی</p> <p>- جلوگیری از فروپاشی نهاد خانواده</p>

جدول ۶- راهبردها/سیاست‌ها و حکم‌ها/اوامات در محور منابع طبیعی و محیط‌زیست

سند/طرح	سال	راهبردها/سیاست	حکم/اوامات در محور منابع طبیعی و محیط‌زیست
سیاست‌های کلی آمایش سرزمین ابلاخی مقام معظم رهبری	۱۳۹۰	<ul style="list-style-type: none"> - حفظ، احیا و بهره‌رسانی بهینه از سرماها، منابع طبیعی تجدیدشونده و حفظ محیط‌زیست در طرح‌های توسعه - تقویت هدفمند عوامل پیشرفت و آبادانی در مناطق حساس و ویژه با توجه به ملاحظات دفاعی، امنیتی، فرهنگی، اجتماعی و زیست‌محیطی و افزایش نقش و فعالیت مردم در فرآیند توسعه - دستیابی به تعادل‌های منطقه‌ای متناسب با قابلیت‌ها و توان‌های هر منطقه - استفاده مؤثر از موقعیت، میراث تاریخی و جاذبه‌های فرهنگی و طبیعی کشور در مسیر اهداف توسعه، تقویت گردشگری و حفاظت از سواحل تاریخی 	<ul style="list-style-type: none"> - کاهش وابستگی به منابع تجدیدناپذیر - حفظ مناطق حساس اکولوژیکی - جلوگیری از عدم توازن‌های منطقه‌ای - استفاده از پتانسیل‌ها و قابلیت‌های گردشگری
سند چشم‌انداز جمهوری اسلامی ایران افق ۱۴۰۴	۱۳۸۲	<ul style="list-style-type: none"> - ایجاد و توسعه نظام ارزیابی، پایش و ارائه گزارش در زمینه تنوع - تدوین و اجرای راهبردهای بخشی توسعه پایدار مبتنی بر حفاظت از تنوع زیستی - تقویت و تعمیق ملاحظات تنوع زیستی در سطح زیست‌بوم‌ها و زیستگاه‌ها - تدوین اصول، سیاست‌ها و دستورالعمل‌های اعمال ضوابط تنوع زیستی در فعالیت‌ها - تدوین و تکمیل شاخص‌های پایداری و اعمال آن‌ها در فعالیت‌های مرتبط با تنوع زیستی - تدوین و اجرای برنامه جامع توسعه طبیعت‌گردی - اصلاح و تقویت مدیریت شبکه مناطق حفاظت شده - تدوین اصول، سیاست‌ها و ضوابط توسعه فناوری زیستی و به‌کارگیری آن در زمینه‌های مرتبط با تنوع زیستی - پیشگیری و مبارزه با تخریب سرزمین با تأکید بر استفاده از دانش بومی جوامع محلی - اصلاح نظام بهره‌برداری از منابع طبیعی (منابع پایه تولید) و مهار عوامل ناپایداری منابع - هماهنگی بین مجموعه دستگاه‌های اجرایی اثرگذار بر عرصه‌های منابع طبیعی با اعمال مدیریت یکپارچه و نظام‌مند بر منابع طبیعی کشور 	<ul style="list-style-type: none"> - جلوگیری از نابودی تنوع زیستی - کاهش فرآیندهای مخرب اکولوژیکی - ارتقای مدیریت محیط‌زیستی - ارتقای جایگاه دانش محلی در حفظ محیط‌زیست - استفاده بهینه و پایدار از منابع طبیعی - اجتناب از مدیریت چندپارچه و متفرق - جلوگیری از نابودی جنگل‌ها و مراتع - ایجاد نظام پایش و دیده‌بانی کارآمد
ضوابط ملی آمایش	۱۳۸۳	<ul style="list-style-type: none"> - تعادل بخشی به توزیع جمعیت و فعالیت متناسب با منابع، توان محیطی و ظرفیت تحمل زیست‌بوم‌ها - ایجاد و تقویت سیستم‌های پایش و ارزیابی تغییرات ایجادشده در جنگل‌ها و مراتع - رعایت ملاحظات "امنیتی و دفاعی"، "حفاظت از محیط‌زیست" و "حراست از میراث فرهنگی" در استقرار جمعیت و 	<ul style="list-style-type: none"> - جلوگیری از تمرکز جمعیت فراتر از ظرفیت تحمل زیستی - جلوگیری از نابودی میراث فرهنگی و طبیعی

سند/طرح	سال	راهبردی/سیاست
سوزمین-مصوب هیات وزیران - مرکز ملی آمایش سوزمین		فعالیت - استفاده پایدار از قابلیت‌های طبیعی و امکانات آب و خاک برای توسعه فعالیت‌های کشاورزی و صنایع وابسته و تبدیلی مرتبط با آن - توجه به محدودیت‌های آب برای مصارف کشاورزی
مطالعات آمایش سوزمین - دفتر آمایش و توسعه پایدار	۱۳۸۳	انجام برنامه‌های محیط‌زیستی با توجه به اصل توسعه پایدار برای جلوگیری از بروز صدمات محیط‌زیستی - ارتقاء فن‌آوری‌های لازم جهت کاهش آلودگی‌های آب، خاک، هوا، سرو صدا در مناطق شهری، صنعتی و مناطق کشاورزی - اجرای طرح‌های مدیریت پسماند و گسترش روش‌های بازیافت در شهرها و مناطق صنعتی - ارتقاء آگاهی‌های عمومی و جلب مشارکت‌های مردمی در حفظ محیط‌زیست - ارزیابی طرح‌ها و پروژه‌های ملی با معیارهای زیست‌محیطی قبل از تصویب - ارتقاء کمی و کیفی دانش و مهارت‌های فن‌تربوهای متخصص در مسائل زیست‌محیطی با توجه به شرایط محیطی کشور - الزام صنایعی که باعث آلودگی آب می‌شوند به تجهیز به سیستم تصفیه فاضلاب - بهره‌برداری از منابع طبیعی متناسب با ظرفیت و تحمل محیط و تجدید پذیری منابع طبیعی - رعایت معیارهای زیست‌محیطی در توسعه یا ایجاد شهرها و شهرک‌های با عملکرد صنعتی - رعایت معیارهای زیست‌محیطی در احداث راه‌های جاده‌ای و ریلی - ایجاد و توسعه مناطق ویژه زیستی به عنوان مناطق چندمنظوره برای حفاظت از گونه‌ها و مجموعه‌های طبیعی در مناطق حساس - استفاده از انرژی‌های پاک و جان‌شین در شهرهای بزرگ و کاهش آلودگی هوا در این شهرها - تقویت مدیریت ملی آب کشور بر اساس مدیریت جامع و توان‌محور و تقاضا در کل چرخه آب با توجه به اصول آمایش سوزمین و توسعه پایدار - هماهنگ‌سازی طرح‌های آمایش سوزمین، توسعه کالبدی و برنامه‌های توسعه بخش آب با توجه به ظرفیت قابل تحمل حوضه‌های آبریز و امکانات توسعه منابع آب در مناطق مختلف کشور - اصلاح و بهبود ساختار نظام مصرف آب و مدیریت؛ - اولویت‌بندی در سرمایه‌گذاری‌ها و طرح‌های آب و دست‌مطله انتقال بین حوزه‌ای و ایجاد سدهای مخزنی بر اساس
حکم/اوامات در محور منابع طبیعی و محیط‌زیست		- اجتناب از رویه‌های ناپایدار در بخش کشاورزی - جلوگیری از تخریب محیط‌زیست - هوشمندسازی حفاظت از محیط‌زیست - ایجاد چرخه بسته در مدیریت پسماند - تمرکززدایی و افزایش مشارکت‌های مردمی در حفظ محیط‌زیست - ارتقای مهارت و دانش مسئولان و کارکنان بخش محیط‌زیست - جلوگیری از توسعه‌های فاقد ارزیابی‌های محیط‌زیستی - کاهش وابستگی به سوخت‌های فسیلی - مدیریت یکپارچه و پایدار منابع آب - جلوگیری از هدر رفت منابع طبیعی - رعایت حقایق‌های محیط‌زیستی - جلوگیری از بی‌عدالتی‌ها در تخصیص و توزیع منابع آب

سند/شرح	سال	راهبردها/سیاست	حکم/اقدامات در محور منابع طبیعی و محیط زیست
ضوابط ملی آمایش سوزمین/صوب هیات وزیران - مرکز ملی آمایش سوزمین	۱۳۹۴	<p>استراتژی‌های توزیع جمعیت و فعالیت و الزامات آمایش سرزمین</p> <p>- تمرکززدایی از ساختار مدیریت منابع آبی کشور و مشارکت گروه‌های ذی‌نفع در انطباق با برنامه‌های مدیریت پیشگیری</p> <p>- اولویت ایجاد شبکه‌های آبیاری و زهکشی در پایین دست سد‌ها و مسیرهای انتقال</p> <p>- مهار، کنترل و بهره‌برداری روان آب‌های سطحی از طریق اجرای سدهای مخزنی، تأسیسات کوچک آبی و طرح‌های آبخزرداری</p> <p>- ممنوعیت تغییر کاربری زمین خارج از برنامه‌ها و طرح‌های مصوب و معاینه با ملاحظات محیط‌زیستی</p> <p>- تنوع بخشی به منابع تولید انرژی و افزایش سهم انرژی‌های تجدید پذیر (بویژه بادی و خورشیدی) در تولید و تأمین انرژی بینه</p> <p>- اعمال مدیریت یکپارچه بر منابع آب</p> <p>- ممنوعیت برداشت بی‌رویه و ناپایدار از منابع آب‌های زیرزمینی و سطحی کشور</p> <p>- مهار آب‌های مرزی و مدیریت کارآمد و بهینه آب‌های ورودی و خروجی کشور</p> <p>- رعایت نیازهای پایه محیط‌زیستی رودخانه‌ها، تالاب‌ها، دریاچه‌ها بر اساس میزان تجدیدشوندگی آب و ظرفیت قابل تحمل حوضه‌های آبریز در مهار و کنترل آب‌های سطحی کشور</p> <p>- توجه به محدودیت آب در جانمایی و استقرار فعالیت‌های اقتصادی آب بر در قلمروهای مختلف کشور</p> <p>- رعایت ملاحظات ژئوپلیکی و اکولوژیکی در طرح‌های استحصال، انتقال، توزیع و مصرف آب در سطح فراملی، ملی، منطقه‌ای و محلی</p> <p>- افزایش تراز مثبت آب مجازی در تجارت کالا</p> <p>- بازنگری و تجدید نظر در تخصیص آب از سدها به نفع تقویت مخازن دریاچه‌ها و تالاب‌ها در پایین دست و حفظ حقایق‌های محیط‌زیستی رودخانه‌ها و تالاب‌ها</p> <p>- کاهش نسبت حجم آب مصرفی کل کشور به حجم آبی منابع آب تجدیدشونده متناسب با ظرفیت هر منطقه</p> <p>- ایجاد تناسب و هماهنگی در اجرای طرح‌های سد، آبخزرداری، آبخوان‌داری؛ و شبکه‌های آبیاری و زهکشی پایین دست</p> <p>- تدوین الگوی بهینه کشت در دشت‌ها (واحدهای اکولوژیکی) آبخوان‌داری با تأکید بر ارزش اقتصادی آب</p> <p>- ارتقای بهره‌وری آب و به کارگیری روش‌های مناسب آبیاری با شرایط اقلیمی و منطقه‌ای در راستای صرفه‌جویی و استفاده بهینه از منابع آب با توجه به محدودیت‌های ناشی از تغییرات آب و هوایی</p>	<p>- جلوگیری از تخریب زمین</p> <p>- کاهش وابستگی به سوخت‌های فسیلی</p> <p>- جلوگیری از برداشت ناپایدار منابع آب‌های زیرزمینی و سطحی</p> <p>- توسعه دیلماسی آب</p> <p>- جلوگیری از عدم رعایت حقایق‌های محیط‌زیستی</p> <p>- توسعه صنایع و فعالیت‌ها بر اساس منابع آب و ظرفیت تحمل</p> <p>- جلوگیری از تخصیص و استفاده ناعادلانه و ناپایدار منابع آب</p> <p>- صرفه‌جویی در مصرف آب و ارتقای بهره‌وری آن</p> <p>- اصلاح الگوی کشت</p> <p>- سازگاری در برابر تغییرات اقلیمی</p> <p>- جلوگیری از فرسایش و تخریب خاک</p> <p>- جلوگیری از نابودی جنگل‌ها و مراتع</p> <p>- جلوگیری از بیابان‌زایی و ریزگردها</p> <p>- جلوگیری از نابودی جاذبه‌های طبیعی</p>

سند/طرح	سال	راهبردها/سیاست	حکم الزامات در محور منابع طبیعی و محیط زیست
		<p>- حفاظت، پیشگیری و کاهش فرسایش خاک و تغذیه آبخوان‌ها با اجرای عملیات آبخیزداری و آبخیزداری در حوضه‌های آبخیز کشور</p> <p>- محبودیت کشت محصولات آبی با نیاز آبی بالا در فضای باز و جایگزینی در موارد ممکن از طریق کشت گلخانه‌ای، مدیریت جامع و یکپارچه حوضه‌های آبخیز برای بهره‌برداری از منابع آب پایه (آب، خاک و پوشش گیاهی)</p> <p>- توسعه، حفاظت و احیای جنگل‌ها و مراتع کشور</p> <p>- ارتقاء سطح تعاملات و همکاری‌های دو یا چندجانبه با کشورهای منطقه به منظور حفاظت از محیط زیست و منابع طبیعی</p> <p>- رعایت ملاحظات محیط‌زیستی (توان اکولوژیک و ظرفیت تحمل زیستی) در استقرار فعالیت‌های توسعه‌ای در پهنه سرزمین</p> <p>- پایان‌رسانی و جلوگیری از پایان‌رایی و تثبیت شن‌های روان و مهار کانون‌های شکل‌دهنده ریزگردها</p> <p>- صیانت و استفاده بهینه از ظرفیت‌ها و جاذبه‌های طبیعی</p>	<p>- اجتناب از بهره‌برداری‌های ناپایدار در بخش کشاورزی</p> <p>- اجتناب از نابودی اکوسیستم‌ها طبیعی</p> <p>- جلوگیری از ساخت‌وسازهای بی‌رویه در مناطق حساس اکولوژیکی</p> <p>- اجتناب از توسعه در حریم</p> <p>- جلوگیری از پراکنده‌رویی شهرها</p>
<p>مدیریت یکپارچه مناطق ساحلی کشور: طرح کاربری مطلوب اراضی مناطق ساحلی کشور- وزارت راه و ترابری ۱۳۸۸</p>	۱۳۵۵	<p>- نوین‌سازی واحدهای بهره‌براری و بزرگ‌مقیاس نمودن اراضی کشاورزی، افزایش کارایی واحدهای موجود، محبود نمودن کاربرد سموم دفع آفات، محبود نمودن تغییر کاربری زمین‌های کشاورزی و افزایش بارزدهی سیستم‌های آبیاری</p> <p>- احیا و ضابطه‌مند نمودن بهره‌برداری از منابع طبیعی با تأکید بر صیانت اکوسیستم‌های ملی و ویژه استان</p> <p>- ضابطه‌مند نمودن ساخت‌وساز در اراضی ساحلی، جنگلی و حاشیه محوره‌های گردشگری</p> <p>- اختصاص اراضی ساحلی و جنگلی با کاربری عمومی با تأکید بر احیاء حفظ جنگل‌ها، حریم دریا و رودخانه</p> <p>- توسعه عمودی شهرها و بهره‌گیری از اراضی موات و بایر داخل شهرها</p>	<p>- اجتناب از بخشی‌نگری و مدیریت متفرق در عرصه منابع طبیعی</p> <p>- افزایش مشارکت‌های مردمی</p> <p>- اجتناب از افزایش آلاینده‌های محیط‌زیستی</p> <p>- ایجاد نظام پایش کارآمد محیط‌زیستی</p>
<p>سیاست‌های کلی محیط‌زیست- حضرت آیت‌الله</p>	۱۳۹۴	<p>- مدیریت جامع، هماهنگ و نظام‌مند منابع حیاتی (از قبیل هوا، آب، خاک و تنوع زیستی) مبتنی بر توان و پایداری زیست‌بوم، به‌ویژه با افزایش ظرفیت‌ها و توانمندی‌های حقوقی و ساختاری مناسب همراه با رویکرد مشارکت مردمی</p> <p>- ایجاد نظام یکپارچه ملی محیط‌زیست</p> <p>- اصلاح شرایط زیستی به منظور برخورداری ساختن جامعه از محیط‌زیست سالم و رعایت عدالت و حقوق بین‌نسلی</p> <p>- پیشگیری و ممانعت از انتشار انواع آلودگی‌های غیرمجاز و جرم‌انگاری تحریم محیط‌زیست و مجازات مؤثر و بازدارنده</p>	

سند طرح	سال	واحد سیاست	حکم/ الزامات در محور منابع طبیعی و محیط زیست
<p>خامنه‌ای</p>		<p>آلوده کنندگان و تخریب کنندگان محیط زیست و الزام آنان به جبران خسارت - پایش مستمر و کنترل منابع و عوامل آلاینده هوا، آب، خاک، آلودگی‌های صوتی، امواج و اشمه‌های مخرب و تغییرات نامساعد اقلیم - تهیه اطلس زیست‌بوم کشور و حفاظت، احیاء، بهسازی و توسعه منابع طبیعی تجدید پذیر (مانند دریا، دریاچه، رودخانه، مخزن سدها، تالاب، آبخیزان زیرزمینی، جنگل، خاک، مرتع و تنوع زیستی به‌ویژه حیات وحش) و اصدال محدودیت قانونمند در بهره‌برداری از این منابع - مدیریت تغییرات اقلیم و مقابله با تهدیدات زیست محیطی نظیر بیابانزایی، گردوغبار به‌ویژه ریزگردها، خشکسالی و عوامل سرایت دهنده میکروبی و رادیواکتیو گسترش اقتصاد سبز - تبادل بخشی و حفاظت کیفی آب‌های زیرزمینی از طریق اجرای عملیات آبخیزداری، آبخیزداری، مدیریت عوامل کاهش بهره‌برداری از آب‌های زیرزمینی و تبخیر و کنترل ورود آلاینده‌ها - استقرار نظام حساسری زیست محیطی در کشور با لحاظ ارزش‌ها و هزینه‌های زیست محیطی (تخریب، آلودگی و احیاء) در حساب‌های ملی - حمایت و تشویق سرمایه‌گذاری‌ها و فناوری‌های سازگار با محیط زیست با استفاده از ابزارهای مناسب از جمله عوارض و مالیات سبز - تدوین منشور اخلاق محیط زیست و ترویج و نهادینه‌سازی فرهنگ و اخلاق زیست محیطی مبتنی بر ارزش‌ها و الگوهای سازنده ایرانی - اسلامی - ارتقاء مطالعات و تحقیقات علمی و بهره‌مندی از فناوری‌های نوآورانه زیست محیطی و تجارب سازنده بومی در زمینه حفظ تعادل زیست بوم‌ها و پیشگیری از آلودگی و تخریب محیط زیست - گسترش سطح آگاهی، دانش و بینش زیست محیطی جامعه و تقویت فرهنگ و معارف دینی مشارکت و مسئولیت پذیری اجتماعی - تقویت دیپلماسی محیط زیست</p>	<p>- بازبینی قوانین محیط زیستی - کاهش آسیب پذیری و سازگاری با تغییرات اقلیمی - ارتقای مدیریت منابع آب کشور - توسعه فناوری‌های سبز - ارتقای آگاهی‌های محیط زیستی - ارتقا و کارآمدسازی دیپلماسی محیط زیستی</p>
<p>برنامه ششم توسعه - مجلس</p>	<p>۱۳۹۵</p>	<p>ارزیابی راهبردی محیط زیست (SEA) در سیاست‌ها و برنامه‌های توسعه‌ای و ارزیابی اثرات زیست محیطی (EIA) طرح‌های بزرگ کایه دستگا‌های اجرایی و بخش‌های خصوصی و تعاونی، نهادهای عمومی غیر دولتی در پهنه سرزمینی</p>	<p>- اجتناب از توسعه بدون ارزیابی محیط زیستی - جلوگیری از نابودی تالاب‌ها</p>

سند/نوع	سال	راهبرد/سیاست	حکم الزامات در محور منابع طبیعی و محیط زیست
شورای اسلامی		<ul style="list-style-type: none"> - اجرای برنامه عمل حفاظت، احیاء، مدیریت و بهره‌رسانی مناسب از تالاب‌های کشور - اجرای طرح‌های جامع مدیریت پسماند به‌ویژه در سواحل دریاها، رودخانه‌ها، جنگل‌ها و دشت‌های حاشیه تالاب‌ها - تهیه و اجرای طرح جامع پیشگیری و اطفای حریق در عرصه تحت مدیریت سازمان جنگل‌ها، مراتع و آبخیزداری و سازمان حفاظت محیط زیست - تکمیل و اجرای تأسیسات جمع‌آوری، تصفیه، بازچرخانی و مدیریت پساب و فاضلاب در شهرها و شهرک‌های صنعتی و خدماتی - احیاء، توسعه و غنی‌سازی جنگل‌ها - اجرای عملیات آبخیزداری و حفاظت از خاک و آبخوان - پایان‌رسانی و کنترل کانون‌های بحرانی آن - تهیه نقشه‌های حدنگاری (کاداستر) منابع طبیعی - اجرای برنامه مدیریت سبز شامل مدیریت مصرف انرژی، آب، مواد اولیه، تجهیزات و کاغذ، کاهش مواد جامد زائد و بازیافت آن‌ها در ساختمان‌ها و وسایط نقلیه - احیاء و رویشگاه‌های مرعی و توسعه و فرآوری گیاهان دارویی - تبدیل پسماند به کود یا انرژی برای شهرهای مختلف - اقدامات سیاسی، اقتصادی و عمرانی لازم برای تثبیت، استمرار و افزایش حلقه به رودخانه‌های مشترک و مرزی - تهیه، تدوین و اجرای برنامه عمل حفاظت و مدیریت از مناطق چهارگانه محیط زیست و گونه‌های در معرض تهدید و خطر انقراض حیات وحش کشور - جلوگیری از تغییر کاربری، تجاوز و تصرف، مبارزه با قاچاق چوب، استقرار مدیریت پایدار جنگل 	<ul style="list-style-type: none"> - جلوگیری از هدر رفت پسماندها و مدیریت پایدار پسماند - ایجاد چرخه‌های بسته آب - جلوگیری از نابودی جنگل‌ها و مراتع - جلوگیری از بیابان‌زایی - جلوگیری از نابودی خاک و آبخوان‌ها - مدیریت سبز منابع طبیعی و سوخت‌ها - توسعه جنگل‌ها و مراتع - رعایت حلقه‌های محیط‌زیستی - جلوگیری از نابودی تنوع زیستی

۲-۲- بررسی وضعیت، فشارها و روندها در ابعاد سیاسی، اقتصادی، اجتماعی، محیط‌زیستی و ارتباطی

۲-۲-۱- بررسی وضعیت

استان لرستان از نظر جغرافیایی، از جنوب با استان خوزستان، از غرب با استان ایلام، از شمال غرب با استان کرمانشاه، از شمال با استان همدان، از شمال شرق با استان مرکزی، از شرق با استان اصفهان و از جنوب شرق با استان چهارمحال و بختیاری همسایه است. استان لرستان با وسعت ۲۸۳۰۸ کیلومتر مربع، ۱/۷ درصد از مساحت کشور را تشکیل می‌دهد. این استان بر اساس آخرین تغییرات در تقسیمات کشوری، دارای ۱۱ شهرستان، ۳۱ بخش، ۸۷ دهستان و ۳۰ شهر است (سازمان جغرافیایی نیروهای مسلح، ۱۳۹۷: ۲۲).

استان لرستان سرزمینی کوهستانی است که مرکز و اطراف آن را کوه فراگرفته است. به جز چند دره آبرفتی و چند دشت محدود، منطقه هموار دیگری در این استان دیده نمی‌شود. بلندترین نقطه استان اشترانکوه به ارتفاع ۴۰۵۰ متر است که در ۲۰ کیلومتری جنوب شرقی شهر ازنا واقع شده و پست‌ترین نقطه آن نیز در جنوب استان قرار دارد که دارای ۵۰۰ متر ارتفاع از سطح دریا است. همچنین کوه گرین به ارتفاع ۳۶۴۵ متر در فاصله ۴۲ کیلومتری شمال آکشتَر، کوه چال خَلَم (چال غلام) به ارتفاع ۲۳۷۸ متر در فاصله ۱۰ کیلومتری جنوب غربی نورآباد، کوه گُل عَنَاب به ارتفاع ۲۴۷۶ متر در فاصله ۱۶ کیلومتری جنوب غربی نورآباد، کوه ضَحَاک به ارتفاع ۲۲۴۶ متر در فاصله ۱۵ کیلومتری شمال نورآباد و... از جمله ارتفاعات مهم استان لرستان به شمار می‌آیند. استان لرستان در حوضه آبریز خلیج فارس و دریای عمان قرار دارد. تعداد ۲۳ رودی که در سطح استان جاری هستند، در نهایت به رودهای دز و کرخه پیوسته و پس از ورود به استان خوزستان، به خلیج فارس می‌پیوندند. مهم‌ترین رودهای استان روز سِزار از حوضه آبریز دز و رودهای سِیْمِرِه، بادآور، دره دزدان و کشکان از حوضه آبریز کرخه است. در سال‌های اخیر بزرگ‌ترین سد مخزنی کشور در این استان و بر روی رود کَشگان احداث شده است. در استان لرستان تعدادی تالاب و نیز دریاچه‌ای دائمی و با آبی شیرین به نام «گهر» در ارتفاع یک کیلومتری و در دامنه‌های جنوبی اشترانکوه قرار دارد که دریاچه‌ای کوهستانی و زیبا و زیستگاه چند نوع ماهی است. عمق این دریاچه ۲۸ متر، طول آن ۱/۵ و عرض آن ۰/۵ کیلومتر است (سازمان نقشه‌برداری کشور، ۱۳۹۴: ۳۰).

استان لرستان به دلیل کوهستانی بودن بسیاری از مناطق آن و نیز وجود دشت‌ها و مناطق کم ارتفاع در برخی از مناطق دیگر و همچنین ورود توده‌های متنوع هوا از غرب، شمال و جنوب غربی دارای نواحی نیمه‌خشک

و سرد کوهستانی، نیمه‌خشک و معتدل مرکزی و نیز نیمه گرم و خشک جنوبی بوده و در نقشه خطوط هم بارش استان، میزان بارندگی از ۴۲۰ میلی‌متر تا ۹۰۰ میلی‌متر متغیر است. این تنوع در توزیع جغرافیای پوشش گیاهی و نیز توزیع جمعیت استان و چگونگی شکل‌گیری زیستگاه‌های شهری و روستایی و جابه‌جایی عشایر کوچ‌نشین، بی‌تأثیر نبوده است. استان لرستان با توجه به تعداد شاغلان بخش نعت و نیز تعداد بهره‌برداران کشاورزی و دیگر اطلاعات مربوط به اشتغال ساکنان استان، در مجموع منطقه‌ای کشاورزی است که فعالیت عمده مردم در بخش کشاورزی و خدمات انجام می‌گیرد (جغرافیای استان لرستان، ۱۳۹۹: ۷).

استان لرستان در تقسیمات مغولی به عنوان «تومان گر کوچک» مشتمل بر شهرهای بروجرد، خرم‌آباد و صیمره و غیر آن، یکی از تومان‌های نه‌گانه مغول به شمار می‌آمده است. حمداله مستوفی در شرح آن می‌نویسد: «ولایتی معتبرست. حقوق دیوانی آنجا که به اتابک می‌رفت گویند صد تومان بوده است...» وی سپس در توصیف «خرم‌آباد» و «صیمره» می‌گوید که این دو شهر «نیک بوده است و اکنون خرابست» اما بروجرد را «شهر بزرگ طولانی و درود و جامع عتیق و حدیث بوده است» می‌داند. لرستان در دوره صفویه یکی از چهار ولایت ایران و در عصر کریم‌خان زند نیز به نام «دارالغرور لرستان» یکی از ۱۶ ایالت ایران به شمار می‌رفته است. در «قانون ایالات و ولایات» مصوب ۲۴ ذی‌قعدة ۱۳۲۵، لرستان، همچنان به عنوان یکی از ایالت‌های ایران شناخته می‌شده است تا اینکه در سال ۱۳۴۰ خورشیدی به عنوان فرمانداری کل لرستان به مرکزیت لرستان، از «استان ششم» که شامل خوزستان، لرستان و قسمتی از استان اصفهان کنونی بود، منتزع گردید و بالاخره در ۲۵ مهرماه ۱۳۵۲ «فرمانداری کل لرستان»، به «استان لرستان» تبدیل گردید (دفتر تقسیمات کشوری، ۱۳۹۴: ۱۴).

۲-۲-۲- توان اکولوژیک

استان لرستان سرزمینی زیبا با آب و هوای دلپذیر و محصور در کوه‌های مرتفع و صعب العبور است که در سلسله جبال زاگرس میانی واقع شده است. وضعیت مناسب اقلیمی و آب و هوایی استان موقعیت مطلوبی جهت رشد و توسعه بخش‌های گردشگری را فراهم کرده است. وجود آثار متعدد باستانی که تأییدی بر سابقه درخشان فرهنگی این منطقه است، همراه با جاذبه‌های فراوان طبیعی از ویژگی‌های ممتاز لرستان است که در صورت ایجاد تأسیسات گردشگری مناسب و استفاده از ظرفیت‌های موجود در آن‌ها برای جذب گردشگری می‌توان به توسعه صنعت گردشگری در این استان امیدوار بود. روی هم رفته، استان

لرستان جزو محدود مناطقی است که دارای سه ظرفیت مهم گردشگری می‌باشد (خسروی و زیدعلی، ۱۳۹۸: ۲۴):

۱- توان منابع طبیعی

۲- پتانسیل آثار تاریخی

۳- پتانسیل عوامل فرهنگی

- مناظر طبیعی و عوارض بدیع جغرافیایی: پوشش گیاهی و جنگلی مناسب، ارتفاعات و سلسله کوه‌ها، رودخانه‌ها، آبشارها، تالاب‌ها، دریاچه‌ها، سراب‌ها و چشمه‌ها، تنوع زیستی، وسعت مناسب، بکر بودن قابلیت جذب توریست و...
- وجود ژئوسایت‌های گردشگری مانند دره شیرز، دره کهمان، دریاچه گهر، تالاب‌های پلدختر، منطقه سپید دشت و...
- پدیده زیستی خاص مانند زیستگاه سمندر لرستانی، زیستگاه ماهی کو، درختان کهن‌سال، درختان و گیاهان اندمیک و...
- پدیده زمین‌شناسی مانند بزرگ‌ترین زمین‌لغزش نیمکره شمالی زمین در منطقه تنگ فنی که سبب شکل‌گیری تالاب‌های آن محدود شده است.
- سیمای طبیعی و فرهنگی سرزمین مانند دره خرم‌آباد با توجه به غارهای مسکونی پیش از تاریخ (قمری، کنجی، یافته، گر ارژنه، پاسنگر) و ده‌ها غار پیش از تاریخ با ویژگی طبیعی - فرهنگی، تاریخی در استان لرستان که ثبت ملی شده‌اند.
- پتانسیل‌های تاریخی: تنوع آثار فرهنگی - تاریخی شامل آثار ملموس غیرمنقول (تپه، محوطه، بنا، بافت، مجموعه)، آثار ملموس منقول شامل (اشیاء فلزی مفرغی - آهنی - نقره‌ای - مسی - طلائی، اشیاء سفالی، اشیاء شیشه‌ای، اشیاء سنگی و...)
- پتانسیل‌های فرهنگی: آثار ناملموس (سنت‌ها و نمودهای شفاهی، هنرهای نمایشی، عادت‌ها و رسم‌های اجتماعی، آیین‌ها و جشن‌ها، دانش‌ها و عادت‌ها و رسم‌های مربوط به طبیعت و کیهان، مهارت در هنرهای دستی و سنتی)

فصل سوم

تحلیل محیط درونی

۳-۱- تقسیمات کشوری و هم‌جواری‌ها

استان لرستان دارای مساحتی معادل ۲۸۳۰۸ کیلومتر مربع است. این استان سهمی معادل ۱/۷۳ درصد از مساحت کشور را به خود اختصاص داده است و از نظر مساحت در رتبه ۱۶ بین استان‌ها قرار دارد. بر اساس آخرین نقشه تقسیمات کشور استان لرستان از شمال با استان‌های همدان و کرمانشاه، از جنوب با استان‌های خوزستان و چهارمحال و بختیاری، از شرق با استان‌های اصفهان و مرکزی و از غرب با استان ایلام هم‌مرز است.

بر اساس تقسیمات سیاسی سال ۱۳۱۶ استان لرستان به همراه استان خوزستان و بخشی از استان کهگیلویه و بویراحمد استان ششم کشور را تشکیل می‌دادند، در سال ۱۳۳۷ استان لرستان با عنوان فرمانداری کل خرم‌آباد از استان ششم منفک شد و استان لرستان با مرزهای کنونی شکل گرفته است. بر اساس تقسیمات داخلی کشور، استان لرستان در سال ۱۳۸۰ دارای ۹ شهرستان بوده است و تا سال ۱۳۹۷ به ۱۱ شهرستان افزایش یافته است.

طولانی‌ترین مرکز مشترک استان با استان ایلام است که طول آن به بیش از ۳۱۸ کیلومتر می‌رسد، پس از آن استان خوزستان با طول ۲۲۵ کیلومتر طولانی‌ترین خط مرزی استان را دارد. مرز مشترک استان لرستان با استان‌های مرکزی، همدان، اصفهان و کرمانشاه به ترتیب برابر با ۲۰۸، ۱۵۴، ۱۲۴ و ۹۴ کیلومتر است و کمترین طول مرز مشترک (۲۷ کیلومتر) را با استان چهارمحال و بختیاری دارد.

نقشه ۱- موقعیت سیاسی استان نسبت به استان های هم جوار

منبع: مرکز آمار ایران، ۱۳۹۸

بر اساس سرشماری عمومی نفوس و مسکن سال ۱۳۹۸ استان لرستان دارای ۱۱ شهرستان، ۳۱ بخش و ۳۰ شهر بوده است، تقسیمات سیاسی و تعداد شهرهای استان از سال ۱۳۹۳ بدون تغییر باقی مانده است و تنها دو شهر طی دوره ۱۳۹۵ تا ۱۳۹۷ به مجموع شهرهای استان اضافه شده است. شهرستان خرم آباد با مرکزیت شهر خرم آباد (به عنوان مرکز استان) و پرجمعیت ترین شهر استان مهم ترین جایگاه را در بین شهرستان های استان دارد. شهرستان های، الیگودرز، خرم آباد و پلدختر به ترتیب بزرگ ترین شهرستان های استان هستند که این سه شهرستان از نظر مساحتی سهمی بیش از ۵۰ درصد مساحت استان را به خود اختصاص داده اند. کمترین مساحت

در بین شهرستان‌های استان مربوط به شهرستان رومشگان است. از نظر جمعیت پس از شهرستان خرم‌آباد شهرستان‌های بروجرود و دورود به ترتیب بیشترین جمعیت استان را در خود جای داده‌اند و کمترین جمعیت نیز مربوط به شهرستان رومشگان است.

جدول ۷- تقسیمات سیاسی استان لرستان در سال ۱۳۹۷

تعداد آبادی	تعداد شهر	تعداد دهستان	تعداد بخش	مساحت	نام شهرستان
				(کیلومتر مربع)	
۱۱۷	۲	۴	۲	۱۳۶۰	ازنا
۴۳۹	۴	۱۲	۵	۵۴۴۴	الیگودرز
۲۲۹	۳	۷	۲	۱۷۱۱	بروجرد
۳۵۰	۲	۷	۲	۳۸۴۹	پلدختر
۲۱۹	۳	۶	۳	۱۶۲۹	چگنی
۷۶۵	۴	۱۷	۴	۴۹۳۵	خرم‌آباد
۵۴۲	۲	۱۰	۳	۲۵۴۶	دلفان
۱۴۱	۲	۵	۲	۱۳۴۸	دورود
۴۴	۲	۴	۲	۴۷۸	رومشگان
۳۰۶	۲	۶	۲	۱۵۰۳	سلسله
۳۲۸	۴	۹	۴	۳۵۰۴	کوهدشت
۳۴۸۰	۳۰	۸۷	۳۱	۲۸۳۰۸	کل استان

منبع: سالنامه آماری استان لرستان، ۱۳۹۷

نقشه ۲- تقسیمات سیاسی استان لرستان

منبع: مرکز آمار ایران، ۱۳۹۸

۲-۳- بررسی نظام طبیعی و محیط زیستی

۲-۳-۱- ویژگی های توپوگرافی (ناهمواری ها)

لرستان سرزمین کوه های عظیم و قله مرتفع می باشد. در این استان ۳۵ قله با ارتفاع بیش از ۳۰۰۰ متر وجود دارد. کوه های استان لرستان در ارتفاعات اصلی زاگرس واقع شده و به طور منظم از شمال غربی به جنوب شرقی کشیده شده اند و دارای دره های عمیق به صورت فشرده، بلند و ناصاف می باشند. بلندترین قله های استان لرستان به صورت

نواری در گوشه شمال غربی تا شرقی استان کشیده شده‌اند. برخی از آن‌ها عبارت‌اند از: چهل نابالغان، گرین، کوه میش‌پرور، کوه رباط، اشترانکوه، کوه سرسبز، قالی کوه و کوه تمندر.

لرستان سرزمینی است عمدتاً کوهستانی و ناهموار که رشته‌کوه‌های زاگرس قسمت بیشتر آن را در بر گرفته و مناطق مسطح و دشت‌های آن محدود است. ناهمواری‌های استان لرستان در اثر چین‌خوردگی رسوبات دریایی دوران دوم زمین‌شناسی پدید آمده‌اند. این رسوبات تحت فشار شدید دو منطقه غربی (عربستان) و فلات مرکزی ایران، چین‌خورده و ارتفاعاتی را به‌طور منظم و موازی به وجود آورده است. این چین‌خوردگی‌ها در استان لرستان از به هم فشردگی بیشتری برخوردارند و همین امر باعث محدودیت سرزمین‌های هموار و دشت‌های گسترده میان کوهی در استان شده است. چین‌خوردگی‌های این منطقه، به‌طور کلی توسط حرکت‌های کوهزایی آلپی تا اواخر دوران تریاری شکل نهایی خود را باز یافته‌اند.

جدول ۸- توزیع سطح ارتفاع در استان لرستان

طبقات ارتفاعی (متر)	مساحت (هکتار)	سهم (درصد)
۰-۱۰۰۰	۲۴۳۱۴۶	۸/۶
۱۰۰۰-۱۲۰۰	۲۴۴۰۰۷	۸/۶
۱۲۰۰-۱۴۰۰	۳۱۲۴۶۳	۱۱
۱۴۰۰-۱۸۰۰	۷۶۸۰۵۴	۲۷/۱
۱۸۰۰-۲۱۰۰	۶۲۹۰۱۶	۲۲/۲
۲۱۰۰-۲۴۰۰	۳۷۰۹۰۸	۱۳/۱
۲۴۰۰-۲۶۰۰	۱۱۴۹۲۶	۴/۱
بیشتر از ۲۶۰۰	۱۴۶۸۰۶	۵/۲
جمع	۲۸۲۹۳۲۵	۱۰۰

اغلب دشت‌های استان لرستان به‌صورت دشت‌های کوچک بین رشته‌کوه‌ها می‌باشند و شامل دشت‌های زیر است:

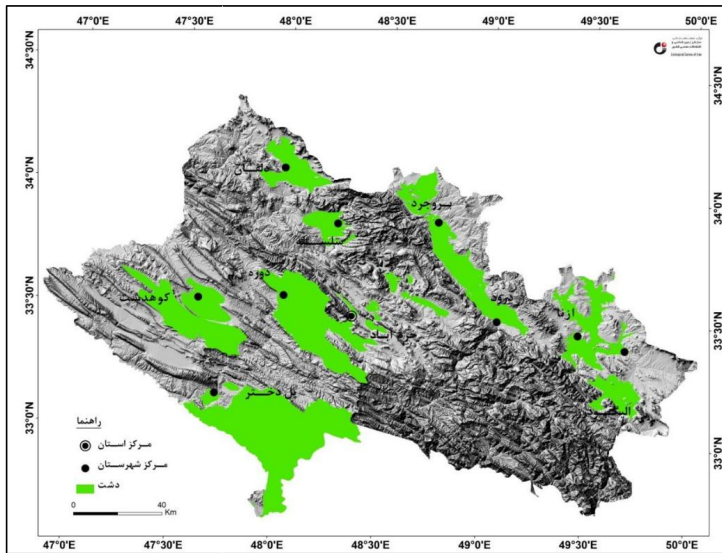
دشت سیلاخور: این دشت در شمال شرقی استان لرستان واقع شده و دو شهر بروجرد و درود را در منتهی‌الیه شمال و جنوب خود در بر گرفته است. دشت سیلاخور با مساحت نزدیک به ۷۰ هزار هکتار، وسیع‌ترین دشت استان می‌باشد.

دشت الیگودرز: این دشت در شرق استان واقع شده و بیش از ۶۰ هزار هکتار مساحت دارد و در ارتفاع بیش از ۱۵۰۰ متر از سطح دریا قرار دارد.

دشت الشتر: این دشت در شمال استان و در میان مناطق کوهستانی با ارتفاع بالاتر از ۱۵۰۰ متر قرار گرفته است و مساحت آن بیش از ۳۰ هزار هکتار است.

دشت کوهدشت: این دشت در غرب استان لرستان واقع و در ارتفاعی بین ۱۰۰۰ تا ۱۵۰۰ متر از سطح دریا قرار دارد. مساحت این دشت ۱۷ هزار هکتار است.

علاوه بر این در سطح استان لرستان دشت‌های پراکنده و کم‌عرض نیز وجود دارند که عموماً در طرفین رودخانه‌های مهم قرار گرفته‌اند از جمله دشت کره گاه در جنوب خرم‌آباد، دشت ازنا در شرق خرم‌آباد، چرلوندی، نورآباد، طرهان و خاوه در شمال استان، رومشگان در جنوب و جایدر در جنوب غربی را می‌توان نام برد.

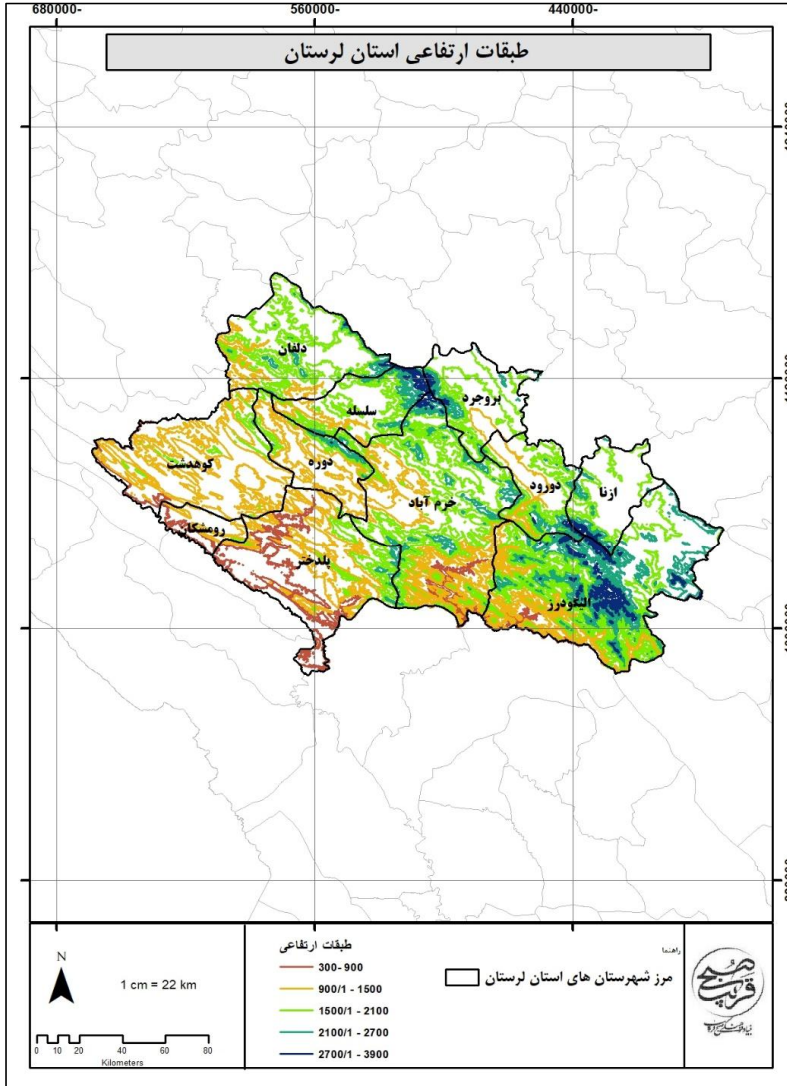

نقشه ۳- دشت‌های استان لرستان

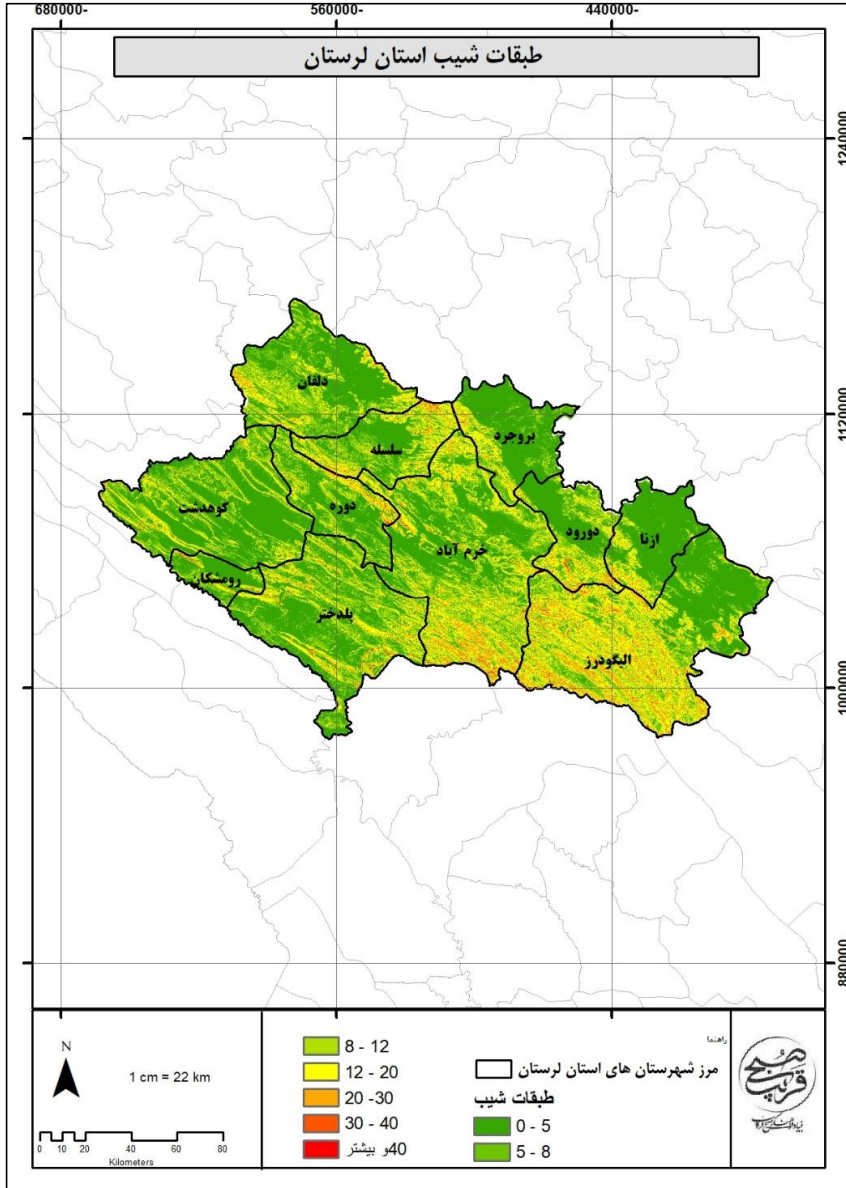
مأخذ: نقشه راه علوم زمین و معدن استان لرستان، ۱۳۹۵

با توجه به نقشه خطوط هم ارتفاع لرستان باید گفت که تمرکز ارتفاعات در بخش شرقی استان قرار دارد. بیشترین ارتفاعات در شهرستان‌های دورود، الیگودرز و ازنا قرار دارد. در مقابل بخش غربی استان ارتفاعات پایین را نشان می‌دهد، به طور کلی هرچقدر که از سمت شرق استان دور می‌شویم و به سمت شرق حرکت کنیم

از ارتفاع استان کاسته می‌شود. نقشه شیب نیز همین وضعیت را نشان می‌دهد، بخش جنوبی استان لرستان به دلیل نزدیکی به سلسله جبال زاگرس شیب زیادی را نشان می‌دهد در مقابل بخش غربی شیب پایین تر را نشان می‌دهد.

نقشه ۴- طبقات ارتفاعی استان لرستان

نقشه ۵- طبقات شیب استان لرستان

۳-۲-۲- آب و هوا و اقلیم

استان لرستان به لحاظ اقلیمی، یک استان چهار فصل است و دارای تنوع آب‌وهوایی می‌باشد. این تنوع از شمال به جنوب و از شرق به غرب کاملاً محسوس است. هنگامی که در فصل زمستان شمال لرستان را برف و کولاک و سرمای شدید در بر می‌گیرد، قسمت‌های جنوبی آن از هوای مطبوع و بارانی برخوردار است و هنگامی که نواحی جنوبی آن دارای هوای گرم است، نواحی شمالی استان از آب‌وهوای معتدل برخوردار می‌شود. همچنین بخش‌های مرتفع استان در شرق و شمال استان نزولات جوی بیشتری دریافت می‌کنند. تنوع آب‌وهوایی در استان به دلیل عوامل زیر است:

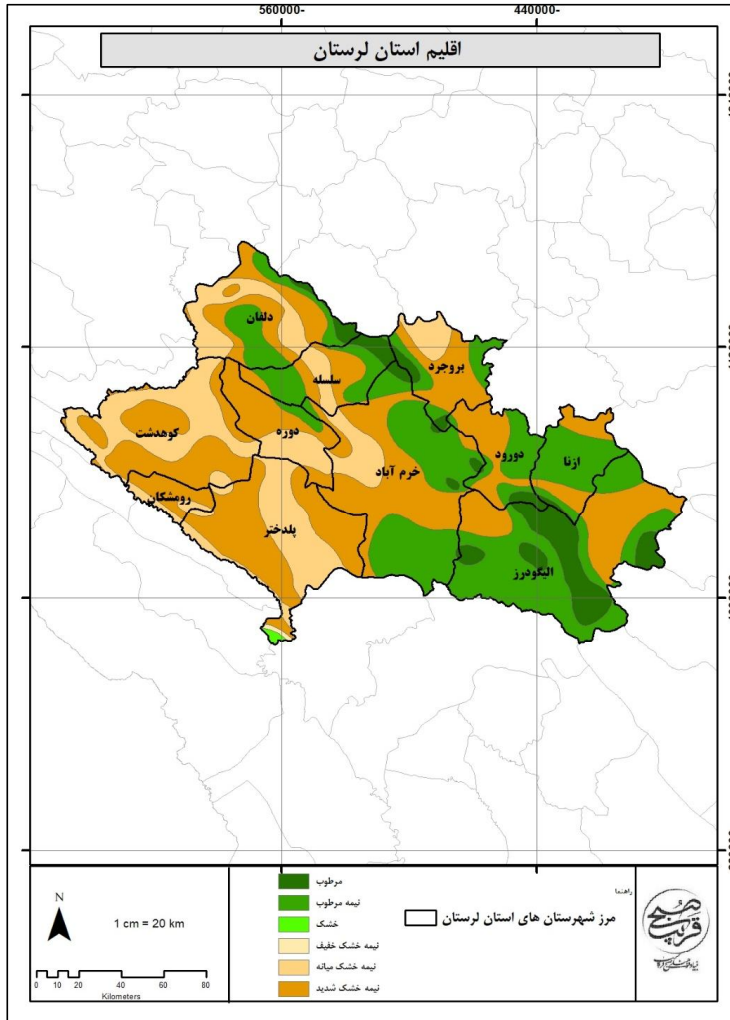
- موقعیت رشته کوه‌های زاگرس نسبت به جهت وزش بادهای مرطوب باختری
- ارتفاع نسبتاً زیاد این منطقه از سطح دریا
- فشردگی کوه‌ها
- واقع شدن در عرض جغرافیایی متوسط

موقعیت استان در محدوده جغرافیایی جنوب غرب زاگرس موجب شده تا استان از آب و هوا و اقلیم مطلوب برخوردار باشد. از یک طرف کوه‌های بلند گرین، اشترانکوه و سفیدکوه با قله مرتفع و آب و هوای سرد و از طرف دیگر دشت‌های کوه‌دشت، سیلاخور، الشتر و خاوه با آب و هوای معتدل تنوع خاصی به آب و هوای استان بخشیده است. در این استان ارتفاعات نقش مهمی در آب و هوای آن دارند. هرچه از مناطق کم ارتفاع به مناطق با ارتفاع زیاد می‌رویم، با کاهش دما روبرو هستیم، از طرف دیگر استقرار شهرها و روستاها در دامنه و پایکوه‌ها از یک زاویه تابش خاص پیروی می‌کند که در ساعات آفتابی و دریافت انرژی مؤثر می‌باشد و همچنین استقرار کوه‌ها، جهت بادها را نیز تعیین می‌کنند و گاهی مواقع مانع ورود توده هواهای مرطوب و یا خشک می‌شوند.

به طور کلی مناطق شمالی استان دارای آب و هوای کوهستانی با زمستان‌های سرد و تابستان‌های معتدل است. مناطق جنوبی استان نیز از نظر آب و هوایی دارای زمستان معتدل و تابستان‌های گرم و معتدل می‌باشد. مناطق هم‌جوار با استان خوزستان نسبت به سایر مناطق استان دارای آب و هوای گرم‌تری است. دشت‌ها که مناطق هموار و پست به شمار می‌آیند نسبت به ناهمواری‌ها و مناطق کوهستانی استان، دارای آب و هوای معتدل و ملایم‌تری است. بر اساس جدول زیر اقلیم عمده استان لرستان (روش دومارتن) نیمه‌خشک معتدل (۳۰/۹۸٪) و مرطوب معتدل (۲۳/۱۱٪) می‌باشد.

جدول ۹- مشخصات طبقات اقلیمی استان لرستان

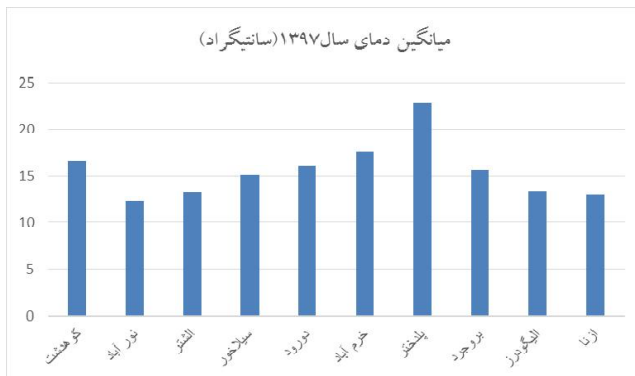
سهم (درصد)	مساحت (هکتار)	طبقه اقلیمی
۰/۲۵	۷۲۴۲،۵۰	خشک بیابانی معتدل
۲/۰۱	۵۶۹۶۸،۳۱	خیلی مرطوب گرم
۸/۰۷	۲۲۸۶۱۹،۸۹	خیلی مرطوب معتدل
۴/۹۳	۱۳۹۵۴۴،۴۴	خیلی مرطوب سرد
۷/۲۲	۲۰۴۵۵۱،۴۵	مدیترانه‌ای گرم
۰/۳۸	۱۰۸۶۳،۰۲	مدیترانه‌ای معتدل
۲/۹۴	۸۳۲۱۶،۵۷	مرطوب سرد
۰/۹	۲۵۵۶۷،۱۱	مرطوب گرم
۲۳/۱۱	۶۵۴۰۹۰،۱۶	مرطوب معتدل
۶/۷۳	۱۹۰۵۹۷،۳۸	نیمه خشک سرد
۰/۹۸	۲۷۹۹۲،۳۵	نیمه خشک گرم
۳۰/۹۸	۸۷۷۰۰۷،۹۲	نیمه خشک معتدل
۱/۸۴	۵۲۱۶۷،۸۹	نیمه مرطوب گرم
۹/۶	۲۷۱۸۶۷،۸۹	نیمه مرطوب معتدل

نقشه ۶- اقلیم استان لرستان

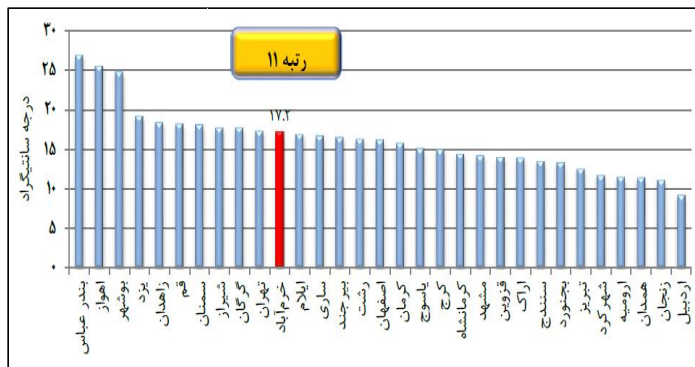
۳-۲-۱-۲-۵

در سال ۱۳۹۷ میانگین دمای ثبت شده در ایستگاه‌های هواشناسی استان برابر با $۱۵/۷$ درجه سانتی‌گراد بوده و در این سال گرم‌ترین نقطه استان شهر پلدختر با میانگین دمای $۲۲/۹$ درجه سانتی‌گراد و سردترین نقطه استان نیز شهر نورآباد با میانگین دمای $۱۲/۳$ درجه سانتی‌گراد بوده است.

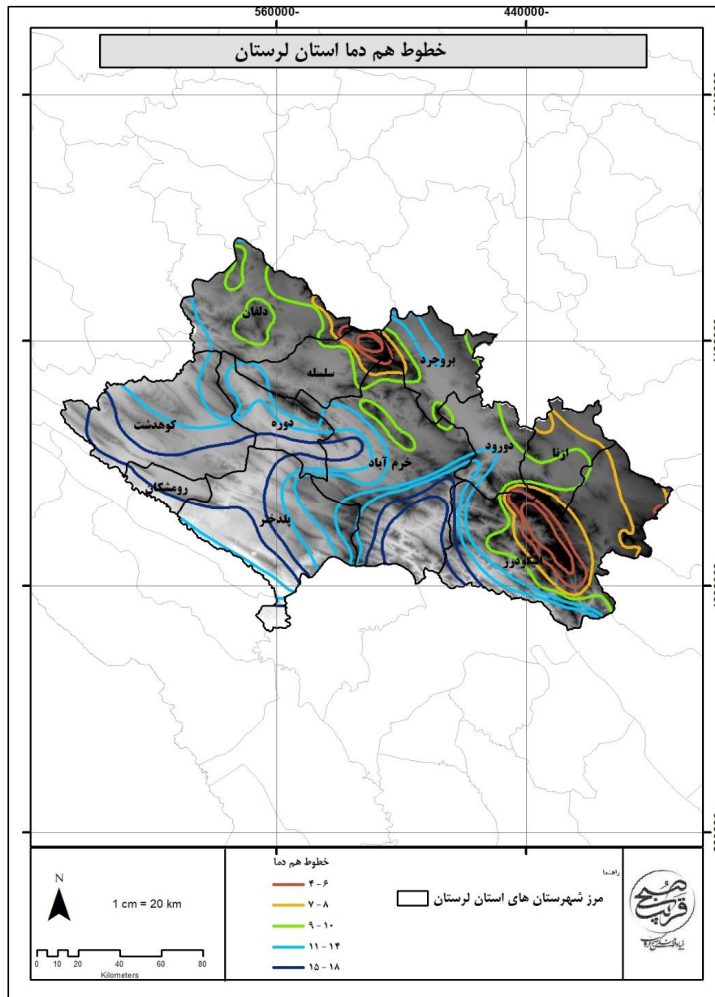

نمودار ۱- میانگین دمای سالانه ایستگاه‌های سینوپتیک استان لرستان، ۱۳۹۷

میانگین دمای بلندمدت استان برابر با $17/2$ درجه سانتیگراد است که در مقایسه با سایر استان‌های کشور در رتبه ۱۱ام قرار دارد.

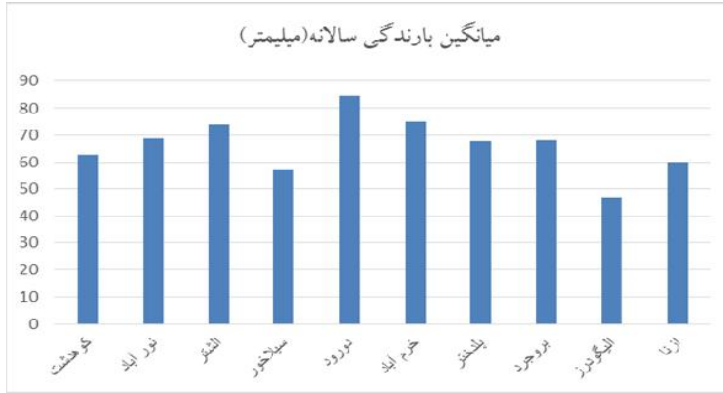
نمودار ۲- میانگین دمای سی‌ساله مراکز استان‌های کشور

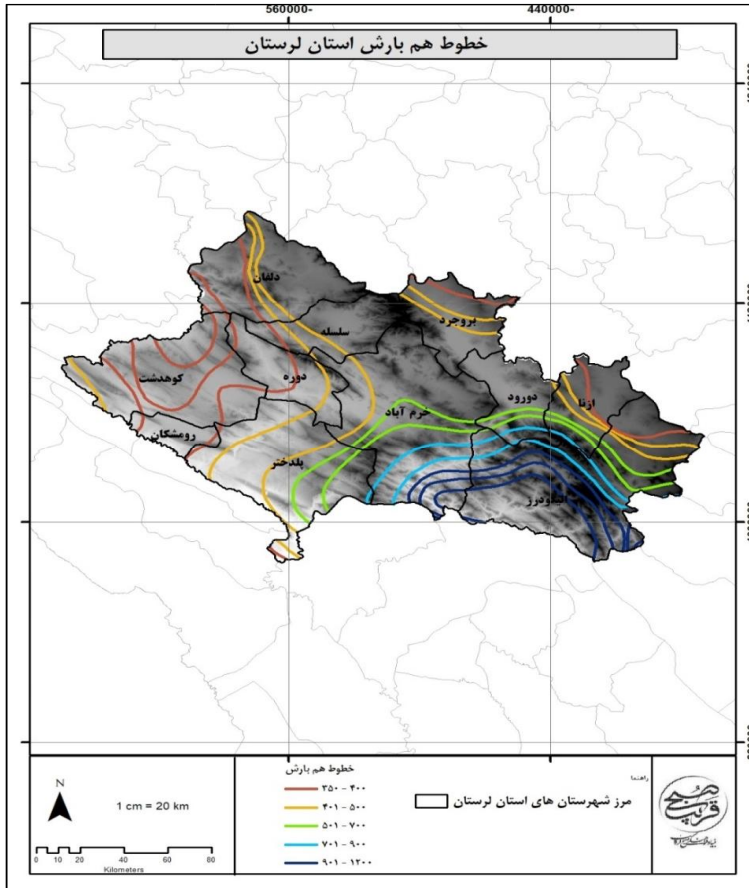
نقشه ۷- خطوط هم دما استان لرستان

۳-۲-۲-۲- بارش

بررسی میزان بارش در استان لرستان نشان می‌دهد که تمایزات طبیعی منجر به توزیع ناهمگن بارش در استان شده است؛ به گونه‌ای که میزان بارش در برخی از مناطق استان بیشتر از دیگر نواحی است. بیشترین میزان بارش در سال ۱۳۹۷ در استان مربوط به شهر دورود با $1016/4$ میلی‌متر بارش و کمترین میزان بارش نیز مربوط به شهر الیگودرز با $563/6$ میلی‌متر بوده است. میانگین بارش استان در سال ۱۳۹۷ نیز بیش از ۷۹۸ میلی‌متر بوده است.

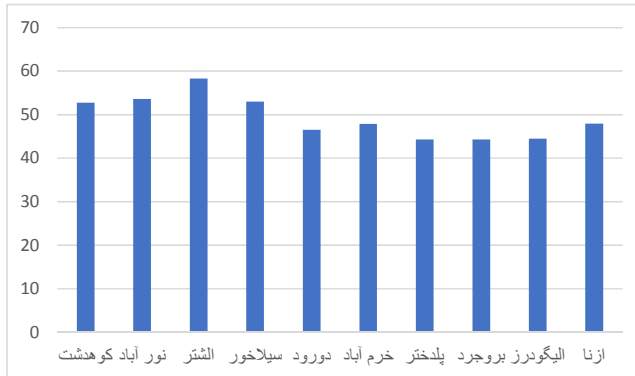
نمودار ۳- میانگین بارندگی سالانه ایستگاه‌های سینوپتیک استان لرستان، ۱۳۹۷

نقشه ۸- خطوط هم بارش استان لرستان

۳-۲-۳-۳- رطوبت هوا

میانگین سالانه رطوبت استان در سال ۱۳۹۷ برابر با ۴۹/۳ درصد است. بیشترین میزان رطوبت نسبی مربوط به ایستگاه الشتر با ۵۸/۲۵ درصد و کمترین میزان نیز با ۴۴/۳ درصد مربوط به ایستگاه بروجرد می باشد.

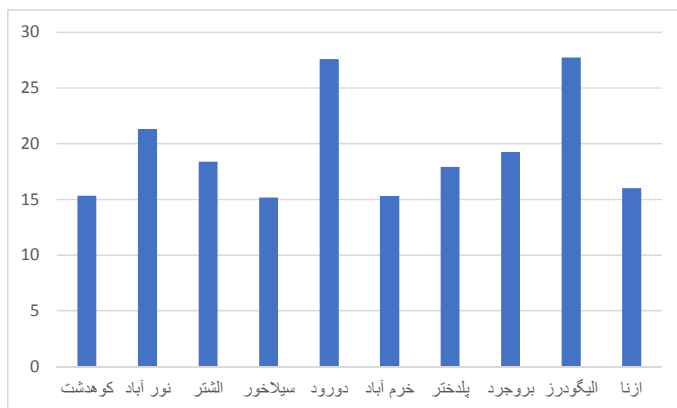

نمودار ۴- میانگین رطوبت سالانه ایستگاه‌های سینوپتیک استان لرستان، ۱۳۹۷

۳-۲-۴- جریان وزش بادها

در نواحی جنوبی استان جهت غالب باد جنوب و جنوب غرب و در نواحی شمالی، جنوب و جنوب شرق می باشد. در جنوب کمترین جهت و درصد وزش باد مربوط به جهت شمال شرق بوده و مناطق شمال و شمال شرق نیز کمترین درصد وزش را دارا می باشند.

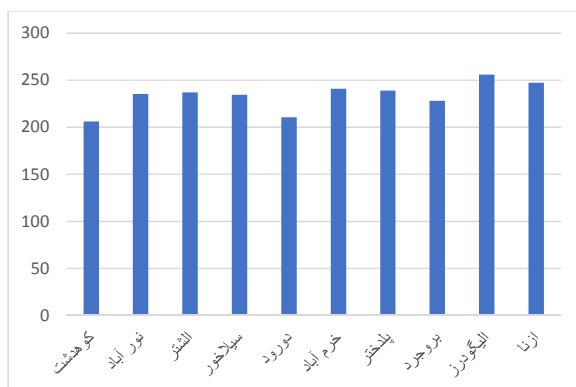
میانگین سالانه سرعت وزش باد در سال ۱۳۹۷ برابر با ۱۹/۴۰۳ متر بر ثانیه است. میانگین بیشترین سرعت باد ثبت شده مربوط به ایستگاه الیگودرز با سرعت ۲۷/۷۵ متر بر ثانیه و کمترین سرعت باد ثبت شده برابر با سرعت ۱۵/۳ متر بر ثانیه مربوط به ایستگاه خرم آباد می باشد.

نمودار ۵- میانگین سالانه حداکثر سرعت وزش باد ایستگاه‌های سینوپتیک استان لرستان، ۱۳۹۷

۳-۲-۵- ساعات آفتابی

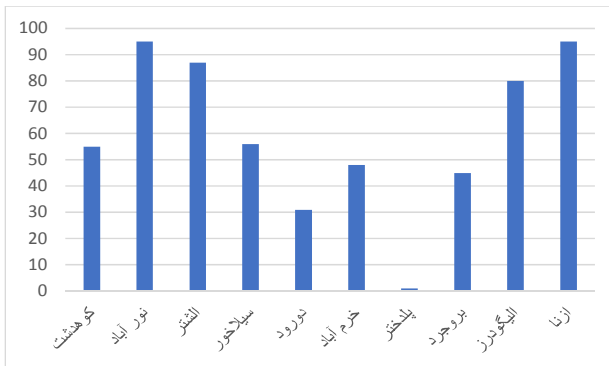
میانگین سالانه ساعات تابش آفتاب برابر با ۲۳۳,۴۵۳ ساعت در سال ۹۷ ثبت شده است. میانگین بیشترین ساعات ثبت شده مربوط به ایستگاه الیگودرز با ۲۵۵/۹۶ ساعت و میانگین کمترین میزان ثبت شده برابر با ۲۰۶/۱۶ ساعت مربوط به ایستگاه کوهدشت می‌باشد. در مجموع در سال ۱۳۹۷ در استان لرستان ۲۸۰۱۴/۷۸ ساعت آفتابی ثبت شده است.

نمودار ۶- میانگین سالانه ساعات آفتابی ایستگاه‌های سینوپتیک استان لرستان، ۱۳۹۷

۳-۲-۲-۶- روزهای یخبندان

میانگین استانی تعداد روزهای یخبندان سال ۹۷ برابر با ۵۹/۳ روز است که بیشترین تعداد روز ثبت شده مربوط به ایستگاه‌های ازنا و نورآباد با ۹۵ روز و کمترین تعداد روز ثبت شده مربوط به ایستگاه پلدختر با ۱ روز می‌باشد. بیشترین روزهای یخبندان ثبت شده مربوط به سه ماه آخر سال (دی، بهمن و اسفند) می‌باشد. در مجموع در سال ۱۳۹۷ در استان لرستان تعداد ۵۹۳ روز یخبندان ثبت شده است.

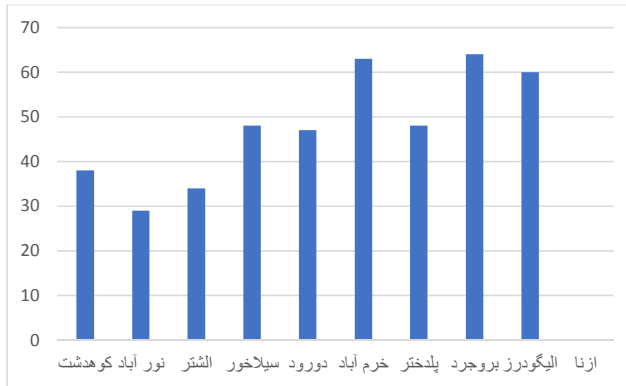

نمودار ۷- تعداد روزهای یخبندان ایستگاه‌های سینوپتیک استان لرستان، ۱۳۹۷

۳-۲-۲-۷- روزهای همراه با گردوغبار

استان لرستان علیرغم اقلیم مناسب و طبیعت زیبا، در معرض گردوغبار است و از این آلودگی هوا در رنج است، لرستان در سال‌های ۸۸ تا ۹۵ به ترتیب ۴۹، ۴۶، ۹۰، ۱۸۰، ۵۹، ۹۲، ۱۳۶ و ۹۶ روز غبارآلود داشته است. آلودگی هوای ناشی از گردوغبار در برخی شهرهای استان گاهی تا ۲۰ برابر بیش از حد مجاز رسیده و زندگی شهروندان و زیست گیاهان و حیات وحش را نیز با خطر مواجه ساخته است. استان لرستان کانون گردوغبار نیست، اما از آن به شدت متأثر است؛ به گونه‌ای که ۹۰٪ منشأ و کانون ریزگردها خارجی از کشورهای عربستان، عراق و اردن است و بادی که از غرب به شرق می‌وزد، سبب ورود گردوغبار شده است. عواملی همچون خشکسالی‌های پی‌درپی، عدم مدیریت صحیح منابع آب و خاک، عدم تأمین حلقه‌های زیست‌محیطی تالاب‌ها و رودخانه‌ها، تخریب طبیعت، تغییر کاربری اراضی و کشاورزی غیراصولی موجبات تشدید این پدیده در استان را فراهم نموده‌اند. ریزگردهایی که به استان لرستان وارد می‌شوند از نوع ریزگردهای کشور عراق می‌باشند که بسیار کوچک و در حد ۱۰ و ۲/۵ میکرون و دارای قابلیت پیمایش مسیرهای طولانی‌تر می‌باشند که نتایج پیوستی که حاصل پایش گردوغبار ورودی به استان لرستان طی یک دوره ۵ ساله می‌باشد مبین این امر است. میانگین استانی تعداد

روزهای همراه با گردوخاک سال ۱۳۹۷ برابر با ۴۳/۱۱ روز است که بیشترین تعداد روز ثبت شده مربوط به بروجرد با ۶۴ روز و کمترین روز ثبت شده مربوط به ایستگاه ازنا (بدون گردوغبار) می‌باشد. در مجموع در سال ۱۳۹۷ در استان لرستان تعداد ۴۳۱ روز همراه با گردوخاک ثبت شده‌است.

نمودار ۸- تعداد روزهای همراه با گردوغبار ایستگاه‌های سینوپتیک استان لرستان، ۱۳۹۷

۳-۲-۳- منابع آب

منابع آب استان لرستان به سه دسته آب‌های جاری، کانون‌های آبگیر و آب‌های زیرزمینی تقسیم می‌شوند. رودخانه‌های مهم و پرآب استان عبارت‌اند از رودخانه سیمره، کشکان و سزار. هریک از رودخانه‌های مذکور با شاخه‌ها و شعبات متعدد، تحت نام‌های مختلف از استان‌های زیادی گذشته و در این مسیر سرزمین‌های وسیعی را سیر آب نموده و بر خرد اقلیم‌های بسیاری تأثیر می‌گذارند.

کانون‌های آبگیر استان لرستان به دو دسته کانون‌های دائمی و فصلی تقسیم می‌شوند. کانون‌های آبگیر دائمی به دلیل ارتفاع زیاد و عرض بالای جغرافیایی آن‌ها، دارای ذخایر کافی برف بوده و در شمال و شمال شرق استان استقرار دارند. کانون‌های آبگیر فصلی به دلیل نداشتن ذخایر کافی برف، به صورت فصلی عمل می‌نمایند.

آب‌های زیرزمینی استان در اشکال چشمه‌ها، چاه‌ها و قنات‌ها با غنای قابل‌ملاحظه مورد بهره‌برداری‌های کشاورزی، شرب و سایر مصارف قرار می‌گیرند. استان لرستان به سبب کوهستانی بودن و نیز به علت دارا بودن رودخانه‌های قابل توجه، دارای آبشارهای متعددی است که از آن جمله می‌توان به آبشار تاف، افرینه، بیشه، تله‌زنگ و آبشار آب سفید اشاره نمود. مهم‌ترین سد استان سد خان‌آباد در ۲۵ کیلومتری جنوب شرقی الیگودرز است.

استان لرستان در دو حوضه آبریز رودخانه‌های کرخه (۳۹٪) و دز (۶۰٪) قرار گرفته است.

۳-۲-۱- منابع آب‌های سطحی

مهم‌ترین رودخانه‌های استان شامل کشکان و سزار (داخلی)، سیمره و بختیاری (مرزی) می‌باشد که به دریاچه سدهای دز و کرخه تخلیه می‌گردد. از حدود ۱۵/۳ میلیارد مترمکعب حجم متوسط ریزش‌های جوی سالانه، حدود ۱۰ میلیارد مترمکعب به صورت رواناب در رودخانه‌ها و مسیل‌های عمده استان جریان می‌یابد که با احتساب ۴/۱ میلیارد مترمکعب ورودی از استان‌های مجاور و ۲۰۰ میلیون مترمکعب آب چشمه‌های عمدتاً آهکی که جریان پایه رودخانه‌ها را تشکیل می‌دهد، مجموع جریان‌های سطحی استان به ۱۲/۴ میلیارد مترمکعب در سال می‌رسد که بخشی از آن به مصرف رسیده و قسمت اعظم آن از طریق رودخانه‌ها به استان‌های مجاور یا کفه‌های داخلی تخلیه می‌شود. به طور کلی حجم منابع آب تجدید شونده استان ۹/۲ میلیارد مترمکعب و حجم منابع آب سطحی از منابع آب تجدید شونده ۸/۳ میلیارد مترمکعب (میانگین بلندمدت) است.

جدول ۱۰- وضعیت منابع آب‌های سطحی استان در طی سال‌های ۱۳۹۴ و ۱۳۹۵

درصد تغییرات	۱۳۹۵	۱۳۹۴	منابع آب سطحی
۷۶/۴۷	۱۲۰۰۰	۶۸۰۰	از دسترس خارج شده
۶۴/۲۹	۲۳۰۰	۱۴۰۰	صرف تغذیه آبخوان‌ها
۶۳/۶۴	۹۰۰۰	۵۵۰۰	رواناب سطحی
۷۰/۰۷	۲۳۳۰۰	۱۳۷۰۰	کل
۰	۳	۳	تعداد حوزه‌های آبریز اصلی
۰	۲	۲	ممنوعه و ممنوعه بحرانی
۰	۲۸	۲۸	آزاد
۰	۳۰	۳۰	تعداد کل
۰/۱۳	۱۶۹۶،۵۰۸	۱۶۹۴/۲۳	میزان برداشت از دشت‌ها (میلیون متر مکعب)
-۸۵/۷۱	۵	۳۵	حجم اضافه برداشت دشت‌ها (میلیون متر مکعب)
۱۲۰	۱۱۰۰۰	۵۰۰۰	حجم آب‌های سطحی (متر مکعب)
۰/۰۴	۲۴۱۷	۲۴۱۶	برداشت سالانه از آب‌های سطحی قابل برداشت (میلیون متر مکعب)

(شرکت آب منطقه‌ای استان لرستان)

۳-۲-۳- رودخانه‌ها

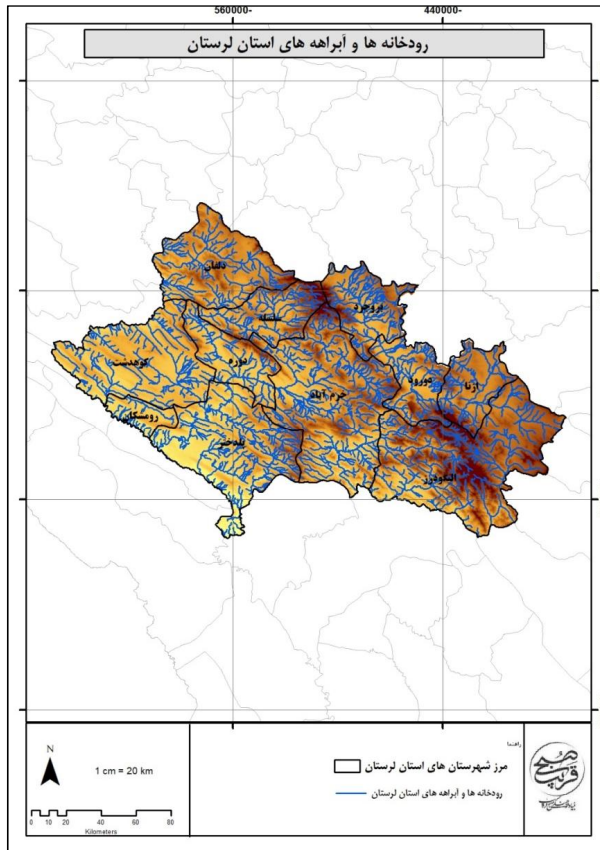
رودخانه سیمره: رودخانه سیمره سرشاخه اصلی رود کرخه و مهم‌ترین رودخانه استان لرستان است که پس از پیوستن رودخانه کشکان در شهرستان پلدختر به این رودخانه، نام کرخه به خود می‌گیرد، این رودخانه شریان حیاتی غرب کشور است و در مسیر خود از شمال همدان تا هورالعظیم منبع تأمین آب شرب و آب مزارع زیادی می‌باشد. در سال‌های اخیر و با توجه به خشکسالی حاکم بر منطقه، دبی آب این رودخانه به شدت کاهش یافته است. طول تقریبی این رودخانه از منشأ تا مصب در حدود ۷۵۰ کیلومتر است.

رودخانه کشکان رود: حوضه آبخیز رودخانه کشکان با مساحت ۹۳۰۰ کیلومتر مربع، در ناحیه جنوب غربی ایران واقع شده است. این حوضه بخش مهمی از سرشاخه‌های پرآب رودخانه کرخه را تشکیل می‌دهد و حدود یک سوم از خاک استان لرستان را در بر می‌گیرد و شهرستان‌های خرم‌آباد، کوهدشت، الشتر و پلدختر در داخل آن قرار دارند. حوضه آبخیز رودخانه کشکان در تقسیم‌بندی هیدرولوژی ایران جزئی از حوضه آبریز خلیج فارس به شمار می‌آید. سیستم زهکشی اصلی رودخانه کشکان ابتدا از به هم پیوستن سرشاخه رودخانه‌های کاکارضا و دو آب الشتر در شمال شرقی و شمال حوضه به ترتیب با جهتی از شرق به غرب و شمال به جنوب تشکیل می‌شود. به این سرشاخه‌ها که از دامنه کوه‌های مرتفع و برف‌گیر گرین و میش پرور سرچشمه می‌گیرند در طول مسیر اصلی، دیگر رودخانه‌های فرعی نظیر چم زکریا، خرمرود، چول‌هول و مادیان رود می‌پیوندند و سرانجام به صورت یک سیستم واحد رودخانه کشکان را تشکیل می‌دهند. این رودخانه و سرشاخه‌های آن در تأمین آب کشاورزی شهرستان‌های الشتر، خرم‌آباد و پلدختر نقش بسیار مهمی دارد. به طوری که حدود ۸۲ درصد از اراضی کشاورزی شهرستان پلدختر، توسط رودخانه کشکان تأمین می‌شود و این رودخانه در واقع شاهراه حیاتی پلدختر محسوب می‌شود. متأسفانه در اثر بروز خشک‌سالی‌های سال‌های اخیر به مقدار زیادی از حجم آب این رودخانه کاسته شده است.

رودخانه خرم‌آباد: این رودخانه دائمی دارای ۸۰ کیلومتر طول می‌باشد و از ریزابه‌های بسیاری که همگی آن‌ها از ارتفاعات پیرامون خرم‌آباد سرچشمه گرفته‌اند، پدید می‌آید. این رودخانه نخست از دره شمال شرقی کوه لپو پیاده به سوی جنوب شرقی جاری شده و سپس به موازات خرم‌آباد، به نصرآباد سرازیر می‌شود و پس از عبور از دره شرقی سفیدکوه به شهر خرم‌آباد وارد می‌شود. در این شهر با ریزابه بزرگی که از ارتفاعات شرقی سرازیر شده مخلوط می‌شود و در جنوب شهر با رودخانه تنگ بهرام کش در هم می‌آمیزد و به طرف غرب تغییر مسیر داده و به دهستان کره گاه وارد می‌شود. در این دهستان با رودخانه دره نسب مخلوط شده و پس از

عبور از دهستان ویسیان در دهستان هویان به رود کشکان می‌ریزد. حوزه این رودخانه، خلیج فارس و دریای عمان است.

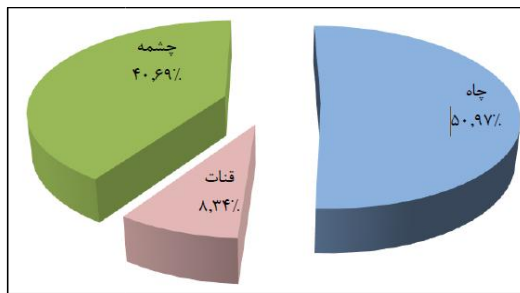
رودخانه سزار: این رودخانه شاخه اصلی رود دز است. این رودخانه آب رودهای فرعی مناطق کوهستانی الیگودرز، ازنا، دورود، اشترینان و بروجرد را دریافت می‌کند و در مسیر راه آهن سراسری به سوی جنوب ایران سرازیر می‌شود از شاخه‌های مهم رودخانه سزار، رود تیره است که پس از دریافت آب‌های اشترینان (گله رود، سراب سفید، کرتول و چند رود دیگر) به رودخانه ماربره (که از به هم پیوستن آب‌های الیگودرز، دورود و ازنا تشکیل می‌شود)، می‌پیوندد. رودهای کوچک بسیاری نیز از ارتفاعات اشترانکوه سرچشمه می‌گیرند که موهر زرین، ماربره، گهر رود، دره دایی و دره دزدان از آن جمله‌اند که همگی به رودخانه سزار می‌پیوندند.

نقشه ۹- رودخانه‌ها و آبراهه‌های استان لرستان

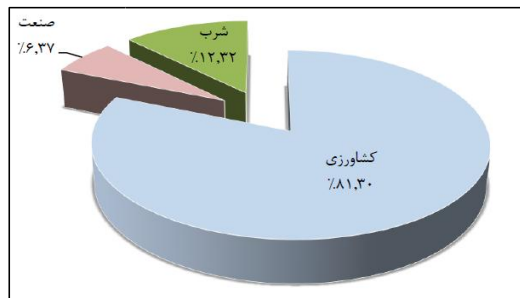
۳-۲-۳- منابع آب‌های زیرزمینی

در استان لرستان ۷۱۳۰ حلقه چاه عمیق و نیمه عمیق، ۱۱۶۷ قنات و ۵۶۹۲ چشمه وجود دارد. استان از لحاظ میزان تخلیه آب از آبخوان‌ها رتبه ۲۲ را در بین استان‌های کشور در سال‌های ۹۱ تا ۹۲ به خود اختصاص داده است. بیشترین آب برداشت‌شده از منابع آب زیرزمینی این استان از طریق چاه‌های عمیق و نیمه عمیق می‌باشد که از این نظر استان لرستان رتبه ۲۳ را در بین استان‌های کشور در سال‌های ۹۱ تا ۹۲ به خود اختصاص داده است.

نمودار ۹- درصد تعداد انواع منابع آب زیرزمینی استان لرستان

بر طبق اطلاعات برداشت‌شده از آبخوان‌های استان از مقدار آب مصرفی که از طریق آبخوان‌های استان مورد استفاده قرار می‌گیرد، حدود ۸۰/۳ درصد در بخش کشاورزی، ۱۲/۳۲ درصد در بخش شرب و ۶/۳۷ درصد در بخش صنعت مورد استفاده قرار می‌گیرد.

نمودار ۱۰- مقدار مصرف از آب زیرزمینی (میلیون مترمکعب)

۳-۲-۴- بررسی پایداری آب

استان لرستان در دو حوزه آبریز فلات مرکزی، خلیج فارس و دریای عمان قرار دارد و حجم کل منابع آب تجدیدشونده برابر با ۷۵۵۳ میلیون مترمکعب در سال است که از این مقدار ۸۰۷ میلیون مترمکعب مربوط به آب‌های زیرزمینی و ۶۷۴۶ میلیون مترمکعب برای آب‌های سطحی است.

جدول ۱۱- منابع و مصارف آب سطحی و زیرزمینی استان لرستان

مشخصات جغرافیایی و اقلیمی		
عنوان	واحد	مقدار
نوع اقلیم	-	مدیترانه‌ای تا نیمه‌خشک
مساحت	کیلومتر مربع	۲۸۲۰۰
جمعیت	نفر	
تعداد و نام حوضه‌های آبریز اصلی	حوضه	۲ فلات مرکزی، خلیج فارس و دریای عمان
تعداد و نام حوضه‌های آبریز فرعی	حوضه	۳ دریاچه نمک، کارون بزرگ، کرخه
میانگین سالانه نزولات جوی	میلی‌متر	۵۴۶
متوسط سالانه حجم نزولات جوی	میلیون مترمکعب	۱۵۴۰۰
حجم کل منابع آب تجدیدشونده	میلیون مترمکعب	۷۵۵۳
منابع آب سطحی		
عنوان	واحد	مقدار
حجم منابع آب سطحی از منابع تجدیدشونده	میلیون مترمکعب	۶۷۴۶
تعداد رودخانه‌های مهم	رودخانه	۳۰
تعداد رودخانه‌های مرزی	رودخانه	-
حجم سالانه آب رودخانه‌های مرزی	میلیون مترمکعب	-
حجم سالانه آب در چرخه (خروجی از استان یا ورودی به دریاچه‌ها، کفه‌ها و کویرها)	میلیون مترمکعب	۸۳۰۰
حجم سالانه آب ورودی از طریق مرزهای استان یا انتقالی به استان	میلیون مترمکعب	۴۰۵۰
منابع آب زیرزمینی		
عنوان	واحد	مقدار
حجم منابع آب زیرزمینی از منابع تجدیدشونده	میلیون مترمکعب	۸۰۷
تعداد چاه‌ها	حلقه	۷۲۹۴
حجم برداشت سالانه آب از چاه‌ها	میلیون مترمکعب	۵۶۷
تعداد چشمه‌ها	دهنه	۶۴۴۹

۴۳۶	میلیون مترمکعب	حجم سالانه تخلیه از چشمه‌ها
۱۳۱۸	رشته	تعداد قنوات
۴۸	میلیون مترمکعب	حجم سالانه تخلیه از قنوات
میزان کل برداشت و مصارف		
مقدار	واحد	عنوان
۷۷۷/۵	میلیون مترمکعب	میزان مصرف سالانه از منابع آب زیرزمینی
۳۳	میلیون مترمکعب	اضافه برداشت سالانه از منابع آب زیرزمینی
۴۰۸/۵	میلیون مترمکعب	میزان برداشت سالانه از منابع آب سطحی استان
۱۱۸۶	میلیون مترمکعب	حجم کل سالانه آب مصرفی (سطحی و زیرزمینی)
۱۰۸۵/۵	میلیون مترمکعب	مصارف سالانه کشاورزی
۸۶	میلیون مترمکعب	مصارف سالانه شرب
۱۵/۱	میلیون مترمکعب	مصارف سالانه صنعت

شاخص فالکن مارک

فالکن مارک دانشمند سوئدی در مطالعات خود بحران آب را بر اساس مقدار سرانه منابع آب تجدیدپذیر سالانه هر کشور تعریف کرده است. فالکن مارک میزان سرانه آب ۱۷۰۰ مترمکعب در سال را به عنوان شاخص کمبود معرفی کرده است. بر این اساس کشورهایی که دارای سرانه منابع آب سالانه تجدیدپذیر بیش از ۱۷۰۰ مترمکعب هستند، مشکل بحران آب ندارند و کشورهایی که دارای سرانه منابع آب تجدیدپذیر بین ۱۰۰۰ تا ۱۷۰۰ مترمکعب هستند جزو کشورهای با تنش آبی محسوب می‌شوند و کشورهایی که دارای سرانه آب تجدیدپذیر کمتر از ۱۰۰۰ مترمکعب در سال هستند جزو کشورهای با کمبود آب هستند و سرانه آب کمتر از ۵۰۰ مترمکعب در سال، فشار بسیار شدیدی به آن کشور تحمیل می‌کند. با توجه به جمعیت کشور، در حال حاضر سرانه آب تجدیدپذیر ایران از مرز ۱۷۰۰ مترمکعب عبور کرده و کشور ما وارد دوره تنش آبی شده است. با توجه به تقسیم حجم آب تجدید شونده استان لرستان بر جمعیت در سال ۱۳۹۸ (۱۷۶۰۶۴۹ نفر) عدد ۴۲۸۹ به دست آمد که نشان می‌دهد استان لرستان در محدوده بدون تنش قرار دارد.

جدول ۱۲- شاخص فالکن مارک و وضعیت منابع آبی استان لرستان و ایران

تعیین وضعیت/دسته‌بندی	شاخص (سراشه/مترمکعب)	عدد شاخص برای ایران و استان لرستان
بدون تنش	بالاتر از ۱۷۰۰	لرستان
تنش آبی	۱۷۰۰-۱۰۰۰	ایران
کم آبی	۵۰۰-۱۰۰۰	-
کم آبی مطلق	کمتر از ۵۰۰	-

شاخص سازمان ملل

بنیاد کمیسیون توسعه پایدار سازمان ملل میزان درصد برداشت از منابع آب تجدیدپذیر در هر کشور را به‌عنوان شاخص اندازه‌گیری بحران آب معرفی کرده است. بر اساس شاخص مذکور هرگاه میزان برداشت آب یک کشور بیشتر از ۴۰ درصد کل منابع آب تجدیدپذیر آن باشد این کشور با بحران شدید آب مواجه است و اگر این مقدار در حدفاصل ۲۰ تا ۴۰ درصد باشد بحران در وضعیت متوسط و چنانچه این شاخص بین ۱۰ تا ۲۰ درصد باشد بحران در حد متعادل و کمتر از ۱۰ درصد بدون بحران تلقی می‌شود. با توجه به اینکه در ایران هم‌اکنون ۷۰ درصد کل آب تجدیدپذیر کشور مورد استفاده قرار می‌گیرد، ایران در وضعیت بحران شدید آبی قرار دارد.

جدول ۱۳- شاخص سازمان ملل برای بحران آب

شاخص‌ها	محدوده بحرانی
کمتر از ۱۰ درصد	بدون بحران
بین ۱ تا ۲۰ درصد	بحران در حد متعادل
بین ۲۰ تا ۴۰ درصد	بحران در وضعیت متوسط
بیشتر از ۴۰ درصد	بحران شدید آب

حجم آب تجدیدشونده استان لرستان برابر با ۷۵۵۳ میلیون متر مکعب است و حجم کل سالانه آب مصرفی (سطحی و زیرزمینی) ۱۱۸۶ میلیون متر مکعب است. از این رو برداشت از منابع تجدید پذیر استان لرستان برابر با ۰/۱۵ درصد است. بنابراین طبق این شاخص استان در وضعیت بحران در حد متعادل قرار دارد. شایان ذکر است که حجم مصارف آب (زیرزمینی و سطحی) بیش از حجم آب تجدید شونده است.

شاخص نسبت بحرانی

به منظور مقایسه سطح کم آبی در حوضه‌های آبریز متفاوت می‌توان از شاخص نسبت بحرانی استفاده کرد. آلکامو و همکاران (۲۰۰۰) این شاخص را نسبت میزان آب برداشت شده برای استفاده‌های انسانی به کل منابع آب تجدیدپذیر تعریف نموده‌اند. هرچه نسبت بحرانی عدد بزرگ‌تری باشد، فشار بیشتری بر منابع آب وارد می‌شود و به همان میزان هم کیفیت آب مصرف‌کنندگان پایین دست کاهش می‌یابد.

$$W = \text{آب برداشت شده}$$

$$WA = \text{منابع آب در دسترس (منابع آبی تجدیدپذیر)}$$

جدول ۱۴- شاخص نسبت بحرانی و محدوده‌های آن

شاخص‌ها	محدوده بحرانی
بدون تنش	۰/۱-۰
تنش آبی کم	۰/۲-۰/۱
تنش آبی متوسط	۰/۴-۰/۲
تنش آبی زیاد	۰/۸-۰/۴

محاسبه شاخص نسبت بحرانی برای منابع آب استان لرستان در سال ۱۳۹۸

کل منابع آبی استان (سطحی و زیرزمینی) $CR = 1186/7553 = 0/15$ تنش آبی زیاد

منابع آب سطحی استان $CR = 408/7553 = 0/054$ تنش آبی زیاد

منابع آب زیرزمینی استان $CR = 773/7553 = 0/102$ تنش آبی کم

با توجه به نتایج به دست آمده از شاخص‌های ارائه شده در این قسمت مشخص شد که استان لرستان در مرحله بدون تنش آبی قرار دارد. شایان ذکر است که این استان در بحران در حد متعادل قرار دارد چراکه با توجه به دو شاخص سازمان ملل و همچنین شاخص نسبت بحرانی این استان در محدوده بحران در حد متعادل قرار دارد.

۳-۲-۵- پوشش گیاهی و جانوری

۳-۲-۵-۱- پوشش گیاهی

شرایط آب و هوایی، آب، خاک و وضعیت ناهمواری‌ها نقش اصلی و تعیین کننده‌ای در چگونگی پوشش گیاهی دارند. بارش، عمده‌ترین متغیر در تعیین پوشش گیاهی استان محسوب می‌شود. به استثنای نوار شمالی استان که بیشترین گستره‌ی آن را اراضی زراعی و مرتعی تشکیل می‌دهند، سایر نواحی استان را غالباً پوشش جنگلی فرا گرفته است. گونه‌های مهم جنگل‌های استان لرستان را بادام وحشی، ارغوان، بنه، بلوط، گلابی وحشی، کیکم، زالزالک، ارژن، شن و محلب تشکیل می‌دهد. گونه‌ی اصلی جنگل‌های لرستان درخت بلوط است. در سال ۱۳۹۷، جمع کل عرصه‌های جنگلی استان ۱۲۱۷۳۱۴ هکتار و مساحت مراتع استان نیز ۸۸۴۳۵۱ هکتار بوده است.

جدول ۱۵- مساحت پارک‌های جنگلی طبیعی، فضاهای سبز و ذخیره‌گاه‌های جنگلی

نوع پوشش مساحت(هکتار)	جمع کل عرصه‌های جنگلی	پارک‌های جنگلی طبیعی	فضاهای سبز	ذخیره‌گاه‌های جنگلی
۱۲۱۷۳۱۴	۴۶۳۱	۶۱	۱۵۹۵	

(اداره کل منابع طبیعی و آبخیزداری استان لرستان، ۱۳۹۷)

جدول ۱۶- مساحت جنگل‌ها، مراتع و پدیده‌های بیابانی

نوع پوشش		مساحت (هکتار)	
جنگل		۱۲۱۷۳۱۴	
مرتع	خوب	۱۴۷۶۶۶	۸۸۴۳۵۵
	متوسط	۶۷۲۱۱۱	
	فقیر	۶۴۵۷۸	
بیابان		۰	

(اداره کل منابع طبیعی و آبخیزداری استان لرستان، ۱۳۹۷)

۳-۲-۵-۲- پوشش جانوری

شرایط خاص جغرافیایی استان لرستان، زیستگاه مناسبی برای انواع گونه‌های جانوری به وجود آورده است. در نواحی کوهستانی استان لرستان انواع جانوران وحشی نظیر قوچ، میش، بز، پازن، خرس قهوه‌ای، پلنگ ایرانی، سنجاب و... زندگی می‌کنند. به دلیل وجود زیستگاه‌های آبی و خشکی مناسب، تنوع جمعیت پرندگان و آبزیان نسبتاً زیاد است. این استان زیستگاه پرندگان بومی و مهاجری است که در فصل زمستان به دلیل اعتدال هوا، تالاب‌های این استان به‌ویژه تالاب‌های جنوب شهرستان پلدختر را برای استراحت و زمستان‌گذرانی انتخاب می‌کنند. از پرندگان بومی استان می‌توان به کبک، شاهین و از پرندگان مهاجر به انواع مرغابی و غاز اشاره کرد.

در کنار برخورداری این استان از این مواهب، متأسفانه شکارهای غیرمجاز و کشته شدن شماری از گونه‌های جانوری همچون خرس قهوه‌ای، پلنگ، سمندر و... بر اثر شکار سودجویان و بی‌اطلاعی شکارچیان و سوانح طبیعی و غیرطبیعی حیات وحش استان لرستان را در معرض انقراض قرار داده است. پلنگ لرستان گونه منحصر به فردی است که تا پیش از سال ۱۳۸۵ به مدت دو دهه هیچ اثری از این گونه بی‌نظیر یافت نشده بود تا جایی که محیط‌زیست استان لرستان پلنگ لرستانی را در زمره گونه‌های منقرض شده در فهرست خود ثبت کرد تا این که در سال ۸۶ بار دیگر پس از دو دهه، پلنگ لرستانی در منطقه تنگ هفت لرستان مشاهده شد اما شکارچیان به محض اطلاع از ادامه حیات این گونه دست به کار شده و با شکار، روند انقراض آن را به واقعیت نزدیک‌تر نمودند. سمندر قرمز لرستانی به عنوان گونه نادر دیگری که دوزیست بوده و تنها گونه جانوری است که نام علمی استان لرستان را داراست، در خطر انقراض است. این جاندار در مکان‌های زندگی می‌کند که دسترسی به آن بسیار مشکل است اما ارزش آن به حدی است که در لیست قرمز واحد حفاظت جهانی است. همیشه نیز کشتن حیوانات سبب به خطر افتادن حیات آنان نمی‌شود. زنده‌گیری یکی از اقداماتی است که حیات وحش را با خطر مواجه می‌سازد. این موضوع به یکی از مشکلات محیط‌زیست در استان لرستان تبدیل شده است. نمونه آن اقدام برخی از روستاییان به زنده‌گیری توله‌های گرگ در فصل‌های زادآوری گرگ‌ها برای پرورش آنان به عنوان سگ نگهبان می‌باشد. در پاره‌ای مواقع گرگ‌های مادر برای بازگرداندن توله‌های خود وارد مناطق مسکونی شده و سبب ترس و وحشت و واکنش اهالی می‌شوند. در برخی موارد برای ایجاد امنیت اقدام به کشتن و از بین بردن گرگ‌ها می‌شود.

در حال حاضر تنها ۶ درصد از مجموع اراضی و خاک استان لرستان در قالب مناطق حفاظت شده، تحت حفاظت و مراقبت زیست‌محیطی قرار دارند و این در حالی است که حدود ۳۰ درصد از مجموع اراضی و

خاک استان، در زمره مناطق دارای استعداد برای حفاظت و نگهداری هستند. اشترانکوه و سفیدکوه خرم‌آباد، سفیدکوه دورود و دره نگاه در نزدیکی دورود در شمار مناطق شکارممنوع و حفاظت شده استان لرستان می‌باشند.

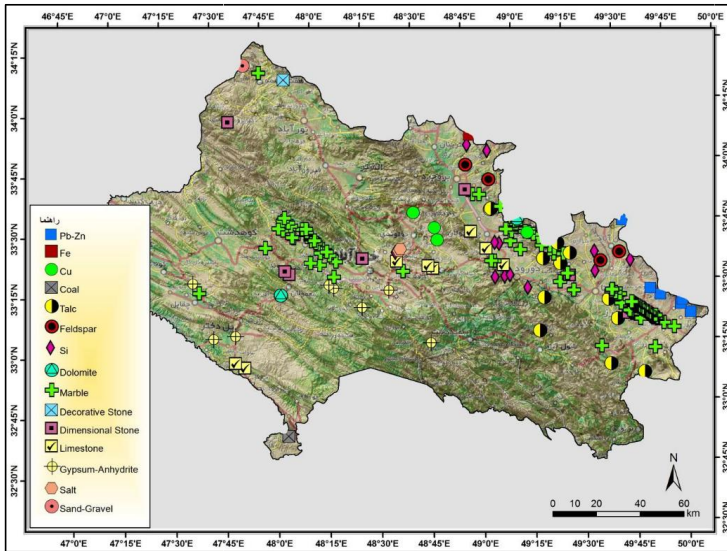
۳-۲-۶- وضعیت کانسارهای معدنی

لرستان با داشتن بیش از ۹۳۲ معدن فعال، حدود چهار میلیارد تن ذخایر پیش‌بینی شده و ۵۶۷ میلیون تن ذخایر قطعی قابل استحصال، یکی از استان‌های به نسبت غنی کشور از لحاظ دارا بودن انواع سنگ‌های معدنی است. در بخش شمال شرقی استان به‌عنوان زون دگرگونه سنندج - سیرجان ذخایر معدنی موجود پیوند نزدیک با رویکردهای ماگمایی و پدیده دگرگونی دارد به همین رو در نواحی موردنظر (شزق محور بروجرد - دورود) ذخایری از مس (دره تخت ازنا)، سرب و روی (گل زرد الیگودرز)، گرافیت (ازنا و الیگودرز)، سنگ‌های تزئینی و نما از سنگ چینی (سفید و ابری)، مرمریت دانه‌ریز و یا سنگ‌های آذرین نفوذی (گرانیت تا گرانودیوریت) وجود دارد. در بخش متعلق به زون سنندج - سیرجان همچنان تالک، فلدسپات و سیلیس گزارش شده است.

در بخش مرکزی و غربی استان لرستان به‌عنوان قسمتی از زاگرس مرتفع و زاگرس چین‌خورده هیدروکربورها عمده‌ترین ذخایر طبیعی هستند. با این حال در این نواحی ذخایری نظیر سلسیتین (پل‌دختر)، رزینیت (کوه‌دشت) وجود دارد. منابع نمک استان متعلق به سازند گچساران می‌باشد و در بخش چرلوندی از آن استفاده می‌شود و ظاهر گنبدی دارد.

سنگ‌های تزئینی بخش زاگرس استان لرستان متعلق به سازند شهبازان است که از جنس دولومیت آهکی بوده و به دلیل قواره‌دهی، رنگ کرم و صیقل‌پذیری با نام تجاری مرمریت گوهره مصرف می‌شود. عمده‌ترین محصول صادراتی استان آهک و سنگ لاشه موزاییکی است و به کشورهای حاشیه خلیج فارس، ژاپن، ایتالیا و اتریش صادر می‌گردد. بیشتر معادن استان به سنگ‌های نما و تزئینی اختصاص دارد.

از انواع معادن این استان می‌توان به سنگ گچ، سنگ آهک، سنگ چینی، فروسیلیس، فلدسپات، تالک، نمک و سنگ لاشه و مالون اشاره کرد. با این پتانسیل و مزایا تاکنون سنگ استان لرستان به کشورهای حوزه خلیج فارس، اروپا، آفریقا و آسیای میانه صادر گردیده است.

نقشه ۱۰- نقشه پراکندگی مواد معدنی در استان لرستان

۳-۲-۷- مخاطرات محیطی

۳-۲-۷-۱- زلزله

ریخت فعلی استان لرستان متأثر از عملکرد ساخت‌های گسله و چین‌خورده است که در بخش شمالی محل تمرکز ساخت‌های گسله بوده و با نزدیک شدن به بخش جنوبی بر تمرکز ساخت‌های چین‌خورده افزوده می‌گردد. غالب زمین‌لرزه‌ها در محل مناطق با شتاب بالای قائم به وقوع پیوسته‌اند. اما در مناطقی همچون شمال پلدختر، غرب کوه‌دشت و بخش‌هایی از خرم‌آباد وقوع زمین‌لرزه را می‌توان به وجود گسل‌های پنهان و پوشیده شده در زیر ته‌نشست‌های رسوبی نسبت داد که علیرغم فعال بودن، رخنمون سطحی نداشته‌اند.

در نتیجه مناطق مرزی واقع در حد فاصل پهنه گسل زاگرس و سنندج- سیرجان در استان لرستان بیشترین خطر را به لحاظ لرزه‌ای دارا می‌باشند به این ترتیب:

بیشترین خطر: شهرستان‌های دورود، بروجرد، الیگودرز و ازنا

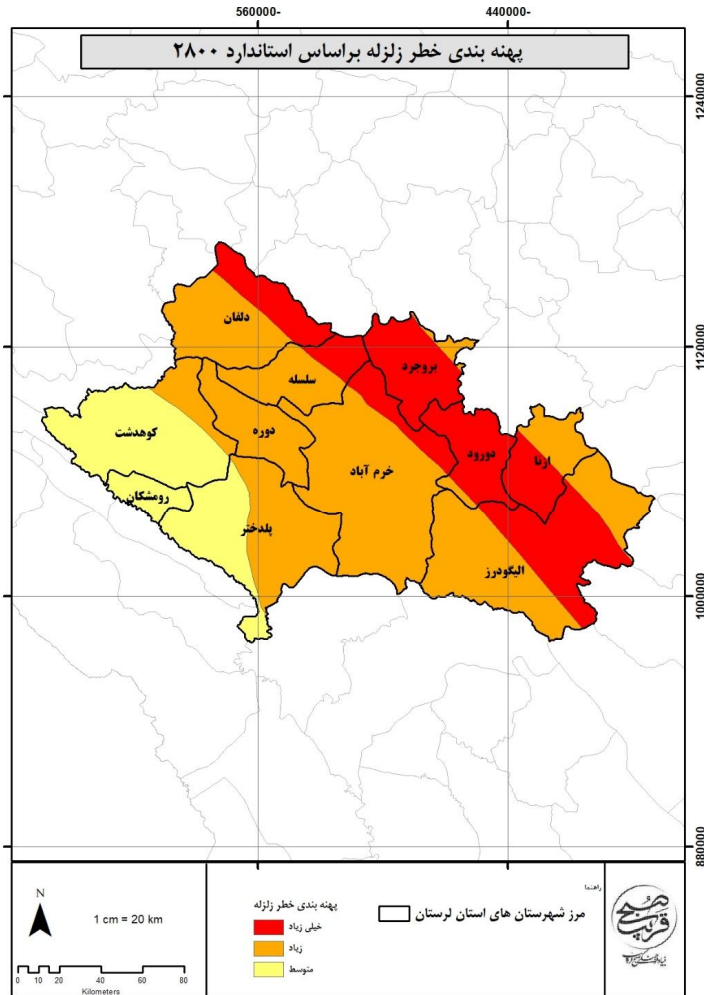
خطر متوسط: شهرستان‌های خرم‌آباد، چگنی و سلسله و دلفان

خطر کم: کوه‌دشت، پلدختر، رومشگان

با توجه به مشخصات زمین لرزه‌هایی که قادر به ایجاد پارامترهای جنبش زمین می‌باشند، زمین لرزه‌های طراحی مطابق با آیین‌نامه طراحی ساختمان‌ها در برابر زلزله (استاندارد ۲۸۰۰) مناطق مختلف کشور را از دیدگاه خطر لرزه‌ای به چهار قسمت تقسیم می‌نماید. این چهار قسمت عبارت‌اند از:

- مناطق با خطر نسبی خیلی زیاد (شتاب $g \leq 0.35$)
- مناطق با خطر نسبی زیاد (شتاب $g = 0.30$)
- مناطق با خطر نسبی متوسط (شتاب $g = 0.25$)
- مناطق با خطر نسبی کم (شتاب $g \geq 0.20$)

بر اساس نقشه پهنه‌بندی خطر نسبی، گستره استان لرستان در سه پهنه با وضعیت زمین لرزه متفاوت قرار گرفته است. بر این اساس، بیش از نیمی از گستره استان در پهنه با خطر نسبی زمین لرزه زیاد و بخش کوچکی از جنوب غربی استان در پهنه با خطر نسبی زمین لرزه متوسط واقع گردیده است. نواری در شمال شرقی استان در مجاورت گسل اصلی معکوس زاگرس و به تبعیت از روند عمومی آن، در پهنه با خطر زمین لرزه خیلی زیاد واقع می‌گردد که محدوده‌ای از شهرستان‌های ازنا، بروجرد، دورود و دلفان (نورآباد) را در برمی‌گیرد.

نقشه ۱۱- پهنه بندی خطر زلزله بر اساس استاندارد ۲۸۰۰

۳-۲-۲- زمین لغزش

حدوداً ۶۰ درصد از مساحت استان شیبی بالای ۲۵ درصد دارد و تمرکز زمین لغزش های استان لرستان بیشتر در مسیر سازه های خطی، مناطق بحرانی از نظر فرسایش و اراضی شیب دار است که به طور غیرمجاز به اراضی مزروعی تبدیل شده اند. این تمرکز بیشتر در زون زاگرس چین خورده و زاگرس مرتفع یا رو رانده است که بخش اعظم مساحت استان را در بر می گیرد. استان لرستان به رغم وجود دشت های سیلاخور، نورآباد، کوهدهشت و الستر استانی کوهستانی است که بخش وسیعی از آن را سرزمین های با شیب بالای ۳۰ درصد پوشانده است،

همچنین تناوب سازندهای نرم و سخت باعث شده است که سازندهای سطح زمین پایداری چندانی نداشته باشند. واحدهای آهکی سازنده ارتفاع، کوه‌ها و پرتگاه‌ها بوده و رفتار آن‌ها در مقابل نیروهای وارده به صورت خردشدگی می‌باشد که در این صورت احتمال سقوط سنگ، بهمن سنگی و لغزش سنگ بسیار زیاد است. سازندهای ماری و شیلی نرم که بیشتر بین آهک و ماسه‌سنگ قرار دارند ضمن فراهم نمودن شرایط برای ناپایداری آهک‌ها و ماسه سنگ‌ها، تحت تأثیر آبگیری، ازدیاد حجم یافته و تحت تأثیر فشارهای وارده گسیخته و لغزش می‌یابند. در این زمینه می‌توان به جاده‌های عشایری در استان لرستان اشاره نمود که با احداث آن در ارتفاع‌ها و مناطق کوهستانی بیشترین تخریب را در مناطق شیب‌دار ایجاد نموده است. همچنین عبور جاده سراسری تهران- اهواز از قعر دره‌ها، به‌ویژه از خرم‌آباد تا پلدختر باعث شده است این جاده همواره در معرض خطر لغزش و سقوط سنگ باشد. همچنان که در سال ۱۳۷۱ سنگ لغزش ملای خسارت‌هایی در آن به بار آورده است.

در مسیر جاده خرم‌آباد- پلدختر، خرم‌آباد- نورآباد و پلدختر به کوهدشت حدود ۶۴ مورد زمین لغزش گزارش شده است. در حوضه آبخیز شمال خرم‌آباد، ۴۰ مورد و در حوضه سفیدخانی- نورآباد ۶۰ مورد که در مجموع با احتساب موارد پراکنده بیش از ۳۰۰ مورد زمین لغزش در زون استان به ثبت رسیده است. همان‌گونه که پیش از این نیز گذشت وقوع زلزله به عنوان یکی از عوامل محرک در فرآیند رانش در نظر گرفته می‌شود. از جمله مناطق مستعد با پتانسیل بالای لرزه‌خیزی در استان لرستان، دشت سیلاخور است.

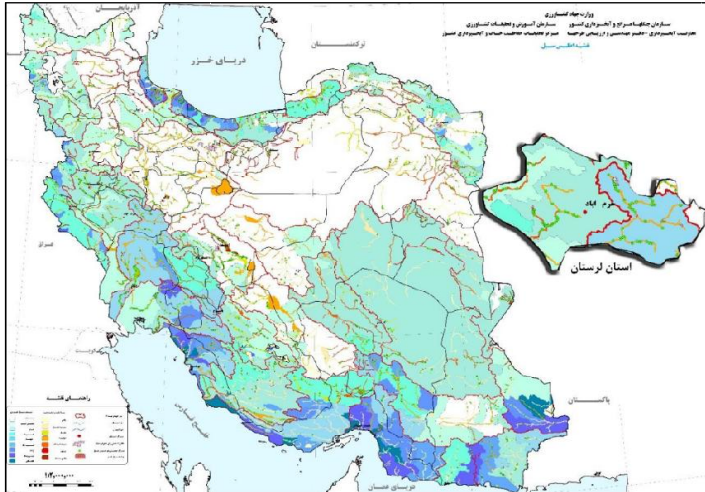
جدول ۱۷- میزان خطرپذیری زمین لغزه در هر یک از شهرستان‌های استان لرستان

شهرستان	درصد خطرپذیری کم	درصد خطرپذیری متوسط	درصد خطرپذیری زیاد
دلفان	۳۹	۱۷/۸	۴۳
بروجرد	۴۲/۵	۳۰/۹	۲۶/۵
سلسله	۱۱/۷	۴۲/۷۲	۴۵/۴
خرم‌آباد	۷/۶	۲۴/۵۱	۶۷/۸
کوهدشت	۲۶/۳	۲۴/۲۸	۴۹/۴
دورود	۳۵/۵	۵۳/۲	۱۱/۲
ازنا	۷۰/۳	۱۵/۴۹	۱۴/۲
الیگودرز	۲۷/۸	۳۳/۵۵	۳۸/۶۲
پلدختر	۰	۱۶/۱۱	۸۳/۸۸

(چکیده مطالعات آمایش استان لرستان، ۱۳۹۷)

۳-۲-۳- سیل

بر اساس نقشه اطلس سیل ایران، استان لرستان در معرض خطر سیل به میزان متوسط تا شدید می‌باشد. نقشه زیر شدت سیل در استان را ناچیز تا نسبتاً زیاد نشان می‌دهد. از حدود ۱۳۰ میلیارد متر مکعب منابع آبی تجدید شونده در ایران، حدود ۹۲ میلیارد متر مکعب به صورت جریان‌های سطحی و رودخانه‌های دائمی و فصلی در داخل کشور جریان دارد. در حال حاضر حدود ۵۵ میلیارد متر مکعب آب در سال به صورت تلفات آبیاری و جریان‌های سیلابی از دسترس خارج شده که در بیشتر موارد موجب وارد آمدن تلفات جانی و زیان‌های مالی در استان‌های مختلف کشور می‌شود.

نقشه ۱۲- نقشه اطلس سیل ایران و استان لرستان

سیل لرستان سال ۱۳۹۸: بارش‌های شدید و پیوسته فروردین ۱۳۹۸ در دو مقطع زمانی ۵ تا ۹ فروردین و ۱۱ تا ۱۳ فروردین سبب ایجاد سیلاب در ۱۸۰۰ روستای استان لرستان شد که ۲۰۰ روستا به طور کامل در سیل محاصره شدند. در این سیل در استان لرستان ۱۵ نفر جان خود را از دست دادند. بر اثر موج اول سیلاب، بخش‌هایی از دیواره ساحلی کشکان در شهر پلدختر تخریب شد و آب به منازل مسکونی و واحدهای تجاری این شهر راه یافت. همچنین بر اثر طغیان رودخانه عبوری از شهر سراب دوره، آب وارد حدود یک‌سوم اماکن مسکونی و تجاری این شهر شد. آب همچنین به منازل مسکونی و اماکن تجاری شهر معمولان راه پیدا کرد. در اثر این سیلاب، روستای چم حسین از توابع شهرستان چگنی به طور کامل تخریب شد. در سیلاب ۴ تا ۵ فروردین برای مدت کوتاهی آزادراه خرم‌آباد-پل زال نیز قطع شد. در سیلاب دوم حدود ۷۰ کیلومتر از جاده

خرم‌آباد-پلدختر تخریب شد که عملیات امدادرسانی در ساعات اولیه را فلج کرد و شبکه مخابراتی دچار آسیب کلی شد. در این سیلاب‌ها در مجموع ۳۹۸۴۰، واحد مسکونی خسارت دیدند که ۲۰۰۶۷ واحد آن احدائی بودند. در سیلاب‌های فروردین ۱۳۹۸، خطوط انتقال آب شهر معمولان قطع شده و بخشی از شبکه فاضلاب شهر خرم‌آباد دچار انسداد شد. دیگر خسارات این سیلاب‌ها شامل موارد زیر است:

- زیرساخت‌های کشاورزی: ۷۸۰۰ میلیارد ریال
- دام سبک و سنگین: حدود ۶۰۰۰ رأس
- طیور: ۴۱۰۰ قطعه
- کندوی زنبور عسل: ۹۹۶۰ کلنی
- بخش زراعت: ۶۸۰۰۰ هکتار
- باغ‌ها: ۵۰۰۰ هکتار
- واحد صنعتی/صنفا آسیب دیده مستقر در شهرک‌های صنعتی: ۲۳ واحد
- همچنین حدود ۴۷۴۶۰۰ میلیون ریال به میراث فرهنگی استان خسارت وارد شد که در این بین، شهر خرم‌آباد بیشترین خسارت را متحمل شد و شهرهای بروجرد و پلدختر در رده‌های بعدی آسیب‌دیدگی قرار گرفتند.

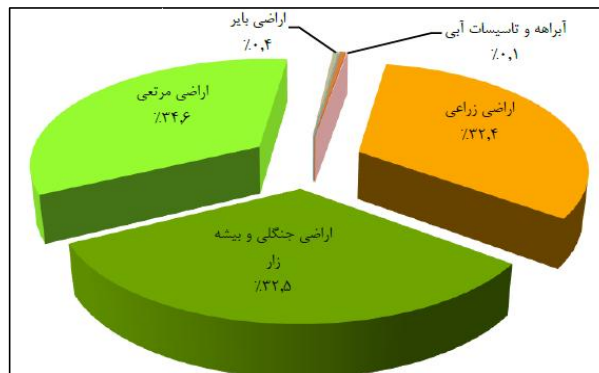
۳-۲-۴- فرسایش

گفته می‌شود میانگین فرسایش خاک در کشور سالانه ۱۷ تن در هر هکتار است که استان لرستان با ۲۴ تن فرسایش خاک در هر هکتار، بالاتر از میانگین کشوری قرار دارد. یعنی با وجود رطوبت مناسب در استان، میانگین فرسایش خاک بالاتر از متوسط کشوری است و این زنگ خطر برای مسئولین ذی‌ربط در استان است. همچنین، لرستان با دارا بودن یک میلیون و ۲۰۰ هزار هکتار جنگل و ۸۰۰ هزار هکتار مرتع، جایگاه سوم کشور را به خود اختصاص داده است. اما سالیانه حدود دو هزار و ۵۰۰ هکتار از جنگل‌ها و مراتع استان به‌واسطه آتش‌سوزی، تخریب و دیگر عواملی که اغلب انسانی هستند، از بین می‌رود. یکی از معضلات مهم جنگل‌های زاگرس در سال‌های اخیر، زوال و خشکیدگی بلوط است که با توجه به پوشش ۹۰ درصدی درختان بلوط، یک بحران جدی برای محیط‌زیست تلقی می‌شود. تخریب جنگل‌ها و مراتع و کشاورزی نامناسب در برخی مناطق استان و تغییر کاربردی اراضی طبیعی به اراضی کشاورزی، از جمله دلایل افزایش این چالش در استان لرستان است. از عوامل دیگر می‌توان به چرای زودهنگام و بی‌رویه در مراتع و از بین رفتن پوشش گیاهی طبیعی،

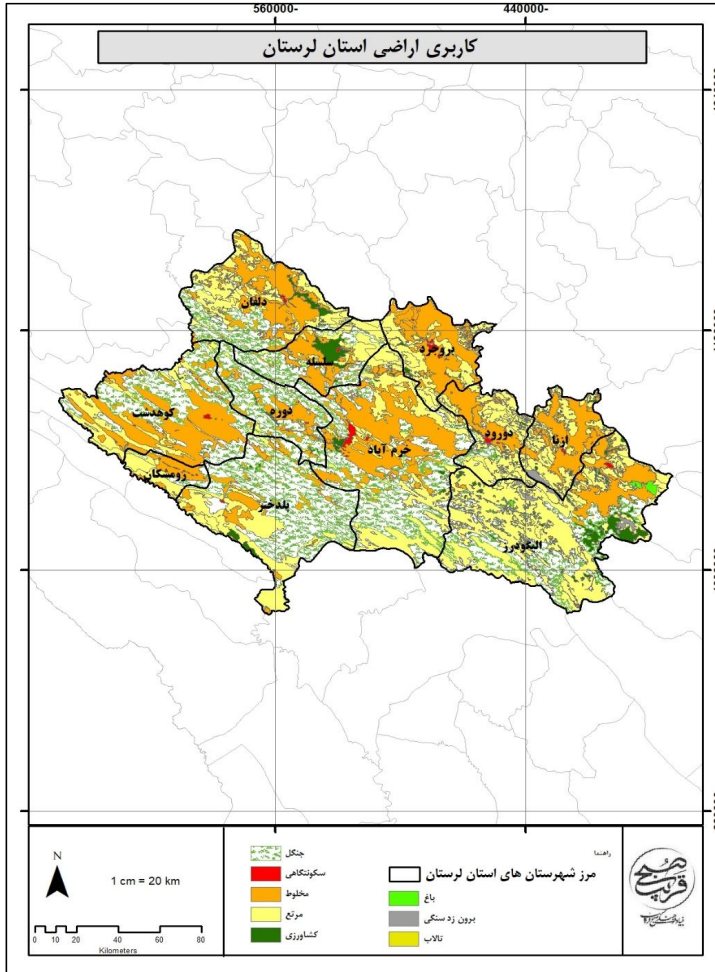
عدم رعایت اصول کشاورزی و شخم زمین در جهت شیب دامنه‌ها، کشت زیراشکوب و عدم رعایت اصول آبیاری و تداوم شیوه‌های سنتی آن اشاره کرد.

۳-۲-۸- کاربری اراضی

از مجموعه کاربری‌های استان لرستان ۳۴/۶ درصد مربوط به مراتع و ۳۲/۴ درصد مربوط به زمین‌های مخلوط (دیم و آبی) می‌باشد. جنگل‌ها ۳۲/۵ درصد از و مناطق سکونتگاهی ۱ درصد از مساحت استان را شامل می‌گردد. بیشتر اراضی کشاورزی استان در بخش شرقی استان و در شهرستان الیگودرز قرار دارد. اراضی جنگلی نیز به صورت نوار از مرکز استان لرستان رد می‌شود که بیشترین تمرکز آن در شهرستان پلدختر است.

نمودار ۱۱- درصد انواع کاربری اراضی لرستان

نقشه ۱۳- کاربری اراضی استان لرستان

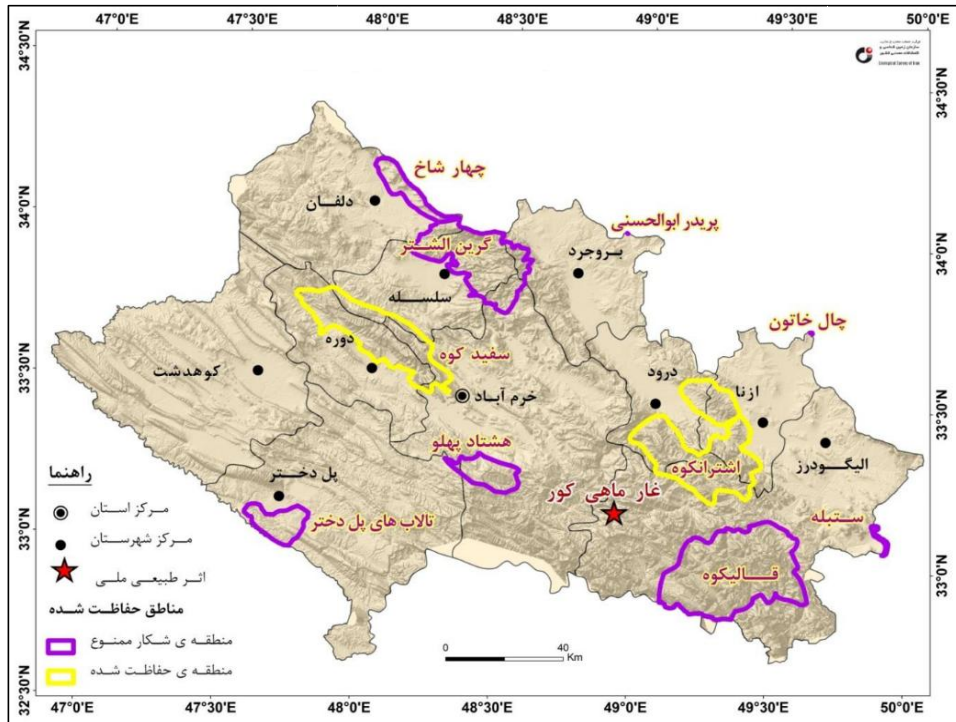
۳-۲-۹- مناطق حفاظت شده

در استان لرستان ۱۷۷۷۰۷٫۵ هکتار از کل استان جزو مناطق چهارگانه تحت مدیریت بوده که شامل مناطق حفاظت شده سفیدکوه خرم‌آباد، منطقه حفاظت شده اشترانکوه، پناهگاه حیات وحش سفیدکوه ازنا دورود، پناهگاه حیات وحش سمندر لرستانی، اثر طبیعی ملی غار ماهی کور می‌باشد. هم‌چنین منطقه شکار و صید ممنوع به مساحت مجموعاً ۲۲۳۹۴۸ هکتار و ۴ زیستگاه حساس مجموعاً به مساحت ۵۰۲۶۲/۲۲ در استان تحت حمایت می‌باشند که حفاظت، احیا و نحوه بهره‌برداری از آن‌ها دارای اهمیت ویژه‌ای می‌باشد.

جدول ۱۸- مشخصات مناطق حفاظت شده استان لرستان

مناطق تحت مدیریت	مساحت (هکتار)	موقعیت
منطقه حفاظت شده		
اشترانکوه	۱۰۶۶۰۷	منطقه کوهستانی در استان لرستان
سفید کوه خرم آباد	۶۹۵۰۰	در ۶۵ کیلومتری شمال غربی خرم آباد
منطقه شکار و صید ممنوع		
قالی کوه الیگودرز	۱۱۳۶۵۴	در روستای کیگوران بخش زز و ماهرو شهرستان الیگودرز
هشتاد پهلوی	۱۸۵۰۰	۳ کیلومتری غرب دره نسو، منطقه تنگ فلا
گرین الشتر	۵۹۷۵۰	در بخش جنوبی شهر نهاوند
چهارشاخ نورآباد	۱۳۹۰۰	
تالاب‌های پلدختر	۱۸۱۴۴	در ۶ الی ۱۵ کیلومتری جنوب غربی پلدختر
تالاب		
تالاب بیشه دالان بروجرد	۱۵۶۰	جنوب شهرستان بروجرد و حاشیه دشت سیلاخور
تالاب توردر دورود	۳۶۸۹	شهرستان دورود
اثر طبیعی-ملی		
غار ماهی کور	۴۰	در بخش پاپی و در نزدیکی روستایی به نام لئون
زیستگاه		
زیستگاه سمندر لرستانی	۲۴۳۱۳/۲۲	شاداب کوه
پناهگاه حیات وحش سمندر لرستانی	۸۹۰/۷۷	وژن آب بلالا
زیستگاه‌های آهوی ایرانی	۲۰۷۰۰	کوه‌دشت
پناهگاه حیات وحش سفید کوه ازنا - دورود	۲۵۶۸۳	در فاصله ۱۰ کیلومتری شهرستان ازنا

(سایت اداره کل حفاظت محیط زیست استان لرستان)

نقشه ۱۴- مناطق تحت حفاظت محیط‌زیست لرستان

۳-۲-۱۰- کشاورزی

بخش اعظم زراعت در استان لرستان از نوع دیم و بخش کمی از آن زراعت آبی می‌باشد. مهم‌ترین محصولات لرستان غلات (گندم و جو)، حبوبات، نباتات علوفه‌ای، ذرت، سیب‌زمینی، پیاز، سبزیجات، صیفی‌جات و چغندرقد است. محصولات باغی مانند سیب، گلابی، زردآلو، گیلاس، انگور، انجیر و بادام نیز در این استان تولید می‌شود. بیشترین تولیدات زراعی استان لرستان به ترتیب گندم، جو، حبوبات، نباتات علوفه‌ای و چغندرقد می‌باشند. حبوبات تولید شده در استان لرستان به‌ویژه نخود در سطح کشور از جایگاه ویژه‌ای برخوردار است به طوری که رتبه استان در زمینه تولید این محصول در سطح کشور در سال‌های مختلف در ردیف اول تا دوم بوده است. اگرچه این استان در زمینه کشت دانه‌های روغنی از قابلیت بالایی برخوردار است، اما میزان تولید این محصولات بسیار ناچیز است. در مناطقی از استان لرستان مانند بخش دوره چگنی و چرلوندی شهرستان خرم‌آباد و کوه‌دشت، شرایط محیطی برای کشت زعفران مناسب است.

عواملی چون خروج آب‌های استان، نسبت بالای اراضی دیم و عملکرد پایین آن‌ها، نظام بهره‌برداری نامطلوب، دام‌پروری سنتی و ضعف آگاهی‌ها و عدم سرمایه‌گذاری مناسب در بخش کشاورزی، سبب شده است که کشاورزی استان لرستان از بهره‌وری مناسبی نسبت به امکانات موجود برخوردار نباشد. علاوه بر آن امروزه بسیاری از محصولات تولید شده در استان لرستان به دلیل ضعف در پرندسازی، ایجاد صنایع بسته‌بندی، تبدیلی، تکمیلی و فرآوری و همچنین بی‌توجهی در زمینه بازاریابی، به راحتی به نام دیگر استان‌های کشور صادر می‌شود. تا افتخار تولید این محصولات که حاصل دسترنج کشاورزان لرستانی است نصیب دیگر استان‌های کشور شود. انار، انجیر، برنج، زردآلو، نخود، عسل، سیب و ... محصولاتی است که با بهترین کیفیت در استان زرخیز لرستان تولید می‌شود اما کمتر می‌توان این محصولات را به نام این استان در بازارهای داخلی و خارجی پیدا کرد.

سطح کاشت محصولات آبی در سال ۹۴ برابر با ۱۵۷,۱۵۳ هزار هکتار بوده که این رقم در سال بعد به ۱۴۱,۸۸۹ هزار هکتار رسیده و نشان‌دهنده کاهش ۹/۷۱ درصدی در این بخش می‌باشد، علی‌رغم این کاهش، سطح کشت و میزان تولید روند صعودی را طی نموده است و از ۱۷۵۹,۹۶۴ هزار تن تولید محصولات آبی به ۱۸۰۵,۲۴۹ هزار تن در سال ۹۵ رسیده یعنی رشدی معادل با ۲/۵۷ درصد.

در حوزه محصولات دیم در دو بخش سطح کاشت و سطح تولید روند صعودی را شاهد هستیم به طوری که سطح کاشت دیم در سال ۹۴ که ۴۲۹,۷۲۷ هزار هکتار بوده به ۴۴۵,۵۸۵ هزار هکتار در سال ۹۵ رسیده به عبارتی به رشدی معادل با ۳/۷۵ درصد دست یافته است. اما نکته قابل توجه میزان تولید محصولات دیم می‌باشد که روند صعودی بسیار خوبی را در طول دو سال طی کرده به شکلی که از میزان تولید ۳۹۷,۲۸۲ هزار تن محصول در سال ۹۴ به ۵۹۶,۷۴۴ هزار تن در سال ۹۵ رسیده و رشدی معادل با ۵۰ درصد را رقم زده است.

در قسمت محصولات باغی از ۴۸,۳۱۸ هزار هکتار در سال ۹۴ به ۴۹,۷۵۲ هزار هکتار در سال ۹۵ رسیده است که رشدی معادل با ۳ درصد می‌باشد. میزان سرانه تولید نیز در این بخش از ۱۳۰/۹۲ کیلوگرم در سال ۹۴ به ۱۳۵/۹۴ کیلوگرم در سال ۹۵ رسیده و رشد ۳/۸۳ درصدی را شکل داده است.

جدول ۱۹- مقایسه سطح زیر کشت و انواع محصولات طی سال‌های ۱۳۹۵-۹۴

تغییرات (درصد)	۱۳۹۵	۱۳۹۴	محصولات	
-۲۸/۲۸	۲۷۹۰۱۶	۳۸۹۰۱۱	غلات	سطح زیر کشت محصولات زراعی (هکتار)
۴/۸۴	۸۲۷۰	۷۸۸۱	محصولات صنعتی	
۱۲/۹۴	۱۴۶۵۰۰	۱۲۹۷۱۱	حبوبات	
-۲/۹۹	۱۲۸۴۴	۱۳۲۴۰	محصولات جالیزی	
۳/۵۹	۱۶۸۸۳	۱۶۲۹۸	سبزیجات	
-۲۱/۱۴	۲۴۲۳۴	۳۰۷۳۲	نیاتات علوفه ای	
۰/۱۵	۵۸۷۷۴۷	۵۸۶۸۸۰	کل	
۳۷/۳۳	۷۸۸,۵۲۷	۵۷۴,۱۷۸	غلات	میزان تولید محصولات سالانه زراعی (هزارتن)
۱۰/۱۱	۲۶۷,۸۵	۲۴۳,۲۴۶	محصولات صنعتی	
۲۷/۸۱	۱۳۳,۱۲۷	۱۰۴,۱۶	حبوبات	
-۱۰/۸۳	۳۶۴,۹۲۹	۴۰۹,۲۴۹	محصولات جالیزی	
۲۶/۴۹	۵۸۸,۳۲۸	۴۶۵,۱۱۵	سبزیجات	
-۲۸/۲۵	۲۵۹,۲۳۲	۳۶۱,۲۹۹	نیاتات علوفه ای	
۱۱/۳۵	۲۴۰,۱۹۹۳	۲۱۵۷,۲۴۷	کل	
-۳/۹۴	۲۴۴,۹۰۲	۲۵۴,۹۳۵	گندم	سطح زیر کشت (هزار هکتار)
۰/۳۷	۱۲۹,۸۱۶	۱۲۹,۳۴	جو	
-	-	-	پنبه	
-۹۰/۰۵	۴,۹۸۳	۵۰,۰۷۹	چغندر قند	
۴۳/۶۶	۵۶۳,۴۴	۳۹۲,۲۱۶	گندم	میزان تولید (هزارتن)
۲۷/۶۲	۲۰۰,۸۱۳	۱۵۷,۳۵۸	جو	
-	-	-	پنبه	
۱۰/۲۷	۲۶۵,۶۹۸	۲۴۰,۹۴۴	چغندر قند	
-۲۸/۲۵	۲۵۹,۲۳۲	۳۶۱,۲۹۹	میزان تولید علوفه دامی در استان (هزارتن)	
-۸/۹۶	۱۱۰,۸۵	۱۲۱,۷۶	میزان شاغلین بخش کشاورزی (هزار نفر)	

(سازمان جهاد کشاورزی استان لرستان)

۳-۳- بررسی نظام اجتماعی-جمعی

۳-۳-۱- بررسی و تحلیل اجتماعی و فرهنگی استان لرستان

۳-۳-۱-۱- تعیین عوامل و فرایندهای فرهنگی مانع و پیشبرنده توسعه استان لرستان

توسعه اجتماعی با چگونگی و شیوه زندگی افراد یک جامعه پیوند تنگاتنگی دارد و ناظر بر بالا بردن سطح زندگی عمومی از طریق ایجاد شرایط مطلوب و بهینه در زمینه‌های فقرزدایی، تغذیه، بهداشت، مسکن، اشتغال، آموزش و چگونگی گذران اوقات فراغت می‌باشد. توسعه اجتماعی باید به رفاه و آسایش بیشتر افراد جامعه منجر شود تا افراد رضایت بیشتری از زندگی داشته باشند. توسعه اجتماعی، یک حوزه میان‌رشته‌ای و میان‌بخشی در جست‌وجوی بهزیستی مادی و اجتماعی مردم در همه سطوح جامعه تعریف می‌شود. از طرفی دیگر توسعه اجتماعی در برگیرنده بعدی از توسعه است که بر کنش و واکنش‌های انسانی، نهادها و روابط اجتماعی با یکدیگر تأکید می‌ورزد و بر آن‌ها تمرکز می‌نماید. امروز طرح رویکرد اجتماع محور در فرایند مدیریت و برنامه‌ریزی سبب شده که سنجش میزان توسعه‌یافتگی بر مبنای شاخص‌های اجتماعی و فرهنگی بخش مهمی از جریان تحقیق در راستای رفع نابرابری‌های منطقه‌ای به حساب آید (سرور و خلیجی، ۱۳۹۴). به طور کلی در مسیر رسیدن به توسعه عواملی وجود دارد که مانع و عواملی نیز پیشبرنده توسعه است که پژوهشگران نیز در صدد شناخت این عوامل هستند؛ شناسایی عوامل مانع و یا پیشبرنده توسعه این امکان را فراهم می‌نماید که در شناخت و تحلیل روند تغییرات نیروهای پیران توسعه در استان به یک چارچوب مشخص دست یافت. در واقع هدف از شناخت عوامل و فرایندهای فرهنگی و اجتماعی در نهایت دستیابی به چارچوبی جامع از این عوامل در ارتباط با توسعه استان است و اینکه روند تغییرات شاخص‌ها و مؤلفه‌های فرهنگی و اجتماعی استانی به طور کلی در راستای توسعه و به عنوان بستر ساز و محرک توسعه عمل می‌کنند یا اینکه در فرایند توسعه به عنوان اختلال ایجاد می‌کنند (گزارش آمایش استان لرستان، ۱۳۹۷).

۳-۳-۱-۲- عوامل و فرایندهای فرهنگی-اجتماعی پیشبرنده توسعه

از عوامل مهم در توسعه استان لرستان باید به سطح بالای سرمایه‌های اجتماعی در همه سطوح و همچنین شاخص کلی سرمایه اجتماعی اشاره کرد که میانگین استان لرستان در این خصوص از میانگین کشوری بالاتر بوده و وضعیت مناسب‌تری نسبت به میانگین کشور داشته است. هر کدام از سطوح سرمایه‌های اجتماعی دارای متغیرهایی هستند که اکثر این متغیرها نیز در مقایسه با کل کشور میانگین بالاتری را به خود اختصاص داده‌اند در سرمایه اجتماعی سطح کلان که در سطح استان در قالب شاخص‌هایی همچون پنداشت نسبت به موفقیت نظام در

رفع و حل مشکلات، پنداشت نسبت به موفقیت نهادی در انجام وظایف، پنداشت نسبت به نکویی جامعه (مطلوب بودن جامعه) و نسبت به آینده ارزیابی شده است خود می تواند نشأت گرفته از بسترها و پیشینه فرهنگی استان و تعلقات ملی و میهنی ساکنان استان باشد. در این ارتباط به ویژه اعتقاد به مطلوب بودن جامعه و همچنین اعتقاد به وجود عدالت و برابری می تواند به عنوان نیرویی که امکان بسیج مردم را در زمینه های مختلف فراهم می کند عمل کند. سرمایه اجتماعی میانی نیز در متغیرهای کیفیت خدمات سازمانی، عملکرد و پاسخگویی سازمان ها به نیازها، آمادگی مشارکت و کمک به سازمان ها در صورت نیاز، اعتماد تعمیم یافته (اعتماد به گروه های شغلی و حرفه ای)، دگرخواهی، پرهیزکاری و وظیفه شناسی گروه های شغلی و حرفه ای و عام گرایی گروه های شغلی و حرفه ای میانگین بالاترین نسبت به کل کشور داشته است که عامل دیگری در جهت توسعه استان است. البته باید اشاره کرد که در حوزه سرمایه اجتماعی علی رغم وضعیت مطلوب در بسیاری از شاخص ها، اما چنین وضعیتی می تواند در دراز مدت تحت تأثیر شاخص های سلبی که عموماً روندهای منفی را در سطح استان دارند قرار گیرد. به عبارت دیگر اگر چنانچه برنامه های جامع و راهبردی در خصوص نحوه برخورد با آسیب ها و مسائل اجتماعی وجود نداشته باشد و روند کنونی ادامه پیدا کند در طولانی مدت می تواند بر سرمایه اجتماعی به ویژه در زمینه اعتماد به نظام مدیریتی و مسئولان محلی تأثیر منفی بگذارد. در هر حال نباید فراموش کرد سرمایه اجتماعی در طولانی مدت شکل گرفته و در کوتاه مدت نابود می شود.

۳-۱-۳-۳ عوامل و فرایندهای فرهنگی-اجتماعی مانع توسعه

از جمله موانع مهم در توسعه استان لرستان می توان به اعتماد سازمانی پایین و ارزیابی بالا به ویژگی های منفی نسبت به مسئولین اشاره کرد که این مسئله نشان از عدم اعتماد مردم استان به مسئولین و سازمان هاست که توسعه در استان را سخت و دشوار می کند. میزان بالای تمایل به مهاجرت و عدم رضایت از زندگی نیز از دیگر موانع مهم در توسعه استان لرستان به شمار می آید.

از دیگر موانع مهم در توسعه استان لرستان می توان به میزان بالای آسیب های اجتماعی از جمله قتل، بیکاری، طلاق، خودکشی، نزاع های دسته جمعی و افزایش این آسیب ها در سطح استان اشاره کرد که گسترش این آسیب های اجتماعی بر جنبه های دیگر توسعه نیز اثر منفی خواهد گذاشت و توسعه را مشکل جدی روبه رو خواهد کرد. البته باید در نظر داشت که افزایش آسیب های اجتماعی به صورت اتفاقی و خود به خودی نبوده و هر کدام از آن ها وابسته به عوامل دیگری مانند مشکلات اقتصادی هستند که باعث افزایش آسیب های اجتماعی شده و توسعه استان را با مشکل مواجه می کند.

۳-۱-۴- وضعیت شاخص‌های توسعه انسانی در استان لرستان

مسائل و مشکلات اجتماعی

بیکاری

جدول زیر نرخ بیکاری در جمعیت ۱۰ ساله و بیشتر تا سال ۱۳۹۷ استان لرستان را نشان می‌دهد؛ همان‌طور که در جدول زیر مشاهده می‌شود بیشترین میزان بیکاری برای استان لرستان مربوط به سال ۱۳۸۰ بوده است؛ همچنین در سال ۱۳۹۷ میزان بیکاری در استان برابر ۱۳/۵ درصد بوده است که نسبت به سال ۱۳۹۵ افزایش پیدا کرده است میزان بیکاری در همه سال‌های بررسی شده از میزان بیکاری کل کشور بالاتر بوده است.

جدول ۲۰- نرخ بیکاری در جمعیت ۱۰ ساله و بیش‌تر

استان	۱۳۸۰	۱۳۸۵	۱۳۹۰	۱۳۹۵	۱۳۹۷
لرستان	۲۷/۳	۱۶/۲	۱۹/۲	۱۳	۱۳/۵
کل کشور	۱۴/۲	۱۱/۳	۱۲/۳	۱۲/۴	۱۲

منبع: سالنامه آماری کشور، ۱۳۹۷

سالنامه آماری استان لرستان، ۱۳۹۸

جدول زیر نرخ بیکاری در جمعیت ۱۰ ساله و بیش‌تر به تفکیک مناطق شهری و روستایی در استان لرستان و کل کشور را نشان می‌دهد.

با توجه به اطلاعات جدول نرخ بیکاری در استان لرستان در مناطق شهری نسبت به مناطق روستایی بالاتر بوده است؛ همچنین همان‌طور که در جدول مشاهده می‌شود نرخ بیکاری در مناطق شهری استان لرستان در سال ۱۳۹۸ برابر ۱۸/۳ درصد و در مناطق روستایی ۱۰/۳ درصد بوده است؛ میزان بیکاری در استان لرستان در سال ۱۳۹۸ برابر ۱۵/۴ درصد بوده است که نسبت به سال ۱۳۹۷ افزایش پیدا کرده و رتبه استان در این زمینه در کشور، دوم است همچنین میزان بیکاری از سال ۱۳۹۵ در استان لرستان رو به افزایش بوده است.

جدول ۲۱- نرخ بیکاری در جمعیت ۱۰ ساله و بیش تر به تفکیک مناطق شهری و روستایی

نقاط روستایی		نقاط شهری		جمع		سال	
رتبه	نرخ	رتبه	نرخ	رتبه	نرخ		
۱۱	۹	۵	۱۵/۸	۵	۱۳/۳	لرستان	۱۳۹۴
-	۸/۱	-	۱۲/۲	-	۱۱	کل کشور	
۱۴	۸/۸	۷	۱۵/۵	۹	۱۳	لرستان	۱۳۹۵
-	۸/۹	-	۱۳/۷	-	۱۲/۴	کل کشور	
۷	۱۰/۲	۱۲	۱۴	۱۰	۱۲/۵	لرستان	۱۳۹۶
-	۸/۲	-	۱۳/۴	-	۱۲/۱	کل کشور	
۶	۹/۸	۷	۱۵/۷	۱۰	۱۳/۵	لرستان	۱۳۹۷
-	۷/۹	-	۱۳/۵	-	۱۲	کل کشور	
۶	۱۰/۳	۲	۱۸/۳	۲	۱۵/۴	لرستان	۱۳۹۸
-	۷/۳	-	۱۱/۸	-	۱۰/۶	کل کشور	

منبع: سازمان آمار، جایگاه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی استان‌های کشور، ۱۳۹۴-۱۳۹۸

جدول زیر نرخ بیکاری در جمعیت ۱۰ ساله و بیش تر به تفکیک جنسیت در استان لرستان و کل کشور را نشان می‌دهد؛ همان‌طور که در جدول مشاهده می‌شود نرخ بیکاری زنان در همه سال‌های مورد بررسی نسبت به بیکاری مردان، هم در استان لرستان و هم در کل کشور بیشتر بوده است. در خصوص نرخ بیکاری زنان باید عنوان کرد که در تمام سال‌های بررسی شده در استان لرستان همواره نسبت به نرخ بیکاری زنان در کل کشور بالاتر بوده است؛ همچنین در سال ۱۳۹۸ نرخ بیکاری مردان در استان رتبه ۱ را داشته و میزان آن برابر با ۱۴/۷ درصد بوده است.

جدول ۲۲- نرخ بیکاری در جمعیت ۱۰ ساله و بیش تر به تفکیک جنسیت

نرخ بیکاری زنان		نرخ بیکاری مردان		سال	
رتبه	نرخ	رتبه	نرخ		
۹	۲۲/۹	۷	۱۱/۵	لرستان	۱۳۹۴
-	۱۹/۴	-	۹/۳	کل کشور	
۵	۲۶/۲	۱۳	۱۰/۶	لرستان	۱۳۹۵
-	۲۰/۷	-	۱۰/۵	کل کشور	
۶	۲۴/۵	۹	۱۰/۷	لرستان	۱۳۹۶
-	۱۹/۸	-	۱۰/۲	کل کشور	
۱۱	۲۰/۹	۷	۱۲/۳	لرستان	۱۳۹۷
-	۱۸/۹	-	۱۰/۴	کل کشور	
۱۱	۱۹/۳	۱	۱۴/۷	لرستان	۱۳۹۸
-	۱۷/۵	-	۹	کل کشور	

منبع: سازمان آمار، جایگاه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی استان‌های کشور، ۱۳۹۴-۱۳۹۸

طلاق

جدول زیر تعداد طلاق و ازدواج را به تفکیک مناطق شهری و روستایی نشان می‌دهد؛ با توجه به اطلاعات جدول زیر میزان طلاق در تمام سال‌های مورد بررسی افزایش داشته است و میزان ازدواج نیز از سال ۱۳۹۰ به بعد یک روند کاهشی را دنبال کرده است.

جدول ۲۳- تعداد ازدواج و طلاق واقع شده در استان لرستان

نقاط روستایی		نقاط شهری		جمع		سال
ازدواج	طلاق	ازدواج	طلاق	ازدواج	طلاق	
-	-	۱۳۱۰	۱۷۴۱۲	۱۳۱۰	۱۷۴۱۲	۱۳۸۰
۴۷۵	۸۱۸۳	۱۴۲۳	۱۲۳۷۵	۱۸۹۵	۲۰۵۵۸	۱۳۸۵
۸۴۶	۱۰۱۷۵	۲۲۶۱	۱۴۹۰۴	۳۱۰۷	۲۵۰۷۹	۱۳۹۰
۲۶۰	۲۰۰۸	۳۳۷۸	۱۶۹۹۴	۳۶۳۸	۱۹۰۰۲	۱۳۹۵
۲۳۲	۲۰۱۵	۳۶۲۱	۱۳۸۱۴	۳۸۵۳	۱۵۸۲۹	۱۳۹۷
۱۱۴۹۰	۶۳۹۰۴	۱۶۴۱۲۴	۴۸۶۶۶۱	۱۷۵۶۱۴	۵۵۰۵۶۵	۱۳۹۷ کل کشور

منبع: سالنامه آماری استان لرستان، ۱۳۹۸

سالنامه آماری کشور، ۱۳۹۷

جدول زیر نسبت طلاق به ازدواج در استان لرستان را نشان می‌دهد؛ همان‌طور که در جدول قابل مشاهده است؛ نسبت طلاق به ازدواج طی سال‌های مورد بررسی افزایش یافته است به گونه‌ای که از ۷/۵۲ در سال ۱۳۸۰ به ۲۴/۳۴ در سال ۱۳۹۷ رسیده است، ولیکن نسبت طلاق به ازدواج استان در سال ۱۳۹۷ به نسبت کل کشور پایین‌تر بوده است.

جدول ۲۴- نسبت طلاق به ازدواج در استان لرستان

سال	۱۳۸۰	۱۳۸۵	۱۳۹۰	۱۳۹۵	۱۳۹۷	۱۳۹۷ کل کشور
تعداد طلاق به ازای هر ۱۰۰ ازدواج	۷/۵۲	۹/۲۲	۱۲/۳۹	۱۹/۱۵	۲۴/۳۴	۳۱/۹۰

منبع: سالنامه آماری استان لرستان، ۱۳۹۷

سالنامه آماری کشور، ۱۳۹۷

بهبودی و تأمین اجتماعی

جدول زیر تعداد مراکز (دولتی و غیردولتی) تحت پوشش معاونت اجتماعی اداره کل بهبودی و تأمین اجتماعی و افراد خدمت گیرنده را نشان می‌دهد؛ با توجه به اطلاعات جدول زیر در سال ۱۳۹۷، ۹۱۱۱ نفر در ۴۷ مراکز نگهداری افراد دچار آسیب اجتماعی هستند که این تعداد نسبت به سال ۱۳۹۵ هم در تعداد افراد تحت پوشش و هم در تعداد مراکز بیشتر شده است؛ همچنین در سال ۱۳۹۷، ۶۷۰ نفر در ۸ مرکز نگهداری کودکان تحت پوشش هستند که نسبت به سال ۱۳۹۵ فقط در تعداد افراد تحت پوشش افزایش پیدا کرده و تعداد مراکز آن ثابت مانده است.

جدول ۲۵-تعداد مراکز (دولتی و غیردولتی) تحت پوشش معاونت اجتماعی اداره کل بهبودی و تأمین اجتماعی و افراد خدمت گیرنده

سال	نگهداری کودکان بی سرپرست		آسیب‌های اجتماعی ^۶	
	تعداد مراکز	تعداد افراد	تعداد مراکز	تعداد افراد
۱۳۸۰	۱۱	۵۰	۳	۱۱۳۸
۱۳۸۵	۱۳	۱۵۰	۵	۱۷۵۲
۱۳۹۰	۸	۶۵۰	۱۶	۵۲۷۸
۱۳۹۵	۸	۶۴۳	۲۳	۴۰۰۸
۱۳۹۷	۸	۶۷۰	۴۷	۹۱۱۱

منبع: سالنامه آماری استان لرستان، ۱۳۹۸

سالنامه آماری کشور، ۱۳۹۷

جدول زیر میزان شاخص‌های مرتبط با سازمان بهبودی و تأمین اجتماعی را نشان می‌دهد؛ همان‌طور که در جدول زیر مشخص است استان لرستان در نسبت تعداد مراکز ارائه‌دهنده خدمات اجتماعی شهری در بخش آسیب‌های اجتماعی رتبه ۵، نسبت تعداد مراکز نگهداری از کودکان بی سرپرست رتبه ۳۰، تعداد معلولان تحت نظارت سازمان بهبودی و تأمین اجتماعی کشور رتبه ۱۲ و تعداد افراد پذیرفته شده در مراکز آسیب‌های اجتماعی تحت پوشش سازمان بهبودی و تأمین اجتماعی رتبه ۲۵ را داشته است.

۶. شامل فعالیت واحدهای بازپروری زنان و دختران آسیب دیده اجتماعی، خانه سلامت، سامان‌دهی کودکان خیابانی، مداخله در بحران‌های فردی، خانوادگی و اجتماعی، مداخله به منظور کاهش طلاق، مهمانسرای سلامت کودک و طرح تلفن کودک است که در سال ۱۳۹۰ اطلاعات پایگاه خدمات اجتماعی، اسکان موقت، خدمات سیار اورژانس اجتماعی و حمایت از مبتلایان به اختلال هویت جنسی را نیز شامل می‌شود.

جدول ۲۶- میزان شاخص‌های مرتبط با سازمان بهزیستی

۱۳۹۸		استان	موارد
رتبه	شاخص		
۵	۰/۴۸	لرستان	نسبت تعداد مراکز ارائه‌دهنده خدمات اجتماعی شهری در بخش آسیب‌های اجتماعی به تعداد افراد دارای آسیب اجتماعی
-	۰/۱۸	کل کشور	
۳۰	۱/۲۷	لرستان	نسبت تعداد مراکز نگهداری از کودکان بی سرپرست به تعداد کودکان بی سرپرست
-	۲/۶۰	کل کشور	
۱۲	۵۴۴۴۷	لرستان	تعداد معلولان تحت نظارت سازمان بهزیستی کشور
-	۱۷۱۰۴۷۵	کل کشور	
۲۵	۹۷۹۰	لرستان	تعداد افراد پذیرفته‌شده در مراکز آسیب‌های اجتماعی تحت پوشش سازمان بهزیستی
-	۹۴۵۳۹۴	کل کشور	

منبع: سازمان آمار، جایگاه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی استان‌های کشور، ۱۳۹۴-۱۳۹۸

جدول زیر موارد مرتبط در خصوص کمیته امداد امام خمینی استان لرستان را در مقایسه با کل کشور نشان می‌دهد؛ همان‌طور که مشاهده می‌شود استان لرستان در تعداد واحدهای کمیته امداد امام خمینی رتبه ۱۳، در تعداد مددجویان مورد حمایت کمیته امداد خمینی رتبه ۸ و در سهم زنان سرپرست خانوار از کل افراد تحت پوشش کمیته امداد امام خمینی رتبه ۲۲ کشور را دارد.

جدول ۲۷- میزان شاخص‌های مرتبط با کمیته امداد امام خمینی

۱۳۹۸		استان	موارد
رتبه	شاخص		
۱۳	۲۶	لرستان	تعداد واحدهای کمیته امداد امام خمینی
-	۸۳۲	کل کشور	
۸	۲۱۶۲۶۱	لرستان	تعداد مددجویان مورد حمایت کمیته امداد خمینی
-	۴۷۸۳۶۸۱	کل کشور	
۲۲	۲۲/۷	لرستان	سهم زنان سرپرست خانوار از کل افراد تحت پوشش کمیته امداد امام خمینی
-	۲۵/۱	کل کشور	

منبع: سازمان آمار، جایگاه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی استان‌های کشور، ۱۳۹۴-۱۳۹۸

جدول زیر درصد افراد تحت پوشش سازمان تأمین اجتماعی در استان لرستان و کل کشور را نشان می‌دهد؛ همان‌طور که در جدول مشخص است در مجموع ۴۱/۸۲ درصد مردم در استان بیمه شده و مستمری‌بگیر هستند که این درصد از درصد کل کشور پایین‌تر است. در استان لرستان ۳۴/۳۹ درصد بیمه شده و ۷/۴۳ درصد مستمری‌بگیر هستند که این درصد در کل کشور برابر با ۴۵/۶۱ درصد بیمه شده و ۸/۱۵ درصد مستمری‌بگیر می‌باشد.

جدول ۲۸- درصد افراد تحت پوشش سازمان تأمین اجتماعی

سال ۱۳۹۷			استان
مستمری‌بگیران	بیمه‌شدگان	مجموع	
۷/۴۳	۳۴/۳۹	۴۱/۸۲	لرستان
۸/۱۵	۴۵/۶۱	۵۳/۷۶	کل کشور

منبع: سالنامه آماری کشور، ۱۳۹۷

جدول زیر درصد بیمه‌شدگان تحت پوشش سازمان بیمه سلامت در سال ۱۳۹۷ در استان لرستان و کل کشور را نشان می‌دهد؛ همان‌طور که در جدول مشخص است در استان لرستان درصد افرادی که تحت پوشش بیمه سلامت ایران شده‌اند برابر با ۶۷/۷۲ درصد بوده است که از درصد بیمه‌شدگان پوشش سازمان بیمه سلامت در کل کشور (۵۱/۶۳ درصد) بالاتر بوده است.

جدول ۲۹- درصد بیمه‌شدگان تحت پوشش سازمان بیمه سلامت ایران ۷

سال ۱۳۹۷	استان
۶۷/۷۲	لرستان
۵۱/۶۳	کل کشور

منبع: سالنامه آماری کشور، ۱۳۹۷

۷ از تاریخ ۱۳۹۱/۷/۱ سازمان بیمه خدمات درمانی به سازمان بیمه سلامت ایران تغییر نام پیدا کرده است.

آسیب‌های اجتماعی

اعتیاد و قاچاق مواد مخدر

در سال ۱۳۹۸، ۶۲۵۸ کیلوگرم انواع مواد مخدر توسط دبیرخانه شورای هماهنگی مبارزه با مواد مخدر استان کشف شده که نسبت به سال قبل حدود ۱۹/۳ درصد کاهش داشته است. تریاک و شیره تریاک با ۷۸/۶ درصد بیشترین سهم مواد مخدر را داشته است (سالنامه آماری استان لرستان، ۱۳۹۸).

جدول زیر مربوط به انواع مواد مخدر و روان‌گردان‌های کشف شده در استان لرستان می‌باشد؛ با توجه به اطلاعات جدول میزان مواد مخدر کشف شده در استان روند افزایشی داشته است. همان‌طور که در جدول قابل مشاهده است بیشترین مواد مخدر کشف شده مربوط به تریاک و شیره تریاک بوده است و همچنین در سایر مواد مخدر نیز بالاترین میزان کشف مربوط به آمپول و قرص‌های روان‌گردان می‌شود.

جدول ۳۰- انواع مواد مخدر و روان‌گردان‌های کشف شده

سال					مواد مخدر (کیلوگرم)	
۱۳۹۷	۱۳۹۵	۱۳۹۰	۱۳۸۵	۱۳۸۰		
۲۰۸	۲۹۶,۵۰۷	۱۲۶,۳۳۲	۰۰۰	۰۰۰	هروئین (هروئین، کراک، کریستال)	مواد افیونی
۱۸	۲۱,۰۸۵	۰	۰۰۰	۰۰۰	مرفین	
۷۰۸۹	۳۰۹۶,۸۵۷	۲۱۲۳,۷۶۴	۰۰۰	۰۰۰	تریاک و شیره تریاک	
-	-	-	۰۰۰	۰۰۰	سایر	
۹۹	۱۸۹,۲۵۱	۴۳۶,۲۴	۰۰۰	۰۰۰	حشیش	کانابیس
۶۶	۲۶,۲۹۹	۰,۴۳۵	۰۰۰	۰۰۰	گراس	
۵	۱۶۸,۴۷۹	۲۴,۹۵۹	۰۰۰	۰۰۰	شیشه (متا آفتمین)	محرک‌ها
۲۷۰	۳۳,۶۰۸	۹,۹۶۷	۰۰۰	۰۰۰	سایر موارد	
۸۲۷۷۲	۱۶۷۸۸۷	۱۲۱۵۰۲	۰۰۰	۰۰۰	آمپول و قرص‌های روان‌گردان	سایر موارد
۳۸۵	۰	۰	۰۰۰	۰۰۰	مواد پیش‌ساز (لیتر)	

منبع: سالنامه آماری کشور، ۱۳۹۷

سالنامه آماری استان لرستان، ۱۳۹۸

جدول زیر در خصوص دستگیرشدگان در ارتباط با انواع مواد مخدر کشف شده به تفکیک نوع جرم است؛ همان‌طور که در جدول مشاهده می‌شود تعداد دستگیرشدگان در ارتباط با مواد مخدر کشف‌شده‌ی در سال ۱۳۹۷ برابر ۶۳۹۱ بوده است که نسبت به سال ۱۳۹۵ کاهش پیدا کرده است؛ باید توجه داشت که میزان دستگیری قاچاقچیان و عوامل توزیع‌کننده در استان لرستان افزایش و در خصوص دستگیری افراد معتاد و مصرف‌کننده کاهش پیدا کرده است.

جدول ۳۱- دستگیرشدگان در ارتباط با انواع مواد مخدر کشف شده به تفکیک نوع جرم

سال	جمع کل	قاچاقچیان و عوامل توزیع‌کننده	معتاد و مصرف‌کننده	اتباع بیگانه
۱۳۸۰	۰۰۰	۰۰۰	۰۰۰	۰۰۰
۱۳۸۵	۰۰۰	۰۰۰	۰۰۰	۰۰۰
۱۳۹۰	۱۱۷۵۱	۴۹۴۶	۶۸۰۵	۰
۱۳۹۵	۱۸۹۸۵	۳۲۱۸	۱۵۷۶۷	۰
۱۳۹۷	۶۳۹۱	۴۳۸۱	۲۰۰۹	۱

سالنامه آماری استان لرستان، ۱۳۹۸

منبع: سالنامه آماری کشور، ۱۳۹۷

جدول زیر نسبت متوسط مقدار مواد مخدر کشف‌شده به کل جمعیت (کیلوگرم به ده هزار نفر) در استان لرستان را نشان می‌دهد؛ همان‌طور که در جدول مشخص است این نسبت در سال ۱۳۹۸ در استان برابر با ۳۴/۹ و در کل کشور برابر با ۱۱۴/۴۴ بوده است که این مسئله نشان از میزان متوسط مواد مخدر کشف‌شده در استان در مقایسه با کل کشور است که استان در این مسئله رتبه ۱۷ را دارا می‌باشد.

جدول ۳۲- نسبت متوسط مقدار مواد مخدر کشف‌شده به کل جمعیت (کیلوگرم به ده هزار نفر)

۱۳۹۸		استان
رتبه	نسبت	
۱۷	۳۴/۹۰	لرستان
-	۱۱۴/۴۴	کل کشور

منبع: سازمان آمار، جایگاه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی استان‌های کشور، ۱۳۹۸-۱۳۹۴

جدول زیر نسبت دستگیرشدگان مواد مخدر به کل جمعیت در استان لرستان را در سال ۱۳۹۸ نشان می‌دهد؛ همان‌طور که در جدول مشخص است این نسبت در استان برابر با ۳۷/۳۳ و در کل کشور برابر با ۵۰/۲۵ بوده است و میزان متوسط توانایی در دستگیری قاچاقچیان مواد در استان را نشان می‌دهد.

جدول ۳۳- نسبت دستگیرشدگان مواد مخدر به کل جمعیت (در هر ده هزار نفر)

۱۳۹۸		استان
رتبه	نسبت	
۱۹	۳۷/۳۳	لرستان
-	۵۰/۲۵	کل کشور

منبع: سازمان آمار، جایگاه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی استان‌های کشور، ۱۳۹۸-۱۳۹۴

سرقت

در سال ۱۳۹۸، ۱۱۶۰۷ مورد سرقت در استان واقع شده که سرقت از لوازم خودرو و وسایل داخل آن ۳۵ درصد و سرقت از منزل ۲۰/۶ درصد را به خود اختصاص داده است (سالنامه آماری استان لرستان، ۱۳۹۸). در سال ۱۳۹۷ نیز میزان سرقت‌های انجام شده در استان نسبت سال قبل افزایش یافته است. میزان سرقت از اماکن خصوصی برابر با ۵۸۸ مورد، اماکن دولتی ۱۲۶ مورد، منزل ۱۷۰۳ مورد و مغازه ۴۲۱ مورد گزارش شده است.

جدول ۳۴- سرقت‌های عادی بر حسب نوع (مورد)

احتمال	سرقت انواع وسایل نقلیه و لوازم آن			سرقت از اماکن				Σ
	لوازم خودرو یا وسایل داخل آن	موتورسیکلت	اتومبیل	مغازه	منزل	اماکن دولتی	اماکن خصوصی	
...	۱۳۸۰
...	۱۳۸۵
...	۱۳۹۰
۴۸۰	۱۷۹۰	۸۸۴	۵۶۱	۴۴۷	۱۸۲۸	۵۳	۲۳۱	۱۳۹۵
۶۶۵	۳۴۶۲	۸۵۹	۷۴۰	۴۲۱	۱۷۰۳	۱۲۶	۵۸۸	۱۳۹۷

منبع: سالنامه آماری استان لرستان، ۱۳۹۸

جدول زیر نسبت تعداد دستگیرشدگان انواع سرقت‌های عادی به کل جمعیت را در هر ده هزار نفر نشان می‌دهد که این نسبت در استان لرستان برابر با ۳۸/۲۳ در ده هزار نفر می‌باشد که به نسبت کل کشور (۴۲/۸۲) کمتر است.

جدول ۳۵- نسبت تعداد دستگیرشدگان انواع سرقت‌های عادی به کل جمعیت (در ده هزار نفر)

۱۳۹۸		استان
رتبه	نسبت	
۱۶	۳۸/۲۳	لرستان
-	۴۲/۸۲	کل کشور

منبع: سازمان آمار، جایگاه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی استان‌های کشور، ۱۳۹۸-۱۳۹۴

جرائم واقع شده در حوزه استحفاظی نیروی انتظامی جمهوری اسلامی ایران

بنا بر سالنامه آماری کشور در سال ۱۳۹۷، میزان قتل در این سال در استان (۳/۳۵) در هر صد هزار نفر) بالاتر از میزان متوسط کشور (۲/۲۵) بوده است؛ همچنین میزان جرائم همچون؛ خودکشی و نزاع‌های دسته‌جمعی در استان به نسبت کل کشور بالاتر بوده است و در دیگر جرائم نسبت پایین‌تری را به کل کشور داشته است.

جدول ۳۶- جرائم واقع شده در حوزه استحفاظی نیروی انتظامی جمهوری اسلامی ایران بر

حسب موضوع (در صد هزار نفر)

سال ۱۳۹۷									
استان	قتل	مرگ‌های مشکوک		نزاع و درگیری		شرارت			
		خودکشی	سایر	فردی	دسته‌جمعی	زورگیری و باج‌گیری (اخاذی)	چاقو و قمه‌کشی	سایر شرارت‌ها	دستگیرشدگان
لرستان	۳/۳۵	۸/۶۹	۲۰/۱۱	۶۳۴/۵۴	۲۲/۲۱	۰/۰۶	۰/۲۳	۰/۲۳	۱/۳۱
کل کشور	۲/۲۵	۵/۳۰	۲۸/۵۳	۹۴۳/۳۴	۸/۰۴	۰/۱۵	۷/۶۵	۲/۱۸	۹/۰۰

منبع: سالنامه آماری کشور، ۱۳۹۷

جدول زیر در خصوص نسبت تعداد دستگیرشدگان جرائم واقع شده در حوزه استحفاظی نیروی انتظامی جمهوری اسلامی ایران به کل جمعیت (تعداد به صد هزار نفر) می‌باشد؛ با توجه به اطلاعات جدول زیر در استان لرستان نسبت دستگیرشدگان در این مورد ۱/۷۸ در صد هزار نفر می‌باشد که به نسبت کل کشور (۷/۵۲)

وضعیت کمتری داشته و در بین استان‌هایی قرار گرفته است که کمترین نسبت تعداد دستگیرشدگان جرائم را داشته‌اند.

جدول ۳۷- نسبت تعداد دستگیرشدگان جرائم واقع شده در حوزه استحفاظی نیروی انتظامی جمهوری اسلامی ایران به کل جمعیت (تعداد به صد هزار نفر)

۱۳۹۸		استان
رتبه	نسبت	
۲۱	۱/۷۸	لرستان
-	۷/۵۲	کل کشور

منبع: سازمان آمار، جایگاه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی استان‌های کشور، ۱۳۹۸-۱۳۹۴

۳-۱-۵- سنجش سرمایه اجتماعی استان

سرمایه اجتماعی در علوم اجتماعی مفهوم جدیدی نیست بلکه صرفاً مفهومی قدیمی در بسته‌بندی جدید است (شارع‌پور، ۱۳: ۱۳۸۵). سرمایه اجتماعی جزئی جدا نشدنی از مجموعه داشته‌های یک جامعه است که نقش اساسی در توسعه پایدار و متوازن دارد. در این بخش از گزارش به مطالعه و بررسی ابعاد سرمایه اجتماعی در سطوح کلان میانی و خرد و همچنین شاخص سرمایه اجتماعی کل بر اساس نتایج آخرین گزارش سنجش سرمایه اجتماعی کشور در سال ۱۳۹۳ پرداخته شده است.

سرمایه اجتماعی سطح کلان

بر اساس گزارش سنجش سرمایه اجتماعی کشور در سال ۱۳۹۳، سنجش سرمایه اجتماعی در سطح کلان از ترکیب ۴ مؤلفه زیر ساخته می‌شود که میانگین هر کدام از این مؤلفه‌ها در تعیین وضعیت سرمایه اجتماعی سطح کلان در استان و کل کشور مهم است.

- ❖ پنداشت نسبت به موفقیت نظام در رفع و حل مشکلات
 - ❖ پنداشت نسبت به موفقیت نهادی در انجام وظایف
 - ❖ پنداشت نسبت به نکویی جامعه
۱. مطلوب بودن جامعه
 ۲. وجود عدالت و برابری

❖ ارزیابی نسبت به آینده

جدول زیر میانگین متغیرهای سرمایه اجتماعی سطح کلان در استان لرستان و کل کشور را نشان می‌دهد؛ همان‌طور که در جدول مشخص است در همه متغیرها به جز دو متغیر نهادی در انجام وظایف و پنداشت نسبت به موفقیت نظام در رفع و حل مشکلات میانگین استان لرستان بالاتر از میانگین کل کشور است که سطح بالای استان نسبت به کل کشور در مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی کلان را نشان می‌دهد. البته باید به این نکته نیز اشاره کرد که میانگین اصلی طیف سرمایه اجتماعی کلان در همه‌ی مؤلفه‌ها در استان پایین‌تر بوده است. به طور کلی وضعیت ابعاد سرمایه اجتماعی سطح کلان در استان به نسبت کل کشور بهتر ولیکن سطح آن به نسبت میانگین اصلی طیف پایین‌تر بوده است.

جدول ۳۸- میانگین مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی سطح کلان در استان لرستان و کل کشور

رتبه	میانگین	استان	مؤلفه‌ها
۱۱	۲۳/۳۵	لرستان	پنداشت نسبت به موفقیت نظام در رفع و حل مشکلات (میانگین طیف ۳۰)
-	۲۳/۶۴	کل کشور	
۱۳	۲۹/۱۸	لرستان	پنداشت نسبت به موفقیت نهادی در انجام وظایف (میانگین طیف ۳۰)
-	۲۹/۳	کل کشور	
۲۵	۲۲/۹۱	لرستان	پنداشت نسبت به نکویی جامعه (مطلوب بودن جامعه) (میانگین طیف ۲۴)
-	۲۱/۹۱	کل کشور	
۱۵	۲۲/۰۸	لرستان	پنداشت نسبت به نکویی جامعه (وجود عدالت و برابری) (میانگین طیف ۲۷)
-	۲۲/۰۸	کل کشور	
۲۶	۲۰/۸۷	لرستان	ارزیابی نسبت به آینده (میانگین طیف ۲۱)
-	۱۸/۸۲	کل کشور	

اطلاعات سرمایه اجتماعی کل کشور، ۱۳۹۳

جدول زیر نشان دهنده شاخص سرمایه اجتماعی در سطح کلان در استان لرستان و همچنین کل کشور است؛ با توجه به اطلاعات جدول میانگین استان لرستان در شاخص سرمایه اجتماعی سطح کلان برابر با ۱۳/۵۴ است که از میانگین کل کشور با ۱۳/۱۸ بالاتر بوده است، اما از میانگین اصلی طیف پایین‌تر بوده و این موضوع نشان می‌دهد که شاخص سرمایه اجتماعی کلان در استان لرستان متوسط رو به پایین بوده و تقریباً وضعیت مطلوبی در این شاخص ندارد ولیکن به طور کلی وضعیت استان به نسبت کل کشور بهتر بوده و رتبه ۲۱ را داراست.

جدول ۳۹- میانگین سرمایه اجتماعی سطح کلان در استان لرستان و کل کشور

رتبه	میانگین طیف (۱۵)	استان	مورد
۲۱	۱۳/۵۴	لرستان	سرمایه اجتماعی در سطح کلان
-	۱۳/۱۸	کل کشور	

اطلاعات سرمایه اجتماعی کل کشور، ۱۳۹۳

سرمایه اجتماعی سطح میانی

سرمایه اجتماعی در سطح میانی از ترکیب ۸ متغیر زیر ساخته می‌شود که مبتنی بر نظر پاسخگویان نسبت به نهادها و سازمان‌ها می‌باشد که این ۸ متغیر عبارت‌اند از:

۱. اعتماد سازمانی
۲. کیفیت خدمات سازمانی
۳. عملکرد و پاسخگویی سازمان‌ها به نیازها
۴. آمادگی مشارکت و کمک به سازمان‌ها در صورت نیاز
۵. اعتماد تعمیم یافته (اعتماد به گروه‌های شغلی و حرفه‌ای)
۶. دگرخواهی، پرهیزکاری و وظیفه‌شناسی گروه‌های شغلی و حرفه‌ای
۷. عام‌گرایی گروه‌های شغلی و حرفه‌ای
۸. ویژگی‌ها و ارزش‌های اخلاقی مسئولین

جدول زیر مربوط به متغیرهای شاخص سرمایه اجتماعی در سطح میانی می‌باشد. همان‌طور که در جدول مشخص است میانگین استان لرستان نسبت به کل کشور فقط در متغیر ارزش‌های اخلاقی مثبت مسئولین پایین‌تر بوده است و در دیگر مؤلفه‌ها میانگین بالاتری را نسبت به کل کشور داشته است این موضوع نشان از وضعیت مناسب استان لرستان در متغیرهای شاخص سرمایه اجتماعی در سطح میانی است.

جدول ۴۰- میانگین مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی سطح میانی در استان لرستان و کل کشور

رتبه	میانگین	استان	مؤلفه‌ها
۱۴	۶۴/۶۱	لرستان	اعتماد سازمانی (میانگین طیف ۶۹)
-	۶۴/۳۴	کل کشور	
۱۸	۵۶/۵۶	لرستان	کیفیت خدمات سازمانی (میانگین طیف ۶۰)
-	۵۵/۶۱	کل کشور	
۲۱	۳/۶۱	لرستان	عملکرد و پاسخگویی سازمان‌ها به نیازها (میانگین طیف ۵۴)
-	۵۲/۲۶	کل کشور	
۲۱	۴۶/۷۳	لرستان	آمادگی مشارکت و کمک به سازمان‌ها در صورت نیاز (میانگین طیف ۴۸)
-	۴۵/۵۴	کل کشور	
۲۲	۴۰/۱۸	لرستان	اعتماد تعمیم یافته (اعتماد به گروه‌های شغلی و حرفه‌ای) (میانگین طیف ۳۹)
-	۳۹/۴۹	کل کشور	
۲۲	۴۱	لرستان	دگرخواهی، پرہیز کاری و وظیفه‌شناسی گروه‌های شغلی و حرفه‌ای (میانگین طیف ۳۹)
-	۳۹/۷۵	کل کشور	
۲۳	۳۹/۱	لرستان	عام‌گرایی گروه‌های شغلی و حرفه‌ای (میانگین طیف ۳۹)
-	۳۸	کل کشور	
۲۵	۲۰/۷۵	لرستان	ویژگی‌ها و ارزش‌های اخلاقی منفی مسئولین (میانگین طیف ۱۸)
-	۱۹/۹۷	کل کشور	
۱۴	۱۲/۸۵	لرستان	ویژگی‌ها و ارزش‌های اخلاقی مثبت مسئولین (میانگین طیف ۱۵)
-	۱۳	کل کشور	

اطلاعات سرمایه اجتماعی کل کشور، ۱۳۹۳

جدول زیر میانگین سرمایه اجتماعی سطح میانی در استان لرستان و کل کشور نشان می‌دهد که استان لرستان با میانگین ۲۶/۷۲ بالاتر از میانگین کل کشور با میانگین ۲۶/۳۶ قرار دارد و میانگین مناسبی نسبت به کل کشور داشته است ولیکن از میانگین اصلی طیف سرمایه اجتماعی در سطح میانی پایین‌تر بوده است.

جدول ۴۱- میانگین سرمایه اجتماعی سطح میانی در استان لرستان و کل کشور

رتبه	میانگین طیف (۲۷)	استان	مورد
۲۱	۲۶/۷۲	لرستان	سرمایه اجتماعی در
-	۲۶/۳۶	کل کشور	سطح میانی

اطلاعات سرمایه اجتماعی کل کشور، ۱۳۹۳

سرمایه اجتماعی سطح خرد

سرمایه اجتماعی در سطح خرد با ۸ مؤلفه زیر تعریف می‌شود که از مجموع این مؤلفه شاخص سرمایه اجتماعی سطح خرد ساخته می‌شود که این ۸ مؤلفه عبارت‌اند از:

۱. اعتماد عمومی
۲. ارزش‌ها و ویژگی‌های اخلاقی
۳. عام‌گرایی اجتماعی (شعاع اعتماد و تعاملات نزدیک و دور از اعضای خانواده تا غریبه‌ها)
۴. مشارکت اجتماعی
۵. بده‌بستان اجتماعی
۶. تعلق و عرق ملی
۷. رضایت از زندگی
۸. احساس امنیت

جدول زیر میانگین متغیرهای سرمایه اجتماعی سطح خرد را در استان و کل کشور نشان می‌دهد؛ با توجه به جدول میانگین استان لرستان در همه متغیرها به جز ارزش‌ها و ویژگی‌های اخلاقی مثبت بالاتر از میانگین کل کشور بوده و وضعیت مناسب‌تری نسبت به کل کشور داشته است.

جدول ۴۲- میانگین مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی سطح خرد در استان لرستان و کل کشور

رتبه	میانگین	استان	مؤلفه‌ها
۱۱	۲۵/۲۲	لرستان	ارزش‌ها و ویژگی‌های اخلاقی منفی (میانگین طیف ۲۱)
-	۲۴/۹	کل کشور	
۲۱	۲۳/۶۳	لرستان	ارزش‌ها و ویژگی‌های اخلاقی مثبت (میانگین طیف ۲۷)
-	۲۳/۷۶	کل کشور	
۱۷	۲۵/۲۹	لرستان	عام‌گرایی اجتماعی شعاع اعتماد و تعاملات با اعضای خانواده
-	۲۵/۱۱	کل کشور	
۳۰	۲۰/۷۲	لرستان	عام‌گرایی اجتماعی شعاع اعتماد و تعاملات با همسایه‌ها و آشنایان
-	۱۹/۱۱	کل کشور	
۳۰	۱۶/۷	لرستان	عام‌گرایی اجتماعی شعاع اعتماد و تعاملات با غیر همشهری و غریبه‌ها
-	۱۵/۱۶	کل کشور	

اطلاعات سرمایه اجتماعی کل کشور، ۱۳۹۳

اعتماد عمومی

قابل اعتماد بودن مردم

جدول زیر توزیع درصدی قابل اعتماد بودن مردم از نظر پاسخگویان در استان لرستان و کل کشور را نشان می‌دهد؛ با توجه به اطلاعات جدول زیر ۴۳/۸ درصد از پاسخگویان استان لرستان میزان قابل اعتماد بودن مردم را متوسط ارزیابی کرده‌اند که این میزان در کشور برابر با ۴۷/۱ درصد بوده است؛ همچنین باید توجه داشت که نزدیک به ۳۴/۷ درصد پاسخگویان عنوان کرده‌اند که میزان قابل اعتماد بودن مردم در استان کم و خیلی کم است. استان لرستان در رابطه با ارزیابی کم از این متغیر رتبه ۱۹ را در بین استان‌های دیگر دارد.

جدول ۴۳- توزیع درصدی قابل اعتماد بودن مردم در استان لرستان و کل کشور

رتبه	خیلی زیاد	زیاد	تا حدودی	کم	خیلی کم	استان
۱۹	۵/۱	۱۶/۴	۴۳/۸	۲۰	۱۴/۷	لرستان
-	۲/۵	۱۴/۹	۴۷/۱	۲۳/۱	۱۲/۵	کل کشور

اطلاعات سرمایه اجتماعی کل کشور، ۱۳۹۳

احتمال سپردن مراقبت از فرزندان به همسایگان (در زمان مسافرت)

جدول زیر توزیع درصدی احتمال سپردن مراقبت از فرزندان به همسایگان (در زمان مسافرت) در استان لرستان و کل کشور را نشان می‌دهد؛ با توجه به اطلاعات جدول زیر نزدیک به ۴۱/۷ درصد از پاسخگویان استان لرستان این میزان را کم و خیلی کم و ۲۶/۷ درصد زیاد و خیلی زیاد عنوان کرده‌اند که این میزان در کشور به ترتیب برابر با ۵۵ و ۱۸/۲ درصد بوده است. استان لرستان در مقایسه با استان‌های دیگر در این خصوص رتبه ۲۸ را دارد و جزو ۴ استانی است که بیشترین ارزیابی را نسبت به این متغیر داشته‌اند.

جدول ۴۴- توزیع درصدی احتمال سپردن مراقبت از فرزندان به همسایگان (در زمان

مسافرت) در استان لرستان و کل کشور

رتبه	خیلی زیاد	زیاد	تا حدودی	کم	خیلی کم	استان
۲۸	۷/۱	۱۹/۶	۲۶/۲	۲۰/۱	۲۷	لرستان
-	۲/۸	۱۵/۴	۲۶	۲۴/۴	۳۱/۴	کل کشور

اطلاعات سرمایه اجتماعی کل کشور، ۱۳۹۳

مشارکت اجتماعی

مشارکت در فعالیت داوطلبانه

جدول زیر توزیع درصدی مشارکت در فعالیت داوطلبانه در استان لرستان و کل کشور را نشان می‌دهد؛ با توجه به اطلاعات مندرج در جدول زیر ۵۰/۲ درصد از پاسخگویان استان لرستان میزان مشارکت در فعالیت داوطلبانه خود را متوسط و بالاتر عنوان کرده‌اند که این میزان در کل کشور برابر با ۴۸/۷ درصد بوده است.

جدول ۴۵- توزیع درصدی مشارکت در فعالیت داوطلبانه در استان لرستان و کل کشور

رتبه	خیلی زیاد	زیاد	تا حدودی	کم	خیلی کم	استان
۱۶	۲/۷	۱۱/۸	۳۵/۷	۲۳/۶	۲۶/۱	لرستان
-	۳/۳	۱۰/۸	۳۴/۶	۲۷/۴	۲۳/۹	کل کشور

اطلاعات سرمایه اجتماعی کل کشور، ۱۳۹۳

تعلق و عرق ملی

افتخار به ایرانی بودن

جدول زیر توزیع درصدی افتخار به ایرانی بودن در استان لرستان و کل کشور را نشان می‌دهد؛ با توجه به اطلاعات جدول زیر ۸۱/۳ درصد از پاسخگویان استان لرستان میزان افتخار به ایرانی بودن خود را زیاد و خیلی زیاد عنوان کرده‌اند که این میزان در کشور برابر با ۷۵/۵ درصد بوده است؛ استان لرستان در مقایسه با استان‌های دیگر رتبه ۱۸ را داشته و میزان متوسطی در میزان افتخار به ایرانی بودن نسبت به کل کشور را داشته است.

جدول ۴۶- توزیع درصدی افتخار به ایرانی بودن در استان لرستان و کل کشور

رتبه	خیلی زیاد	زیاد	تا حدودی	کم	خیلی کم	استان
۱۸	۶۳/۹	۱۷/۴	۱۰/۱	۳/۷	۴/۹	لرستان
-	۴۵	۳۰/۵	۱۵/۸	۵/۸	۳	کل کشور

اطلاعات سرمایه اجتماعی کل کشور، ۱۳۹۳

تمایل به مهاجرت

جدول زیر توزیع درصدی تمایل به مهاجرت در استان لرستان و کل کشور را نشان می‌دهد؛ با توجه به جدول زیر ۲۵/۸ درصد از پاسخگویان استان لرستان تمایل به مهاجرت خود را زیاد و خیلی زیاد عنوان کرده‌اند که این میزان در کشور برابر با ۲۳/۱ درصد بوده است؛ در ارتباط با جدول زیر این نکته حائز اهمیت است که استان لرستان در بین دیگر استان‌ها رتبه ۲۳ را داشته و میزان تمایل به مهاجرت در آن‌ها بالاست.

جدول ۴۷- توزیع درصدی تمایل به مهاجرت در استان لرستان و کل کشور

رتبه	خیلی زیاد	زیاد	تا حدودی	کم	خیلی کم	استان
۲۳	۱۵/۷	۱۰/۱	۱۸/۹	۱۷/۴	۳۷/۸	لرستان
-	۹/۹	۱۳/۲	۲۰	۲۲	۳۴/۹	کل کشور

اطلاعات سرمایه اجتماعی کل کشور، ۱۳۹۳

رضایت از زندگی

جدول زیر توزیع درصدی رضایت از زندگی در استان لرستان و کل کشور را نشان می‌دهد؛ همان‌طور که در جدول زیر قابل مشاهده است، ۳۲/۲ درصد از پاسخگویان استان لرستان میزان رضایت از زندگی خود را کم و خیلی کم عنوان کرده‌اند که این میزان در کل کشور برابر با ۲۵/۹ درصد بوده است. با توجه به رتبه استان (۷) نیز می‌توان عنوان کرد که استان لرستان در میزان رضایت از زندگی در بین دیگر استان‌های کشور دارای میانگین پایینی است.

جدول ۴۸- توزیع درصدی رضایت از زندگی در استان لرستان و کل کشور

رتبه	خیلی زیاد	زیاد	تا حدودی	کم	خیلی کم	استان
۷	۷/۸	۲۵/۹	۳۴	۱۶/۹	۱۵/۴	لرستان
-	۷/۳	۲۶/۳	۴۰/۵	۱۷/۲	۸/۷	کل کشور

اطلاعات سرمایه اجتماعی کل کشور، ۱۳۹۳

احساس امنیت

جدول زیر توزیع درصدی احساس امنیت در استان لرستان و کل کشور را نشان می‌دهد؛ همان‌طور که در جدول زیر قابل مشاهده است ۳۸/۷ درصد از پاسخگویان استان لرستان میزان احساس امنیت خود را زیاد و خیلی زیاد

بیان کرده‌اند که در مقایسه با کل کشور (۳۳/۹ درصد) بالاتر بوده است. بر اساس اطلاعات جدول، استان لرستان از جمله استان‌هایی است که احساس امنیت در آن در حد متوسط رو به بالا ارزیابی شده است.

جدول ۴۹- توزیع درصدی احساس امنیت در استان لرستان و کل کشور

رتبه	خیلی زیاد	زیاد	تا حدودی	کم	خیلی کم	استان
۱۸	۱۱	۲۷/۷	۲۵/۵	۲۱/۸	۱۴	لرستان
-	۷	۲۶/۹	۳۱/۷	۲۰/۲	۱۴/۲	کل کشور

اطلاعات سرمایه اجتماعی کل کشور، ۱۳۹۳

جدول زیر میانگین شاخص سرمایه اجتماعی سطح خرد را در استان و کل کشور نشان می‌دهد؛ با توجه به جدول میانگین سرمایه اجتماعی سطح خرد استان لرستان (۲۵/۳۵) کمی بالاتر از میانگین کشور (۲۵/۲۳) بوده است. در این زمینه استان لرستان دارای رتبه ۱۸ در بین استان‌های کشور است.

جدول ۵۰- میانگین سرمایه اجتماعی سطح خرد در استان لرستان و کل کشور

رتبه	میانگین طیف (۲۷)	استان	مورد
۱۸	۲۵/۳۵	لرستان	سرمایه اجتماعی در سطح خرد
-	۲۵/۲۳	کل کشور	

اطلاعات سرمایه اجتماعی کل کشور، ۱۳۹۳

سرمایه اجتماعی کل

جدول زیر میانگین شاخص سرمایه اجتماعی را در استان و کل کشور نشان می‌دهد با توجه به جدول، میانگین سرمایه اجتماعی استان لرستان (۲/۸۳) کمی بالاتر از میانگین کل کشور (۲/۷۹) است و میزان سرمایه اجتماعی در استان متوسط بوده است. رتبه استان در رابطه با این شاخص از نظر ارزیابی نسبت به سرمایه اجتماعی ۱۹ بوده است که میزان متوسط سرمایه اجتماعی در استان به نسبت به کل کشور را نشان می‌دهد.

جدول ۵۱- میانگین سرمایه اجتماعی در استان لرستان و کل کشور

رتبه	میانگین (۱ تا ۵)	استان	مورد
۱۹	۲/۸۳	لرستان	سرمایه اجتماعی کل
-	۲/۷۹	کل کشور	

اطلاعات سرمایه اجتماعی کل کشور، ۱۳۹۳

وضعیت سلامت و درمان استان لرستان

در سال ۱۳۹۸ در ۴۷ بیمارستان فعال استان، ۲۹۷۸ تخت مصوب گزارش شده است که ۶۷ درصد آن به دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی درمانی استان وابسته است. در این سال ۱۶۹ مرکز خدمات جامع سلامت (شهری، روستایی و شبانه‌روزی) در استان فعالیت داشته که به نسبت سال قبل ۱۶/۵ درصد افزایش داشته است. ۶۴۸ خانه بهداشت و ۱۲۷ پایگاه سلامت، ۶۵ آزمایشگاه تشخیص طبی، ۱۷۷ مرکز جامع توان‌بخشی، ۵۱ مرکز پزشکی هسته‌ای و ۳۱۵ داروخانه در استان فعالیت داشته‌اند. همچنین در این سال حدود ۵۱ هزار نفر جهت اهدای خون به سازمان انتقال خون مراجعه و بیش از ۳۷ هزار کیسه خون اهدا کرده‌اند (سالنامه آماری استان لرستان، ۱۳۹۸).

دو جدول زیر تعداد و سرانه (در هر صد هزار نفر) پزشکان شاغل در دانشگاه‌های علوم پزشکی و خدمات بهداشتی - درمانی بر حسب نوع رشته و نوع تخصص را نشان می‌دهد؛ با توجه به جدول در سال ۱۳۹۷ سرانه مجموع پزشکان شاغل در استان ۵۶/۹۷ در هر صد هزار نفر بوده است که در مقایسه با کل کشور ۶۱/۰۶ پایین‌تر بوده و به نسبت کل کشور وضعیت پایین‌تری داشته است.

جدول ۵۲- پزشکان شاغل در دانشگاه‌های علوم پزشکی و خدمات بهداشتی - درمانی بر حسب

نوع رشته و نوع تخصص

سال	جمع	پزشک عمومی	دندان‌پزشک	دکترای علوم آزمایشگاهی	داروساز	پزشک متخصص	پزشک فوق تخصص	دکترای تخصصی
۱۳۹۷ کل کشور	۴۸۰۰۶	۱۶۱۳۰	۵۲۲۲	۳۴۰	۲۴۰۶	۱۶۵۳۰	۲۶۲۶	۵۵۵۲
۱۳۸۰	۴۶۲	۲۳۲	۲۵	۰	۱۸	۱۸۹	۰۰۰	۰۰۰
۱۳۸۵	۶۲۱	۳۲۹	۳۹	۰	۲۳	۲۳۰	۰۰۰	۰۰۰
۱۳۹۰	۸۴۹	۴۹۷	۴۹	۲	۲۸	۲۲۴	۲۱	۲۸
۱۳۹۵	۹۸۲	۴۵۸	۴۵	۲	۳۷	۳۲۶	۳۱	۸۳
۱۳۹۷	۱۰۰۳	۴۱۳	۴۸	۱	۴۸	۳۳۳	۳۵	۱۲۵

منبع: سالنامه آماری کشور، ۱۳۹۷

سالنامه آماری استان لرستان، ۱۳۹۸

جدول ۵۳- سرانه پزشکان شاغل در دانشگاه‌های علوم پزشکی و خدمات بهداشتی- درمانی بر حسب نوع رشته و نوع تخصص (صد هزار نفر)^۸

سال	جمع	پزشک عمومی	دندان پزشکی	دکترای علوم آزمایشگاهی	داروساز	پزشک متخصص	پزشک فوق تخصص	دکترای تخصصی
کل کشور	۶۱/۰۶	۲۰/۱۸	۶/۵۳	۰/۴۳	۳/۰۱	۲۰/۶۸	۳/۲۹	۶/۹۵
۱۳۸۵	۳۶/۱۸	۱۹/۱۷	۲/۲۷	۰/۰۰	۱/۳۴	۱۳/۴۰	۰/۰۰	۰/۰۰
۱۳۹۰	۴۸/۴۰	۲۸/۳۳	۲/۷۹	۰/۱۱	۱/۶۰	۱۲/۷۷	۱/۲۰	۱/۶۰
۱۳۹۵	۵۵/۷۷	۲۶/۰۱	۲/۵۶	۰/۱۱	۲/۱۰	۱۸/۵۲	۱/۷۶	۴/۷۱
۱۳۹۷	۵۶/۹۷	۲۳/۴۶	۲/۷۳	۰/۰۶	۲/۷۳	۱۸/۹۱	۱/۹۹	۷/۱۰

دو جدول زیر تعداد و سرانه بیمارستان‌های فعال و تخت‌های مصوب موجود بر حسب نوع وابستگی در هر صد هزار نفر را نشان می‌دهد. سرانه بیمارستان‌های فعال استان لرستان در سال ۱۳۹۷ برابر با ۱/۵۳ بوده است که از سرانه کل کشور بالاتر بوده است؛ همچنین این استان در تخت‌های فعال و مصوب نیز (با ۱۷۷/۵۵ در هر صد هزار نفر) در مقایسه با کل کشور (۲۰۸/۳۷ در هر هزار نفر) وضعیت نامناسبی داشته است.

جدول ۵۴- تعداد بیمارستان‌های فعال کشور و تخت‌های مصوب موجود بر حسب نوع وابستگی

سال و شهرستان	مجموع		دولتی						غیردولتی		سایر			
	بیمارستان فعال	تخت مصوب	دانشگاه علوم پزشکی		تأمین اجتماعی		سایر نهادهای عمومی		خیریه			خصوصی		
			بیمارستان فعال	تخت مصوب	بیمارستان فعال	تخت مصوب	بیمارستان فعال	تخت مصوب	بیمارستان فعال	تخت مصوب		بیمارستان فعال	تخت مصوب	
کل کشور	۱۰۱۶	۱۶۶۵۴۳	۶۲۹	۱۱۲۶۸۳	۷۵	۱۲۷۵۶	۶۹	۱۱۵۳۳	۳۵	۵۳۳۸	۱۷۴	۱۸۷۰۳	۲	۱۱۱۴
۱۳۸۰	۱۸	۱۳۰۰	۰۰۰	۰۰۰	۰۰۰	۰۰۰	۰۰۰	۰۰۰	۰۰۰	۰۰۰	۰۰۰	۰۰۰	۰۰۰	۰۰۰
۱۳۸۵	۲۲	۲۲۱۴	۱۴	۱۶۶۲	۳	۳۲۰	۱	۵۰	۰	۰	۴	۱۸۲	۰	۰
۱۳۹۰	۲۴	۲۴۹۹	۱۴	۱۷۷۷	۳	۳۲۰	۱	۵۰	۰	۰	۶	۳۵۲	۰	۰
۱۳۹۵	۲۵	۲۸۱۷	۱۶	۲۱۳۵	۳	۳۲۰	۱	۵۰	۰	۰	۵	۳۱۲	۰	۰
۱۳۹۷	۲۷	۳۱۲۶	۱۸	۲۴۴۴	۳	۳۲۰	۱	۵۰	۰	۰	۵	۳۲۲	۰	۰

منبع: سالنامه آماری استان لرستان، ۱۳۹۸

۸. سرانه سال ۱۳۹۷ و ۱۳۹۸ بر اساس آخرین سرشماری عمومی نفوس و مسکن (۱۳۹۵) محاسبه شده است.

جدول ۵۵- سرانه بیمارستان‌های فعال و تخت‌های مصوب موجود بر حسب نوع وابستگی (صد هزار نفر)

سال	مجموع		دولتی						غیردولتی		سایر		
	تخت مصوب	بیمارستان فعال	تأمین اجتماعی		سایر نهادهای عمومی		خیریه		خصوصی				
			بیمارستان مصوب	بیمارستان فعال	بیمارستان مصوب	بیمارستان فعال	بیمارستان مصوب	بیمارستان فعال	بیمارستان مصوب	بیمارستان فعال			
کل کشور	۲۰۸۳۷	۱/۲۷	۱۴۰/۹۸	۰/۰۹	۱۵/۹۶	۰/۱۳	۱۹/۹۵	۰/۰۴	۶/۶۸	۰/۲۲	۲۳/۴۰	۰/۰۰	۱/۳۹
۱۳۸۵	۱۲۸/۹۸	۱/۲۸	۹۶/۸۲	۰/۱۷	۱۸/۶۴	۰/۰۶	۲/۹۱	۰/۰۰	۰/۰۰	۰/۲۳	۱۰/۶۰	۰/۰۰	۰/۰۰
۱۳۹۰	۱۴۲/۴۵	۱/۳۷	۱۰۱/۳۰	۰/۱۷	۱۸/۲۴	۰/۰۶	۲/۸۵	۰/۰۰	۰/۰۰	۰/۳۴	۲۰/۰۷	۰/۰۰	۰/۰۰
۱۳۹۵	۱۶۰/۰۰	۱/۴۲	۱۲۱/۲۶	۰/۱۷	۱۸/۱۸	۰/۰۶	۲/۸۴	۰/۰۰	۰/۰۰	۰/۲۸	۱۷/۷۲	۰/۰۰	۰/۰۰
۱۳۹۷	۱۷۷/۵۵	۱/۵۳	۱۳۸/۲۴	۰/۱۷	۱۸/۱۸	۰/۰۶	۲/۸۴	۰/۰۰	۰/۰۰	۰/۲۸	۱۸/۲۹	۰/۰۰	۰/۰۰

دو جدول زیر تعداد و سرانه تخت‌های فعال بخش‌های بیمارستانی در هر صد هزار نفر را نشان می‌دهد. با توجه به اطلاعات جدول سرانه مجموع تخت‌های فعال در استان لرستان در سال ۱۳۹۷ برابر ۱۳۷/۷۳ در هر صد هزار نفر است که نسبت به کل کشور پایین‌تر است. استان لرستان در تخت‌های فعال بیمارستانی فقط در بخش‌های سوختگی و مراقبت نوزادان بالاتر از کل کشور بوده و در دیگر بخش‌ها پایین‌تر است.

جدول ۵۶- تعداد تخت‌های فعال بخش‌های بیمارستانی

سال	مجموع	روانی	سوختگی	مراقبت‌های ویژه (آی سی یو)	مراقبت بیماران قلبی (سی سی یو)	مراقبت نوزادان (ان آی سی یو)	سایر
کل کشور	۱۳۸۱۱۷	۱۰۲۴۷	۹۲۱	۸۹۲۹	۵۹۳۰	۳۲۶۲	۱۰۸۸۲۸
۱۳۸۰
۱۳۸۵	۱۲۵۰	۷۴	۲۲	۵۱	۷۷	۲۰	۱۰۰۶
۱۳۹۰	۱۹۲۴	۱۰۸	۲۲	۸۷	۱۱۱	۳۸	۱۵۵۸
۱۳۹۵	۲۳۱۸	۱۰۸	۲۲	۱۴۲	۱۳۹	۸۸	۱۸۱۹
۱۳۹۷	۲۴۲۵	۲۱۰	۲۲	۱۴۹	۱۲۲	۱۴۲	۱۷۸۹

منبع: سالنامه آماری استان لرستان، ۱۳۹۸

جدول ۵۷- سرانه تخت‌های فعال بخش‌های بیمارستانی (صد هزار نفر)

سال	مجموع	روانی	سوختگی	مراقبت‌های ویژه (آی سی یو)	مراقبت بیماران قلبی (سی سی یو)	مراقبت نوزادان (ان آی سی یو)	سایر
کل کشور	۱۷۲/۸۱	۱۲/۸۲	۱/۱۵	۱۱/۱۷	۷/۴۲	۴/۰۸	۱۳۶/۱۶
۱۳۸۵	۷۲/۸۲	۴/۳۱	۱/۲۸	۲/۹۷	۴/۴۹	۱/۱۷	۵۸/۶۱
۱۳۹۰	۱۰۹/۶۸	۶/۱۶	۱/۲۵	۴/۹۶	۶/۳۳	۲/۱۷	۸۸/۸۱
۱۳۹۵	۱۳۱/۶۶	۶/۱۳	۱/۲۵	۸/۰۷	۷/۸۹	۵/۰۰	۱۰۳/۳۱
۱۳۹۷	۱۳۷/۷۳	۱۱/۹۳	۱/۲۵	۸/۴۶	۶/۹۳	۸/۰۷	۱۰۱/۶۱

دو جدول زیر تعداد و سرانه مراکز ارائه دهنده مراقبت‌های اولیه بهداشتی در هر صد هزار نفر را نشان می‌دهد. با توجه به اطلاعات جدول سرانه مجموع مراکز ارائه دهنده مراقبت‌های اولیه بهداشتی در استان لرستان در سال ۱۳۹۷ برابر ۵۱/۹۷ است که نسبت به کل کشور بالاتر بوده است. استان لرستان در سال ۱۳۹۷ در موارد مراکز خدمات جامع بهداشتی شبانه‌روزی، پایگاه بهداشتی روستایی و تسهیلات زایمانی پایین‌تر و در دیگر موارد مراقبت‌های بهداشتی بالاتر از نسبت کل کشور بوده است.

جدول ۵۸- مراکز ارائه دهنده مراقبت‌های اولیه بهداشتی

پایگاه مراقبت بهداشتی مرزی	تسهیلات زایمانی	خانه‌های بهداشت فعال	پایگاه بهداشت		مراکز خدمات جامع (مراکز بهداشتی و درمانی)				مجموع	سال
			شهری	روستایی	شبانه‌روزی	شهری روستایی	روستایی	شهری		
۹۲	۲۱۴	۱۷۷۴۶	۵۲۶۵	۳۲۴	۵۶۱	۱۰۵۹	۲۶۴۵	۱۵۵۹	۲۹۴۶۵	۱۳۹۷ کل کشور
۰	۰۰۰	۵۴۹	۰۰۰	۰	۰۰۰	۰	۰۰۰	۰۰۰	۰۰۰	۱۳۸۰
۰	۰	۶۲۴	۰۰۰	۰	۰۰۰	۰	۰۰۰	۰۰۰	۰۰۰	۱۳۸۵
۰	۵	۶۳۶	۰۰۰	۰	۰۰۰	۰	۰۰۰	۰۰۰	۰۰۰	۱۳۹۰
۰	۵	۶۴۴	۰۰۰	۰	۰۰۰	۰	۰۰۰	۰۰۰	۰۰۰	۱۳۹۵
۰	۰	۶۴۷	۱۲۳	۰	۲۲	۰	۶۷	۵۶	۹۱۵	۱۳۹۷

منبع: سالنامه آماری استان لرستان، ۱۳۹۸

جدول ۵۹- سرانه مراکز ارائه دهنده مراقبت‌های اولیه بهداشتی (صد هزار نفر)

پایگاه مراقبت بهداشتی مرزی	تسهیلات زایمانی	خانه‌های بهداشت فعال	پایگاه بهداشت		مراکز خدمات جامع (مراکز بهداشتی و درمانی)				مجموع	سال و شهرستان
			شهری	روستایی	شبانه‌روزی	شهری روستایی	روستایی	شهری		
۰/۱۲	۰/۲۷	۲۲/۲۰	۶/۵۹	۰/۴۱	۰/۷۰	۱/۳۲	۳/۳۱	۱/۹۵	۳۶/۸۷	۱۳۹۷ کل کشور
...	۰/۰۰	۳۶/۳۵	۱۳۸۵
...	۰/۲۹	۳۶/۲۵	۱۳۹۰
...	۰/۲۸	۳۶/۵۸	۱۳۹۵
...	۰/۰۰	۳۶/۷۵	۶/۹۹	۰/۰۰	۱/۲۵	۰/۰۰	۳/۸۱	۳/۱۸	۵۱/۹۷	۱۳۹۷

منبع: سالنامه آماری استان لرستان، ۱۳۹۸

دو جدول زیر تعداد و سرانه پایگاه‌های اورژانس در هر صد هزار نفر را نشان می‌دهد. با توجه به اطلاعات جدول سرانه مجموع پایگاه‌های اورژانس در استان لرستان در سال ۱۳۹۷ برابر ۳/۸۶ است که نسبت به کل کشور بالاتر است. باید توجه داشت که سرانه پایگاه‌های اورژانس هم در نقاط شهری و هم در نقاط جاده‌ای استان بالاتر از سرانه کل کشور بوده است.

جدول ۶۰-تعداد پایگاه‌های اورژانس پیش بیمارستانی ۱۱۵

سال ۱۳۹۷	مجموع	شهری	جاده‌ای
لرستان	۶۸	۲۸	۴۰
کل کشور	۲۵۳۶	۹۶۷	۱۵۶۹

منبع: سالنامه آماری کشور، ۱۳۹۷

جدول ۶۱-سرانه پایگاه‌های اورژانس پیش بیمارستانی ۱۱۵

سال ۱۳۹۷	مجموع	شهری	جاده‌ای
لرستان	۳/۸۶	۱/۵۹	۲/۲۷
کل کشور	۳/۱۷	۱/۲۱	۱/۹۶

سالنامه آماری استان لرستان، ۱۳۹۸

۳-۲- فقر و محرومیت

محوریت موضوع فقر و محرومیت از جمله مهم‌ترین مسائل کشور به خصوص در دوره پس از انقلاب اسلامی بوده است. فقر با تعابیری چون فقر مطلق (تعریف معیشتی و حداقلی) و فقر نسبی (به مثابه محرومیت نسبی) همواره مورد توجه سیاست‌گذاران، برنامه‌ریزان و متخصصان کشور بوده است. با پیروزی انقلاب اسلامی در سال ۱۳۵۷ به دلیل پشتوانه ایدئولوژیک انقلاب در بسط عدالت اجتماعی، اشتیاق برای تساهل، توازن و تعادل بین همه مناطق کشور و تعدیل شکاف میان شهر و روستا، دیدگاه‌های محرومیت‌زدایی رونق یافت. تلاش برای محرومیت‌زدایی و توسعه مناطق محروم و دورافتاده کشور در دستور کار نظام جمهوری اسلامی قرار گرفت. پس از آن برنامه‌های اول تا ششم توسعه نیز گواه اهمیت این موضوع در دولت‌های مختلف بوده است.

درواقع کاهش محرومیت و نابرابری منطقه‌ای به دلیل تبعات اقتصادی و سیاسی، موضوع مهمی در بیش‌تر کشورهای در حال توسعه است. کیفیت زندگی افراد دستخوش نابرابری‌های منطقه‌ای عظیمی است که در بسیاری موارد به سرعت در حال افزایش است. زیرا هرچقدر تفاوت‌های منطقه‌ای از ابعاد مختلف بیشتر باشد، منجر به حرکت جمعیت و سرمایه به سمت قطب‌های پرجاذبه می‌گردد.

در ایران یکی از اهداف مهم در برنامه‌های اقتصادی- اجتماعی پس از انقلاب، کاهش محرومیت و رفع نابرابری میان مناطق بوده است. توسعه منطقه‌ای در ایران در طول دهه اول بعد از انقلاب اسلامی، با توجه ویژه به مناطق محروم در کل کشور مورد توجه قرار گرفت. در دهه دوم بعد از انقلاب، جهت‌گیری جدیدی در برنامه‌ریزی منطقه‌ای ایجاد گردید؛ تغییر جهت برنامه‌ریزی منطقه‌ای از سطوح ملی و بین منطقه‌ای به سطوح منطقه‌ای و درون منطقه‌ای، توجه به سازمان‌دهی طرح‌های مناطق روستایی و توجه به شناسایی پتانسیل‌ها و ظرفیت‌های مناطق برای حصول توسعه از آن جمله است.

با این وجود علیرغم تلاش‌های صورت گرفته در برنامه‌ها و سیاست‌ها، در حال حاضر نابرابری‌های مشهودی میان مناطق مختلف کشور به لحاظ شاخص‌های توسعه و سطوح محرومیت موجود است. از این رو پژوهش‌های متفاوتی در راستای شناسایی و طبقه‌بندی مناطق محروم کشور و برنامه‌ریزی به منظور اتخاذ سیاست‌های مناسب جهت ارتقای وضعیت موجود صورت گرفته است.

۳-۲-۱- طرح‌های انجام شده در زمینه مناطق محروم

طرح مطالعاتی «نگاهی به فقر چندبعدی و بررسی وضعیت آن در ایران» توسط دفتر مطالعات رفاه اجتماعی وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی (بر اساس داده‌های سرشماری سال ۱۳۹۱)؛ «شناسایی مناطق کمتر توسعه‌یافته کشور» زیر نظر سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور (۱۳۸۶-۱۳۸۵) و «اطلس مناطق محروم کشور؛ سطح‌بندی و پهنه‌بندی مناطق محروم کشور و مزیت نسبی این مناطق» توسط بنیاد برکت (۱۳۹۶) از جمله مطالعاتی است که در زمینه شناسایی مناطق محروم کشور در سطوح شهرستان، بخش و دهستان در سطح ملی صورت گرفته است.

الف) دفتر مطالعات رفاه اجتماعی به بررسی فقر چندبعدی در ایران پرداخته است. در این پژوهش با استفاده از فایل خام داده‌های طرح آمارگیری از هزینه و درآمد خانوار شهری و روستایی سال ۱۳۹۱ مرکز آمار ایران، محاسبات شاخص فقر چندبعدی انجام شده است. بدین منظور ۵ شاخص سلامت، آموزش، مسکن، استانداردهای زندگی و اشتغال به عنوان مشخصه‌های فقر چندبعدی در نظر گرفته شده است. سپس با استفاده از وزن‌دهی به شاخص‌ها و مؤلفه‌های هر یک، میزان اهمیت آن‌ها تعیین شده است.

جدول ۶۲- شاخص‌ها و ابعاد فقر چندبعدی

وزن مؤلفه‌ها	مؤلفه	وزن شاخص	شاخص
۱۰	سوء تغذیه	۲۰	سلامت
۱۰	عدم برخورداری از بیمه درمان		
۱۰	خانوارهای دارای عضو کمتر از ۵ سال تحصیل	۲۰	آموزش
۱۰	خانوارهای دارای کودک ۶ تا ۱۸ سال کمتر از ۸ کلاس سواد (متناسب با سن)		
۱۰	مصالح بی‌دوام	۲۰	مسکن
۱۰	سطح زیربنای کمتر از ۱۶ مترمربع		
۴	سطح دسترسی به آشپزخانه	۲۰	استانداردهای زندگی
۴	عدم دسترسی به آب و برق		
۴	نداشتن حمام		
۴	نداشتن دارایی مانند اتومبیل، دوچرخه و...		
۴	نوع سوخت خانوار برای پخت و پز		
۱۰	سرپرست بیکار	۲۰	اشتغال
۱۰	عدم برخورداری از بیمه اجتماعی		

شاخص‌های مذکور درصد خانوارهایی را که دچار فقر چندبعدی هستند به تفکیک استان نشان می‌دهد. بر این اساس ۳۰ درصد از خانوارهای مناطق شهری استان لرستان دچار فقر شهری هستند. همچنین ۵۳ درصد از خانوارهای مناطق روستایی دچار فقر چندبعدی هستند. در این گزارش میانگین محرومیت هر استان نیز مشخص شده است. میانگین محرومیت در مناطق شهری استان لرستان برابر با ۳۳/۶ و در مناطق روستایی برابر با ۴۰/۵ هست. مقدار عددی این شاخص هرچه بیشتر باشد به معنی فاصله زیاد خانوارهای دچار فقر چندبعدی از آستانه فقر است. این شاخص در واقع معادل شاخص شکاف فقر در محاسبه فقر درآمدی است.

علاوه بر این، بر اساس مطالعات انجام شده، ۵ اولویت اول هر استان جهت برنامه‌ریزی به تفکیک مناطق شهری و روستایی مشخص شده است. ۵ اولویت اول استان لرستان در مناطق شهری عبارت است از سلامت، استاندارد زندگی، اشتغال، مسکن و آموزش. اولویت‌های استان لرستان به تفکیک مناطق روستایی نیز عبارت است از: استانداردهای زندگی، سلامت، مسکن، اشتغال و آموزش (دفتر مطالعات رفاه اجتماعی، بی‌تا).

ب) طرح مطالعاتی شناسایی مناطق کمتر توسعه یافته کشور با هدف شناسایی مناطق کمتر توسعه یافته و تهیه نقشه مرکب آن‌ها (چگالی شاخص، بیکاری، بی‌سوادی، کمبود امکانات سکونت، ارتباطی، فرهنگی، آموزشی و

بهداشتی و ...) به منظور حمایت و تقویت توان منطقه‌ای صورت گرفته است. در این پژوهش پس از انجام مطالعات اولیه و بحث و بررسی مراجع صاحب‌نظر، ۲۵ شاخص به منظور سنجش میزان محرومیت در سطوح شهرستان، بخش و دهستان استفاده شد. لازم به ذکر است برخی از شاخص‌ها به تناسب سطوح مورد بررسی (شهرستان، بخش و دهستان) متفاوت بوده است.

شاخص‌هایی نظیر نرخ بیکاری، نرخ بی‌سوادی (به دلیل وجود رابطه مستقیم و شدید با محرومیت)، تراکم خانوار در واحد مسکونی (پایین بودن این نرخ بیانگر بهبود وضعیت اقتصاد و توسعه‌ای هر جامعه‌ای است)، نرخ مهاجرت (نشانگر عدم رضایت از مکان زندگی و بازتاب توزیع نامتوازن امکانات)، بار تکفل شغلی (بیانگر نسبت جمعیت شاغل به کل جمعیت)، نسبت مراکز بهداشتی و درمانی به تعداد نقاط جمعیتی، نسبت آموزشگاه متوسطه به تعداد نقاط جمعیتی، نسبت تأسیسات ورزشی به تعداد نقاط جمعیتی، نسبت روستاهای برخوردار از گاز، نسبت روستاهای دارای آب آشامیدنی سالم به کل روستاها (از مهم‌ترین شاخص‌های توسعه انسانی و اجتماعی که عدم برخورداری از آن سهم تعیین‌کننده‌ای در تشخیص محرومیت دارد)، نسبت جمعیت تحت پوشش کمیته امداد و بهزیستی به کل جمعیت، چگالی جمعیت (نشانگر رابطه میان جمعیت و مساحت شهرستان، بخش و دهستان است)، فاصله مرکز شهرستان از مرکز (به منظور دسترسی یا عدم دسترسی مردم منطقه به خدمات مرکزی استان)، فاصله مرکز شهرستان از نزدیک‌ترین فرودگاه، فاصله مرکز شهرستان به ایستگاه راه آهن، نسبت پزشک به تعداد نقاط جمعیتی، نسبت روستاهای بهره‌مند از دفاتر پستی به تعداد روستا، نسبت شرکت تعاونی روستایی به تعداد روستا، نسبت شعب بانک به تعداد نقاط جمعیتی، نسبت کتابخانه‌های عمومی یا کانون پرورش فکری و ... در سه سطح شهرستان، بخش و دهستان مورد ارزیابی قرار گرفت. در واقع شاخص‌ها ترکیبی از متغیرهای اجتماعی و فرهنگی و از سوی دیگر متغیرهای اقتصادی و زیرساختی بوده است. اهمیت شاخص‌های مذکور در میزان محرومیت و قابل سنجش بودن؛ در انتخاب آن‌ها نقش اساسی داشته است. سنجش میزان محرومیت: در این طرح به دلیل محدودیت‌های موجود در دستیابی به شاخص‌های مذکور در محدوده‌های شهرستان، بخش و دهستان؛ از نتایج سرشماری سال ۱۳۸۵ استفاده شده است. در طی جلساتی با مسئولین استانداری‌ها و معاونین و همین‌طور متخصصین امر، فرآیند وزن دهی شاخص‌ها انجام شده است. بر اساس روش ضریب همبستگی، میانگین وزن هریک از شاخص‌ها مشخص شده و بر پایه آن پهنه‌بندی و سطح‌بندی بخش‌های محروم (به واسطه مجموع امتیاز شاخص ترکیبی کل) مشخص شده است. از این رو با رتبه‌بندی شاخص‌ها از طریق وزن دهی جایگاه هر شهرستان، بخش و دهستان به لحاظ میزان محرومیت مشخص شده است. بر این اساس مناطق محروم استان لرستان به شرح جدول زیر است:

جدول ۶۳- مناطق کمتر توسعه یافته استان لرستان

تابعیت تقسیماتی			ضریب دهستان	دهستان کمتر توسعه یافته
بخش	شهرستان	استان		
بخش	ازنا	لرستان	۶	جایلق غربی
بخش	الیگودرز	لرستان	۸	پیشکوه ذلقی
بخش	الیگودرز	لرستان	۹	ذلقی شرقی
بخش	الیگودرز	لرستان	۹	ذلقی غربی
بخش	الیگودرز	لرستان	۸	زز شرقی
بخش	الیگودرز	لرستان	۸	زز غربی
بخش	الیگودرز	لرستان	۸	ماهرو
بخش	الیگودرز	لرستان	۶	بربرود غربی
بخش	الیگودرز	لرستان	۶	پاچه لک شرقی
بخش	الیگودرز	لرستان	۶	خمه
بخش	الیگودرز	لرستان	۶	بربرود شرقی
بخش	الیگودرز	لرستان	۷	فرشش
بخش	بروجرد	لرستان	۶	دره صیدی
بخش	پلدختر	لرستان	۷	جلوگیر
بخش	پلدختر	لرستان	۶	ملاوی
بخش	پلدختر	لرستان	۶	جایدر
بخش	پلدختر	لرستان	۷	میانکوه غربی
بخش	پلدختر	لرستان	۶	آفرینه
بخش	پلدختر	لرستان	۶	معمولان
بخش	پلدختر	لرستان	۸	میانکوه شرقی
بخش	خرم آباد	لرستان	۸	تنگ هفت
بخش	خرم آباد	لرستان	۷	چم سنگر
بخش	خرم آباد	لرستان	۷	سپیددشت
بخش	خرم آباد	لرستان	۸	کشور
بخش	خرم آباد	لرستان	۷	گریت
بخش	خرم آباد	لرستان	۶	بیرانوند جنوبی
بخش	خرم آباد	لرستان	۶	بیرانوند شمالی
بخش	خرم آباد	لرستان	۶	رازان
بخش	خرم آباد	لرستان	۶	زاغه
بخش	خرم آباد	لرستان	۶	قاند رحمت
بخش	خرم آباد	لرستان	۶	کاکاشرف
بخش	خرم آباد	لرستان	۶	ازنا
بخش	خرم آباد	لرستان	۶	ده پیر شمالی
بخش	خرم آباد	لرستان	۶	رباط
بخش	خرم آباد	لرستان	۶	کرگاه شرقی

تابعیت تقسیماتی			ضرب دهستان	دهستان کمتر توسعه یافته
بخش	شهرستان	استان		
مرکزی	خرم آباد	لرستان	۶	کرگاه غربی
کااوند	دلفان	لرستان	۶	کااوند شرقی
کااوند	دلفان	لرستان	۷	ایتیوند جنوبی
کااوند	دلفان	لرستان	۶	ایتیوند شمالی
کااوند	دلفان	لرستان	۷	کااوند غربی
مرکزی	دلفان	لرستان	۶	خاوه جنوبی
مرکزی	دلفان	لرستان	۶	خاوه شمالی
مرکزی	دلفان	لرستان	۶	میربگ شمالی
مرکزی	دلفان	لرستان	۶	نورآباد
مرکزی	دلفان	لرستان	۷	میربگ جنوبی
مرکزی	دلفان	لرستان	۶	نورعلی
دوره چگنی	دوره	لرستان	۶	تشکن
دوره چگنی	دوره	لرستان	۶	دوره
شاهیوند	دوره	لرستان	۶	کشکان جنوبی
شاهیوند	دوره	لرستان	۷	کشکان شمالی
ویسیان	دوره	لرستان	۶	شوراب
ویسیان	دوره	لرستان	۶	ویسیان
سیلاخور	دورود	لرستان	۶	سیلاخور
فیروزآباد	سلسله	لرستان	۶	قلایی
فیروزآباد	سلسله	لرستان	۶	فیروزآباد
مرکزی	سلسله	لرستان	۶	دوآب
مرکزی	سلسله	لرستان	۶	قلعه مظفری
مرکزی	سلسله	لرستان	۶	هنام
مرکزی	سلسله	لرستان	۶	یوسف وند
درب گنبد	کوهدهشت	لرستان	۷	بلوران
درب گنبد	کوهدهشت	لرستان	۷	درب گنبد
رومشکان	کوهدهشت	لرستان	۷	رومشکان غربی
رومشکان	کوهدهشت	لرستان	۶	رومشکان شرقی
طهران	کوهدهشت	لرستان	۶	طهران
طهران	کوهدهشت	لرستان	۶	طهران غربی
کونانی	کوهدهشت	لرستان	۶	زیرتنگ
کونانی	کوهدهشت	لرستان	۶	کونانی
مرکزی	کوهدهشت	لرستان	۶	کوه دشت شمالی
مرکزی	کوهدهشت	لرستان	۶	کوه دشت جنوبی
مرکزی	کوهدهشت	لرستان	۶	گل گل

(شناسایی مناطق کمتر توسعه یافته کشور، ریاست جمهوری، ۱۳۸۶)

بر اساس مطالعات مذکور، ۱۲/۵۷ درصد از دهستان‌های استان محرومیت بالایی (ضریب ۹/۸) داشته است، ۱۸/۵۷ درصد دارای محرومیت متوسط (ضریب ۷) و ۶۸/۵۷ درصد نیز از محرومیت پایینی (ضریب ۶) برخوردار بوده‌اند. شایان ذکر است، ضرایب بر اساس ۵ تا ۹ تعیین شده و ضریب ۵ به معنی محرومیت کمتر و ضریب ۹ به معنی محرومیت بیش‌تر است. دهستان‌های ذلقی شرقی و ذلقی غربی شهرستان الیگودرز در اولویت میزان فقر قرار دارند.

ج) پژوهش دیگر مربوط به اطلس مناطق محروم کشور؛ سطح‌بندی و پهنه‌بندی مناطق محروم کشور و مزیت نسبی این مناطق توسط بنیاد برکت صورت گرفته است. در این طرح ۵۴ شاخص به منظور سنجش سطح محرومیت مورد استفاده قرار گرفته شده است.

سنجش میزان محرومیت: بر اساس روش مک گراناها (روش ضریب همبستگی) میانگین وزن هریک از شاخص‌ها مشخص شده و بر پایه آن پهنه‌بندی و سطح‌بندی بخش‌های محروم (به واسطه مجموع امتیاز شاخص ترکیبی کل) مشخص شده است. از این رو با رتبه‌بندی شاخص‌ها از طریق وزن دهی جایگاه هر استان، شهرستان و بخش به لحاظ میزان محرومیت مشخص شده است. شاخص‌های مذکور به شرح جدول زیر است:

جدول ۶۴- وزن شاخص‌های ترکیبی بر اساس روش مک گراناها (روش ضریب همبستگی)

ردیف	شاخص	میانگین وزن شاخص‌ها
۱	نرخ اشتغال (درصد)	۰/۰۸۳۵
۲	نرخ اشتغال زنان (درصد)	۰/۱۱۴۸
۳	نرخ فعالیت (درصد)	۰/۱۴۰۷
۴	بار تکفل شغلی (نفر به ازای هر نفر شاغل)	۰/۱۶۴۳
۵	نسبت شاغلان بخش کشاورزی به کل شاغلان (درصد)	۰/۱۹۱۶
۶	نسبت شاغلان بخش صنعت به کل شاغلان (درصد)	۰/۲۲۲۳
۷	نسبت شاغلان بخش خدمات به کل شاغلان (درصد)	۰/۲۴۳۳
۸	نسبت مساحت اراضی راعی به کل مساحت بخش	۰/۲۷۴۵
۹	نسبت مساحت اراضی زراعی آبی به کل اراضی زراعی (درصد)	۰/۳۰۲۳
۱۰	نسبت مساحت اراضی زراعی دیم به کل اراضی زراعی (درصد)	۰/۳۲۵۱
۱۱	نسبت مساحت اراضی باغی به کل اراضی (درصد)	۰/۳۵۸۸
۱۲	سرانه دام سنگین خانوار (راس)	۰/۳۹۳۰
۱۳	سرانه دام سبک خانوار (راس)	۰/۴۱۹۵
۱۴	تراکم تراکتور در هر ۱۰۰ هکتار اراضی	۰/۴۵۰۲
۱۵	تراکم کمباین در هر ۱۰۰۰ هکتار اراضی	۰/۴۸۱۵
۱۶	نسبت شرکت تعاونی روستایی به تعداد روستا (درصد)	۰/۵۰۲۷
۱۸	نسبت روستاهای بهره‌مند از گاز به تعداد روستا (درصد)	۰/۵۳۶۰
۱۹	نسبت شعب بانک به ۱۰,۰۰۰ نفر جمعیت	۰/۵۵۵۴
۲۰	فاصله مرکز بخش از مرکز شهرستان (Km)	۰/۵۸۵۹
۲۱	فاصله مرکز بخش از مرکز استان (Km)	۰/۶۰۳۷
۲۲	شدت فرسایش	۰/۶۳۷۴
۲۳	قابلیت اراضی	۰/۶۶۸۹
۲۴	ارتفاع	۰/۶۹۳۴
۲۵	کلاس شیب	۰/۷۲۳۲
۲۶	میزان بارش	۰/۷۴۶۲
۳۱	دما	۰/۷۶۹۱
۳۲	اقلیم	۰/۷۹۹۸
۳۳	منابع آب	۰/۸۲۷۱

ردیف	شاخص	میانگین وزن شاخص‌ها
۳۴	تعداد معدن	۰/۸۵۵۵
۳۵	پتانسیل زلزله	۰/۸۷۹۴
۳۶	پتانسیل سیل	۰/۹۰۵۹
۳۷	بعد خانوار	۰/۹۳۰۰
۳۸	نرخ رشد جمعیت (درصد)	۰/۹۵۸۹
۳۹	نسبت جنسی (درصد)	۰/۹۸۵۰
۴۰	تراکم جمعیت	۱/۰۱۰۸
۴۱	نسبت شهرنشینی (درصد)	۱/۰۴۴۰
۴۲	نرخ باسوادی (درصد)	۱/۰۶۷۸
۴۳	نرخ باسوادی زنان (درصد)	۱/۰۹۸۱
۴۴	نسبت باسوادان با تحصیلات عالی به کل باسوادان (درصد)	۱/۱۲۲۸
۴۵	نسبت مراکز بهداشتی درمانی و خانه بهداشت به جمعیت (ده هزار نفر جمعیت)	۱/۱۴۶۵
۴۶	نسبت پزشک به جمعیت (ده هزار نفر جمعیت)	۱/۱۸۲۲
۴۷	نسبت مدرسه راهنمایی به تعداد روستا (درصد)	۱/۲۰۴۲
۴۸	نسبت دبیرستان و هنرستان به تعداد روستا (درصد)	۱/۲۳۰۶
۴۹	نسبت کتابخانه و کانون پرورش فکری کودکان به تعداد روستا (درصد)	۱/۲۵۸۸
۵۰	نسبت تأسیسات ورزشی به تعداد روستا (درصد)	۱/۲۹۰۰
۵۱	نسبت روستاهای بهره‌مند از آب آشامیدنی سالم (درصد)	۱/۳۱۳۳
۵۲	نسبت روستاهای بهره‌مند از دفتر پستی به تعداد روستا (درصد)	۱/۳۳۷۲
۵۳	نسبت جمعیت تحت پوشش کمیته امداد و بهزیستی به کل جمعیت (درصد)	۱/۳۶۱۱
۵۴	نسبت روستاهای خالی از سکنه به کل روستاها (درصد)	۰/۰۳۴۶

(اطلس مناطق محروم کشور، بنیاد برکت، ۱۳۹۶)

جدول ۶۵- مناطق کم‌تر توسعه یافته استان لرستان

ردیف	استان	شهرستان	بخش
۱	لرستان	پلدختر	مرکزی
۲	لرستان	پلدختر	معمولان
۳	لرستان	خرم‌آباد	پاپی
۴	لرستان	خرم‌آباد	بیرانوند
۵	لرستان	خرم‌آباد	زاغه
۶	لرستان	دوره	دوره چگینی
۷	لرستان	دوره	شاهبوند
۸	لرستان	دوره	ویسیان
۹	لرستان	سلسله	فیروزآباد
۱۰	لرستان	سلسله	مرکزی
۱۱	لرستان	کوهدشت	درب گنبد
۱۲	لرستان	کوهدشت	رومشکان
۱۳	لرستان	کوهدشت	طهران

(اطلس مناطق محروم کشور، بنیاد برکت، ۱۳۹۶)

نتایج این پژوهش حاکی از آن است که در مجموع، ۵۶۴ بخش و شهرستان محروم در استان‌های مختلف کشور مورد سنجش قرار گرفته است. در این میان استان لرستان دارای ۵ شهرستان و ۱۳ بخش محروم است. شهرستان‌های الیگودرز (بخش بشارت)، الیگودرز (بخش ززوماهرو)، دلفان (بخش کاکاوند)، قلعه گنج (بخش مرکزی)، خرم‌آباد (بخش پاپی)، دوره (بخش شاهبوند)، خرم‌آباد (بخش زاغه) و کوهدشت (بخش طهران) به ترتیب در ردیف‌های ۳۲، ۳۸، ۴۵، ۹۱، ۱۰۶، ۱۲۰، ۱۷۸ و ۲۰۰ مناطق محروم کشور به حساب آمدند. بدیهی است رفع محرومیت مناطق مذکور مستلزم شناخت کافی از امکانات و پتانسیل‌های منطقه‌ای و بهره‌گیری از آن‌ها در جهت رفع محرومیت و دستیابی به توسعه پایدار است. مزیت‌های نسبی مناطق محروم استان لرستان در سه بخش عمده اقتصادی یعنی کشاورزی، صنعت و خدمات و زیر بخش‌های آن به شرح زیر است:

الف) کشاورزی:

۱. مزیت نسبی در تولید محصولات باغی نظیر سیب، انگور آبی، انار، هلو، انجیر آبی، زردآلو، گردو، شلیل، آلو، بادام آبی، زیتون، گیلاس، آلبالو، شفتالو، لیموترش، به و بادام دیم

۲. مزیت نسبی در تولید گندم، خیار، چغندر قند، سیب زمینی، ذرت علوفه‌ای، جو، نخود، پیاز، گوجه، سایر سبزیجات، یونجه، عدس، لوبیا، هندوانه، ذرت دانه‌ای، شیدر و شلتوک (استان لرستان در تولید جو رتبه اول، در تولید نخود رتبه دوم و در تولید چغندر قند رتبه چهارم کشور را به خود اختصاص داده است)
۳. مزیت نسبی در دامداری و دام‌پروری و پرورش دام سبک
۴. مزیت نسبی در پرورش دام سنگین به خصوص در بخش‌های مرکزی سلسله، مرکزی الیگودرز، و سیان دوره، کاکاوند دلفان، مرکزی کوه‌دشت، مرکزی پلدختر، پای خرم‌آباد و بیرانوند خرم‌آباد
۵. مزیت نسبی در تولید گوشت مرغ و تخم مرغ
۶. مزیت نسبی در پرورش شتر مرغ، بلدرچین، کبک
۷. مزیت نسبی در پرورش زنبور عسل به لحاظ وجود باغات و مراتع و بیشه‌زارها و جنگل‌های بلوط که شرایط بالنسبه خوبی را برای پرورش فراهم کرده است.
۸. مزیت نسبی در پرورش ماهیان سرد و گرم آبی و آبی‌پروری با توجه به وجود رودخانه‌های دائمی در اکثر بخش‌های استان
۹. مزی نسبی در وجود جنگل (۳۲/۵ درصد) و مراتع مناسب (۳۴/۶ درصد)

ب) صنعت:

۱. وجود ناحیه صنعتی سیاهگوشی در بخش زاغه شهرستان خرم‌آباد
۲. وجود شهرک صنعتی الیگودرز و الیگودرز ۲ در بخش مرکزی شهرستان الیگودرز
۳. وجود شهرک صنعتی الشتر در بخش مرکزی شهرستان الشتر
۴. وجود شهرک صنعتی پلدختر در بخش مرکزی شهرستان پلدختر
۵. وجود شهرک صنعتی خرم‌آباد ۱، ۲ و ۳ در بخش مرکزی شهرستان خرم‌آباد
۶. وجود شهرک صنعتی کوه‌دشت در بخش کونانی شهرستان کوه‌دشت
۷. وجود ظرفیت‌های معدنی و معادن سنگ چینی، سنگ آهک متامورف، آهک صنعتی، سنگ آهک دولومیتی (مرمریت گوهره)، سنگ مرمریت و سنگ گچ در بخش‌های محروم استان
۸. مزیت نسبی در تولید صنایع دستی جاجیم و گلیم، گیوه‌بافی و گیوه‌دوزی، چیت بافی، نمد مالی، حجاری سنگ، البسه محلی، ساخت آلات موسیقی، سرامیک، منبت، معرق و مشبک چوب و تولید قالی و قالیچه و هم چنین تولید «ماشته» در خرم‌آباد
۹. مزیت نسبی در تولید چرم و خامه قالی با ایجاد صنایع تبدیلی کالاهای چرمی و کارگاه‌های شستشو و عدل‌بندی پشم و تولید بقچه، خامه قالی و نخ ریسندگی پشمی برای صنایع نساجی

۱۰. مزیت نسبی در ایجاد صنایع بدیلی شیر و فرآورده‌های لبنی و بستنی، صنایع تبدیلی و بسته‌بندی محصولات کشاورزی و دامی و بسته‌بندی عسل
۱۱. مزیت نسبی در بسته‌بندی و عرضه گیاهان دارویی
۱۲. مزیت نسبی در تولید آب معدنی با وجود منابع آبی و چشمه‌سارهای فراوان

ج) خدمات:

۱. مزیت نسبی در ارائه خدمات بازرگانی به لحاظ داشتن منطقه ویژه اقتصادی لرستان و خرم‌آباد و دسترسی به بازارهای پرجمعیت استان‌های مجاور، هم‌چنین مزیت آشکار شده در تولید عسل، شیر و فرآورده‌های لبنی، گوشت قرمز و گوشت مرغ، با وجود گمرک‌های ازنا و خرم‌آباد و داشتن فرودگاه‌های ازنا و خرم‌آباد که زمینه مبادلات کالا را فراهم می‌آورد.
۲. مزیت نسبی در فعالیت‌های مرتبط با گردشگری با وجود آثار باستانی، وجود فرهنگ و تمدن دیرینه، تنوع آب و هوایی، داشتن جاذبه‌های طبیعت‌گردی (وجود آبشارهای زیبا، فراوانی نسبی آب و مناظر زیبا و دشت‌های بزرگ مستعد) در بخش‌های محروم استان. بعلاوه پای بندی به سنت‌های بومی و مناظر زیبای طبیعی زمینه ایجاد اقامتگاه‌های سنتی، سازگار با معماری و فرهنگ رفتاری محلی بخش‌های محروم استان را فراهم کرده است.
۳. مزیت نسبی وجود مراکز آموزش فنی و حرفه‌ای متعدد در استان، که زمینه توانمندسازی مهارتی جوانان مستعد بخش‌های مناطق محروم را فراهم کرده است.
۴. مزیت نسبی در حمل و نقل کالا و مسافر به لحاظ وجود راه آهن در ازنا، درود و بخش پاپی خرم‌آباد و قرار گرفتن در مسیر شاهراه تهران- اهواز (اطلس مناطق محروم کشور، بنیاد برکت، ۱۳۹۶).

۳-۲-۲- شاخص‌های جمعیتی دهستان‌های محروم استان لرستان

همان‌طور که مشاهده می‌شود بر اساس داده‌های سرشماری سال ۱۳۹۵، جمعیت کل ساکن در مناطق محروم استان لرستان برابر با ۴۳۴,۳۹۲ نفر است. از این تعداد ۲۱۰,۰۵۱ نفر زن و ۲۲۴,۳۴۱ نفر مرد هستند. تعداد خانوار ساکن در این مناطق برابر با ۱۱۹,۸۰۱ است. میانگین بعد خانوار برابر با ۳/۶ است و میانگین نسبت جنسی در این مناطق برابر با ۱۰۷/۱ است. نسبت جنسی در مناطق محروم این استان بالاتر از متوسط نسبت جنسی در کل کشور است. بعد خانوار این مناطق نیز بالاتر از بعد خانوار در کل کشور است (متوسط بعد خانوار کل کشور در سرشماری ۱۳۹۵ برابر با ۳/۳ بوده است). بالاترین نسبت جنسی مربوط به کرگه شرقی شهرستان خرم‌آباد با

نسبت ۱۳۵ است. پس از آن دهستان‌های گزیت، ماهرو، ززشرفی، کشور، بیرانوند جنوبی، فرسش، کشکان جنوبی، کاکا شرف، چم سنگ و ایتوند جنوبی به ترتیب با ۱۲۴/۳، ۱۱۸/۸، ۱۱۴/۶، ۱۱۴/۲، ۱۱۴/۲، ۱۱۲/۱، ۱۱۲/۱ و ۱۱۱/۶، ۱۱۱/۲ و ۱۱۱ بالاترین نسبت جنسی را دارند.

بالاتری میزان بعد خانوار نیز مربوط به ذلقی شرقی شهرستان الیگودرز با بعد خانوار برابر با ۴/۵ است. بعد خانوار در دهستان‌های ذلقی شرقی، ماهرو، کرگاه شرقی، کوهدشت شمالی، ایتوند جنوبی و تنگ هفت به ترتیب برابر با ۴/۴، ۴/۴، ۴/۳، ۴ و ۴ در شهرستان‌های الیگودرز، الیگودرز، خرم‌آباد، کوهدشت، دلفان و خرم‌آباد بیش‌ترین میزان را داشته است.

جدول ۶۶- شاخص‌های جمعیتی مناطق محروم استان لرستان

تابعیت تقسیماتی				سرشماری سال ۹۵					
شماره	شهرستان	استان	دهستان رشته‌ای	بعد خانوار	نسبت جنسی	تعداد زنان	تعداد مردان	جمعیت	تراکم
جایلق	ازنا	لرستان	جایلق غربی	۲.۸	۶/۱۰.۵	۱,۴۱۸	۱,۴۹۷	۲,۹۱۵	۱,۰۳۷
بشارت	الیگودرز	لرستان	پیشکوه ذلقی	۳.۷	۱۰۹.۲	۱,۲۷۹	۱,۳۹۷	۲,۶۷۶	۷۱۶
بشارت	الیگودرز	لرستان	ذلقی شرقی	۴.۴	۱۰۹.۴	۱,۳۶۷	۱,۴۹۶	۲,۸۶۳	۶۴۸
بشارت	الیگودرز	لرستان	ذلقی غربی	۴.۵	۱۰۷.۸	۱,۳۵۱	۱,۴۵۶	۲,۸۰۷	۶۲۴
ززو ماهرو	الیگودرز	لرستان	زز شرقی	۳.۹	۱۱۴.۶	۲,۲۸۵	۲,۶۱۹	۴,۹۰۴	۱,۲۶۸
ززو ماهرو	الیگودرز	لرستان	زز غربی	۳.۸	۱۱۰.۲	۶۳۵	۷۰۰	۱,۳۳۵	۳۵۰
ززو ماهرو	الیگودرز	لرستان	ماهرو	۴.۴	۱۱۸.۸	۸۲۹	۹۸۵	۱,۸۱۴	۴۱۵
مرکزی	الیگودرز	لرستان	بربرود غربی	۳.۸	۱۰۵.۷	۲,۹۳۱	۳,۰۹۸	۶,۰۲۹	۱,۵۷۰
مرکزی	الیگودرز	لرستان	پاچه لک شرقی	۳.۸	۱۰۱.۵	۳,۲۸۹	۳,۳۳۷	۶,۶۲۶	۱,۷۲۷
مرکزی	الیگودرز	لرستان	خمه	۳.۳	۱۰۸.۳	۱,۸۰۵	۱,۹۵۴	۳,۷۵۹	۱,۱۴۰
مرکزی	الیگودرز	لرستان	بربرود شرقی	۳.۴	۱۰۶.۰	۴,۱۱۰	۴,۳۵۷	۸,۴۶۷	۲,۴۷۲
مرکزی	الیگودرز	لرستان	فرسش	۳.۵	۱۱۲.۱	۹۲۴	۱,۰۳۶	۱,۹۶۰	۵۵۷
مرکزی	بروجرد	لرستان	دره صیدی	۲.۹	۱۰۱.۳	۱,۶۲۹	۱,۶۵۰	۳,۲۷۹	۱,۱۳۱
مرکزی	پلدختر	لرستان	جلوگیر	۳.۶	۱۰۱.۳	۱,۹۳۵	۱,۹۶۱	۳,۸۹۶	۱,۰۷۵
مرکزی	پلدختر	لرستان	ملاوی	۳.۳	۱۰۲.۳	۴,۱۹۷	۴,۲۹۲	۸,۴۸۹	۲,۵۴۳
مرکزی	پلدختر	لرستان	جایدر	۳.۵	۱۰۲.۳	۵,۳۳۹	۵,۴۶۴	۱۰,۸۰۳	۳,۰۹۳
مرکزی	پلدختر	لرستان	میانکوه غربی	۳.۶	۱۰۶.۸	۱,۱۷۷	۱,۲۵۷	۲,۴۳۴	۶۷۴

تابعیت تقسیماتی				سرشماری سال ۹۵						
ردیف	شهرستان	استان	دهستان نوسه یافته	بهدن خوار	نسبت جنسی	تعداد زنان	تعداد مردان	جمعیت	خوار	
	معلولان	بلدختر	لرستان	آفرینه	۳.۶	۱۰۶.۵	۳,۳۳۸	۳,۵۵۵	۶,۸۹۳	۱,۹۳۱
	معلولان	بلدختر	لرستان	معمولان	۳.۳	۱۱۰.۸	۱,۴۶۰	۱,۶۱۷	۳,۰۷۷	۹۲۷
	معلولان	بلدختر	لرستان	میانکوه شرقی	۳.۶	۱۱۰.۱	۱,۷۸۳	۱,۹۶۳	۳,۷۴۶	۱,۰۴۶
	پایی	خرم آباد	لرستان	تنگ هفت	۴.۰	۱۱۰.۶	۵۹۷	۶۶۰	۱,۲۵۷	۳۱۶
	پایی	خرم آباد	لرستان	چم سنگر	۳.۸	۱۱۱.۲	۷۹۳	۸۸۲	۱,۶۷۵	۴۳۹
	پایی	خرم آباد	لرستان	سپید دشت	۳.۸	۱۰۲.۶	۱,۷۸۲	۱,۸۲۸	۳,۶۱۰	۹۵۵
	پایی	خرم آباد	لرستان	کشور	۳.۷	۱۱۴.۲	۵۶۳	۶۴۳	۱,۲۰۶	۳۲۲
	پایی	خرم آباد	لرستان	گریب	۳.۵	۱۲۴.۳	۶۸۶	۸۵۳	۱,۵۳۹	۴۴۵
	چغلودی	خرم آباد	لرستان	بیرانوند جنوبی	۳.۷	۱۱۴.۲	۳,۰۵۷	۳,۴۹۰	۶,۵۴۷	۱,۷۵۲
	چغلودی	خرم آباد	لرستان	بیرانوند شمالی	۳.۶	۱۰۹.۳	۱,۷۸۵	۱,۹۵۱	۳,۷۳۶	۱,۰۴۹
	زاغه	خرم آباد	لرستان	رازان	۳.۶	۱۰۱.۶	۱,۶۱۷	۱,۶۴۳	۳,۲۶۰	۹۱۴
	زاغه	خرم آباد	لرستان	زاغه	۳.۵	۱۰۹.۰	۲,۵۳۴	۲,۷۶۲	۵,۲۹۶	۱,۵۱۸
	زاغه	خرم آباد	لرستان	قائد رحمت	۳.۷	۱۰۳.۷	۲,۹۹۸	۳,۱۱۰	۶,۱۰۸	۱,۶۶۲
	مرکزی	خرم آباد	لرستان	کاکا شرف	۳.۷	۱۱۱.۶	۱,۲۹۶	۱,۴۴۶	۲,۷۴۲	۷۳۲
	مرکزی	خرم آباد	لرستان	ازنا	۳.۵	۱۰۲.۷	۲,۸۹۰	۲,۹۶۹	۵,۸۵۹	۱,۶۹۷
	مرکزی	خرم آباد	لرستان	ده پیر شمالی	۳.۵	۱۰۱.۸	۳,۰۱۴	۳,۰۶۸	۶,۰۸۲	۱,۷۳۳
	مرکزی	خرم آباد	لرستان	ریاط	۳.۵	۱۰۵.۳	۵,۱۶۳	۵,۴۳۶	۱۰,۵۹۹	۳,۰۰۸
	مرکزی	خرم آباد	لرستان	کرگاه شرقی	۴.۳	۱۳۵.۰	۵,۰۰۳	۶,۷۵۶	۱۱,۷۵۹	۲,۷۳۱
	مرکزی	خرم آباد	لرستان	کرگاه غربی	۳.۷	۱۰۷.۱	۲۰,۷۰۵	۲۲,۱۷۹	۴۲,۸۸۴	۱۱,۴۳۸
	کاکاوند	دلفان	لرستان	کاکاوند شرقی	۳.۳	۱۱۰.۶	۲,۶۴۹	۲,۹۲۹	۵,۵۷۸	۱,۶۷۳
	کاکاوند	دلفان	لرستان	ایتیوند جنوبی	۴.۰	۱۱۱.۰	۲,۴۴۱	۲,۷۰۹	۵,۱۵۰	۱,۲۹۹
	کاکاوند	دلفان	لرستان	ایتیوند شمالی	۳.۵	۱۰۹.۰	۱,۳۹۶	۱,۵۲۲	۲,۹۱۸	۸۳۳
	کاکاوند	دلفان	لرستان	کاکاوند غربی	۳.۸	۱۰۴.۸	۲,۲۵۱	۲,۳۶۰	۴,۶۱۱	۱,۲۰۰
	مرکزی	دلفان	لرستان	خاوه جنوبی	۳.۴	۱۰۸.۹	۶,۱۸۹	۶,۷۴۰	۱۲,۹۲۹	۳,۷۵۱
	مرکزی	دلفان	لرستان	خاوه شمالی	۳.۴	۱۰۷.۸	۳,۵۵۳	۳,۸۳۱	۷,۳۸۴	۲,۱۴۱
	مرکزی	دلفان	لرستان	میربگ شمالی	۳.۷	۱۰۹.۸	۶,۰۱۰	۶,۵۹۸	۱۲,۶۰۸	۳,۴۲۰
	مرکزی	دلفان	لرستان	نورآباد	۳.۶	۱۰۸.۴	۶,۴۵۰	۶,۹۹۰	۱۳,۴۴۰	۳,۶۸۹
	مرکزی	دلفان	لرستان	میربگ جنوبی	۳.۵	۱۰۷.۷	۲,۸۰۲	۳,۰۱۷	۵,۸۱۹	۱,۶۶۵
	مرکزی	دلفان	لرستان	نورعلی	۳.۷	۱۰۸.۲	۳,۴۲۰	۳,۶۹۹	۷,۱۱۹	۱,۹۱۰

تابعیت تقسیماتی				سرشماری سال ۹۵					
شماره	شهرستان	استان	دهستان کمتر توسعه یافته	بهد خانوار	نسبت جنسیتی	تعداد زنان	تعداد مردان	جمعیت	خانوار
دوره چگنی	دوره	لرستان	تشکن	۳.۶	۱۰۵.۶	۲,۴۳۴	۲,۵۷۰	۵,۰۰۴	۱,۳۸۴
دوره چگنی	دوره	لرستان	دوره	۳.۶	۱۰۶.۳	۴,۳۱۸	۴,۵۸۹	۸,۹۰۷	۲,۴۸۴
شاهوند	دوره	لرستان	کشکان جنوبی	۳.۶	۱۱۲.۱	۳,۰۰۷	۳,۳۷۲	۶,۳۷۹	۱,۷۹۶
شاهوند	دوره	لرستان	کشکان شمالی	۳.۷	۱۰۷.۰	۴,۰۹۳	۴,۳۷۹	۸,۴۷۲	۲,۲۸۳
ویسیان	دوره	لرستان	شوراب	۳.۳	۱۰۶.۵	۲,۰۵۹	۲,۱۹۲	۴,۲۵۱	۱,۲۸۰
ویسیان	دوره	لرستان	ویسیان	۳.۰	۹۹.۳	۲,۴۸۰	۲,۴۶۳	۴,۹۴۳	۱,۶۲۴
سیلاخور	دورود	لرستان	سیلاخور	۳.۴	۱۰۵.۷	۲,۵۰۸	۲,۶۵۲	۵,۱۶۰	۱,۵۳۵
فیروزآباد	سلسله	لرستان	قلانی	۳.۹	۱۰۲.۸	۱,۳۲۰	۱,۳۵۷	۲,۶۷۷	۶۸۴
فیروزآباد	سلسله	لرستان	فیروزآباد	۳.۵	۱۰۴.۶	۴,۹۳۳	۵,۱۵۹	۱۰,۰۹۲	۲,۸۹۱
مرکزی	سلسله	لرستان	دوآب	۳.۵	۹۷.۳	۲,۲۲۰	۲,۱۶۱	۴,۳۸۱	۱,۲۶۳
مرکزی	سلسله	لرستان	قلعه مظفری	۳.۵	۹۹.۹	۳,۴۷۶	۳,۴۷۱	۶,۹۴۷	۲,۰۰۹
مرکزی	سلسله	لرستان	هنام	۳.۵	۱۰۷.۱	۲,۹۹۷	۳,۲۱۰	۶,۲۰۷	۱,۷۶۸
مرکزی	سلسله	لرستان	یوسف وند	۳.۷	۱۰۳.۴	۴,۰۸۰	۴,۲۱۸	۸,۲۹۸	۲,۲۷۳
درب گنبد	کوهدشت	لرستان	بلوران	۳.۷	۱۰۳.۳	۱,۵۱۶	۱,۵۶۶	۳,۰۸۲	۸۲۴
درب گنبد	کوهدشت	لرستان	درب گنبد	۳.۸	۱۰۵.۹	۲,۶۲۷	۲,۷۸۱	۵,۴۰۸	۱,۴۲۳
رومشکان	مرکزی	لرستان	رومشکان	۳.۷	۱۰۰.۶	۳,۸۹۶	۳,۹۱۸	۷,۸۱۴	۲,۱۳۰
طهران	کوهدشت	لرستان	طهران شرقی	۳.۶	۹۹.۴	۱,۹۶۰	۱,۹۴۹	۳,۹۰۹	۱,۰۸۲
طهران	کوهدشت	لرستان	طهران غربی	۳.۸	۹۵.۸	۲,۸۲۲	۲,۷۰۴	۵,۵۲۶	۱,۴۶۵
کونانی	کوهدشت	لرستان	زیرتنگ	۳.۷	۱۰۳.۲	۲,۳۹۱	۲,۴۶۸	۴,۸۵۹	۱,۳۱۵
کوهانی	کوهدشت	لرستان	کوهانی	۳.۶	۱۰۳.۰	۳,۲۸۴	۳,۳۸۱	۶,۶۶۵	۱,۸۲۷
مرکزی	کوهدشت	لرستان	کوه دشت شمالی	۴.۳	۱۰۷.۷	۳,۲۶۶	۳,۵۱۶	۶,۷۸۲	۱,۵۶۹
مرکزی	کوهدشت	لرستان	کوه دشت جنوبی	۳.۷	۱۰۷.۷	۸,۱۴۲	۸,۷۶۵	۱۶,۹۰۷	۴,۶۲۳
مرکزی	کوهدشت	لرستان	گل گل	۳.۷	۱۰۴.۴	۵,۴۹۷	۵,۷۳۸	۱۱,۲۳۵	۳,۰۳۳
جمع میانگین				۳.۶	۱۰۷.۱	۲۱۰,۰۵۱	۲۲۴,۳۴۱	۴۳۴,۳۹۲	۱۱۹,۸۰۱

(داده‌های سرشماری مرکز آمار ایران، ۱۳۹۵)

۳-۲-۳- جمع‌بندی

استان لرستان با مساحت ۲۸,۳۰۸ کیلومترمربع (اداره راه و شهرسازی استان لرستان) و جمعیت ۱,۷۶۰,۶۴۹ نفر از استان‌های غربی ایران است (بر اساس سرشماری سال ۱۳۹۵، مرکز آمار ایران). این استان از جنوب با استان خوزستان، از غرب با استان ایلام، از شمال غرب با استان کرمانشاه، از شمال با استان همدان، از شمال شرق با استان مرکزی، از شرق با استان اصفهان و از جنوب شرق با استان چهارمحال و بختیاری همسایه است.

استان لرستان سرزمینی کوهستانی است که مرکز و اطراف آن را کوه فرا گرفته است. به جز چند دره آبرفتی و چند دشت محدود، منطقه هموار دیگری در این استان دیده نمی‌شود. بخش عمده استان در ناحیه کوهستانی، کوه‌های زاگرس و در ناحیه مرطوب و مناسب فعالیت‌های کشاورزی قرار دارد. از نظر اقلیمی نیز به سه منطقه عمده آب و هوایی و پرباران شامل شهرستان‌های خرم‌آباد و دورود با بارندگی متوسط شامل شهرستان‌های سلسله، دلفان و بروجرد و کم باران نیز شامل شهرستان ازنا تقسیم می‌شود (برنامه آمایش استان لرستان، تحلیل اقتصادی، ۱۳۸۷: ۳). لرستان در حد وسط اقلیم‌های مختلف ایران قرار گرفته است. کوهپایه‌ای بودن، آن را دارای چهار فصل سال به‌طور هم‌زمان نموده است. آب فراوان (خروجی ۱۲ میلیارد مترمکعب)، بارندگی مناسب، سراب‌ها، آبشارها، چشمه‌سارها و جنگل‌های طبیعی جلوه‌ای خاص به لرستان بخشیده است. با این وجود کشاورزی در این استان با مشکلاتی همراه بوده است و با وجود اقلیم مساعد و در بعضی از موارد خاک بسیار حاصلخیز در جایگاهی پایین‌تر از متوسط کشور قرار دارد. به نظر می‌رسد در درجه نخست بی‌سوادی و کم‌سوادی بهره‌برداران از یک طرف و پایین بودن راندمان آبیاری و عدم نگرش دقیق به واحدهای تولیدی به عنوان واحدهای اقتصادی، عدم بهره‌گیری از تکنیک‌های جدید برای برداشت محصول بالا و افزایش هزینه‌های تولید از عواملی است که بهره‌وری کشاورزی را در استان پایین آورده است (برنامه آمایش استان لرستان، تحلیل اقتصادی، ۱۳۸۷: ۳). اگرچه موقعیت مهم استراتژیک این استان به عنوان مرکز مهم ارتباط‌دهنده بین استان‌های مرکزی و شرقی کشور با استان‌های جنوبی، می‌بایست عامل محرک توسعه، عمرانی و آبادانی در استان گردد؛ اما بنا به دلایلی که ذکر آن رفت عملاً موقعیت جغرافیایی استان مزیت نسبی کمتری برای رشد و توسعه آن فراهم نموده است (برنامه آمایش استان لرستان، تحلیل اجتماعی و فرهنگی، ۱۳۸۷: ۶).

از سوی دیگر؛ بر اساس گزارش مرکز پژوهش‌های مجلس، در رابطه با سنجش فقر ایران در سال ۱۳۹۵؛ نرخ فقر مطلق (درصد فقرا) در استان لرستان برابر با ۱۳/۸۲ بوده است. تعداد فقرا برابر با ۲۹۶۹۲۰ نفر و تعداد خانوارهای فقیر نیز برابر با ۷۵,۵۰۶ خانوار بوده است (مرکز پژوهش‌های مجلس، ۱۳۹۷: ۳۱).

مهاجر فرستی، توسعه نامتوازن، بیکاری، دسترسی ناکافی به شبکه ارتباطی و شریانی داخل کشور، موقعیت کوهستانی، مهاجرت به شهرها بدون فراهم نمودن زیرساخت‌های مورد نیاز، تبدیل روستاها به شهرها در کنار مهارت‌های پایین افراد و کم‌سوادی از جمله عوامل تأثیرگذار بر فقر و محرومیت در استان لرستان بوده است.

از این رو توجه ویژه به این استان و ارائه تسهیلات به بخش‌های مختلف اقتصادی آن اهمیت بسزایی می‌یابد. توجه به فرصت‌ها و پتانسیل‌های این استان از جمله بهره‌گیری از جاذبه‌های گردشگری، توسعه صنایع، محصولات باغی، صادرات، ارتقای مهارت‌های جوانان و اشتغال‌زایی از جمله راهکارهای غلبه بر فقر و محرومیت در استان لرستان است.

۳-۳-۳- سکونتگاه‌های غیر رسمی

سکونتگاه‌های غیررسمی به مثابه یکی از پیامدها و ویژگی‌های بارز شهرنشینی در کشورهای در حال توسعه و از جمله ایران بوده است. این سکونتگاه‌ها یکی از عوامل تهدیدکننده کیفیت زندگی و برهم زنده تعادل اجتماعی در شهرها به حساب می‌آیند. اسکان غیررسمی در شهرها به طور اساسی ناشی از عوامل متعددی است. بخشی از آن سبب توسعه ناهمگون و نابرابر مناطق شهری و تفاوت‌های مکانی-فضایی (افتراق مکانی) نسبت به امکانات و تسهیلات موجود است. تعاریف متعددی از سکونتگاه‌ها ارائه شده است که هر یک بر ملاک‌ها و معیارهای خاصی مانند کالبد، جغرافیا، اقتصاد، روابط اجتماعی و ویژگی‌های روانی تأکید کرده‌اند. برخی از نظر «بوم‌شناسی شهری» بر عواملی مانند نحوه استفاده از زمین، کمبود مسکن، قیمت و اجاره زمین توجه کرده و عده‌ای دیگر از چشم‌انداز «فقر شهری» و مسائلی مانند نابرابری‌های اقتصادی و اجتماعی و «تبعیض» نگرسته‌اند. این پدیده به اشکال متفاوت در گوشه و کنار شهرها، حتی در بخش مرکزی شهرها در قالب محله‌هایی با عناوین زاغه، آلونک‌نشینی، حاشیه‌نشینی، سکونتگاه‌های خودرو و سکونتگاه‌های غیرمجاز، سکونتگاه‌های برنامه‌ریزی نشده و ... مشاهده می‌شود. فقدان مالکیت بر زمین، قرارگیری در اراضی نامناسب (حریم خطوط راه‌آهن و بزرگراه‌ها و ...)، در دسترس نبودن امکانات پایه زندگی، بی‌نظمی و نابسامانی کالبدی، اقتصادی و اجتماعی، وجود فضاهای بی‌دفاع، گم و بدون نظارت از ویژگی‌های این سکونتگاه‌هاست. مهم‌ترین عوامل شکل‌گیری و گسترش سکونتگاه‌های غیررسمی؛ روند شتابان جمعیت شهری و عدم توسعه زیرساخت‌های ضروری، مهاجرت گسترده اعم از روستا به شهر و مهاجرت افراد از هسته داخلی شهر به حواشی آن، سطح پایین درآمد خانوار و بالا بودن بهای زمین و همچنین هزینه ساخت و ساز رسمی، فقدان منطقه‌بندی و

کاربری نامناسب زمین، ناکارآمدی سیاست‌ها و برنامه دولت‌ها، برنامه‌ریزی از بالا به پایین، توزیع ناعادلانه خدمات و امکانات بوده است.

۳-۳-۱- نحوه مواجهه دولت‌ها با سکونتگاه‌های غیررسمی

به دنبال شهرنشینی شتابان معاصر در کشورهای درحال توسعه و از جمله ایران، سکونتگاه‌های غیررسمی به مثابه جلوه‌ای کالبدی از فقر شهری در درون یا پیرامون شهرها شکل گرفتند. بنا به شرایط تاریخی و جغرافیایی و با توجه به مکاتب اقتصادی و سیاسی حاکم، از این پدیده برداشت‌های متفاوتی شکل گرفت و برای حل آن نیز رویکردهای متفاوتی اتخاذ گردید. از نادیده انگاشتن تا توانمندسازی، طیفی از اقدامات و سیاست‌ها را در برمی‌گیرد که به فراخور شرایط تاریخی و جغرافیایی مورد توجه قرار گرفته‌اند. این سیاست‌ها تحت تأثیر مکاتب، نظام‌های سیاسی و اجرایی و یا سازمان‌های بین‌المللی ترویج شده و کمابیش در بیش‌تر این کشورها تجربه شده‌اند. سیاست‌هایی چون نادیده گرفتن، تخریب و تخلیه اجباری، مسکن عمومی، بهسازی و توانمندسازی و ... نتایج متفاوتی را در کشورهای مختلف به همراه داشته است. از اوایل سده بیستم که مسئله فقر و سکونتگاه‌های فقیرنشین مورد توجه جدی برنامه‌ریزان و سیاست‌گذاران قرار گرفت؛ تمرکز بر سیاست‌های اقتصادی کلان از جمله سیاست‌های فقرزدایی و سیاست‌هایی برای افزایش متوسط درآمد و نیز ایجاد عدالت اجتماعی، همواره به مثابه راه حل ریشه‌ای فقر و محلات فقیرنشین مورد توجه بوده است.

جدول ۶۷- خلاصه رویکردهای مسلط در برنامه‌ریزی و حل مسئله سکونتگاه‌های غیررسمی

رویکرد	دوره رواج و تسلط	نکات اصلی
نادیده گرفتن	تا دهه ۱۹۶۰	با توسعه اقتصادی در کل جامعه مشکل حل خواهد شد. مشکل ساختاری است و با برنامه‌ریزی محلی حل نخواهد شد.
حذف و تخلیه اجباری	۱۹۶۰ تا ۱۹۸۰ برخی کشورها تاکنون	سکونتگاه‌های غیررسمی غده چرکین بر بدن شهر هستند و باید برچیده شوند.
خودباری	۱۹۷۰ و ۱۹۸۰	بهره‌گیری از نیروی کار، مهارت و توان مدیریت ساکنان در حل مشکل دولت و منابع دولتی کلید حل مشکل است. نیاز به پارانه‌های هدف‌دار مسکن
مسکن عمومی (اجتماعی)	۱۹۵۰ تا ۱۹۸۰	تأمین زمین و زیرساخت‌های اولیه راه حل است.
مکان- خدمات	۱۹۷۰ تا ۱۹۸۰	تأمین حق سکونت و زیرساخت‌ها با بهره‌گیری از وضع موجود
ارتقاء بخشی (بهسازی)	۱۹۸۰ تاکنون	ایجاد چارچوب سیاسی، اداری و محیطی استفاده از ظرفیت‌های درونی اجتماعات محل توسعه اقتصادی و اجتماعی
توانمندسازی	۱۹۹۰ تاکنون	با ترکیبی از توانمندسازی و تأکید بر حکمروایی شایسته (به‌ویژه حق نگاهداشت مسکن) محور، اجتماع محلی دانسته شد.
اجتماع محوری (تام)	از ۲۰۰۰	

(ایراندوست، ۱۳۸۹: ۱۳۹)

۳-۳-۲- سکونتگاه‌های غیررسمی در ایران و به‌طور خاص استان لرستان

ایران از جمله کشورهای در حال توسعه‌ای محسوب می‌شود که با مشکل وجود سکونتگاه‌های غیررسمی روبروست. سکونتگاه‌های غیررسمی در ایران پیش از سال ۱۳۳۰ به صورت محدود در چند شهر به وجود آمد. با این وجود تا قبل از اصلاحات ارضی، روندی بسیار آرام و کند داشته است. اما بعد از اصلاحات ارضی در سال ۱۳۴۲ همراه با رشد مهاجرت، حاشیه‌نشینی نیز ابعاد وسیع‌تری پیدا کرد. چراکه اکثر خوش‌نشینانی که صاحب نسق نبوده و در نتیجه زمینی به آن‌ها واگذار نشد و همچنین کشاورزانی که مقدار ناچیزی زمین به آن‌ها رسیده بود مهاجرت نموده و در محلات فقیرنشین و حاشیه شهرها سکنی گزیدند. نکته قابل ذکر آن است که وجه اشتراک تمامی انواع سکونتگاه‌های غیررسمی دستیابی محدود و یا عدم دسترسی به امکانات و خدمات اساسی و زیرساختی است. اما در ایران سکونتگاه‌های غیررسمی به گونه‌ای متفاوت از سایر کشورها شکل گرفته است. به طوری که در غالب سکونتگاه‌های ایران، تصرف و مالکیت به صورت ملکی است و شکل تصرف عدوانی و غضبی بسیار نادر است. ساکنان این سکونتگاه‌ها مسکن را خود بر روی زمینی که تملک کرده‌اند، ساخته اما ضوابط و مقررات رسمی را رعایت نکرده و در نتیجه این سکونتگاه‌ها بدون برنامه ایجاد شده است. از این رو سکونتگاه‌های بی‌ضابطه با سکونتگاه‌های ایران قرابت معنایی بیش‌تری دارد. در حال حاضر بیش از ۳۰ درصد از جمعیت کشورمان در سکونتگاه‌های غیررسمی ساکن هستند. متأسفانه این پدیده به سرعت در حال رشد و گسترش است و مشکلات اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی، امنیتی و زیست‌محیطی فراوانی را در اغلب شهرهای ایران به وجود آورده است. استان لرستان نیز از جمله استان‌هایی است که با سکونتگاه‌های غیررسمی در شهرستان‌های مختلف استان مواجه است.

استان لرستان در مسیر یکی از سه مسیر مهم شاهراهی قرار دارد که مناطق جنوبی را به مرکز و شمال کشور متصل ساخته و امکان دسترسی به آسیای میانه و قفقاز را میسر می‌سازد. از ویژگی‌های این خط مهم ترانزیتی قرارگیری آن در مجاورت یکی از عمده‌ترین قطب‌های صنعتی و کشاورزی و به خصوص انرژی ایران و جهان است. بنابراین قابلیت فراوانی را جهت توسعه استان فراهم می‌نماید. مضافاً این استان در مسیر شبکه ارتباطی غرب و شمال غرب قرار داشته و مناطقی از مرکز استان را به غرب کشور متصل می‌سازد (برنامه آمایش استان لرستان، تحلیل ساختار فضایی موجود، ۱۳۸۷: ۳۳۸).

با این وجود اگرچه شبکه‌های ارتباطی در سازمان فضایی استان دارای نقش ملی و فرامنطقه‌ای است، اما ارتباط قابل قبولی با شبکه‌های ارتباطی درون منطقه‌ای و مراکز جمعیتی برقرار نیست. به نحوی که در بررسی راه‌های ارتباطی ملاحظه می‌شود ارتباط بین مراکز عمده جمعیتی استان از مرکز استان می‌گذرد و لذا مشاهده می‌شود که

فضاهای توسعه یافته عملاً حول این محورها شکل گرفته است و به طور کلی سایر مناطق استان نسبت به این مناطق فاقد زیرساخت‌های قابل قبول منطقه‌ای است که بتوان در این فضاها به جذب سرمایه‌گذاری اقدام نمود و با تجمع مراکز پراکنده سکونتگاهی به طب‌های متعادل و برخوردار جمعیتی تبدیل نمود (برنامه آمایش استان لرستان، تحلیل ساختار فضایی موجود، ۱۳۸۷: ۳۲۸). بنابراین شهرهای برخوردار و مستعد توسعه نظیر خرم‌آباد، الیگودرز، دورود، کوه‌دشت و نورآباد از جمله شهرهای درگیر پدیده سکونتگاه‌های غیررسمی در این استان هستند.

عوامل همچون رشد شهرنشینی، مهاجرت روستائینان به شهرها و اسکان عشایر از جمله مهم‌ترین دلایل شکل‌گیری و گسترش سکونتگاه‌های غیررسمی در استان لرستان بوده است.

بخش کشاورزی در استان لرستان اهمیت کلیدی دارد، از آنجا که در بین فعالیتهای اقتصادی استان، بیش‌ترین تقاضای شغلی را به وجود آورده است. بخشی از جمعیت استان را در دو جامعه روستایی و عشایری سامان داده است و بستری را جهت بارورسازی توان‌های متعدد عرصه‌های منابع طبیعی استان فراهم ساخته است و منبع ایجاد بخش مهمی از ارزش‌افزوده تولید داخلی و به تبع آن درآمد منطقه نیز است (برنامه آمایش استان لرستان، تحلیل اقتصادی، ۱۳۸۷: ۱). با این حال راندمان پایین آبیاری با اعمال روش‌های کرتی و غرقابی، عدم بهره‌گیری از روش‌های نوین آبیاری و ... از میزان بهره‌وری کشاورزی در این استان کاسته شده و روستائینان به امید دستیابی به شغل مناسب و امکانات رفاهی و تفریحی به شهرها مهاجرت کرده‌اند.

از سوی دیگر با گذر زمان از تعداد جمعیت عشایر استان لرستان نیز کاسته شده و نرخ رشد آن منفی شده است. مسائلی چون تحصیل اعضای خانواده، تغییر شغل عشایر از دامداری و عشایری به مشاغل خدماتی و صنعتی، برآورده نشدن انتظارات جوانان از زندگی عشایری و جستجوی آن در مناطق شهری و روستایی، جنگ‌های طایفه‌ای که منجر به ترک زندگی کوچروی شده است، تغییر شرایط آب و هوایی و بروز خشکسالی‌ها، تشویق عشایر به اسکان از طریق ایجاد کانون‌های اسکان توسط سازمان امور عشایر و بالا رفتن سطح تکنولوژی منجر به ارتقاء سطح دانش و توقع جامعه عشایری شده است؛ همه این عوامل موجبات اسکان عشایر را بدون تأمین زیرساخت‌های لازم در استان فراهم نموده است (سیمای عشایر استان لرستان، اداره مطالعات و برنامه‌ریزی، ۱۳۸۹: ۶).

علاوه بر معضل بیکاری در استان لرستان، ناهمواری شدید در سازمان فضایی، به شکل‌گیری ساختارهای اجتماعی و اقتصادی متفاوتی در گستره استان انجامیده؛ به گونه‌ای که نابرابری‌ها را به عرصه‌های فرهنگی نیز تسری داده است.

در حال حاضر، توزیع نامتعادل واحدهای صنعتی بین سکونتگاه‌های استان، به شکل‌گیری الگویی از «قطب/حاشیه» منجر شده است که در آن، نه به جمعیت و وسعت نواحی توجه دارد و نه به نرخ بیکاری این نواحی. بر این اساس، در یک نظام استقرار جغرافیایی نامتعادل، بیش از نیمی از واحدهای صنعتی استان در یک عرصه محدود مستقر شده و این در حالی است که شماری از سکونتگاه‌های استان، از نظر توسعه صنعتی، به حاشیه رانده شده‌اند (برنامه آمایش استان لرستان، ۱۳۹۰: ۱۳۶).

۳-۳-۳- جمع بندی

از لحاظ اقتصادی استان لرستان در زمره استان‌های کمتر توسعه یافته کشور قرار دارد. این استان از جمله استان‌های دارای مهاجرت منفی است که یکی از علل مهم آن، بیکاری است (مسئله شناسی راهبردی توسعه در استان لرستان، ۱۳۹۵: ۲). در این استان به واسطه مهاجرت‌های غیرطبیعی روستاییان به شهرها سکونتگاه‌های غیررسمی متعددی شکل گرفته است و به عنوان پایگاهی برای رشد و گسترش معضلات اجتماعی و صادرکننده آسیب‌های اجتماعی به سایر نقاط شهری خودنمایی کرده است (برنامه آمایش استان لرستان، تحلیل اجتماعی و فرهنگی، ۱۳۸۷: ۳۳).

به گفته مدیر کل راه و شهرسازی استان لرستان، ۹۰۱ هکتار معادل ۸ درصد مساحت استان لرستان دارای سکونتگاه غیررسمی است و ۲۲ هزار و ۲۳۰ نفر، معادل ۲۱ درصد جمعیت استان در این سکونتگاه‌ها سکنی گزیدند. این مناطق در پنج شهر خرم‌آباد با ۲۱۹ هکتار، بروجرد با ۲۱۲ هکتار، دورود با ۲۲۸ هکتار، کوهدشت با ۱۱۲ و الیگودرز با ۱۳۰ هکتار شکل گرفته‌اند که به ترتیب ۶، ۶، ۱۴، ۱۴ و ۱۰ درصد از جمعیت این شهرها در این مناطق سکونت دارند. به طور کلی مجموع محلات و پهنه‌های حاشیه‌نشین استان ۳۸ مورد، شامل ۱۱ محله در خرم‌آباد، بروجرد ۱۲ محله، دورود ۵ محله، کوهدشت ۴ محله و الیگودرز ۶ محله است.

برخی از این محلات در مکان‌های بسیار حادثه‌خیز و در ارتفاعات شکل گرفته‌اند. محلاتی چون علی‌آباد و گل سفید دو محله‌ای هستند که به سبب قرارگیری در ارتفاعات و شیب‌های نامناسب همواره در خطر زمین‌لرزه و ناپایداری قرار دارند (طرح توانمندسازی سکونتگاه‌های غیررسمی شهر خرم‌آباد، ۱۳۸۷: ۲۶۳).

همان‌طور که ذکر شد بخش مهمی از سکونتگاه‌های غیررسمی در شهر خرم‌آباد ایجاد شده‌اند. این شهر از دیرباز محل عبور محورهایی بوده است که مناطق مهمی از شمال، جنوب، شرق و غرب کشور را به هم وصل کرده است. بر این اساس خرم‌آباد از دیرباز دارای اهمیت سوق‌الجیشی و موقعیتی استراتژیک بوده است. از سوی دیگر خرم‌آباد محل تلاقی طوایف و ایلات لک و لر و ترک و ترکاشوند است. برخورد و ارتباط این

ایلات در بروز حوادث تاریخی و تحولات اقتصادی و توسعه فیزیکی شهر خرم‌آباد تأثیر زیاد داشته است. از سال ۱۳۴۱ که تحولات اجتماعی کشور در جهت مهاجرت روستاییان و توسعه شهرها شدت بیشتری گرفت، جمعیت خرم‌آباد نیز افزایش یافت. رشد جمعیت خرم‌آباد در دهه ۱۳۳۵ تا ۱۳۴۵ نزدیک به ۴/۴ و از ۱۳۴۵ تا ۱۳۵۵ حدود ۵/۸ و از ۱۳۵۵ به حدود ۷/۴ درصد رسیده است. با این حال از سال ۱۳۵۵ تا ۱۳۶۵ شهر خرم‌آباد به‌رغم رشد ۱۰۰ درصدی جمعیت، در زمینه تأسیسات و تسهیلات شهری توسعه کافی نداشته است. در این مدت حاشیه‌نشینی و رواج مشاغل کاذب و تشدید مسائل و ناهنجاری‌های اجتماعی افزایش یافت. این امر در سال‌های اخیر نیز با رشدی سریع رو به افزایش است (برنامه آمایش استان لرستان، تحلیل ساختار فضایی موجود، ۱۳۸۷: ۱۵).

به‌طور کلی برخی از سکونتگاه‌های استان لرستان با زمینه روستایی و ویژگی‌های جامعه روستایی شکل گرفتند. درواقع روستاهای اطراف شهرها به تدریج بر اثر رشد کالبدی شهر در درون محدوده شهری قرار گرفتند و سکونتگاه‌هایی غیررسمی را شکل داده‌اند. این گروه از سکونتگاه‌ها عبارت‌اند از محله‌های فلک‌الدین، دره گرم، جهانگیرآباد، اسبستان و محله پانچار شهر خرم‌آباد. این سکونتگاه‌ها در حال حاضر نیز دارای ساختاری روستایی هستند (طرح توانمندسازی سکونتگاه‌های غیررسمی شهر خرم‌آباد، ۱۳۸۷: ۲۷۱).

برخی دیگر از سکونتگاه‌ها نیز از ابتدا به صورت غیررسمی در حاشیه شهر شکل گرفتند. درواقع بنای اولیه این سکونتگاه‌ها بر مبنای سکونت غیررسمی و حاشیه‌نشینی شکل گرفته است. محلات علی‌آباد، گل سفید، کرگانه و اسدآباد شهر خرم‌آباد در این دسته‌بندی قرار می‌گیرند (طرح توانمندسازی سکونتگاه‌های غیررسمی شهر خرم‌آباد، ۱۳۸۷: ۲۷۳).

نوع دیگر از سکونتگاه‌های غیررسمی جدید که در شهرها به خصوص شهر خرم‌آباد و در نتیجه رشد شهری در بخش جنوبی آن شکل گرفته است؛ سکونتگاه‌هایی با بافت کالبدی روستایی، ارگانیک و در توسعه‌های جدید منظم است که فاقد خدمات مورد نیاز بوده است. از جمله این سکونتگاه‌ها محله‌های پشته مطهری، گلدشت شرقی و غربی است که در گذشته پهنه‌های کشاورزی مابین نقاط روستایی و محدوده شهر بوده‌اند و با گسترش کالبدی شهر در زمان حاضر جزء محدوده قانونی قرار گرفته‌اند (طرح توانمندسازی سکونتگاه‌های غیررسمی شهر خرم‌آباد، ۱۳۸۷: ۲۷۳).

در مجموع استان لرستان همواره جزء استان‌های مهاجرفرست کشور به شمار آمده است. بیکاری، رشد شهرنشینی، اسکان ایلات و عشایر، فقر، کم‌سواد، محدودیت‌های اقلیمی، کاهش بهره‌وری در کشاورزی، ضعف صنایع، عدم بهره‌گیری از پتانسیل‌های موجود نظیر گردشگری، ناتوانی در تهیه مسکن، عدم توازن

زیرساخت‌ها و امکانات رفاهی و خدماتی و ... منجر به شکل‌گیری و رشد سکونتگاه‌های غیررسمی در این استان شده است. از این رو توجه ویژه به بحث اشتغال‌زایی، ارتقای مهارت‌های جوانان، سوادآموزی و ترغیب جوانان به کسب تخصص و مهارت اهمیتی دوچندان می‌یابد.

۳-۳-۴- بررسی ویژگی‌های جمعیتی

در برنامه‌ریزی‌هایی که در راستای پیشرفت و آبادانی یک منطقه صورت می‌گیرد، شناخت وضعیت گذشته آن منطقه یک اصل پذیرفته شده است و به طور معمول بخش قابل توجهی از مطالعات پشتیبان این نوع برنامه‌ریزی‌ها را به خود اختصاص می‌دهد. از سوی دیگر در شرایطی که هدف‌گذاری‌های کمی در چارچوب یک برنامه‌ریزی لحاظ شوند، شناسایی روندها و ساختار تحولات متغیرهای مورد نظر، اهمیتی مضاعف خواهند یافت. به طور طبیعی در یک برنامه‌ریزی مرتبط با توسعه، تحولات جمعیتی از مهم‌ترین حوزه‌هایی است که وضعیت گذشته آن، باید مورد بررسی قرار گیرد. بنابراین یکی از پیش‌نیازهای اساسی برنامه‌ریزی‌های ملی و منطقه‌ای آگاهی از تحولات و ساختار جمعیت فعلی و آینده است. این آگاهی از یک‌سو وضعیت و کیفیت منابع انسانی را روشن می‌کند و از سوی دیگر سطح نیازهای جامعه را برای سال‌های آتی مشخص می‌سازد.

عدم توجه به شاخص‌های جمعیتی در سیاست‌گذاری‌ها و برنامه‌ریزی‌های منطقه‌ای و ملی، موجب می‌گردد که توان منطقه و سرزمین با جمعیت آن تناسب نداشته و مشکلات بسیاری را جهت دستیابی به توسعه متوازن در سطح ملی به وجود آورد.

گزارش حاضر با استفاده از روش اسنادی و بهره‌گیری از منابع آماری از قبیل آمارهای توصیفی، نتایج سرشماری‌های عمومی نفوس و مسکن مرکز آمار ایران، سالنامه‌های سازمان ثبت‌احوال و ...، با تمرکز بر ساختمان جمعیت استان لرستان و مقایسه شاخص‌های مربوطه با میانگین‌های کشوری در صدد است که تصویری روشن از منابع انسانی استان را جهت دستیابی به توسعه‌ی عادلانه و متوازن ارائه دهد.

۳-۳-۴-۱- تغییرات تعداد جمعیت

جمعیت استان لرستان از ۹۳۳۹۳۹ نفر در سال ۱۳۵۵ به ۱۵۸۴۴۳۴ نفر در سال ۱۳۷۵ و سپس به ۱۷۶۰۶۴۹ نفر در سال ۱۳۹۵ افزایش یافته است. این ارقام بیانگر آن است که طی ۴۰ سال منتهی به سال ۱۳۹۵، جمعیت استان هر ساله به طور میانگین ۱/۶ درصد رشد داشته است. این نرخ رشد در مقایسه با رشد متوسط ۲/۱ درصدی کل

کشور در همین بازه زمانی، نشان می‌دهد که افزایش جمعیت استان در قیاس با کل کشور، پایین تر بوده است. در واقع، جمعیت استان و کشور طی این دوره به ترتیب ۱/۹ و ۲/۴ برابر شده‌اند. برآوردها نشان می‌دهد که در سال ۱۳۹۹ نیز جمعیت استان نسبت به سال ۱۳۹۵ با رشد متوسط ۰/۶ درصد، به حدود ۱۸۰۱۰۰۰ نفر رسیده است.

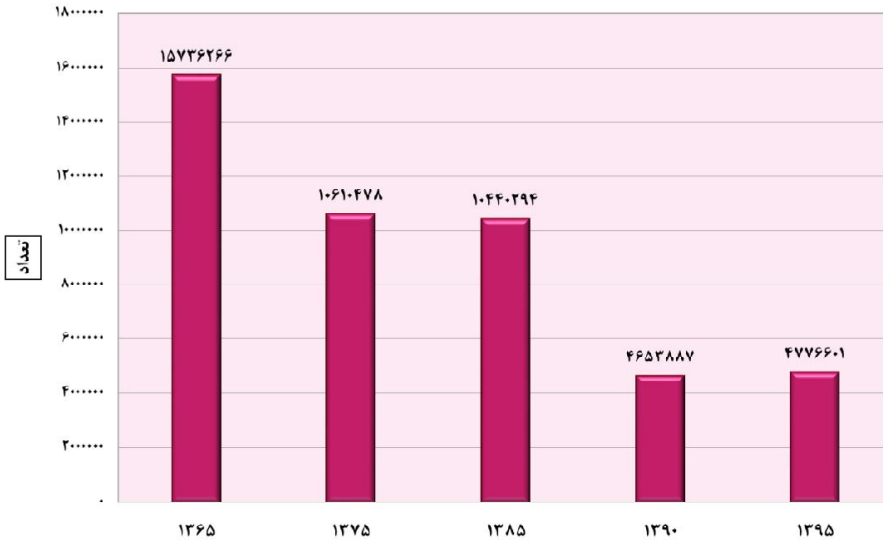
با وجود افزایش مستمر تعداد جمعیت در دوره مورد بررسی، شتاب این افزایش در سطح استان از سال ۱۳۵۵ تا سال ۱۳۹۵ کاهش یافته است. با مشاهده تغییرات افزایش نسبی جمعیت در جداول ذیل به خوبی می‌توان به کاهش این شتاب پی برد. افزایش نسبی جمعیت از ۴۶/۴ درصد در دوره ۶۵-۱۳۵۵ به ۶/۴ درصد در دوره ۹۵-۱۳۹۰ رسیده است.

لازم به ذکر است که همسو با تغییرات جمعیت نقاط شهری و روستایی کشور، در استان لرستان نیز تعداد جمعیت نقاط شهری همواره با افزایش و تعداد جمعیت نقاط روستایی با کاهش مواجه شده است. شتاب کاهش جمعیت روستایی استان در مقایسه با جمعیت روستایی کشور در سال ۱۳۹۵، بسیار متفاوت بوده و طی دوره ۹۵-۱۳۹۰ این شتاب بسیار بالاتر از کشور گزارش شده است.

جدول ۶۸- تغییرات تعداد جمعیت کشور به تفکیک وضع سکونت، در سال‌های ۹۵-۱۳۵۵

سال	کل			نقاط شهری			نقاط روستایی		
	تعداد جمعیت	افزایش مطلق	افزایش نسبی (درصد)	تعداد جمعیت	افزایش مطلق	افزایش نسبی (درصد)	تعداد جمعیت	افزایش مطلق	افزایش نسبی (درصد)
۱۳۵۵	۳۳۷۰۸۷۴۴	-	-	۱۵۸۵۴۶۸۰	-	-	۱۷۸۵۴۰۶۴	-	-
۱۳۶۵	۴۹۴۴۵۰۱۰	۱۵۷۳۶۲۶۶	۴۶/۷	۲۶۸۴۴۵۶۱	۱۰۹۸۹۸۸۱	۶۹/۳	۲۲۶۰۰۴۴۹	۴۷۴۶۳۸۵	۲۶/۶
۱۳۷۵	۶۰۰۵۵۴۸۸	۱۰۶۱۰۴۷۸	۲۱/۵	۳۶۸۱۷۷۸۹	۹۹۷۳۲۲۸	۳۷/۲	۲۳۲۳۷۶۹۹	۶۳۷۲۵۰	۲/۸
۱۳۸۵	۷۰۴۹۵۷۸۲	۱۰۴۴۰۲۹۴	۱۷/۴	۴۸۲۵۹۹۶۴	۱۱۴۴۲۱۷۵	۳۱/۱	۲۲۲۳۵۸۱۸	-۱۰۰۱۸۸۱	-۴/۳
۱۳۹۰	۷۵۱۴۹۶۶۹	۴۶۵۳۸۸۷	۶/۶	۵۳۶۴۶۶۶۱	۵۳۸۶۶۹۷	۱۱/۲	۲۱۵۰۳۰۰۸	-۷۳۲۸۱۰	-۳/۳
۱۳۹۵	۷۹۹۲۶۲۷۰	۴۷۷۶۶۰۱	۶/۴	۵۹۱۴۶۸۴۷	۵۵۰۰۱۸۶	۱۰/۳	۲۰۷۷۹۴۲۳	-۷۲۳۵۸۵	-۳/۴

مأخذ: محاسبه شده بر اساس نتایج سرشماری‌های عمومی و نفوس مرکز آمار ایران

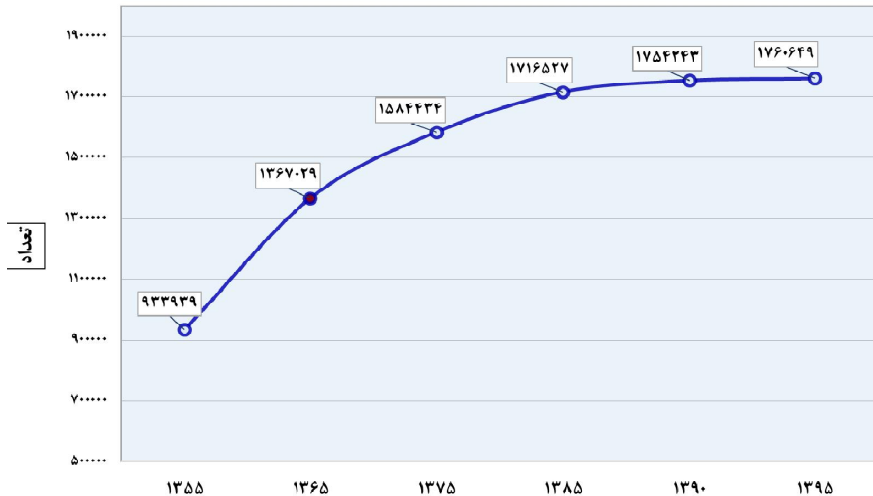

نمودار ۱۲- تغییرات افزایش تعداد مطلق جمعیت کشور، طی سال های ۹۵-۱۳۵۵

جدول ۶۹- تغییرات تعداد جمعیت استان لرستان به تفکیک وضع سکونت، در سال های ۹۵-۱۳۵۵

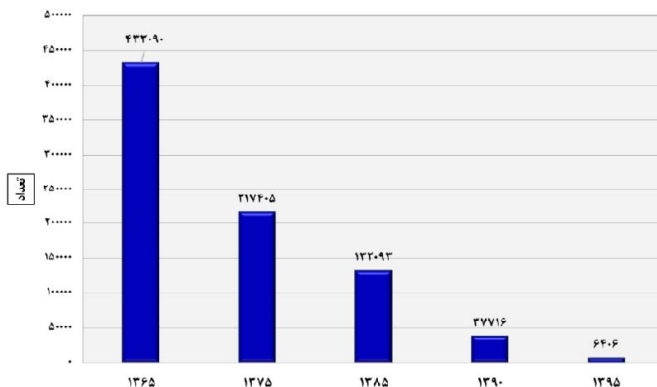
نقاط روستایی			نقاط شهری			کل			سال
افزایش نسبی (درصد)	افزایش مطلق	تعداد جمعیت	افزایش نسبی (درصد)	افزایش مطلق	تعداد جمعیت	افزایش نسبی (درصد)	افزایش مطلق	تعداد جمعیت	
-	-	۶۳۹۳۲۱	-	-	۲۹۴۶۱۸	-	-	۹۳۳۹۳۹	۱۳۵۵
۱۳/۹	۸۸۶۷۰	۷۲۷۹۹۱	۱۱۶/۹	۳۴۴۴۲۰	۶۳۹۰۲۸	۴۶/۴	۴۳۳۰۹۰	۱۳۶۷۰۲۹	۱۳۶۵
۰/۹	۶۴۲۷	۷۳۴۴۱۸	۳۳	۲۱۰۹۷۸	۸۵۰۰۱۶	۱۵/۹	۲۱۷۴۰۵	۱۵۸۴۴۳۴	۱۳۷۵
-۵/۲	-۳۸۰۴۱	۶۹۶۳۷۷	۲۰	۱۷۰۱۳۴	۱۰۲۰۱۵۰	۸/۳	۱۳۲۰۹۳	۱۷۱۶۵۲۷	۱۳۸۵
-۲/۶	-۱۸۰۸۵	۶۷۸۲۹۲	۵/۵	۵۵۸۰۱	۱۰۷۵۹۵۱	۲/۲	۳۷۷۱۶	۱۷۵۴۲۴۳	۱۳۹۰
-۷/۷	-۵۲۵۵۱	۶۲۵۷۴۱	۵/۵	۵۸۹۵۷	۱۱۳۴۹۰۸	۰/۴	۶۴۰۶	۱۷۶۰۶۴۹	۱۳۹۵

مأخذ: محاسبه شده بر اساس نتایج سرشماری های عمومی و نفوس مرکز آمار ایران

نمودار ۱۳- تغییرات تعداد جمعیت استان لرستان، در سال های ۹۵-۱۳۵۵

با توجه به نمودار زیر می‌توان ادعان کرد که بالاترین تغییر جمعیت استان لرستان مربوط به دوره ۶۵-۱۳۵۵ بوده است، در این دوره، ۴۳۳۰۹۰ نفر به جمعیت استان افزوده شده است در دوره‌های بعد همواره افزایش تعداد جمعیت استان روند نزولی طی کرده و در دوره ۹۵-۱۳۹۰، فقط ۶۴۰۶ نفر به جمعیت استان اضافه شده است. به عبارتی به ازای هر سال تنها حدود ۱۲۸۰ نفر افزایش جمعیت داشته است.

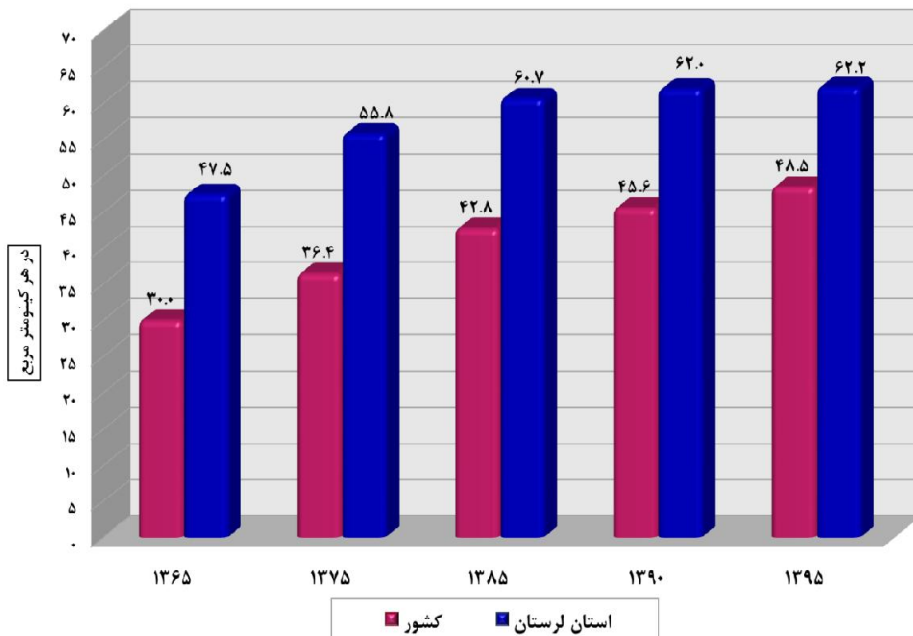

نمودار ۱۴- تغییرات افزایش تعداد مطلق جمعیت استان لرستان، طی سال های ۹۵-۱۳۵۵

۳-۴-۲- تراکم جمعیت

جمعیت هر منطقه بر اساس عوامل متعددی نظیر آب و هوا، امکانات اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی در سطح آن منطقه پخش و توزیع می‌شود. تراکم جمعیت را در اصطلاح عامیانه می‌توان به پرازدحام و کم ازدحام بودن هر سرزمینی تعبیر کرد. تراکم جمعیت از تقسیم جمعیت به مساحت، برحسب کیلومتر مربع به دست می‌آید. در کشور ایران تراکم حسابی جمعیت در سرشماری‌های متعدد رو به افزایش است و علت آن ثابت بودن مساحت کشور و افزایش روزافزون جمعیت است.

در سال ۱۳۶۵ تراکم جمعیت در کل استان برابر با ۴۷/۵ نفر در هر کیلومتر مربع بوده است و این در حالی است که تراکم جمعیت در همان سال در کل کشور ۳۰ نفر در هر کیلومتر مربع بوده است. بر اساس محاسبات به عمل آمده؛ طی ۳۰ سال بعد (۱۳۹۵) میزان تراکم جمعیت استان به ۶۲/۲ نفر در هر کیلومتر مربع افزایش یافته است و تراکم جمعیتی استان حدود ۱۴ واحد از میانگین تراکم جمعیت در کل کشور بالاتر بوده است. در سال ۱۳۹۵، رتبه استان لرستان به لحاظ شاخص تراکم جمعیت؛ ۱۴ می‌باشد.

نمودار ۱۵- تراکم نسبی جمعیت کشور و استان لرستان، در سال‌های ۱۳۶۵-۹۵

در جدول زیر تراکم جمعیت شهرستان‌های استان لرستان در سال ۱۳۹۵ نمایش داده شده است. ملاحظه می‌شود که شهرستان بروجرد در مرتبه اول و شهرستان‌های دورود و خرم‌آباد با اختلاف زیاد در مراتب بعدی، جزو پرتراکم‌ترین شهرستان‌های استان می‌باشند.

جدول ۷۰- تراکم نسبی جمعیت شهرستان‌های استان لرستان، در سال ۱۳۹۵

شهرستان	تعداد جمعیت	مساحت	تراکم جمعیت (در هر کیلومتر مربع)
ازنا	۷۴۹۳۶	۱۳۶۰	۵۵/۱
الیگودرز	۱۳۷۵۳۴	۵۴۴۴	۲۵/۳
بروجرد	۳۲۶۴۵۲	۱۷۱۱	۱۹۰/۸
پلدختر	۷۳۷۴۴	۳۸۴۹	۱۹/۲
خرم‌آباد	۵۰۶۴۷۱	۴۹۳۵	۱۰۲/۶
دلفان	۱۴۳۹۷۳	۲۵۴۶	۵۶/۵
دورود	۱۷۴۵۰۸	۱۳۴۸	۱۲۹/۵
دوره	۴۱۷۵۶	۱۶۳۰	۲۵/۶
رومشگان	۳۹۰۵۸	۴۷۸	۸۱/۷
سلسله	۷۵۵۵۹	۱۵۰۳	۵۰/۳
کوهدشت	۱۶۶۶۵۸	۳۵۰۴	۴۷/۶
استان لرستان	۱۷۶۰۶۴۹	۲۸۳۰۸	۶۲/۲

مأخذ: محاسبه شده بر اساس اطلاعات مرکز آمار ایران و سالنامه آماری استان لرستان

۳-۳-۴-۳- سهم جمعیت استان از کشور

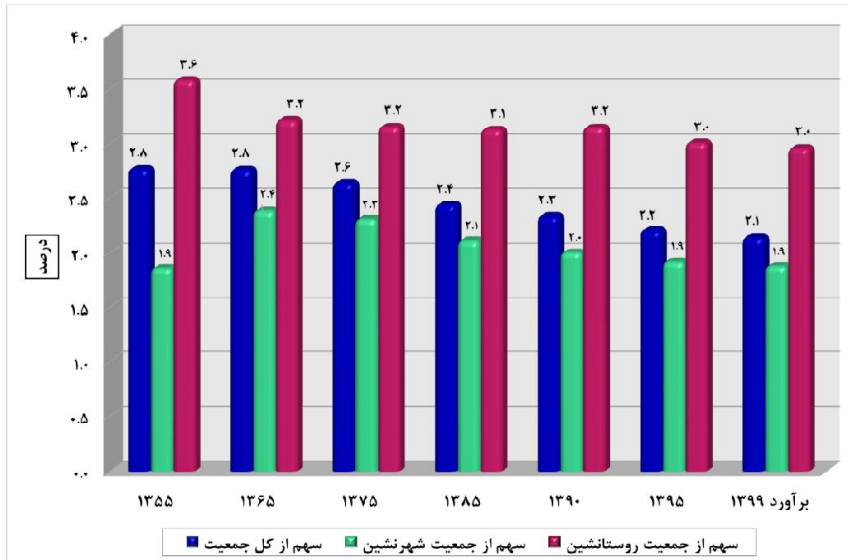
با توجه به تفاوت تعداد جمعیت استان‌ها و نیز تأثیر تفاوت سهم جمعیتی مناطق بر میزان تأثیرگذاری آن‌ها بر کل کشور، سهم جمعیتی استان از کل کشور طی شش دوره سرشماری و همچنین برآورد سال ۱۳۹۹ به تفکیک وضع سکونت مورد بررسی قرار گرفته است. ملاحظه می‌شود که در سال‌های ۱۳۵۵ و ۱۳۶۵ سهم جمعیت استان لرستان از جمعیت کشور نسبتاً ثابت بوده و در سال‌های بعد همواره روندی کاهش را طی کرده است. همچنین برآورد مرکز آمار ایران حاکی از ادامه روند کاهشی سهم جمعیت استان از جمعیت کشور در سال‌های آتی دارد. این امر نتیجه مهاجرفرستی و میزان پایین زاد و ولد در استان است. لازم به ذکر است که رتبه جمعیتی استان

لرستان در میان استان‌های کشور، ۱۶ می‌باشد، به عبارتی این استان در رده استان‌های میانی کشور به لحاظ تعداد جمعیت، محسوب می‌شود.

جدول ۷۱- روند تغییرات سهم جمعیت شهری و روستایی استان لرستان از جمعیت شهری و روستایی کشور، در سال‌های ۹۹-۱۳۵۵

سال							شرح		
برآورد ۱۳۹۹	۱۳۹۵	۱۳۹۰	۱۳۸۵	۱۳۷۵	۱۳۶۵	۱۳۵۵	کشور	تعداد کل جمعیت	
۸۴۰۳۸۰۰۰	۷۹۹۲۶۲۷۰	۷۵۱۴۹۶۶۹	۷۰۴۹۵۷۸۲	۶۰۰۵۵۴۸۸	۴۹۴۴۵۰۱۰	۳۳۷۰۸۷۴۴			استان لرستان
۱۸۰۱۰۰۰	۱۷۶۰۶۴۹	۱۷۵۴۲۴۳	۱۷۱۶۵۲۷	۱۵۸۴۴۳۴	۱۳۶۷۰۲۹	۹۳۳۹۳۹			سهم از کشور (درصد)
۲/۱	۲/۲	۲/۳	۲/۴	۲/۶	۲/۸	۲/۸	کشور	تعداد	
۶۳۳۹۰۰۰۰	۵۹۱۴۹۸۴۷	۵۳۶۴۶۶۶۱	۴۸۲۵۹۹۶۴	۳۶۸۱۷۷۸۹	۲۶۸۴۴۵۶۱	۱۵۸۵۴۶۸۰	استان لرستان	جمعیت	
۱۱۹۱۰۰۰	۱۱۳۴۹۰۸	۱۰۷۵۹۵۱	۱۰۲۰۱۵۰	۸۵۰۰۱۶	۶۳۹۰۳۸	۲۹۴۶۱۸	سهم از کشور (درصد)	شهرنشین	
۱/۹	۱/۹	۲/۰	۲/۱	۲/۳	۲/۴	۱/۹	کشور	تعداد	
۲۰۶۴۸۰۰۰	۲۰۷۷۹۴۲۳	۲۱۵۰۳۰۰۸	۲۲۲۳۵۸۱۸	۲۳۲۳۷۶۹۹	۲۲۶۰۰۴۴۹	۱۷۸۵۴۰۶۴	استان لرستان	جمعیت	
۶۱۱۰۰۰	۶۲۵۷۴۱	۶۷۸۲۹۲	۶۹۶۳۷۷	۷۳۴۴۱۸	۷۲۷۹۹۱	۶۳۹۳۲۱	سهم از کشور (درصد)	روستانشین	
۳/۰	۳/۰	۳/۲	۳/۱	۳/۲	۳/۲	۳/۶			

مأخذ: محاسبه شده بر اساس نتایج سرشماری‌های عمومی و نفوس مرکز آمار ایران

نمودار ۱۶- روند تغییرات سهم جمعیت شهری و روستایی استان لرستان از جمعیت شهری و روستایی کشور، در سال‌های ۹۹-۱۳۵۵

۳-۳-۴- میزان شهرنشینی و روستائینی

میزان شهرنشینی و روستائینی به نسبتی از جمعیت یک محدوده اطلاق می‌شود که در نقاط شهری یا روستایی سکونت دارند. در طرح‌ریزی کالبدی مناطق، نه تنها تعداد جمعیت، بلکه ساخت و توزیع آن نیز مدنظر قرار می‌گیرد که با گذشت زمان بر اثر افزایش سریع جمعیت در پهنه سرزمین و گسترش شهرها، اهمیت فزاینده‌ای یافته است. در همین راستا توجه به توزیع جمعیت در دو منطقه روستایی و شهری به لحاظ تبعات و مشکلاتی که ایجاد می‌کند، یکی از اهم خصوصیات جمعیتی خواهد بود. لذا تلاش شده است که این تغییرات جمعیتی در سطح مناطق شهری و روستایی استان نیز مورد مطالعه قرار گیرد که حاصل آن در جدول زیر نشان داده شده است.

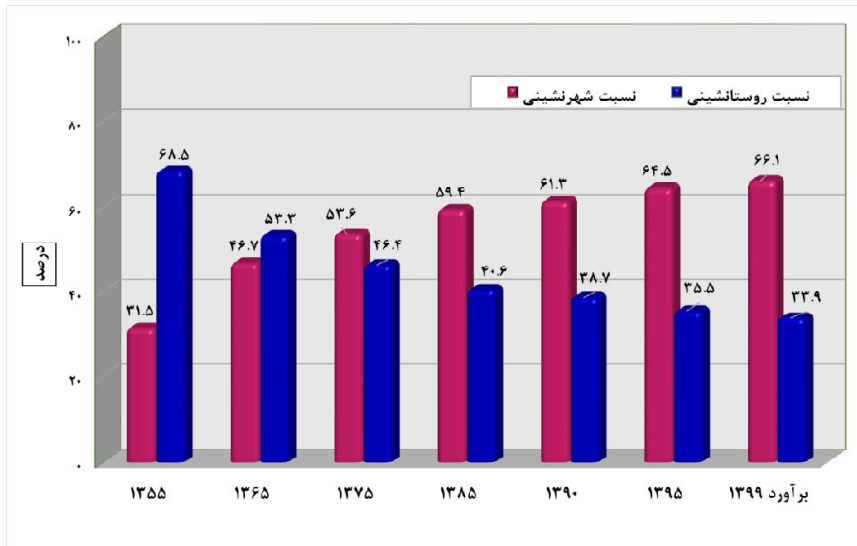
بر اساس نتایج سرشماری عمومی نفوس و مسکن در سال ۱۳۹۵، نسبت جمعیت شهرنشین کشور، ۷۴ درصد و نسبت جمعیت روستائین برابر با ۲۶ درصد بوده و در نتیجه میزان جمعیت شهرنشین در کشور در این سال، حدود ۳ برابر میزان جمعیت روستائین بوده است.

با توجه به نتایج سرشماری‌های عمومی نفوس و مسکن مرکز آمار ایران می‌توان اذعان داشت که شتاب شهرنشینی در استان لرستان بسیار کندتر از نسبت شهرنشینی کشور، پیش رفته است و در سال ۱۳۹۹ از کل جمعیت استان، حدود ۶۶ درصد شهرنشین و حدود ۴۰ درصد روستائین بوده‌اند. برآوردهای مرکز آمار ایران نیز حاکی است که میزان شهرنشینی جمعیت استان در سال‌های آتی همچنان بسیار پایین‌تر از کشور باشد. بر اساس نتایج سرشماری سال ۱۳۹۵، استان لرستان در رده استان‌های با میزان شهرنشینی پایین قرار دارد (رتبه‌ی این استان به لحاظ میزان شهرنشینی، ۲۰ بوده است). لازم به ذکر است که به استناد آخرین نتایج سرشماری عمومی نفوس و مسکن کشور، ۱۸۴۵ نفر از جمعیت استان لرستان، غیر ساکن (عشایر) هستند که در این گزارش با جمعیت روستایی، جمع شده‌اند.

جدول ۲۲- مقایسه روند تغییرات نسبت جمعیت شهرنشین و روستائین استان لرستان با کشور، در سال‌های ۹۹-۱۳۵۵

سال							شرح	
برآورد ۱۳۹۹	۱۳۹۵	۱۳۹۰	۱۳۸۵	۱۳۷۵	۱۳۶۵	۱۳۵۵	کشور	نسبت شهرنشینی
۷۵/۴	۷۴/۰	۷۱/۴	۶۸/۵	۶۱/۳	۵۴/۳	۴۷/۰		
۶۶/۱	۶۴/۵	۶۱/۳	۵۹/۴	۵۳/۶	۴۶/۷	۳۱/۵	کشور	نسبت روستائینی
۲۴/۶	۲۶/۰	۲۸/۶	۳۱/۵	۳۸/۷	۴۵/۷	۵۳/۰	استان لرستان	
۳۳/۹	۳۵/۵	۳۸/۷	۴۰/۶	۴۶/۴	۵۳/۳	۶۸/۵		

مأخذ: محاسبه شده بر اساس نتایج سرشماری‌های عمومی و نفوس مرکز آمار ایران

نمودار ۱۷- روند تغییرات نسبت جمعیت شهرنشین و روستائین استان لرستان با کشور، در سال‌های ۹۹-۱۳۵۵

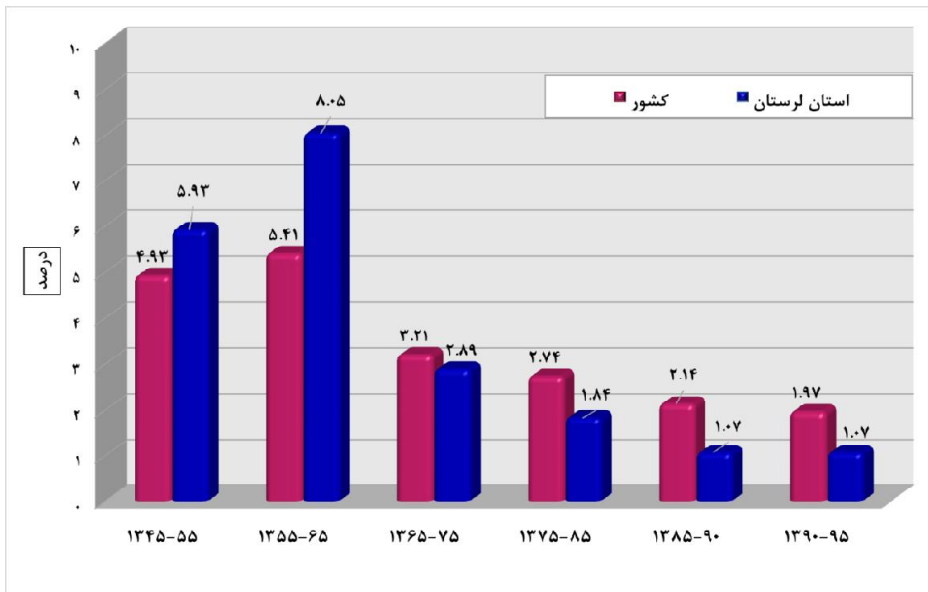
۳-۳-۴-۵- متوسط رشد سالانه جمعیت

طی شش دوره مابین سال‌های ۹۵-۱۳۴۵ رشد سالانه جمعیت استان لرستان در نقاط شهری و روستایی نوساناتی قابل توجه پشت سر نهاده و از الگوی مشخصی پیروی نکرده است اما آنچه که به صورت مشخص بر تغییرات رشد جمعیت این استان اثرگذار بوده، میزان بالای مهاجرفرستی بوده است. نرخ رشد در تمام چهار دوره سرشماری (۱۳۵۵-۹۰) روند نزولی داشته به طوری که رقم آن از ۳/۸۸ درصد در دوره ۶۵-۱۳۵۵ به ۰/۰۷ درصد در دوره ۹۵-۱۳۹۰ کاهش یافته است. در این میان، نقاط روستایی استان از دوره ۸۵-۱۳۷۵ به بعد، نرخ رشد منفی داشته و شدت افول آن در سرشماری سال ۱۳۹۵ (با ۱/۶۰- درصد) بیشتر بوده است. نکته حائز اهمیت در مورد استان لرستان این است که درصد رشد سالانه جمعیت نقاط شهری سال ۱۳۹۰ و ۱۳۹۵، ثابت بوده است، بنابراین می‌توان گفت که رشد منفی جمعیت روستایی به دلیل مهاجرت به نقاط شهری استان نبوده و این مهاجرت به سمت استان‌های دیگر اتفاق افتاده است. رتبه رشد جمعیتی استان لرستان در دوره ۹۵-۱۳۹۰، ۲۹ بوده است به عبارتی سومین استان با رشد پایین جمعیتی محسوب می‌شود.

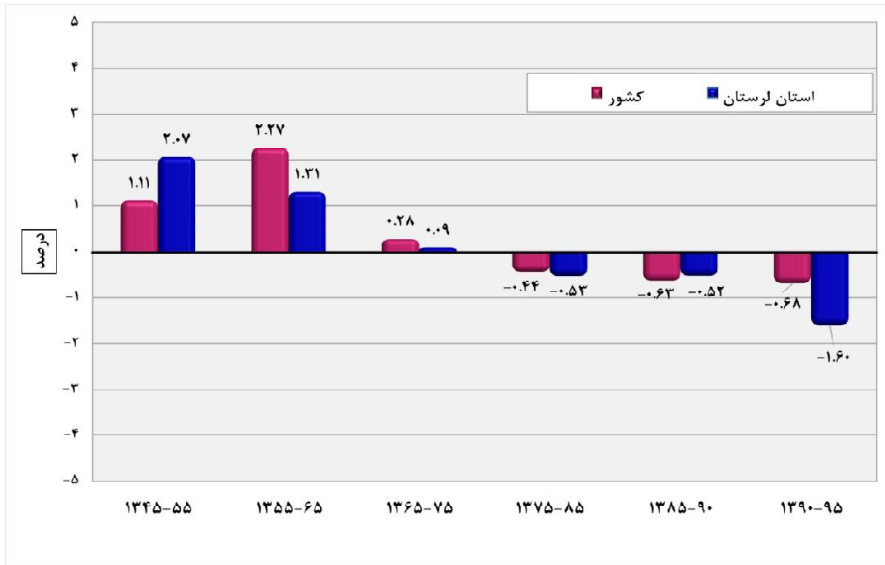
جدول ۷۳- درصد رشد سالانه جمعیت استان لرستان و کشور به تفکیک وضع سکونت، طی سرشماری های ۹۵-۱۳۵۵

دوره سرشماری						شرح	وضع سکونت
۹۵-۱۳۹۰	۹۰-۱۳۸۵	۸۵-۱۳۷۵	۷۵-۱۳۶۵	۶۵-۱۳۵۵	۵۵-۱۳۴۵		
۱/۲۴	۱/۲۹	۱/۶۲	۱/۹۶	۳/۹۱	۲/۷۱	کشور	کل
۰/۰۷	۰/۴۴	۰/۸۰	۱/۴۹	۳/۸۸	۳/۱۳	استان لرستان	
۱/۹۷	۲/۱۴	۲/۷۴	۳/۲۱	۵/۴۱	۴/۹۳	کشور	نقاط شهری
۱/۰۷	۱/۰۷	۱/۸۴	۲/۸۹	۸/۰۵	۵/۹۳	استان لرستان	
-۰/۶۸	-۰/۶۳	-۰/۴۴	۰/۲۸	۲/۲۷	۱/۱۱	کشور	نقاط روستایی
-۱/۶۰	-۰/۵۲	-۰/۵۳	۰/۰۹	۱/۳۱	۲/۰۷	استان لرستان	

مأخذ: محاسبه شده بر اساس نتایج سرشماری های عمومی و نفوس مرکز آمار ایران

نمودار ۱۸- درصد رشد سالانه جمعیت نقاط شهری استان لرستان و کشور، طی سرشماری های ۹۵-۱۳۴۵

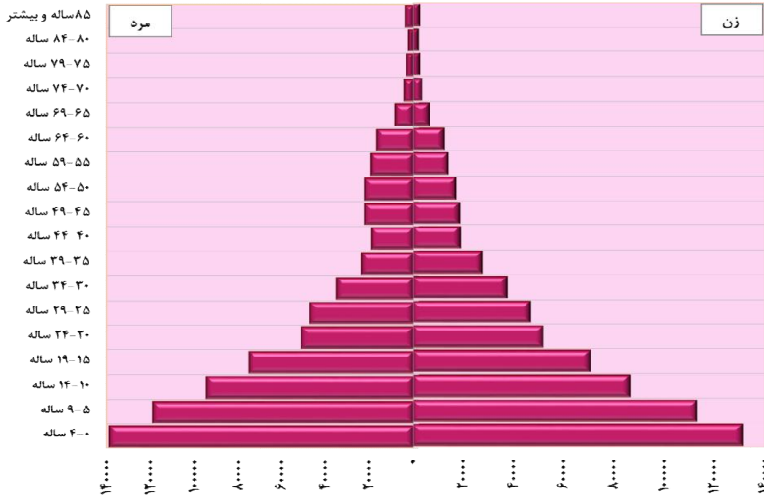
نمودار ۱۹- درصد رشد سالانه جمعیت نقاط روستایی استان لرستان و کشور، طی سرشماری‌های ۱۳۴۵-۹۵

۳-۳-۴-۶- هرم سنی جنسی جمعیت

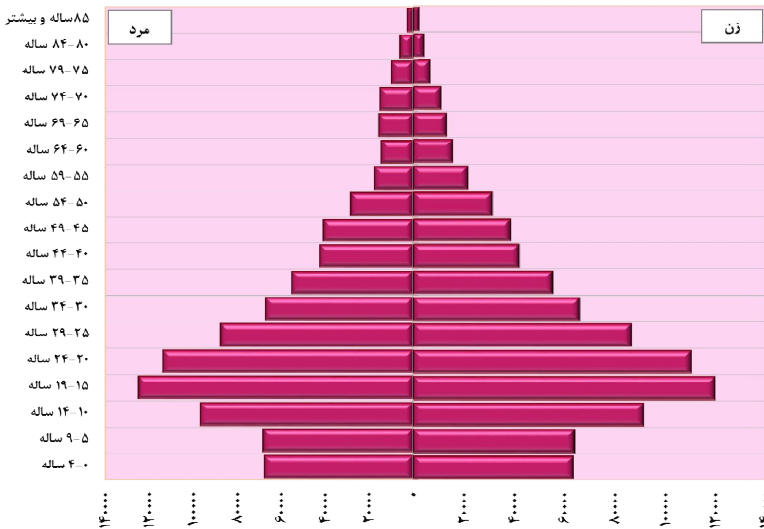
ترکیب سنی جمعیت به صورت توزیع سنی و به تفکیک جنس با هرم سنی نشان داده می‌شود و به عبارت دیگر نمایش هندسی توزیع جمعیت برحسب سن و جنس با هرم سنی امکان‌پذیر است. شکل هرم سنی جنسی یک منطقه به سه عامل بستگی دارد: تعداد مولید در هریک از نسل‌ها، تقلیل تعداد افراد در اثر مرگ و میر، مهاجرت به یک منطقه یا مهاجرت از آن منطقه.

مقایسه هرم‌های سنی جنسی جمعیت استان لرستان طی ۲۰ ساله‌ی ۱۳۶۵ تا ۱۳۸۵ نشان می‌دهد که حجم قابل توجهی از جمعیت در قاعده هرم (گروه‌های سنی ۱۴-۰ ساله) قرار داشته‌اند، دوره‌ای که در هر خانواده به طور میانگین ۶ نفر زندگی می‌کرده‌اند و عمدتاً شامل فرزندان کمتر از ۱۵ سال بوده‌اند، بنابراین ساختار جمعیتی استان بسیار جوان بوده است. طی ۲۰ سال بعد (سال ۱۳۸۵)، شکل هرم سنی جنسی جمعیت به سرعت تغییر یافته و بخش عمده‌ای از جمعیت استان در سنین جوانی (۱۵ تا ۲۹ سالگی) قرار گرفته‌اند، به عبارت دیگر می‌توان اظهار کرد که جمعیت جوان سال ۱۳۸۵، همان جمعیت زیر ۱۵ سال در سال ۱۳۶۵ می‌باشند که با روندی آرام

به سمت گروه‌های سنی بالاتر میل پیدا کرده است. هرم سنی جنسی سال ۱۳۸۵، حاکی است که باروری بالای سال‌های گذشته در استان متوقف شده است و در رأس هرم عدم توازن میان جمعیت مردان و زنان به چشم می‌خورد.

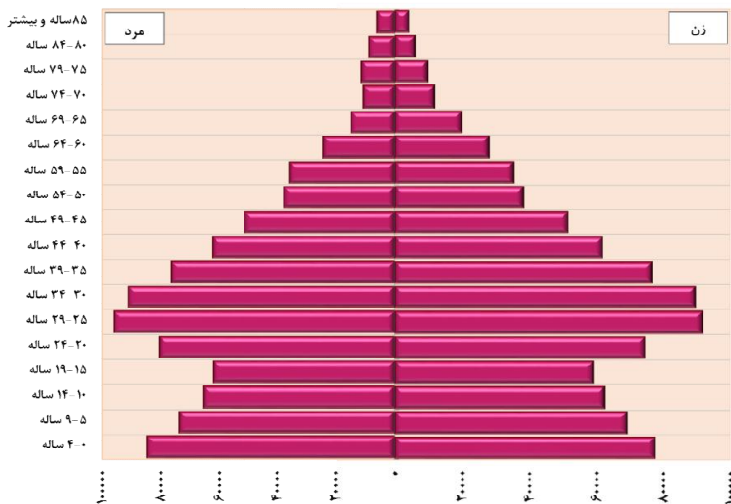

نمودار ۲۰- هرم سنی جنسی جمعیت استان لرستان، در سال ۱۳۶۵

نمودار ۲۱- هرم سنی جنسی جمعیت استان لرستان، در سال ۱۳۸۵

با توجه به هرم سنی جنسی سال ۱۳۹۵، می‌توان اذعان نمود که تعداد موالید استان لرستان از سال ۱۳۹۰ رو به افزایش گذاشته است. در واقع متولدین دهه ۶۰ که اکنون به سن بزرگسالی و فعالیت رسیده‌اند، بیشترین تعداد جمعیت را نشان می‌دهند. بنابراین با توجه به این هرم باید گفت که گذار سنی جمعیت، همگام با سایر گذارهای جمعیتی در این استان اتفاق افتاده است (تغییر از وضعیتی که جمعیت این استان بسیار جوان (شرایط دهه ۶۰) به وضعیت امروزی که سهم بزرگی از جمعیت را جوانان و بزرگسالان تشکیل می‌دهند). به این ترتیب در هرم زیر افزایش گروه‌های سنی ۲۵-۲۹ ساله و ۳۰-۳۴ ساله نسبت به دوره‌های قبل کاملاً نمایان است. اقتصاددانان این وضعیت را فرصت طلایی اطلاق می‌کنند. همچنین افزایش جمعیت در گروه‌های سنی مذکور بر روی میزان زاد و ولد کنونی که به گشتاور جمعیتی معروف است، تأثیر بسزایی گذاشته است. ملاحظه می‌شود که جمعیت گروه سنی ۰-۴ ساله بیش از جمعیت ۵-۹ ساله و جمعیت گروه سنی ۵-۹ ساله بیش از ۱۰-۱۴ ساله می‌باشد (پدیده گشتاور جمعیتی). البته افزایش تعداد موالید یک پدیده مقطعی و موقتی می‌باشد چرا که با ورود جمعیت ۲۵-۳۴ ساله‌ها به سنین بزرگسالی، این پدیده نیز متوقف خواهد شد. با توجه به رأس هرم نیز باید گفت که جمعیت سالمند استان لرستان رو به افزایش است.

نمودار ۲۲- هرم سنی جنسی جمعیت استان لرستان، در سال ۱۳۹۵

۳-۳-۴-۷- گروه عمده سنی جمعیت

در مطالعات جمعیتی برای داشتن تصویری کلی از ساخت جمعیت، ساختار سنی جمعیت را می‌توان در سه گروه عمده سنی بررسی کرد: جمعیت ۱۴-۰ سال، جمعیت ۶۴-۱۵ سال و جمعیت ۶۵ سال و بیشتر. این سه طبقه‌بندی بیانگر جوانی، میان‌سالی و سالمندی جمعیت یک منطقه می‌باشد.

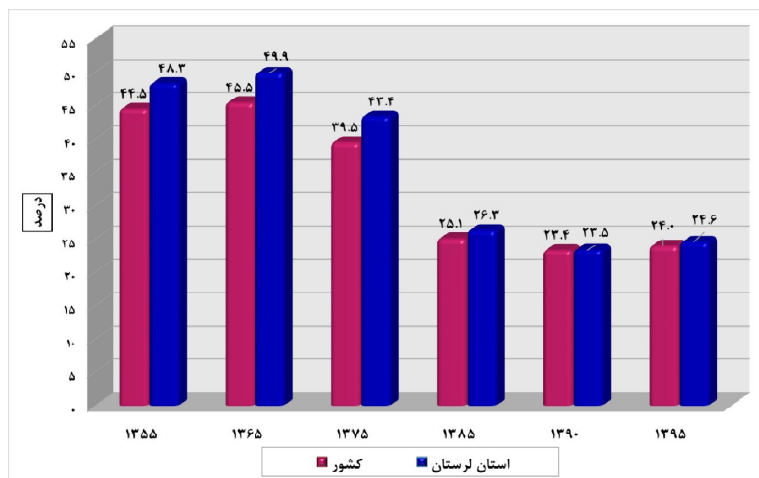
بر اساس نتایج سرشماری‌های عمومی نفوس و مسکن؛ جمعیت ۱۴-۰ ساله استان از ۴۸/۳ درصد در سال ۱۳۵۵ به ۲۴/۶ درصد در سال ۱۳۹۵ رسیده است. جمعیت ۶۴-۱۵ سال (جمعیت در سنین فعالیت) حدود ۳/۲ برابر شده و از ۴۸/۳ درصد به ۷۱/۱ درصد در سال ۱۳۹۰ افزایش و سپس به ۶۹/۶ درصد در سال ۱۳۹۵ کاهش یافته است، این کاهش به معنای خروج بخشی از جمعیت فعال از استان طی دوره‌ی ۱۳۹۰ تا ۱۳۹۵ می‌باشد. جمعیت ۶۵ سال و بیشتر (جمعیت سالمند) نیز از ۳/۴ درصد به ۵/۹ درصد افزایش یافته است. بدیهی است از جمله ویژگی‌های مربوط به جمعیت استان، افزایش جمعیت بالقوه فعال (۶۴-۱۵ سال) است و در صورت بهره‌برداری مناسب و بهینه از این ظرفیت می‌توان بر سرعت توسعه‌ی استان افزود. اهمیت این موضوع تا حدی است که برخی از صاحب‌نظران علوم اجتماعی و اقتصادی از این شرایط جمعیتی به عنوان «پنجره جمعیتی فرصت‌ها» نام می‌برند. در واقع در این زمان می‌توان با برنامه‌ریزی مناسب و استفاده بهینه از نیروی انسانی موجود، به سوی شکوفایی و توسعه اقتصادی گام برداشت. افزایش نسبت جمعیت سالمند نیز بیانگر افزایش میزان امید به زندگی در نتیجه‌ی افزایش سطح بهداشت عمومی و تغییرات اساسی در نگرش و سبک زندگی افراد می‌باشد.

۹. بخش جمعیت سازمان ملل، پنجره جمعیتی را به عنوان دوره‌ای تعریف می‌کند که در آن نسبت جمعیت زیر ۱۵ ساله کمتر از ۳۰ درصد می‌شود؛ در حالی که نسبت جمعیت ۶۵ ساله و بالاتر هنوز زیر ۱۵ درصد است. تعریف عملیاتی دیگری؛ دوره‌ای که در آن نسبت وابستگی کل کمتر از ۰/۵ درصد باشد (سرای، ۱۳۸۸).

جدول ۲۴- تعداد و توزیع درصد جمعیت استان لرستان و کشور بر حسب گروه‌های عمده سنی، در سال‌های ۹۵-۱۳۵۵

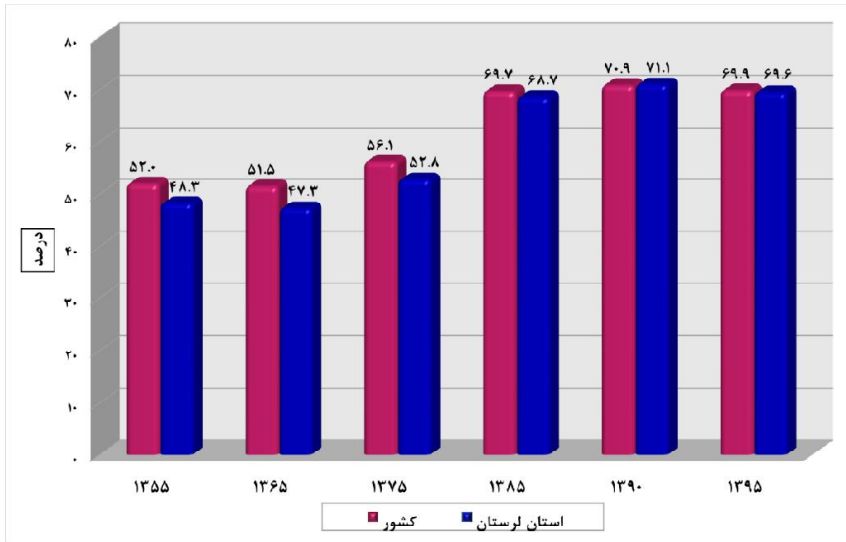
شرح	سال	تعداد			توزیع درصد		
		۱۴-۰ ساله	۶۴-۱۵ ساله	جمع	۱۴-۰ ساله	۶۴-۱۵ ساله	جمع
کشور	۱۳۵۵	۱۵۰۰۹۳۶۳	۱۷۵۱۲۹۱۱	۱۱۸۶۴۷۰	۴۴/۵	۵۲/۰	۳/۵
	۱۳۶۵	۲۲۴۷۴۰۱۷	۲۵۴۴۵۵۶۲	۱۵۰۱۷۱۸	۴۵/۵	۵۱/۵	۳/۰
	۱۳۷۵	۲۳۷۲۵۵۴۵	۳۳۷۰۲۴۰۶	۲۵۹۵۱۸۱	۳۹/۵	۵۶/۱	۴/۳
	۱۳۸۵	۱۷۶۸۱۶۲۹	۴۹۱۵۷۵۶۲	۳۶۵۶۵۹۱	۲۵/۱	۶۹/۷	۵/۲
	۱۳۹۰	۱۷۵۶۱۷۷۸	۵۳۲۴۴۸۰۰	۴۲۹۶۷۶۹	۲۳/۴	۷۰/۹	۵/۷
	۱۳۹۵	۱۹۱۹۲۶۶۵	۵۵۸۶۲۰۸۷	۴۸۷۱۵۱۸	۲۴/۰	۶۹/۹	۶/۱
استان لرستان	۱۳۵۵	۴۵۱۳۱۷	۴۵۰۸۴۶	۳۱۷۷۶	۴۸/۳	۴۸/۳	۳/۴
	۱۳۶۵	۶۸۲۰۵۶	۶۴۶۳۸۱	۳۸۵۹۲	۴۹/۹	۴۷/۳	۲/۸
	۱۳۷۵	۶۸۳۳۱۰	۸۳۲۴۴۶	۶۰۸۷۸	۴۳/۴	۵۲/۸	۳/۸
	۱۳۸۵	۴۵۲۰۶۵	۱۱۷۸۴۸۸	۸۵۹۷۴	۲۶/۳	۶۸/۷	۵
	۱۳۹۰	۴۱۱۳۷۹	۱۲۴۶۷۷۸	۹۵۷۷۳	۲۳/۵	۷۱/۱	۵/۵
	۱۳۹۵	۴۳۲۹۸۵	۱۲۲۴۵۵۱	۱۰۳۱۱۳	۲۴/۶	۶۹/۶	۵/۹

مأخذ: محاسبه شده بر اساس نتایج سرشماری‌های عمومی و نفوس مرکز آمار ایران

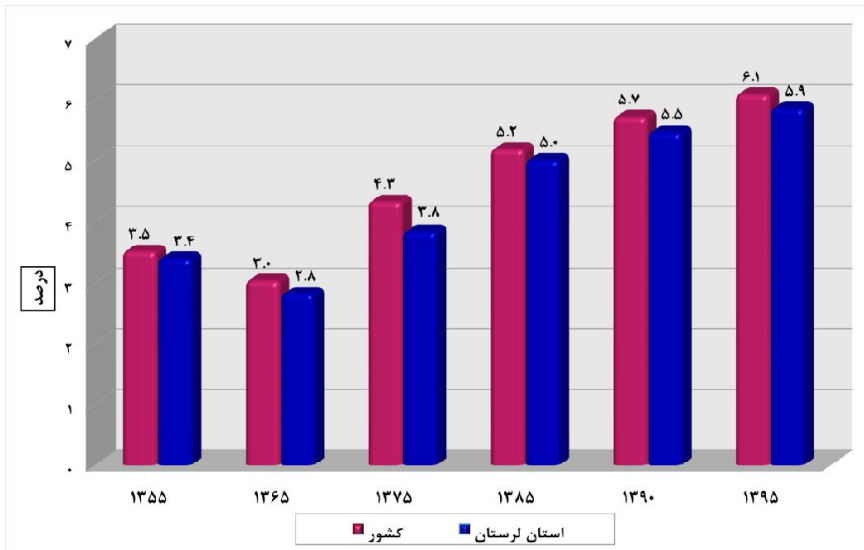

نمودار ۲۳- روند تغییرات درصد جمعیت ۰-۱۴ ساله استان لرستان و کشور، در سال‌های

۱۳۵۵-۹۵

نمودار ۲۴- روند تغییرات درصد جمعیت ۱۵-۶۴ ساله استان لرستان و کشور، در سال‌های ۹۵-۱۳۵۵

نمودار ۲۵- روند تغییرات درصد جمعیت ۶۵ ساله و بالاتر استان لرستان و کشور، در سال‌های ۹۵-۱۳۵۵

۳-۳-۴-۸- نسبت جنسی جمعیت

نسبت جنسی عبارت است از نسبت تعداد مردان به زنان در یک جمعیت که در عدد صد ضرب می‌شود. نسبت جنسی به طور ساده نشان می‌دهد که در مقابل هر صد نفر زن چند نفر مرد در جمعیت وجود دارد. در صورتی که این شاخص از ۱۰۰ کمتر شد تعداد زنان بیشتر است و اگر بیشتر از ۱۰۰ شد تعداد مردان بیشتر خواهد بود. افزایش یا کاهش نسبت جنسی جمعیت می‌تواند تبعات و آثار بسیاری را در زمینه‌های مختلف اجتماعی و اقتصادی جامعه داشته باشد. اطلاعات درباره جنس در برنامه‌ریزی‌های مختلف و به‌ویژه برنامه‌ریزی خدمات بهداشتی مورد نیاز است. وقایع جمعیتی عموماً بر حسب جنس به‌طور متفاوت رخ می‌دهند. نسبت جنسی می‌تواند به‌واسطه مهاجرت یا مرگ و میر شدید یک جنس تحت تأثیر قرار گیرد و از محدوده معمول فراتر رود.

با توجه به اطلاعات ارائه شده از سوی مرکز آمار ایران و همان‌گونه که در جدول زیر نمایش داده شده است طی پنج دوره مورد بررسی شاخص نسبت جنسی جمعیت در استان لرستان از الگوی یکسانی پیروی نکرده است. شاخص نسبت جنسی استان در سال ۱۳۹۵ نسبت به سال ۱۳۹۰، به‌ویژه در مناطق روستایی به یکباره افزایش یافته است. به طور کلی در تمامی دوره‌های مورد بررسی تعداد مردان بیشتر از تعداد زنان بوده است. در سال ۱۳۹۵؛ رتبه استان لرستان به لحاظ شاخص نسبت جنسی برابر با ۱۵ بوده است.

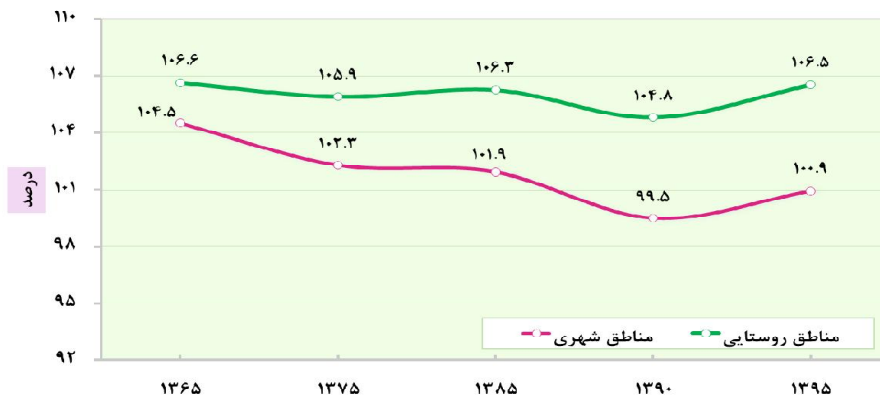
جدول ۷۵- نسبت جنسی جمعیت استان لرستان و کشور به تفکیک وضع سکونت، در سال‌های

۱۳۶۵-۹۵

سال					شرح	شرح	وضع سکونت	
۱۳۹۵	۱۳۹۰	۱۳۸۵	۱۳۷۵	۱۳۶۵				
۴۰۴۹۸۴۴۲	۳۷۹۰۵۶۶۹	۳۵۸۶۳۳۶۲	۳۰۵۱۵۱۵۹	۲۵۲۸۰۹۶۱	مرد	کشور	کل	
۳۹۴۲۷۸۲۸	۳۷۲۴۴۰۰۰	۳۴۶۲۹۴۲۰	۲۹۵۴۰۳۲۹	۲۴۱۶۴۰۴۹	زن			
۱۰۲/۷	۱۰/۱/۸	۱۰۳/۶	۱۰۳/۳	۱۰۴/۶	نسبت جنسی			
۸۹۲۸۸۹	۸۸۳۶۹۳	۸۷۳۶۹۲	۸۰۷۵۰۸	۷۰۲۲۴۵	مرد	استان لرستان		
۸۶۷۷۶۰	۸۷۰۵۵۰	۸۴۲۸۳۵	۷۷۶۹۲۶	۶۶۴۷۸۴	زن			
۱۰۲/۹	۱۰/۱/۵	۱۰۳/۷	۱۰۳/۹	۱۰۵/۶	نسبت جنسی			
۲۹۸۴۱۴۱۴	۲۷۰۲۳۳۲۸	۲۴۵۷۶۴۴۲	۱۸۸۰۵۰۲۳	۱۳۷۶۹۶۱۷	مرد	کشور		نقاط شهری
۲۹۳۰۵۴۳۳	۲۶۶۲۳۰۲۳	۲۳۶۸۳۵۲۲	۱۸۰۱۲۷۶۶	۱۳۰۷۴۹۴۴	زن			
۱۰/۱/۸	۱۰/۱/۵	۱۰۳/۸	۱۰۴/۴	۱۰۵/۳	نسبت جنسی			
۵۷۰۱۱۳	۵۳۶۵۸۹	۵۱۴۹۲۵	۴۲۹۷۵۹	۳۲۶۵۴۸	مرد	استان لرستان		

۵۶۴۷۹۵	۵۳۹۳۶۲	۵۰۵۲۲۵	۴۲۰۲۵۷	۳۱۲۴۹۰	زن	کشور	نقاط روستایی
۱۰۲/۷	۱۰۲/۶	۱۰۲/۸	۱۰۳/۵	۱۰۴/۵	نسبت جنسی		
۱۰۶۵۷۰۲۸	۱۰۸۸۲۰۳۱	۱۱۲۸۹۹۲۰	۱۱۷۱۰۱۳۶	۱۱۵۱۱۳۴۴	مرد	استان لرستان	
۱۰۱۲۳۳۹۵	۱۰۶۲۰۹۷۷	۱۰۹۴۵۸۹۸	۱۱۵۳۷۵۶۳	۱۱۰۸۹۱۰۵	زن		
۱۰۵/۳	۱۰۲/۵	۱۰۳/۱	۱۰۱/۶	۱۰۳/۸	نسبت جنسی	استان لرستان	
۳۲۲۷۷۶	۳۴۷۱۰۴	۳۵۸۷۶۷	۳۷۷۷۴۹	۳۷۵۶۹۷	مرد		
۳۰۲۹۶۵	۳۳۱۱۸۸	۳۳۷۶۱۰	۳۵۶۶۶۹	۳۵۲۲۹۴	زن	استان لرستان	
۱۰۶/۵	۱۰۴/۸	۱۰۶/۳	۱۰۵/۹	۱۰۶/۶	نسبت جنسی		

مأخذ: محاسبه شده بر اساس نتایج سرشماری‌های عمومی و نفوس مرکز آمار ایران

نمودار ۲۶- روند تغییرات شاخص نسبت جنسی نقاط شهری و روستایی استان لرستان، سال‌های ۱۳۶۵-۹۵

۳-۳-۴-۹- متوسط بعد خانوار

خانواده به عنوان یکی از مهم‌ترین ارکان جامعه، از مؤثرترین نهادهای اجتماعی است که هرگونه تغییر و تحول در آن می‌تواند تغییراتی را در جامعه ایجاد کند.

به همین لحاظ بررسی تغییرات و دگرگونی‌های رخ داده در این نهاد از بنیادی‌ترین اموری است که باید در برنامه‌ریزی‌های منطقه‌ای مدنظر قرار داد. بعد خانوار به عنوان متوسط افرادی که در یک خانواده زندگی می‌کنند، از ویژگی‌های اصلی هر خانوار است که باید در بررسی وضعیت و روند تغییرات خانوار، به آن توجه کرد.

بعد خانوار می‌تواند تحت تأثیر عوامل اقتصادی، اجتماعی تغییر کند همچنین می‌تواند تبعاتی را نیز در زمینه‌های مختلف ایجاد کند. لذا بررسی آن و روند تغییرات آن یکی از مهم‌ترین عوامل جمعیتی مورد بررسی خواهد بود. جدول زیر نتایج تعداد و بعد خانوار استان را در مقایسه با کشور طی سال‌های ۱۳۶۵ تا ۱۳۹۵ نشان می‌دهد. همراه با کاهش مولید در کشور و نیز افزایش شکل خانواده‌های هسته‌ای، بر تعداد خانوارها افزوده شده و از بعد خانوار کاسته شده است.

این الگو به صورت یکسانی در استان لرستان نیز ملاحظه می‌شود. با کاهش بعد خانوار، این عدد از ۵/۶ در سال ۱۳۶۵ به ۳/۵ نفر در سال ۱۳۹۵ رسیده است.

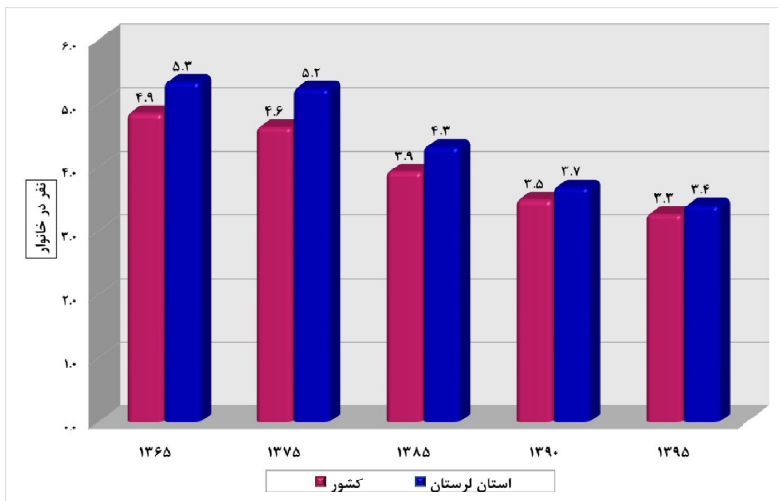
نکته قابل توجه این است که مناطق روستایی و شهری نیز همگرایی بالایی با این روند نشان می‌دهند. بعد خانوار در مناطق شهری و روستایی استان کاهش پیدا کرده است، البته بعد خانوار مناطق شهری استان در سال ۱۳۹۵ به مقدار کمی، پایین‌تر از بعد خانوار مناطق روستایی استان گزارش شده است. متوسط بعد خانوار کشور در سال ۱۳۹۵ برابر با ۳/۳ نفر است این رقم از متوسط بعد خانوار استان، کمی پایین‌تر است.

رتبه استان به لحاظ شاخص متوسط بعد خانوار، ۹ می‌باشد، به عبارتی این استان در رده استان‌های با خانوار پرجمعیت قرار دارد. بر اساس نتایج آخرین سرشماری عمومی نفوس و مسکن (سال ۱۳۹۵)، حدود ۱۳/۱ درصد از خانوارهای استان زن سرپرست بوده‌اند و ۴۰/۳ درصد از خانوارهای زن سرپرست، خانوارهای یک‌نفره (خودسرپرست) بوده‌اند. رتبه استان لرستان در کشور به لحاظ شاخص نسبت زنان سرپرست خانوار، ۱۰ بوده است.

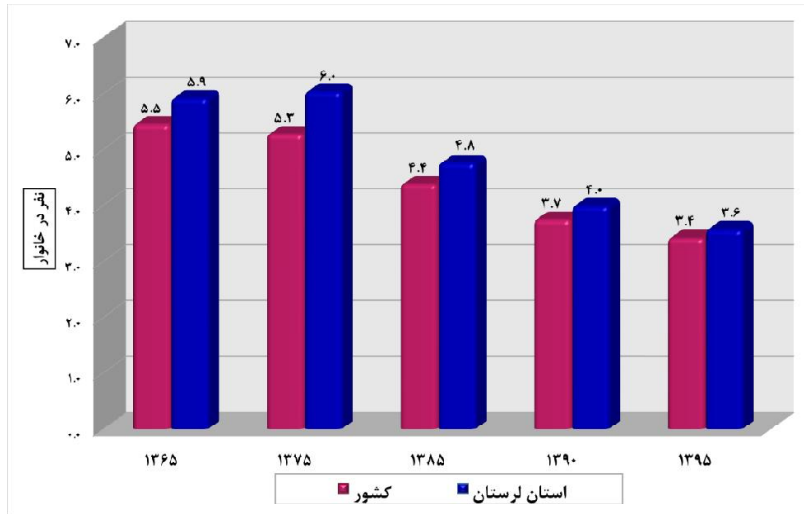
جدول ۲۶- تعداد و متوسط بعد خانوارهای استان لرستان و کشور به تفکیک وضع سکونت، در سال های ۹۵-۱۳۶۵

تعداد خانوار						
شرح	جنس	۱۳۶۵	۱۳۷۵	۱۳۸۵	۱۳۹۰	۱۳۹۵
کشور	کل	۹۶۷۲۴۷۷	۱۲۳۸۷۳۴۵	۱۷۳۵۲۶۸۶	۲۱۱۱۰۴۸۱	۲۴۱۹۶۰۳۵
	نقاط شهری	۵۵۲۷۴۷۵	۷۹۴۳۱۸۹	۱۲۲۸۲۹۲۶	۱۵۳۶۵۸۹۲	۱۸۱۲۵۴۸۱
	نقاط روستایی	۴۱۴۵۰۰۲	۴۴۰۵۸۱۴	۵۰۶۹۷۶۰	۵۷۴۴۵۸۹	۶۰۷۰۵۴۷
استان لرستان	کل	۲۴۲۴۳۲	۲۸۶۷۶۹	۳۸۱۸۰۵	۴۶۱۷۳۰	۵۰۹۰۲۵
	نقاط شهری	۱۱۹۵۹۰	۱۶۲۰۶۰	۲۳۵۸۱۱	۲۹۱۷۶۷	۳۳۳۹۵۴
	نقاط روستایی	۱۲۲۸۴۲	۱۲۱۶۱۹	۱۴۶۱۲۴	۱۶۹۹۶۳	۱۷۵۰۷۱
متوسط بعد خانوار						
کشور	کل	۵/۱	۴/۸	۴/۱	۳/۶	۳/۳
	نقاط شهری	۴/۹	۴/۶	۳/۹	۳/۵	۳/۳
	نقاط روستایی	۵/۵	۵/۳	۴/۴	۳/۷	۳/۴
استان لرستان	کل	۵/۶	۵/۵	۴/۵	۳/۸	۳/۵
	نقاط شهری	۵/۳	۵/۲	۴/۳	۳/۷	۳/۴
	نقاط روستایی	۵/۹	۶/۰	۴/۸	۴/۰	۳/۶

مأخذ: محاسبه شده بر اساس نتایج سرشماری های عمومی و نفوس مرکز آمار ایران

نمودار ۲۷- مقایسه تغییرات متوسط بعد خانوار نقاط شهری استان لرستان و کشور، سال های ۹۵-۱۳۶۵

نمودار ۲۸- مقایسه تغییرات متوسط بعد خانوار نقاط روستایی استان لرستان و کشور، سال‌های ۱۳۶۵-۹۵

۳-۳-۴-۱۰- موازنه مهاجرتی

مهاجرت یکی از عوامل اصلی دخیل در تغییرات ساختار و پویایی جمعیت است. جابجایی‌های جمعیتی همچنین تحولات اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی در مبدأ و مقصد را موجب می‌شود. مهاجرت را می‌توان نوعی تطبیق و سازگاری در پاسخ به نیازهای اقتصادی و اجتماعی محسوب کرد. بنابراین تفاوت‌های منطقه‌ای علت غالب بسیاری از مهاجرت‌هاست. این تحرکات منطقه‌ای اثرات قابل توجهی را بر وضعیت مناطق مهاجرفرست و مهاجرپذیر اعمال کرده است. با توجه به کاهش میزان‌های مرگ و میر و موالید، می‌توان گفت سهم مهاجرت در رشد جمعیت در مقیاس تقسیم‌بندی‌های استانی و واحدهای کوچک‌تر از آن در حال افزایش است. لذا توجه به مهاجرت به عنوان یکی از ضروریات برنامه‌ریزی‌های منطقه‌ای، سرلوحه بسیاری از مطالعات قرار گرفته است. بر همین اساس در اینجا نیز تلاش شده است که روندهای مهاجرت استان لرستان را به عنوان یکی از عوامل تغییرات جمعیت در این استان مورد بررسی قرار دهیم.

مطابق با نتایج سرشماری‌های عمومی نفوس و مسکن مرکز آمار ایران، تراز مهاجرتی استان لرستان طی ۴۰ سال منتهی به سال ۱۳۹۵، همواره منفی بوده است، به عبارتی این استان همواره مهاجرفرست بوده است و در فاصله‌ی

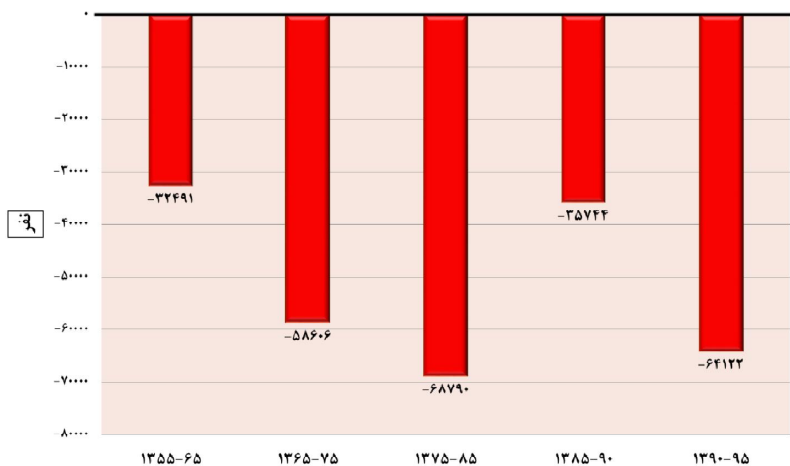
سال‌های ۹۵-۱۳۵۵، این استان حدود ۲۶۰ هزار نفر از جمعیت خود را از دست داده است. همان‌طور که در نمودار و جدول زیر نیز مشاهده می‌شود بیشترین میزان مهاجرت فرستی استان لرستان طی ده ساله‌ی ۹۵-۱۳۸۵ اتفاق افتاده است، در این دوره حدود ۱۰۰ هزار نفر از جمعیت استان لرستان مهاجرت کرده‌اند. نسبت مهاجران وارد شده به مهاجران خارج شده در طول ۵ ساله ۹۵-۱۳۹۰ نشان می‌دهد که به طور متوسط به ازای هر ۱۰۰ نفری که از استان خارج شده، حدود ۳۰ نفر به استان وارد شده است. گفتنی است که مطابق با آمار سال ۱۳۹۵، نرخ بیکاری جمعیت ۲۰ تا ۴۹ ساله‌ی استان لرستان حدود ۷ درصد بوده است، بنابراین دغدغه‌ی یافتن شغل نمی‌تواند تنها دلیل خارج شدن جمعیت از استان محسوب شود و این امر نیازمند مطالعات بیشتری می‌باشد.

جدول ۷۷- مقایسه مهاجران وارد شده، خارج شده و خالص مهاجرت استان لرستان، طی

سرشماری‌های ۹۵-۱۳۵۵

دوره	مهاجران وارد شده	مهاجران خارج شده	خالص مهاجرت	نسبت خالص مهاجرت به جمعیت استان (درصد)	نسبت مهاجران وارد شده به مهاجران خارج شده (درصد)
۶۵-۱۳۵۵	۲۹۷۸۰	۶۲۲۷۱	۳۲۴۹۱-	۲/۴-	۴۷/۸
۷۵-۱۳۶۵	۴۲۳۲۰	۱۰۰۹۲۶	۵۸۶۰۶-	۳/۷-	۴۱/۹
۸۵-۱۳۷۵	۷۵۱۳۱	۱۴۳۹۲۱	۶۸۷۹۰-	۴/۰-	۵۲/۲
۹۰-۱۳۸۵	۲۴۹۹۱	۶۰۷۳۵	۳۵۷۴۴-	۲/۰-	۴۱/۱
۹۵-۱۳۹۰	۲۷۳۵۰	۹۱۴۷۲	۶۴۱۲۲-	۳/۶-	۲۹/۹

مأخذ: محاسبه شده بر اساس نتایج سرشماری‌های عمومی و نفوس مرکز آمار ایران

نمودار ۲۹- خالص مهاجرت استان لرستان، طی سرشماری‌های ۹۵-۱۳۵۵

در پنج ساله ۹۵-۱۳۹۰ تعداد مهاجران وارد شده به استان لرستان، ۵۷۹۲۵ نفر بوده که ۴۴۱۹۷ نفر از آن‌ها در نقاط شهری و ۱۳۷۲۸ نفر باقی‌مانده نیز در نقاط روستایی استان سکونت گزیده‌اند به عبارتی دیگر طی دوره مورد بررسی ۳/۹ درصد از جمعیت ساکن در نقاط شهری و ۲/۲ درصد از جمعیت ساکن در نقاط روستایی استان، مهاجر بوده‌اند. گفتنی است که میزان مهاجرپذیری استان در دوره ۹۵-۱۳۹۰، در مقایسه با دوره‌های قبل، کاهش داشته است. بالاترین میزان مهاجرپذیری مربوط به دوره ۸۵-۱۳۷۵ بوده که ۱۳/۵ درصد از جمعیت نقاط شهری و ۱۰/۸ درصد از جمعیت نقاط روستایی، مهاجر بوده‌اند.

جدول ۷۸- تعداد و نسبت مهاجرپذیری استان لرستان و کشور به تفکیک وضع سکونت، طی سرشماری‌های ۹۵-۱۳۷۵

دوره	شرح	تعداد			نسبت مهاجرپذیری (به ازای صد نفر جمعیت کل شهری/روستایی)		
		کل	نقاط شهری	نقاط روستایی	کل	نقاط شهری	نقاط روستایی
۷۵-۱۳۶۵	کشور	۸۷۱۸۷۰	۶۱۲۲۶۷۵	۲۵۹۶۰۹۵	۱۴/۵	۱۶/۶	۱۱/۲
	استان لرستان	۱۳۹۴۲۰	۹۸۵۳۹	۴۰۸۸۱	۸/۸	۱۱/۶	۵/۶
۸۵-۱۳۷۵	کشور	۱۲۱۴۸۱۴۸	۸۹۹۹۷۰۹	۳۱۴۸۴۳۹	۱۷/۲	۱۸/۶	۱۴/۲
	استان لرستان	۲۱۳۲۴۳	۱۳۸۱۲۸	۷۵۱۱۵	۱۲/۴	۱۳/۵	۱۰/۸
۹۰-۱۳۸۵	کشور	۵۵۳۴۶۶۶	۴۳۰۲۰۸۶	۱۲۳۲۵۸۰	۷/۴	۸/۰	۵/۷
	استان لرستان	۷۲۰۶۲	۵۱۱۵۴	۲۰۹۰۸	۴/۱	۴/۸	۳/۱
۹۵-۱۳۹۰	کشور	۴۳۰۰۹۸۸	۳۵۶۴۷۳۵	۷۳۶۲۵۳	۵/۴	۶	۳/۵
	استان لرستان	۵۷۹۲۵	۴۴۱۹۷	۱۳۷۲۸	۳/۳	۳/۹	۲/۲

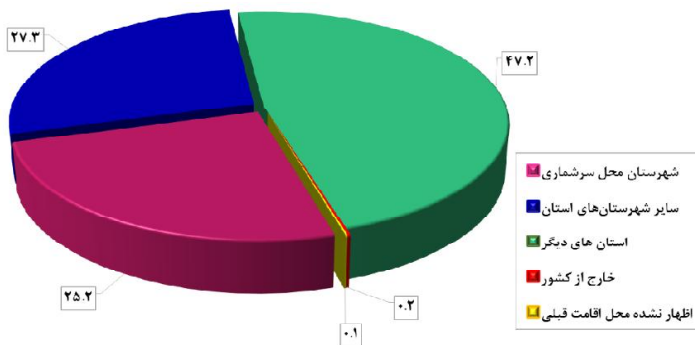
مأخذ: محاسبه شده بر اساس نتایج سرشماری‌های عمومی و نفوس مرکز آمار ایران

۳-۴-۱-۱- مبداً اقامت قبلی مهاجران

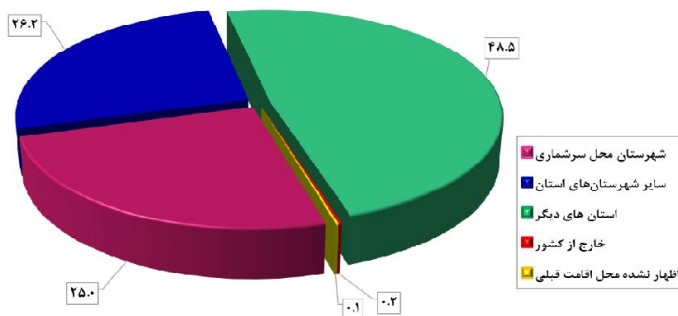
مهاجرت‌های داخلی خود به انواع مختلفی از قبیل مهاجرت‌های شهر به شهر، روستا به شهر، روستا به روستا، شهر به روستا، بین استانی، داخل استانی و ... قابل تقسیم هستند که هر کدام از منظر خاصی به موضوع مهاجرت می‌پردازند. در گزارش حاضر مهاجران استان لرستان برحسب محل اقامت قبلی آنان مورد مطالعه قرار گرفته‌اند و علت پرداختن به این موضوع آگاهی از حجم مهاجرت‌های درون استانی و برون استانی می‌باشد. آگاهی از سهم

مهاجرت‌های بین استانی و درون استانی می‌تواند نقش عمده‌ای در سیاست‌گذاری‌های جمعیتی و مهاجرتی یک منطقه داشته باشد.

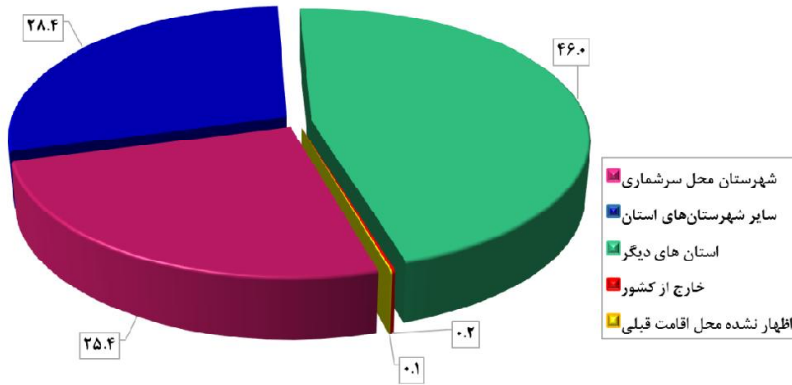
مطابق با نتایج سرشماری سال ۱۳۹۵ از کل مهاجران وارد شده به استان لرستان؛ مبدأ اقامت ۴۷/۲ درصد از آن‌ها، مهاجران برون استانی (مربوط به استان‌های دیگر) بوده‌اند. مهاجران مربوط به سایر شهرستان‌های استان با ۲۷/۳ درصد در مرتبه دوم قرار گرفته‌اند. به علاوه مبدأ اقامت ۲۵/۲ درصد از مهاجران نیز شهرستان محل سرشماری (درون شهرستانی) بوده است. سهم مهاجران غیر ایرانی در این استان بسیار ناچیز می‌باشد. لازم به ذکر است که مهاجرانی که از استان‌های دیگر به استان لرستان وارد شده‌اند عمدتاً از استان‌های خوزستان، تهران، اصفهان و کرمانشاه بوده‌اند.

نمودار ۳۰- مبدأ اقامت قبلی مهاجران استان لرستان، طی سرشماری‌های ۹۵-۱۳۹۰

نمودار ۳۱- مبدأ اقامت قبلی مردان مهاجر استان لرستان، طی سرشماری‌های ۹۵-۱۳۹۰

نمودار ۳۲- مبدأ اقامت قبلی زنان مهاجر استان لرستان، طی سرشماری‌های ۹۵-۱۳۹۰

۳-۳-۴-۱۲- الگوی مهاجرت

بررسی آمار و اطلاعات مهاجرتی طی دوره ۹۵-۱۳۹۰ نشان می‌دهد حجم قابل توجهی از مهاجران وارد شده به استان لرستان، مبدأ اقامت قبلی‌شان شهر بوده و به شهرهای استان نیز وارد شده‌اند (۵۷/۲ درصد از کل مهاجران). بررسی توزیع سنی مهاجران شهر به شهر نشان می‌دهد که فقط ۵ درصد از این مهاجران در گروه‌های سنی ۵۰ ساله و بالاتر قرار داشته‌اند، این امر حکایت از مهاجرت خانواری و افراد جوان است که از شهرهای کوچک به سمت شهرهای بزرگ‌تر و مراکز شهرستانی در جستجوی شغل و دستیابی به امکانات و خدمات بهتر، دست به مهاجرت زده‌اند. حجم مهاجرت‌های روستا به شهر با ۱۸/۹ درصد از کل مهاجران در مرتبه دوم قرار گرفته است. مهاجرت‌های شهر به روستا با ۱۷ درصد نیز عدد قابل توجهی است، آمارها حاکی است که حدود ۷۰ درصد از مهاجران شهر به روستا در استان لرستان، در گروه سنی ۱۵ تا ۳۹ سال قرار دارند، در واقع با توجه به حجم مهاجران این گروه سنی، می‌توان گفت که مهاجران شهر به روستا، عمدتاً کسانی بوده‌اند که به خاطر تحصیل و سربازی از روستا خارج شده و در سرشماری ۱۳۹۵ به روستای محل سکونت خود بازگشته‌اند.

**جدول ۷۹- تعداد و توزیع درصد مهاجران وارد شده به استان لرستان بر حسب الگوی مهاجرت
(بر اساس آخرین جابجایی انجام شده)، طی سرشماری های ۹۵-۱۳۹۰**

الگوی مهاجرت							شرح
جمع	اظهار نشده محل اقامت قبلی	خارج از کشور	شهر به روستا	روستا به روستا	روستا به شهر	شهر به شهر	
۵۷۹۲۵	۶۷	۹۸	۹۸۶۳	۳۸۲۲	۱۰۹۴۰	۳۳۱۳۵	تعداد
۱۰۰	۰/۱	۰/۲	۱۷/۰	۶/۶	۱۸/۹	۵۷/۲	توزیع درصد

مأخذ: محاسبه شده بر اساس نتایج سرشماری های عمومی و نفوس مرکز آمار ایران

۳-۳-۴-۱۳- ولادت های ثبت شده

زاد و ولد یکی از مهم ترین رویدادهای جمعیتی است که در حرکات طبیعی جمعیت اثرگذار است و عامل منحصر به فرد افزایش جمعیت می باشد. بنابراین رویداد ولادت از جمله آمارهای حیاتی است که افزایش آن در هر جامعه ای تأثیر مستقیمی بر رشد جمعیت می گذارد. در سال ۱۳۸۵ تعداد ۳۳۲۸۴ ولادت برای استان لرستان ثبت شده بود که این رقم به ۳۶۵۸۵ ولادت در سال ۱۳۹۵ افزایش یافته و طی دو سال بعد (۱۳۹۷) به ۳۲۳۷۲ ولادت کاهش یافته است. همان طور که در جدول ملاحظه می شود در تمامی دوره های مورد بررسی، میزان خام ولادت های ثبت شده در استان با اختلاف بالاتر از متوسط کشوری به دست آمده است. افزایش تعداد و میزان ولادت های ثبت شده استان در طول سال های ۱۳۹۰ تا ۱۳۹۵ را می توان به موالید مربوط به دهه ۶۰ دانست که در این بازه زمانی به سن ازدواج و فرزندآوری رسیده اند.

جدول ۸۰- تعداد و میزان ولادت‌های ثبت شده استان لرستان و کشور به تفکیک وضع سکونت، در سال‌های ۹۷-۱۳۸۵

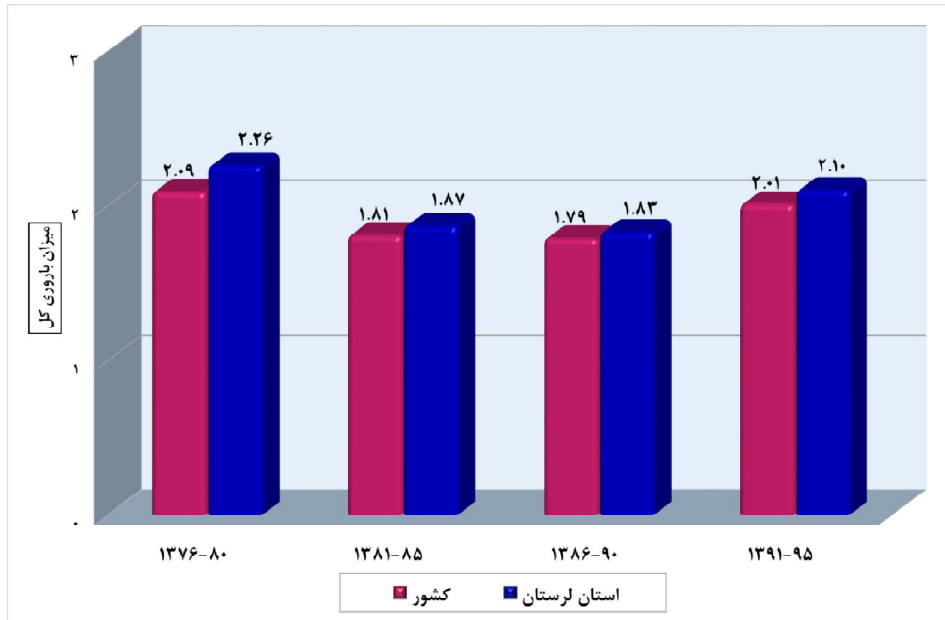
میزان به ازای هزار نفر جمعیت کل شهری/روستایی			تعداد			شرح	سال
نقاط روستایی	نقاط شهری	جمع	نقاط روستایی	نقاط شهری	جمع		
۱۸/۴	۱۷/۵	۱۷/۸	۴۰۸۸۶۲	۸۴۵۰۵۰	۱۲۵۳۹۱۲	کشور	۱۳۸۵
۱۹/۴	۱۹/۴	۱۹/۴	۱۳۵۱۸	۱۹۷۶۶	۳۳۲۸۴	استان لرستان	
۱۳/۷	۲۰/۳	۱۸/۴	۲۹۴۲۴۱	۱۰۸۷۹۸۸	۱۳۸۱۲۲۲۹	کشور	۱۳۹۰
۱۹/۸	۲۰/۸	۲۰/۴	۱۳۴۴۴	۲۲۳۵۵	۳۵۷۹۹	استان لرستان	
۱۶/۹	۱۹/۹	۱۹/۱	۳۵۲۰۲۱	۱۱۷۶۰۳۲	۱۵۲۸۰۵۳	کشور	۱۳۹۵
۱۹/۴	۲۱/۵	۲۰/۸	۱۲۱۶۲	۲۴۴۲۳	۳۶۵۸۵	استان لرستان	
۱۵/۴	۱۷/۱	۱۶/۶	۳۱۸۵۹۴	۱۰۴۷۹۲۵	۱۳۶۶۵۱۹	کشور	۱۳۹۷
۱۷/۹	۱۸/۶	۱۸/۴	۱۱۲۴۰	۲۱۱۳۲	۲۲۲۷۲	استان لرستان	

مأخذ: محاسبه شده بر اساس اطلاعات سازمان ثبت احوال کشور

۳-۳-۴-۱۴- میزان باروری کل

یکی از مهم‌ترین شاخص‌های باروری، میزان کل باروری است. میزان کل باروری عبارت است از شمار فرزندان که یک زن در طول دوران باروری خود با توجه به سن باروری (۴۹-۱۵ سال)، بدون به شمار آوردن مرگ و میرهای فرزندان به دنیا می‌آورد.

تغییرات میزان باروری کل استان لرستان و کشور برحسب دوره‌های ۵ ساله، از سال ۱۳۷۶ تا ۱۳۹۵ در جدول زیر نمایش داده شده است. همان‌طور که مشاهده می‌شود روند باروری هم در کشور و هم در استان لرستان از سال ۱۳۷۶ تا ۱۳۹۰، روندی کاهشی بوده است و در دوره ۹۵-۱۳۹۱ نسبت به دوره‌های قبیل، اندکی افزایش یافته است. همچنین در تمامی دوره‌های مورد بررسی میزان باروری کل در استان لرستان، کمی بالاتر از کشور می‌باشد.

نمودار ۳۳- میزان باروری کل استان لرستان و کشور، طی سال‌های ۱۳۷۶-۹۵

۳-۳-۴-۱۵- مرگ و میرهای ثبت شده

مرگ و میر یکی از دو پدیده ذاتی جمعیت است که ثبات یا تغییر آن سبب تغییر در حجم، توزیع یا ترکیب جمعیت خواهد شد. بنابراین دسترسی به آمار دقیق، صحیح و به روز این رویداد بسیار حائز اهمیت می‌باشد. شمار مرگ و میرها نیز مانند بسیاری از پدیده‌های جمعیتی ممکن است در مناطق مختلف، در نقاط شهری و روستایی و حتی در نواحی مختلف یک شهر متفاوت باشد. این تفاوت بیش از هر چیز به تغذیه، ویژگی‌های زیست‌محیطی، سطح توسعه و بهداشت، تفاوت‌های قومی و نژادی، سطح فرهنگ، آگاهی‌های اجتماعی و عوامل متعدد دیگری مربوط است که هر یک از آنها می‌تواند مطالعات مرگ و میر را به جهت خاصی سوق دهد. منبع اصلی آمارهای مرگ و میر ثبت وقایع حیاتی یا نظام ثبت احوال است.

میزان خام مرگ و میرهای ثبت شده برای استان لرستان در سال ۱۳۸۵ برابر با ۵/۴ مرگ به ازای هزار نفر جمعیت بوده که طی سال‌های بعد با روندی سینوسی به ۵/۱ مرگ رسیده است. در سال‌های ۱۳۹۵ و ۱۳۹۷ میزان خام مرگ و میرهای ثبت شده استان از متوسط کشوری بالاتر بوده است و این اختلاف برای نقاط شهری استان

و میانگین نقاط شهری کشور مشهودتر است. نکته حائز اهمیت این است که میزان خام مرگ و میر نقاط روستایی استان از سال ۱۳۹۰ به بعد از میانگین کشوری، پایین تر بوده است.

جدول ۸۱- تعداد و میزان مرگ و میر ثبت شده استان لرستان و کشور به تفکیک وضع سکونت، در سال های ۹۷-۱۳۸۵

میزان به ازای هزار نفر جمعیت کل/شهری/روستایی			تعداد			شرح	سال
نقاط روستایی	نقاط شهری	کل	نقاط روستایی	نقاط شهری	کل		
۶/۸	۵/۳	۵/۸	۱۵۱۱۳۰	۲۵۷۴۳۶	۴۰۸۵۶۶	کشور	۱۳۸۵
۶/۰	۵/۰	۵/۴	۴۱۶۳	۵۱۳۱	۹۲۹۴	استان لرستان	
۵/۱	۵/۷	۵/۶	۱۰۹۶۲۸	۳۰۵۴۷۵	۴۲۲۱۳۳	کشور	۱۳۹۰
۳/۲	۶/۷	۵/۳	۲۱۵۵	۷۱۶۴	۹۳۱۹	استان لرستان	
۴/۶	۴/۶	۴/۶	۹۴۷۸۸	۲۷۴۸۷۰	۳۶۹۷۵۱	کشور	۱۳۹۵
۳/۸	۵/۳	۴/۸	۲۳۴۸	۶۰۶۳	۸۴۱۱	استان لرستان	
۴/۷	۴/۶	۴/۶	۹۷۶۶۸	۲۷۹۵۲۵	۳۷۷۲۴۵	کشور	۱۳۹۷
۴/۵	۵/۴	۵/۱	۲۸۴۰	۶۰۹۸	۸۹۳۸	استان لرستان	

مأخذ: محاسبه شده بر اساس اطلاعات سازمان ثبت احوال کشور

۳-۳-۴-۱۶- امید به زندگی

امید به زندگی^{۱۰} به عنوان یکی از اندازه‌های خلاصه سلامت جمعیت، به همراه سایر شاخص‌های بهداشتی، نتیجه عملکردهای نظام سلامت را جهت تعیین اولویت‌ها، تخصیص منابع و ارزشیابی برنامه‌های سلامت مشخص می‌کند. بررسی مقادیر امید به زندگی یک جمعیت در طول زمان یا در مکان‌های مختلف با زمان‌های مشابه، امکان مقایسه برآیند نهایی عوامل خطر منتهی به مرگ و عوامل پیشگیری‌کننده از مرگ و میر را فراهم می‌سازد. به همین جهت یکی از بخش‌های اصلی مورد بررسی در استان لرستان، میزان امید به زندگی آن در سال‌های ۱۳۸۵، ۱۳۹۰ و ۱۳۹۵ می‌باشد. همراه با افزایش خدمات پزشکی و امکانات بهداشتی و ظهور درمان‌های نوین،

۱۰. منظور از امید به زندگی در بدو تولد، میانگین سال‌هایی است که یک فرد از بدو تولد در زمان و مکان معینی، زندگی خواهد کرد.

روند افزایشی در میزان امید به زندگی رخ داده است. این روند افزایشی هم در سطح کشوری و هم در سطح استانی دارای نوسان بوده است.

در سال ۱۳۹۵ امید به زندگی برای زنان استان برابر با ۷۴/۵ سال و برای مردان برابر با ۷۱/۱ سال بوده است، بنابراین امید به زندگی زنان استان با اختلاف، بیشتر از امید به زندگی مردان می باشد. ملاحظه می شود که همواره میزان امید به زندگی در میان زنان و مردان استان، پایین تر از زنان و مردان کشور بوده است. به طور کلی طی سال های ۱۳۸۵ تا ۱۳۹۵، امید به زندگی زنان و مردان استان لرستان، روندی افزایشی طی کرده و به امید به زندگی مردان حدود ۲ سال و به امید به زندگی زنان حدود ۴ سال افزوده شده است.

جدول ۸۲- مقایسه امید به زندگی کل کشور و استان لرستان به تفکیک جنس، در سال های ۹۵-۱۳۸۵ (سال)

سال	کل کشور		استان لرستان	
	مرد	زن	مرد	زن
۱۳۸۵	۷۱/۷	۷۳/۶	۶۸/۸	۷۰/۵
۱۳۹۰	۷۱/۵	۷۴	۷۰/۹	۷۲/۹
۱۳۹۵	۷۲/۵	۷۵/۵	۷۱/۱	۷۴/۵

مأخذ: بر اساس اطلاعات مرکز آمار ایران

۳-۳-۴-۱۷- پیش بینی جمعیت تا سال ۱۴۱۵

در مطالعات جمعیت شناسی آهنگ رشد جمعیت از اهمیت به سزایی برخوردار می باشد. به این ترتیب که آهنگ رشد جمعیت اگر متعادل باشد یک فرصت است و در صورتی که غیرمتعادل باشد یک تهدید محسوب می شود، برای دستیابی به تعزیه و تحلیل مناسب در این زمینه، ناگزیر به پیش بینی جمعیت هستیم. برای انجام پیش بینی از روش «ترکیبی پیش بینی جمعیت» بهره گرفته شده است. در این روش که متداول ترین روش پیش بینی جمعیت می باشد بر اساس عملکرد مجموعه عوامل مؤثر بر تغییر و تحولات جمعیت یعنی باروری، مرگ و میر، مهاجرت و ترکیب سنی و جنسی جمعیت استفاده شده است.

بر اساس پیش بینی مرکز آمار ایران، جمعیت استان لرستان تا سال ۱۴۱۵ به بیش از ۱ میلیون و ۸۰۹ هزار نفر خواهد رسید. یعنی طی ۲۰ ساله ی ۱۳۹۵ تا ۱۴۱۵ تنها ۴۸۳۵۱ نفر (به ازای هر سال ۲۴۱۸ نفر) به جمعیت اضافه

خواهد شد که این رقم بسیار پایین است. همچنین بر اساس پیش‌بینی‌های به دست آمده در طول ۲۰ سال آینده^{۱۱} نزدیک به ۶۹ درصد جمعیت استان ساکن نقاط شهری و حدود ۳۱ درصد جمعیت استان ساکن نقاط روستایی خواهند بود.

جدول ۸۳- پیش‌بینی تعداد جمعیت کشور و استان لرستان، بر اساس برآوردهای مرکز آمار ایران تا سال ۱۴۱۵

سال	شرح	جمع			نقاط شهری			نقاط روستایی		
		مردوزن	مرد	زن	مردوزن	مرد	زن	مردوزن	مرد	زن
۱۴۰۰	کشور	۸۴۹۷۱۰۰۰	۴۲۹۳۷۰۰۰	۴۲۰۳۴۰۰۰	۶۴۳۹۷۰۰۰	۳۲۵۳۶۰۰۰	۳۱۸۶۱۰۰۰	۲۰۵۷۵۰۰۰	۱۰۴۰۱۰۰۰	۱۰۱۷۳۰۰۰
	استان لرستان	۱۸۱۰۰۰۰	۹۱۳۰۰۰	۸۹۷۰۰۰	۱۲۰۳۰۰۰	۶۰۷۰۰۰	۵۹۷۰۰۰	۶۰۶۰۰۰	۳۰۶۰۰۰	۳۰۱۰۰۰
۱۴۰۵	کشور	۸۹۱۲۱۰۰۰	۴۴۹۵۰۰۰	۴۴۱۷۱۰۰۰	۶۸۹۸۲۰۰۰	۳۴۷۸۱۰۰۰	۳۴۱۹۵۰۰۰	۲۰۱۳۹۰۰۰	۱۰۱۶۳۰۰۰	۹۹۷۶۰۰۰
	استان لرستان	۱۸۳۴۰۰۰	۹۲۲۰۰۰	۹۱۲۰۰۰	۱۲۴۷۰۰۰	۶۲۷۰۰۰	۶۲۰۰۰۰	۵۸۷۰۰۰	۲۹۵۰۰۰	۲۹۲۰۰۰
۱۴۱۰	کشور	۹۲۴۶۰۰۰۰	۴۶۵۶۲۰۰۰	۴۵۸۹۸۰۰۰	۷۲۸۷۷۰۰۰	۳۶۶۹۴۰۰۰	۳۶۱۸۳۰۰۰	۱۹۵۸۳۰۰۰	۹۸۶۸۰۰۰	۹۷۱۵۰۰۰
	استان لرستان	۱۸۳۲۰۰۰	۹۱۸۰۰۰	۹۱۴۰۰۰	۱۲۶۴۰۰۰	۶۳۴۰۰۰	۶۳۱۰۰۰	۵۶۸۰۰۰	۲۸۵۰۰۰	۲۸۳۰۰۰
۱۴۱۵	کشور	۹۵۲۷۸۰۰۰	۴۷۹۰۸۰۰۰	۴۷۳۷۰۰۰۰	۷۶۳۴۷۰۰۰	۳۸۳۸۱۰۰۰	۳۷۹۶۵۰۰۰	۱۸۹۳۲۰۰۰	۹۵۲۷۰۰۰	۹۴۰۵۰۰۰
	استان لرستان	۱۸۰۹۰۰۰	۹۰۴۰۰۰	۹۰۵۰۰۰	۱۲۶۷۰۰۰	۶۳۳۰۰۰	۶۳۴۰۰۰	۵۴۳۰۰۰	۲۷۱۰۰۰	۲۷۲۰۰۰

مأخذ: مرکز آمار ایران

۳-۴-۱۸- جمع بندی

✓ استان لرستان با جمعیتی بالغ بر ۱ میلیون و ۸۰۱ هزار نفر (برآورد مرکز آمار ایران برای سال ۱۳۹۹)، ۲/۱ درصد از جمعیت کشور را شامل می‌شود. از جمله شاخص‌های قابل توجه در این استان پایین بودن نسبت جمعیت شهری در مقایسه با دیگر استان‌های کشور است، به طوری که بر اساس برآورد مرکز آمار ایران در سال ۱۳۹۹، نزدیک به ۶۶ درصد جمعیت استان را شهرنشینان تشکیل می‌دهند.

✓ ساختار سنی جمعیت کنونی استان لرستان نمایانگر قرار گرفتن سهم قابل توجهی از جمعیت در سنین جوانی و میان‌سالی (فعال بالقوه) است؛ میانگین سنی جمعیت (۳۰/۵ سال)، بالا بودن سهم جمعیت ۶۴-۱۵ ساله (۶۹/۶ درصد از کل جمعیت) گواه این مطلب هستند.

۱۱. مبنای پیش‌بینی؛ جمعیت سال ۱۳۹۵ است.

- ✓ درصد رشد سالانه جمعیت استان طی دوره ۹۵-۱۳۹۰ بسیار پایین‌تر از میانگین رشد سالانه کشور به دست آمده است. مهاجرفرستی استان عاملی اثرگذار در کاهش رشد جمعیت استان محسوب می‌شود.
- ✓ تراکم جمعیتی در استان همواره بالاتر از کشور بوده است.
- ✓ آمار مهاجرت استان (با کسر مهاجرت‌های داخل استانی) نشان می‌دهد که جمعیت مهاجر وارد شده به استان (طی دوره ۹۵-۱۳۹۰) حدود ۱/۶ درصد از جمعیت استان را شامل می‌شود.
- ✓ خالص مهاجرت استان در تمامی دوره‌های مورد بررسی منفی بوده است و طی سال‌های ۹۵-۱۳۵۵ این استان حدود ۲۶۰ هزار نفر از جمعیت خود را به علت مهاجرت از دست داده است که بیش از ۳۸ درصد از آنان در ده ساله‌ی ۹۵-۱۳۸۵ از استان خارج شده‌اند.
- ✓ در خصوص متوسط بعد خانوارهای ساکن در این استان باید گفت که بعد خانوار کمی بالاتر از میانگین کشوری گزارش شده است و نکته حائز اهمیت در مورد خانوارهای استان این است که؛ بر اساس نتایج آخرین سرشماری عمومی نفوس و مسکن (سال ۱۳۹۵)، حدود ۱۳ درصد از خانوارهای استان لرستان زن سرپرست بوده‌اند که در مقایسه با دیگر استان‌های کشور، نسبت بالایی می‌باشد و بیش از ۴۰ درصد از خانوارهای زن سرپرست یک‌نفره (خودسرپرست) می‌باشند.
- ✓ بر اساس آمار سال ۱۳۹۸ سازمان ثبت احوال، میزان خام ولادت در استان با اختلاف بالاتر از میانگین کشوری می‌باشد و باروی کل در استان برابر با ۲/۱۰ بوده که کمی بیشتر از متوسط کشوری است.
- ✓ میزان خام مرگ و میرهای ثبت شده برای سال ۱۳۹۷ در استان بالاتر از میانگین کشوری گزارش شده است.

۳-۳-۵- وضعیت سواد و تعلیم و تربیت رسمی - عمومی

۳-۳-۵-۱- تعلیم و تربیت رسمی - عمومی

آموزش عمومی شامل دوره‌های ابتدایی، راهنمایی، متوسطه عمومی و فنی و حرفه‌ای می‌باشد و مسئولیت اجرای آن با وزارت آموزش و پرورش است. شایان‌ذکر است که از سال تحصیلی ۹۲-۱۳۹۱ با تغییر نظام آموزش عمومی مقاطع تحصیلی شامل ابتدایی، متوسطه دوره اول و متوسطه دوره دوم است. در این بخش تلاش خواهد شد در ابتدا آمار بخش تعلیم و تربیت رسمی عمومی با تمرکز بر استان لرستان ارائه شود و در نهایت ضمن احصاء مهم‌ترین مسائل و چالش‌های آموزش عمومی راهکارهایی برای بهبود این وضعیت پیشنهاد خواهد شد.

۳-۳-۵-۱-۱- آمار و اطلاعات

- در سال تحصیلی ۹۹-۱۳۹۸ از مجموع ۳۲۱۲۲۸ دانش آموز مشغول به تحصیل در سطح استان، ۱۳۸۸ نفر در دوره آموزش استثنایی (۰/۵۶ درصد و ۱/۲ درصد دانش آموزان استثنایی کشور)، ۳۰۹۴۵ نفر در دوره پیش دبستانی (۹/۶ درصد دانش آموزان)؛ ۱۸۳۹۶۷ نفر در دوره ابتدایی (۵۷ درصد و بالاتر از میانگین کشوری با ۵۴/۶ درصد)، ۷۶۷۲۷ نفر در دوره متوسطه اول (۲۳/۸ درصد و بالاتر از میانگین کشوری با ۲۲/۷ درصد)؛ و ۶۰۵۳۴ نفر در دوره متوسطه دوم (۱۸/۸ درصد و بالاتر از متوسط کشوری با ۱۸ درصد) مشغول به تحصیل بوده‌اند. در مقطع بزرگسالان در مجموع ۱۱۵۱۰ نفر مشغول به تحصیل می‌باشند.
- از کل دانش آموزان استان، ۵۲/۲۸ درصد را پسران و ۴۷/۷۲ درصد را دختران تشکیل می‌دهند. در این سال تحصیلی، تعداد کل کارکنان آموزشی (معلم و مدیریت و کیفیت‌بخشی) برابر با ۱۹۹۴۲ نفر می‌باشد.
- پوشش تحصیلی استان در دوره ابتدایی ۹۹/۴۲ درصد، متوسطه اول ۹۱/۷۷ درصد و متوسطه دوم ۷۸/۵۶ درصد است. به تعبیر دیگر، نرخ ترک تحصیل در دوره ابتدایی تقریباً ۵ دهم درصد (۹۰۰ دانش آموز)، متوسطه اول ۷/۶۵ درصد (۶۱۰۰ دانش آموز) و متوسطه دوم ۲۱/۵ درصد (۱۳۰۰۰ دانش آموز) می‌باشد. بر اساس آمار اداره کل آموزش و پرورش استان، شهر اشترینان با حدود ۶ هزار ترک تحصیل در سطح استان رکورددار می‌باشد.
- شاخص نسبت دانش آموز به معلم دوره ابتدایی در سطح کشور، ۲۶/۵ دانش آموز به ازای یک معلم است. در استان لرستان این شاخص بین ۲۱-۲۵ نفر می‌باشد که از متوسطه کشوری پایین تر است.
- بر اساس آمار سازمان نوسازی، توسعه و تجهیز مدارس کشور، سرانه مطلوب فضای آموزشی در کشور، ۸/۴ مترمربع است. سرانه متوسط فضای آموزشی در کشور نیز ۵/۱۸ مترمربع است^{۱۲}. در استان لرستان سرانه فضای آموزشی ۵/۳۳ متر می‌باشد و بالاتر از میانگین کشوری است.
- یک هزار و ۲۷۳ مدرسه در استان نیازمند تعمیر و نوسازی است. ۸۰۰ واحد آموزشی نیز نیازمند مقاوم‌سازی هستند. این تعداد، ۴۲ درصد کل مدارس شهری و روستایی استان را شامل می‌شود.
- بر اساس اطلاعات آماری سال ۱۳۹۷ استان لرستان حدود ۱۹۹۴۲ نفر شاغل در آموزش و پرورش هستند که شامل گروه معلمان (آموزگار، دبیر، هنرآموز و استادکار)، گروه مدیریت (مدیر، معاون پرورشی، معاون فناوری، معاون اجرایی، معاون امور عمومی و معاون آموزشی) و گروه کیفیت‌بخشی (شامل مشاور، مربی امور تربیتی پرورشی، مراقب سلامت، سرپرست بخش، سرپرست آموزش، سرپرست شبانه‌روزی، مسئول

۱۲. در فضای آموزش شهری سرانه ۴/۹۶ متر مربع و در فضاهای آموزش روستایی سرانه ۵/۸۱ متر مربع است.

سوادآموزی مجتمع، مسئول توان بخشی و متصدی سایت رایانه) می باشد. بر اساس گزارش های اداره کل آموزش و پرورش در مقطع آموزش ابتدایی، استان لرستان با کمبود نیرو و روبرو است ولی در این مورد آمار دقیقی ارائه نشده است.

- بر اساس آمار اداره کل آموزش و پرورش استان، حدود ۷۰ درصد از دانش آموزان استان از سامانه شاد استفاده می کنند و حدود ۳۰ درصد از دانش آموزان که غالباً متعلق به نواحی روستایی، دورافتاده و حاشیه شهرها هستند به دلایلی مانند نبود اینترنت و گوشی هوشمند از دسترسی به این سامانه محروم هستند. آن دسته از دانش آموزانی که به شبکه شاد دسترسی ندارد تعدادی در کلاس های حضوری (دانش آموزان روستایی)، تعدادی از آموزش های تلویزیونی و تعدادی نیز از درس نامه ها و محتوای درسی تولید شده از سوی مدارس، استفاده می کنند.

- در استان لرستان حدود ۵ هزار دانش آموز عشایری زندگی می کنند که ۹۰ درصد آن ها به سامانه شاد دسترسی ندارند و این نوع از آموزش با کمبود ۱۰۰ معلم روبرو است و ۵۰ معلم نیز به صورت دوشیفیت کار می کنند. برای ارائه آموزش به دانش آموزان عشایری حدود ۴۸۲ مدرسه در استان فعالیت می کنند.

جدول ۸۴- آمار تعداد دانش آموزان، معلمان و فضای آموزشی در سال تحصیلی ۹۸-۹۹

سال و مقطع تحصیلی	جمع	پسر	دختر	معلم	مدیریت و کیفیت بخشی	تعداد آموزشگاه	تعداد کلاس درس
۹۹-۱۳۹۸	۳۲۱۲۲۸	۱۶۷۹۶۱	۱۵۳۲۶۷	۱۴۴۷۶	۵۴۶۶	۴۷۵۰	۱۹۳۶۸
آموزش استثنایی	۱۸۱۵	۱۱۰۶	۷۰۹	۴۱۲	۱۶۱	۵۲	۳۳۸
پیش دبستانی	۳۰۹۴۵	۱۴۱۷۷	۱۶۷۶۸	۰۰۰۰	۰۰۰۰	۹۵۵	۲۶۷۲
ابتدایی	۱۸۳۹۶۷	۹۵۲۹۰	۹۳۱۲۴	۶۶۶۹	۱۹۴۴	۲۰۹۱	۹۴۹۱
متوسطه دوره اول	۷۶۷۲۷	۴۰۳۸۹	۳۶۳۳۸	۴۰۱۱	۱۵۲۶	۷۶۸	۳۴۴۶
متوسطه دوره دوم	۶۰۵۳۴	۳۲۲۸۲	۲۸۲۵۲	۴۲۶۹	۱۸۰۱	۵۷۸	۳۴۲۱
بزرگ سال (دوره اول متوسطه)	۵۰۵	۲۱۰	۲۹۵	۰۰۰۰	۰۰۰۰	۵۹	۰۰۰۰
بزرگ سال (دوره دوم متوسطه)	۱۱۰۰۵	۶۷۷۲	۴۲۳۳	۰۰۰۰	۰۰۰۰	۲۴۷	۰۰۰۰

۳-۱-۵-۲- مهم ترین مسائل آموزش و پرورش استان لرستان

۱. کمبود نیروی انسانی به خصوص در دوره ابتدایی و آموزش عشایری (۱۰۰ معلم)

۲. نرخ ترک تحصیل بالا به خصوص در مقطع آموزشی متوسطه دوم (نرخ ترک تحصیل بالای ۲۰ درصد)
۳. عدم دسترسی حدود ۳۰ درصد دانش‌آموزان شهری و روستایی و ۹۰ درصد دانش‌آموزان عشایری به سامانه شاد به دلیل در دسترس نبودن اینترنت و گوشی‌های هوشمند
۴. فرسوده و غیراستاندارد بودن ۴۲ درصد از مدارس استان (حدود ۲۰۰۰ مدرسه)
۵. نامناسب بودن ساختمان‌های آموزشی مدارس غیردولتی

۳-۳-۵-۱-۳- راهکارهای پیشنهادی

به منظور بهبود وضعیت تشریح‌شده در بالا و انجام اقدام مقتضی در خصوص مسائل احصائی راهکارهای زیر ارائه می‌گردد:

۱. ترمیم، بازسازی و نوسازی سازه‌های فرسوده آموزشی در سطح استان و انجام اقدامات لازم در خصوص تأمین فضای آموزشی مورد نیاز با استفاده از ظرفیت‌های موجود مانند مجمع خیرین مدرسه‌ساز؛
۲. تأمین نیروی انسانی مورد نیاز آموزش و پرورش استان با استفاده از ظرفیت‌های قانونی مانند افزایش واحدهای دانشگاه فرهنگیان و.....؛
۳. تمهید و تأمین زیرساخت‌های لازم برای تحقق آموزش مجازی به خصوص در بخش‌های روستایی و عشایری؛
۴. انجام اقداماتی مانند ارائه فیلم‌های آموزشی آفلاین، به کارگیری درس‌نامه‌های متنی و استفاده از ظرفیت‌های رسانه ملی برای ارائه آموزش به دانش‌آموزان؛
۵. تحلیل، بررسی و احصاء علل ترک تحصیل دانش‌آموزان در مناطق حاشیه‌ای و روستاها و انجام اقدامات تمهیدی به منظور کاهش نرخ ترک تحصیل در این مناطق؛
۶. انجام اقدامات لازم در خصوص صدور مجوز برای تأسیس مدارس غیردولتی با تأکید بر استاندارد بودن ساختمان‌ها؛

۳-۳-۵-۲- وضعیت سواد در استان لرستان

وضع سواد در بین افراد جامعه یکی از معیارهای مهم در تعیین میزان توسعه‌یافتگی کشورها بشمار می‌آید و بررسی روند تغییرات آن بیانگر چگونگی پیشرفت و توسعه نیروی انسانی در آن جامعه است. یکی از مهم‌ترین شاخص‌ها در این زمینه میزان باسوادی است. به طور کلی، بررسی این شاخص در سال‌های بعد از انقلاب حاکی

از روند افزایشی آن و توجه به مسئله آموزش عمومی در برنامه‌ریزی‌ها و سیاست‌های کشور است. با این مقدمه کوتاه در این بخش تلاش خواهد شد تا وضعیت سواد در استان لرستان مورد بررسی قرار گیرد و در نهایت دلالت‌های این مطالعه برای تدوین برنامه‌های راهبردی استان استخراج شود.

۳-۳-۵-۲-۱- آمار و اطلاعات

بر اساس نتایج سرشماری عمومی نفوس و مسکن سال‌های ۱۳۶۵، ۱۳۷۰، ۱۳۷۵، ۱۳۸۵، ۱۳۹۰ و ۱۳۹۵ نرخ باسوادی در جمعیت ۶ ساله و بیشتر به ترتیب ۴۱/۱۵ درصد، ۶۰/۷۵ درصد، ۶۸/۸۶ درصد، ۸۱/۰۹ درصد، ۸۰/۴۴ درصد و ۸۲/۹۸ درصد بوده است.

بر اساس نتایج سرشماری عمومی نفوس و مسکن ۱۳۹۵ میزان باسوادی مردان و زنان ۶ ساله و بیشتر استان به ترتیب معادل ۸۷/۲ (پایین‌تر از متوسط کشوری با ۹۱ درصد) و ۷۸/۶ (پایین‌تر از متوسط کشوری با ۸۴/۲) بوده است. میزان باسوادی در نقاط شهری و روستایی به ترتیب ۸۶/۹ (پایین‌تر از متوسط کشوری با ۹۰/۸) و ۷۵/۷ (پایین‌تر از متوسط کشوری با ۷۸/۵) درصد بوده است. به طور کلی همه آمارهای مربوط به وضع سواد اعم از آمار زنان، مردان، بخش روستایی و شهری در استان لرستان از متوسط کشوری پایین‌تر می‌باشد. فاصله باسوادی مردان و زنان در سطح استان حدود ۸/۶ درصد است.

بر اساس سرشماری عمومی نفوس و مسکن سال ۱۳۹۵ شهرستان خرم‌آباد با ۸۷/۰۷ درصد و شهرستان چگنی با ۷۴/۳۳ درصد به ترتیب بیشترین و کمترین میزان باسوادی را در استان لرستان دارا هستند.

بر اساس سرشماری سال ۹۵ لرستان جزو ۶ استان نخست کشور با بیشترین درصد بی‌سوادی است. در جامعه هدف سوادآموزی استان که بین ۱۰ تا ۴۹ سال سن دارند، ۸ درصد بی‌سوادی مطلق گزارش شده است. در حقیقت بیش از ۸۶ هزار بی‌سوادی در استان وجود دارد که جامعه هدف سوادآموزی در استان محسوب می‌شود. بر اساس آمار، لرستان در جایگاه ۲۶ از نظر میزان برخورداری از سواد در سطح کشور قرار دارد و در گروه سنی ۱۰ تا ۴۹ سال ۸ درصد بی‌سوادی مطلق وجود دارد. بر اساس آمار سالنامه آماری سال ۱۳۹۸، در استان لرستان، ۹۱۰۵ نفر در دوره سوادآموزی، ۴۷۹۸ نفر در دوره انتقال و ۲۰۹۱ نفر در دوره تحکیم شرکت کرده‌اند.

بر اساس آخرین آمار معاونت سوادآموزی اداره کل آموزش و پرورش لرستان، حدود ۱۴ مرکز یادگیری محلی در استان وجود دارد که در کنار آموزش سواد پایه به سوادآموزان این استان مواردی شامل حرفه‌آموزی و ایجاد اشتغال و تولید نیز جزو فعالیت آن‌ها است. بر اساس آمار سازمان نهضت سوادآموزی حدود ۵۱۲ مرکز یادگیری محلی در کشور وجود دارد که سهم استان لرستان حدود ۲/۷۲ درصد می‌باشد.

جدول ۸۵- وضعیت نرخ باسوادی در استان لرستان

نرخ باسوادی (درصد)	جنس / سکونت گاه
۸۷/۲	مردان
۷۸/۶	زنان
۸۶/۹	شهری
۷۵/۷	روستایی

۳-۳-۵-۲- مهم ترین مسائل سوادآموزی

۱. کمبود فضا، امکانات و تجهیزات آموزشی برای سوادآموزان
۲. مشکلات فرهنگی و مقاومت جامعه هدف در قبال سوادآموزی و عدم همکاری خانواده‌ها
۳. برون‌سپاری قرارداد کاری آموزشیاران با مؤسسات خصوصی، عدم وجود امنیت شغلی، دستمزد پایین آموزش دهنده‌ها، مشکلات بیمه آموزشیاران و در نتیجه کاسته شدن از انگیزه آموزشیاران
۴. وجود محدودیت‌های سنی (۱۰-۴۹) به عنوان جامعه هدف و عدم ارائه خدمات به افراد بالای ۴۹ سال
۵. عدم تطابق آمارهای بیان شده در خصوص درصد باسوادی با واقعیت‌های موجود (بر اساس نظر آموزشیاران تعداد افراد بی‌سواد بسیار بالاتر از آمارهای رسمی مطرح شده است).

۳-۳-۵-۳- راهکارهای پیشنهادی

- ۱- انجام اقدامات لازم در جهت فرهنگ‌سازی و ایجاد انگیزه در بی‌سوادان
- ۲- تعیین تکلیف در خصوص وضعیت استخدامی و بیمه آموزشیاران به منظور ایجاد انگیزه بیشتر در نیروهای انسانی؛
- ۳- به‌روزرسانی سامانه ثبت‌نام و پرهیز از ارائه آمارهای اغراق گونه و نادرست
- ۴- اصلاح قوانین سوادآموزی و ارائه آموزش‌های لازم به متقاضیان بالای ۴۹ سال
- ۵- تأمین امکانات و فضای آموزشی به خصوص تأسیس مراکز یادگیری محلی بیشتر برای سوادآموزان با اولویت روستاها و مناطق دورافتاده؛

۳-۵-۳- وضعیت آموزش عالی در استان لرستان

۳-۵-۳-۱- آمار و اطلاعات

- در حوزه آموزش عالی با توجه به تقسیم‌بندی‌های صورت گرفته مبتنی بر سیاست‌ها و ضوابط اجرایی حاکم بر آمایش آموزش عالی در جمهوری اسلامی ایران (مصوبه جلسه ۷۷۶ مورخ ۱۳۹۴/۱۲/۱۸ شورای عالی انقلاب فرهنگی) استان لرستان در منطقه ۵ و در کنار استان‌های ایلام، کرمانشاه و کردستان جایگاهی شده است:
- منطقه ۵ شامل استان‌های کردستان، کرمانشاه، لرستان و ایلام و دانشگاه‌های کردستان، رازی، صنعتی کرمانشاه، ایلام، لرستان، آیت‌الله‌العظمی بروجردی است.
- در سال ۹۸-۹۹ تعداد کل دانشجویان استان برابر ۶۲۱۷۷ نفر بوده است که ۳۲۷۱۸ نفر (۵۲/۶) درصد پسر و ۲۹۴۵۹ نفر (۴۷/۳) درصد دختر بوده‌اند.
- از کل دانشجویان ۱۶/۲۴ درصد در مقطع کاردانی (۱۰۱۰۲ دانشجوی)، ۶۸/۸ درصد در مقطع کارشناسی (۴۲۷۸۳ دانشجوی)، ۹/۸ درصد در مقطع کارشناسی ارشد (۶۱۲۳ دانشجوی)، ۲/۸۴ درصد در مقطع دکتری حرفه‌ای (۱۷۶۸ دانشجوی) و ۲/۲۵ درصد در مقطع دکتری تحصیسی (۱۴۰۱) تحصیل می‌کنند.
- بر اساس آمار، از تعداد کل دانشجویان استان:
 ۱. ۸/۲ درصد (۵۱۷۱ دانشجوی) در گروه پزشکی (بالاتر از متوسط کشوری با ۷/۲۶ درصد)؛
 ۲. ۵۴/۶ درصد (۳۴۳۸۹ دانشجوی) در گروه علوم انسانی (بالاتر از متوسط کشوری با ۴۸/۵ درصد)؛
 ۳. ۷/۴ درصد (۴۶۵۲ دانشجوی) در گروه علوم پایه (بالاتر از متوسط کشوری با ۶/۲ درصد)؛
 ۴. ۲۲/۵ درصد (۱۴۱۹۵ دانشجوی) در گروه فنی مهندسی (پایین‌تر از متوسط کشوری با ۲۶/۵)؛
 ۵. ۳/۱۳ درصد (۱۹۷۵ دانشجوی) در گروه کشاورزی و دامپزشکی (پایین‌تر از متوسط کشوری با ۳/۷۶ درصد)؛
 ۶. ۴/۰۳ درصد (۲۵۴۰ دانشجوی) در گروه هنر (بالاتر از متوسط کشوری با ۳/۳۷) مشغول به تحصیل بوده‌اند.
- دانش‌آموختگان دوره‌های تحصیلی مختلف در سال ۹۸-۱۳۹۷، ۱۴۸۱۱ نفر بوده‌اند که از این تعداد:
 ۱. ۴/۹ درصد مربوط به پزشکی (پایین‌تر از متوسط کشوری با ۷/۳)؛
 ۲. ۵۵/۷ درصد مربوط به علوم انسانی (بالاتر از متوسط کشوری با ۴۸/۶)؛
 ۳. ۴/۵۶ درصد مربوط به علوم پایه (پایین‌تر از متوسط کشوری با ۶/۲)؛

۴. ۲۸/۴ درصد مربوط به فنی و مهندسی (بالاتر از متوسط کشوری با ۲۶/۶)؛
 ۵. ۲/۳۲ درصد مربوط به کشاورزی و دامپزشکی (پایین تر از متوسط کشوری با ۳/۸)؛
 ۶. ۴ درصد مربوط به هنر (پایین تر از متوسط کشوری با ۷/۶) بوده است.
- بر اساس آمار ارائه شده در سال ۱۳۹۵ در استان لرستان ۷۳ مؤسسه آموزش عالی وجود دارد (۲/۵ درصد از مؤسسات آموزش عالی کشور) که شامل ۲ واحد دولتی (وزارت عتف)، ۹ واحد دانشگاه پیام نور، ۳۱ واحد علمی - کاربردی، ۴ واحد دانشگاه فرهنگیان، ۵ مؤسسه فنی و حرفه‌ای، ۱ واحد وزارت بهداشت، ۵ مؤسسه غیردولتی - غیرانتفاعی و ۱۵ واحد دانشگاه آزاد می‌باشد.
 - در سال تحصیلی ۹۸-۱۳۹۷ تعداد آموزشگران دانشگاهی تمام وقت اعم از استاد، دانشیار، استادیار، مربی آموزشیار هیأت علمی و غیر هیأت علمی برابر با ۱۳۹۲ نفر بوده که نسبت به سال تحصیلی قبل حدود ۱/۲ درصد افزایش داشته است. از این تعداد ۷۴/۲ درصد (۱۰۳۴) مرد و ۲۵/۷۱ درصد (۳۵۸) زن بوده‌اند.
 - نسبت دانشجو به استاد بر اساس آمار وزارت عتف حدود ۴۹/۴۱ می‌باشد که نسبت به متوسط کشوری که ۶۵/۲۶ نفر می‌باشد در سطح بالاتری قرار دارد.
 - بر اساس آمار آمایش آموزش عالی سهم شاغلان با تحصیلات عالی به کل شاغلان استان حدود ۱۸/۲۵ درصد است و سهم شاغلان با تحصیلات عالی هر استان به کل شاغلان عالی کشور برابر با ۱/۸۲ درصد می‌باشد.

۳-۳-۵-۲- مهم‌ترین مسائل آموزش عالی

- بر اساس گزارش‌ها و تحلیل‌های ارائه شده مهم‌ترین مسائل آموزش عالی استان به شرح ذیل می‌باشد:
۱. تراکم بالای دانشجو، نسبت زیاد دانشجو به استاد و کمبود هیأت علمی در استان
 ۲. حجم بالای فارغ‌التحصیلان علوم انسانی، ضعف آموزش مهارتی در سطح آموزش عالی و بیکاری فارغ‌التحصیلان دانشگاهی
 ۳. اشباع برخی رشته‌ها، کمبود برخی رشته‌ها و عدم تناسب نیاز بازار کار با خروجی مؤسسات آموزش عالی به دلیل نبود مطالعات آمایشی

۴. ارتباط ضعیف و ناکارآمد صنعت با دانشگاه و ارتباط اندک پژوهش‌های دانشگاهی با نیازهای صنعتی^{۱۳}
۵. عدم تناسب رشته‌های دانشگاهی با نیازها و مزیت‌های استان (بر اساس گزارش اداره کل تعاون پیش از ۵۰ درصد مشکلات استان در زمینه اشتغال به دلیل عدم تناسب میان رشته‌های دانشگاهی و بازار کار است).

۳-۳-۵-۳- راهکارهای پیشنهادی

۱. اصلاح نظام پذیرش دانشجو و جذب متوازن و تقاضامحور دانشجویان در حوزه‌های مختلف علمی مانند فنی مهندسی، علوم انسانی و با هدف کاستن از حجم بالای دانش‌آموختگان و فارغ‌التحصیلان بیکار؛
۲. انجام مطالعات آمایشی در سطح آموزش عالی استان و تطابق آموزش‌ها و پژوهش‌های دانشگاهی با نیازها و مزیت‌های استان؛

۳-۴- بررسی نظام اقتصادی و تولید

۳-۴-۱- نمای کلی اقتصاد استان لرستان

استان لرستان از نظر میزان جمعیت به عنوان شانزدهمین استان کشور است و ۲/۲ درصد از جمعیت کشور در این استان سکنی دارند. استان لرستان از نظر تراکم جمعیتی با توجه به مساحت استان بالاتر از متوسط کشوری است. اما از نظر شهرنشینی پایین‌تر از متوسط کشور و حدود ۳۵ درصد از جمعیت استان در مناطق روستایی قرار دارد. بررسی نرخ اشتغال کل استان برابر با ۸۶/۵ درصد است که در مقایسه با کشور، ۳/۵ درصد کمتر است. بررسی نرخ بیکاری نشان می‌دهد که یکی از مهم‌ترین چالش‌های استان معضل بیکاری است. استان لرستان در مناطق شهری و روستایی نرخ بیکاری بالایی دارد و از نظر بیکاری بعد از استان کرمانشاه در رتبه دوم قرار دارد. این استان نیز با معضل بیکاری شدید روبه‌رو است. بررسی میزان بیکاری در گروه سنی ۱۸ تا ۳۵ سال که بر اساس تعریف جدید شورا عالی جوانان است، نرخ بیکاری در میان گروه سنی جوانان حدود ۲۵ درصد است که از نظر این شاخص لرستان در رتبه دوم در میان استان‌های کشور قرار دارد. با توجه به نرخ بالای بیکاری استان، نرخ بار

۱۳. هر چند که مساله ارتباط ضعیف صنعت و دانشگاه یک امر ملی می‌باشد و مختص به آموزش عالی لرستان نمی‌باشد. بر اساس آمار بانک جهانی، کشور ایران در زمینه ارتباط صنعت و دانشگاه رتبه ۱۱۷ را به خود اختصاص داده است.

تکفل استان بالاتر از متوسط کشوری است. این استان از نظر بار تکفل در سطح بالایی قرار دارد و در رتبه چهارم از نظر بار تکفل بالا قرار دارد. از این رو انتظار می‌رسد سطح رفاه اجتماعی در استان در وضعیت مطلوبی نباشد. این موضوع در درآمد سالانه خانوار مشخص است. بررسی این شاخص نشان می‌دهد که استان لرستان جزو استان‌ها با کمترین میزان درآمد سالانه خانوار است. پایین بودن درآمد سالانه خانوار با توجه به نرخ بالای تورم موجب ایجاد فقر عمومی گسترده در بعضی از شهرستان‌های استان از جمله دلفان شده است. اما بررسی توزیع درآمد در استان نشان می‌دهد که توزیع درآمد با توجه به متوسط کشور در سطح مطلوبی قرار دارد. مجموع این عوامل باعث شده است که استان لرستان کیفیت خود را برای مکانی با زیست پایدار از دست دهد و به استانی با نرخ مهاجر فرستی بالا تبدیل شود. بررسی نرخ مشارکت اقتصادی نشان می‌دهد که در مناطق روستایی و شهری نرخ مشارکت اقتصادی در سطح پایینی قرار دارد و این مشارکت اقتصادی پایین‌تر در مناطق شهری در آینده نزدیک به عنوان معضل کلیدی استان شناخته می‌شود. این استان در آینده نزدیک در زمینه نیروی انسانی کارآمد با کمبود رو به رو خواهد شد. افزون بر آن از نظر سرمایه‌گذاری استان لرستان با چالش روبه است. بررسی میزان سرمایه‌گذاری خارجی در استان از سال ۹۰ تا ۹۷ نشان می‌دهد که میزان جذب سرمایه خارجی در استان در سطح پایینی قرار دارد. در سال ۹۷ از مجموع سرمایه‌گذاری خارجی در کشور، ۰/۱۵ درصد متعلق به لرستان است و این استان در سطح پایین در مقایسه با سایر استان‌های دیگر کشور قرار دارد. از سوی دیگر عدم بهره‌گیری از نیروی انسانی به‌ویژه جوانان تحصیل کرده و فقدان سرمایه‌گذاری مطلوب در سطح استان موجب کاهش سرانه تولید ناخالص داخلی استان شده است. بررسی این شاخص نشان می‌دهد که سرانه تولید ناخالص استان در سطح پایینی قرار دارد و از نظر پایین‌ترین میزان سرانه تولید ناخالص داخلی جزو پنج استان با کمترین میزان سرانه تولید ناخالص پایین است. در همین حال بررسی نرخ رشد سپرده‌گذاری نشان می‌دهد که نرخ رشد سپرده‌گذاری در استان دو درصد بالاتر از متوسط کشور است. به عبارتی اقتصاد استان، مولد نمی‌باشد و سرمایه در اختیار تولید قرار نگرفته است. از سال ۸۹ تا ۹۸ نرخ رشد سپرده‌های بانکی برابر با ۲۵/۵۲ درصد بوده است.

جدول ۸۶- نمای کلی وضعیت استان لرستان در مقایسه با کشور در سال ۹۸

شاخص	بخش	لرستان	کشور	رتبه در کشور
اندازه بازار خانگی	سهام جمعیتی (۱۳۹۵)	۲/۲	۱۰۰	۱۶
	سهام جمعیت شهری (۱۳۹۵)	۱/۹	۱۰۰	۱۵
	سهام جمعیت روستایی (۱۳۹۵)	۳	۱۰۰	۱۴
	تراکم نسبی جمعیت (نفر در کیلومتر مربع)	۶۴	۵۱	۱۴
	میزان شهرنشینی	۶۵/۷	۷۵/۱	۲۰
نرخ اشتغال	مناطق شهری	۸۱/۷	۸۸/۲	-
	مناطق روستایی	۸۹/۷	۹۲/۷	-
سهام اشتغال	کشاورزی	۲۴/۳	۱۷/۷۵	-
	صنعت	۲۷/۴	۳۱/۹۵	-
	خدمات	۴۸/۲	۵۰/۲۵	-
نرخ بیکاری	جمعیت کل	۱۵/۴	۱۰/۶	۲
	مناطق شهری	۱۸/۳	۱۱/۸	۲
	مناطق روستایی	۱۰/۳	۷/۳	۶
بار تکفل خالص	مناطق شهری	۲/۶۱	۲/۰۹	۴
بار تکفل ناخالص	مناطق شهری	۳/۴۶	۲/۷۱	۴
درآمد	متوسط درآمد سالانه یک خانوار شهری	۳۹۹۱۸۵	۵۴۱۰۰۷	۲۷
	متوسط درآمد سالانه یک خانوار روستایی	۲۳۱۷۰۹	۲۹۷۰۲۲	۲۵
ضریب جینی	مناطق شهری	۰/۳۱۴۹	۰/۳۸۲۸	۱۹
	مناطق روستایی	۰/۲۹۸۷	۰/۳۵۳۹	۲۱
نرخ مشارکت اقتصادی	جمعیت کل	۳۶/۷	۳۹/۹	۲۴
	مناطق شهری	۳۵/۲	۳۹/۲	۲۶
	مناطق روستایی	۳۹/۶	۴۲/۳	۱۸
سرمایه گذاری خارجی	میزان جذب سرمایه (هزار دلار) (۱۳۹۷)	۷۶۰۶	۵۱۰۶۶۴۲	۲۵
نرخ رشد سپرده های بانکی	-	۳۳	۳۱/۴	۱۸
سرانه تولید ناخالص داخلی استان	هزار ریال به نفر (۱۳۹۶)	۱۱۴۵۲۴	۱۸۴۵۸۴	۲۶

تولید ناخالص داخلی

بررسی تولید ناخالص داخلی استان لرستان نشان می‌دهد که سهم استان لرستان از تولید ناخالص داخلی در سطح پایین قرار دارد. در سال ۹۷ رتبه استان از نظر تولید ناخالص داخلی، ۲۳ بوده است. با توجه سهم از تولید ناخالص داخلی که در تمامی سال‌های مورد بررسی کمتر از ۱/۶ درصد بوده است و سهم جمعیتی ۲/۲ درصدی نشان می‌دهد که بهره‌وری عوامل تولید از جمله نیروی انسانی در سطح پایینی قرار دارد. بررسی تولید ناخالص داخلی استان روند نزولی هرچند ضعیف دارد. بررسی تولید ناخالص داخلی بدون نفت نیز مؤید این امر است. روند نزولی در تولید ناخالص داخلی بدون نفت محسوس تر می‌باشد.

جدول ۸۷- تولید ناخالص داخلی (میلیون ریال)

تولید ناخالص داخلی بدون نفت			تولید ناخالص داخلی		
سهم درصدی	لرستان	کل کشور	سهم درصدی	لرستان	کل کشور
۱.۶۰	۸۲۱۸۹۴۱.۶۸۶	۵۱۲۳۴۰۲۰۰	۱.۳۱	۸۲۴۷۲۹۰.۷۳۹	۶۳۰۰۳۸۶۲۲.۹
۱.۵۹	۹۷۷۹۹۱۵.۴۲۷	۶۱۴۱۷۶۶۷۵.۷	۱.۳۶	۹۹۵۱۸۴۵.۵۱۲	۷۳۳۹۰۸۹۸۱.۹
۱.۵۱	۱۱۷۳۰۹۹۶.۴۴	۷۷۸۸۵۶۴۵۳.۸	۱.۲۴	۱۱۸۶۸۱۷۰.۷	۹۵۴۲۴۰۲۷۳.۴
۱.۴۹	۱۴۳۷۹۷۱۱.۱۹	۹۶۵۷۵۷۱۳۱	۱.۲۲	۱۴۵۲۲۹۶۹.۶۵	۱۱۸۹۲۸۶۸۷۹
۱.۴۱	۱۷۳۵۱۸۵۵.۰۹	۱۲۳۱۵۱۳۰۳۷	۱.۱۵	۱۷۸۹۷۹۸۵.۴۹	۱۵۵۴۱۰۸۹۴
۱.۴۳	۲۱۴۲۹۷۵۵.۹۳	۱۵۰۱۳۲۰۴۰۶	۱.۱۴	۲۲۱۲۴۴۰۰.۸۱	۱۹۴۱۱۸۷۵۸۴
۱.۴۷	۲۷۳۵۰۰۲۶.۶۸	۱۸۵۸۸۳۹۹۶۹	۱.۱۹	۲۸۳۹۷۸۰۳.۹۳	۲۳۸۲۶۷۴۸۱۸
۱.۴۲	۳۳۶۲۱۰۳۰.۶۱	۲۳۷۰۸۰۶۱۹۲	۱.۱۰	۳۳۸۹۸۹۳۵.۹۲	۳۰۷۲۶۱۵۴۳۹
۱.۳۴	۳۹۲۸۸۶۰۳.۸۲	۲۹۳۲۶۰۱۴۷۳	۱.۰۹	۳۹۷۱۰۲۷۰.۷	۳۶۵۵۱۹۵۴۷۲
۱.۳۸	۴۵۳۳۱۶۹۱.۲۲	۳۲۹۶۵۷۹۴۷۶	۱.۱۷	۴۵۶۵۷۵۵۷.۵۹	۳۸۹۴۲۳۷۷۸
۱.۴۶	۵۸۴۴۱۸۰۷.۷۵	۴۰۱۰۲۲۰۵۷۲	۱.۲۱	۵۸۷۶۶۱۸۳.۶۳	۴۸۵۵۸۶۲۲۱۱
۱.۴۰	۷۱۵۰۵۲۴۳.۸۹	۵۱۲۳۱۵۷۶۰.۸	۱.۱۳	۷۱۹۲۲۷۳۹.۲۷	۶۳۳۹۶۲۱۵۸۵
۱.۴۴	۹۳۷۵۸۷۶۱.۶۶	۶۵۱۳۶۵۲۳۳۷	۱.۲۷	۹۴۲۳۲۷۷۵.۴۲	۷۴۲۰۸۰۱۱۴۴
۱.۴۷	۱۲۹۰۹۲۹۴۹.۱	۸۷۶۱۵۷۱۵۶۵	۱.۲۹	۱۲۹۶۳۹۶۹۱	۱۰۰۴۹۰۸۷۵۶۳
۱.۳۰	۱۳۳۴۶۹۶۳.۱	۱۰۲۶۸۷۹۰۷۵۸	۱.۱۰	۱۳۷۷۰۷۵۵۰.۱	۱۲۵۵۰۹۶۰۰۲۶
۱.۴۱	۱۵۱۷۶۱۳۵۲.۶	۱۰۷۹۸۱۵۸۷۸۱	۱.۲۷	۱۵۴۷۱۵۱۷۴.۱	۱۲۱۸۰۰۱۶۱۲۹
۱.۳۵	۱۷۴۲۶۴۶۷۰.۱	۱۲۸۶۴۲۸۹۲۴۹	۱.۱۹	۱۷۷۳۹۷۳۹۳.۷	۱۴۹۰۶۲۵۷۳۴
۱.۳۵	۲۰۰۴۹۲۹۵.۳	۱۵۱۹۴۲۹۲۴۳۷	۱.۱۶	۲۰۸۷۶۴۰۶.۱	۱۷۹۷۱۸۷۱۱۵۳
۱.۳۷	۲۸۵۹۴۳۳۶۲.۷	۲۰۸۷۰۳۲۹۲۲۴	۱.۱۳	۲۹۲۲۷۱۰۲۷.۹	۲۵۸۲۹۷۱۲۴۴۶

منبع: مرکز آمار ایران، محاسبات نگارنده

ارزش افزوده به تفکیک بخش های اقتصادی استان لرستان در مقایسه با کشور

بخش کشاورزی و معدن

بررسی میزان ارزش افزوده بخش کشاورزی نشان می دهد که استان لرستان در زیر بخش پرورش زنبور عسل و کرم ابریشم به عنوان یکی از استان های تأثیر گذار در این زمینه است. به طور متوسط بخش کشاورزی، ۲/۶۲ درصد از ارزش افزوده بخش کشاورزی کشور را تشکیل داده است. استان لرستان از جمله استان های کشور است که در تمامی زیربخش های کشاورزی دارای مزیت نسبی است. هر چند طی سال های اخیر روند ارزش افزوده بخش کشاورزی نزولی بوده است و رتبه استان نیز از نظر تأثیر گذاری کاهش یافته است. استان لرستان در سال ۹۰ به عنوان سیزدهمین استان تأثیر گذار در بخش کشاورزی کل کشور بوده است. اما با گذشت شش سال سهم استان از ارزش افزوده بخش کشاورزی کاهش یافته است و رتبه استان از نظر تأثیر گذاری به ۱۸ رسیده است. اما در زیر بخش پرورش حیوانات و پرورش زنبور عسل و کرم ابریشم روند ارزش افزوده صعودی بوده است. بخش معدن نیز در سال های اخیر از نظر سهم در ارزش افزوده کشور، کاهش یافته است. به طور متوسط سهم بخش معدن از ارزش افزوده کل کشور روند نزولی دارد و به طور متوسط ۰/۱۷ درصد در ارزش افزوده کشور تأثیر گذار بوده است. بررسی رتبه استان نیز نشان می دهد که در سال ۹۰ استان لرستان به عنوان استان دهم از نظر تأثیر گذاری در اقتصاد ملی در بخش معدن بوده است که در سال ۹۷ رتبه استان به ۱۳ رسیده است.

جدول ۸۸- سهم ارزش افزوده بخش کشاورزی و معدن استان لرستان از کشور

۱۳۹۷	۱۳۹۶	۱۳۹۵	۱۳۹۴	۱۳۹۳	۱۳۹۲	۱۳۹۱	۱۳۹۰	
۲.۶۹	۲.۲۸	۲.۴۴	۲.۴۵	۲.۳۳	۲.۴۴	۲.۴۳	۲.۴۴	کشاورزی، شکار، جنگلداری و ماهیگیری
۲.۶۷	۲.۳۰	۲.۴۱	۲.۳۳	۲.۱۸	۳.۰۶	۳.۰۵	۳.۰۸	زراعت و باغداری
۲.۷۷	۱.۹۲	۲.۲۶	۲.۷۲	۲.۶۲	۲.۵۰	۲.۶۵	۲.۵۰	پرورش حیوانات
۱.۱۲	۰.۶۸	۰.۷۱	۰.۶۷	۰.۹۹	۰.۹۹	۱.۰۳	۱.۰۳	گاوآردی صنعتی
۳.۲۲	۲.۰۲	۲.۳۳	۲.۷۸	۲.۶۷	۲.۶۴	۲.۷۹	۲.۵۶	دام سنتی
۱.۱۶	۰.۹۰	۱.۰۷	۱.۱۵	۱.۲۴	۱.۶۶	۱.۸۴	۱.۹۹	مرغاری
۱۱.۰۸	۹.۶۴	۹.۲۱	۱۰.۵۱	۹.۹۱	۸.۰۲	۸.۹۵	۹.۶۴	پرورش زنبور عسل، کرم ابریشم، شکار و سایر فعالیت های کشاورزی
۳.۸۵	۴.۱۴	۳.۸۶	۴.۲۲	۴.۲۸	۴.۳۶	۴.۱۸	۴.۳۳	جنگلداری
۲.۵۰	۲.۹۹	۳.۲۴	۲.۷۲	۲.۷۲	۲.۹۱	۲.۵۱	۲.۶۷	ماهیگیری
۰.۱۳	۰.۱۳	۰.۱۴	۰.۱۹	۰.۱۷	۰.۱۶	۰.۲۲	۰.۲۳	استخراج معدن
۰.۱۲	۰.۱۱	۰.۱۳	۰.۱۵	۰.۱۵	۰.۱۵	۰.۱۸	۰.۱۷	استخراج نفت خام، گاز طبیعی و خدمات پشتیبانی معدن
۰.۶۵	۰.۶۰	۰.۳۹	۰.۶۶	۰.۷۰	۰.۵۷	۱.۱۲	۱.۱۷	استخراج سایر معدن

منبع: مرکز آمار ایران، محاسبات نگارنده

بررسی شاخص های بخش کشاورزی نشان می دهد که از نظر تولید سرانه گوشت و آلبان استان در وضعیت مطلوبی در مقایسه با میانگین کشور قرار دارد. از دیگر پتانسیل های استان در بخش جنگلداری است. استان لرستان سومین استان از نظر نسبت مساحت جنگل به مساحت کل استان است که زمینه را برای ایجاد صنایع

وابسته به بخش چوب فراهم کرده است. بررسی بخش زراعت نشان می‌دهد که سهم استان از اراضی تحت پوشش سیستم آبیاری کاهش یافته است و سهم استان از ۳/۷۹ درصد در سال ۹۰ به ۲/۲۳ درصد در سال ۹۷ کاهش یافته است. با توجه به عدم گسترش بخش کشاورزی مدرن و مکانیزه در استان لرستان، سهم آب مصرفی این استان در بخش کشاورزی بالا است. در بخش معدن عدم بهره‌وری نیروی انسانی و وجود خام فروشی محرز است. سهم استان از اشتغال معادن در حال بهره‌برداری برابر با ۱/۵۵ درصد و سهم استان از معادن در حال بهره‌برداری برابر با ۱/۸۳ درصد است اما بررسی میزان ارزش افزوده در همین سال ۰/۱۳ درصد و سرانه ارزش تولیدات معادن در حال بهره‌برداری ۰/۸ است که بیانگر خروج ارزش افزوده بخش معدن است.

جدول ۸۹- وضعیت شاخص‌های بخش کشاورزی در مقایسه با کشور

رتبه در کشور	کشور	لرستان	شاخص
۱۰	۱۰/۳۴	۱۶/۱۳	سرانه تولید گوشت قرمز (کیلوگرم به نفر)
۱۵	۱۳۲/۴۳	۱۴۰/۵۵	سرانه تولید شیر
۱۱	۳۲/۹۰	۴۷/۲۹	سرانه تولید گوشت مرغ
۱۱	۱۵/۴۴	۱۳/۳۷	سرانه تولید آبیان
۷	۱/۱۱	۲/۲۰	نسبت تعداد شاغلان بخش شیلات (آبزی‌پروری) به کل جمعیت
۳	۰/۰۳	۰/۱۴	نسبت مساحت جنگل کاری به مساحت استان
۱۹	۱۰۰	۲/۲۳	سهم استان از اراضی تحت پوشش سیستم آبیاری تحت فشار (۱۳۹۷)
۱۵	۱۰۰	۰/۳۷	سهم استان از اراضی تحت پوشش شبکه‌های آبیاری و زهکشی (۱۳۹۷)
۹	۱۰۰	۳/۸	سهم آب مصرف شده استان از منابع آب کشور
۷	۱۰۰	۴/۱	سهم استان از آب مصرف شده در بخش کشاورزی
۲۱	۵/۹۹	۵/۰۵	نسبت تعداد معادن در حال بهره‌برداری به کل جمعیت (۱۳۹۷)
۲۲	۱۰۰	۱/۸۳	سهم استان از معادن در حال بهره‌برداری
۱۴	۱۲۱/۴۸	۸۶/۴۸	نسبت تعداد شاغلان معادن در حال بهره‌برداری به کل جمعیت (تعداد به صد هزار نفر)
۱۹	۴/۸۱	۰/۸۰	سرانه ارزش تولیدات معادن در حال بهره‌برداری (میلیون ریال به نفر)
۱۸	۳۷۵۲/۱۰	۵۶۵/۱۶	سرانه ارزش افزوده معادن در حال بهره‌برداری (هزار ریال به نفر)
۲۲	۲۳۷/۲۷	۶۰/۶۷	نسبت سرمایه‌گذاری (ارزش تغییرات اموال سرمایه‌ای) معادن در حال بهره‌برداری به کل جمعیت (هزار ریال به نفر)
۱۶	۱۰۰	۱/۵۵	سهم استان از شاغلان معادن در حال بهره‌برداری

منبع: مرکز آمار، جایگاه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی استان‌ها در مقایسه با کشور

بخش صنعت و ساختمان

بخش صنعت یکی دیگر از بخش‌های استان است که تأثیرگذاری کمی در ارزش افزوده بخش صنعت کشور داشته است. این بخش به طور متوسط، ۰/۶۸ درصد از ارزش افزوده کشور را طی سال‌های مورد بررسی تشکیل داده است. رتبه استان از نظر تأثیرگذاری در بخش صنعت کشور، ۲۵ است. بررسی زیر بخش‌های صنعتی نشان می‌دهد که تولید داروها و فرآورده‌های دارویی و شیمیایی و گیاهی بیشترین تأثیر را در بخش صنعت استان داشته است. به طور متوسط این استان، ۴/۶۲ درصد از ارزش افزوده بخش فرآورده‌های دارویی کشور را تشکیل داده است. اما بررسی‌ها نشان می‌دهد که روند تولید ارزش افزوده این بخش نزولی بوده است. از دیگر پتانسیل‌های استان در تولید سایر فرآورده‌های معدنی غیرفلزی است. بخش تولید محصولات غذایی و بخش پوشاک از دیگر بخش‌ها با ارزش افزوده بالا است. عمده زیر بخش‌های صنعتی استان با ارزش افزوده بالا به دلیل وجود مزیت نسبی استان در این بخش‌ها شکل گرفته‌اند.

جدول ۹۰- سهم ارزش افزوده بخش صنعت و ساختمان استان لرستان از کشور

۱۳۹۷	۱۳۹۶	۱۳۹۵	۱۳۹۴	۱۳۹۳	۱۳۹۲	۱۳۹۱	۱۳۹۰	
-۰.۶۳	-۰.۷۰	-۰.۶۶	-۰.۷۶	-۰.۶۵	-۰.۶۶	-۰.۶۴	-۰.۷۴	صنعت
۱.۱۸	۱.۵۳	۱.۰۵	۱.۲۱	۱.۰۶	۱.۱۲	۰.۹۷	۱.۳۸	تولید محصولات غذایی
۱.۴۳	-۰.۸۶	-۰.۵۴	-۰.۹۳	-۰.۶۵	-۰.۳۱	-۰.۵۵	-۰.۴۸	تولید انواع آشامیندها
-۰.۰۰	-۰.۰۰	-۰.۰۰	-۰.۰۰	-۰.۰۰	-۰.۰۰	-۰.۰۰	-۰.۰۰	تولید فرآورده‌های نوتون و تنباکو
-۰.۶۵	-۰.۵۷	۱.۰۳	-۰.۵۵	-۰.۸۲	-۰.۸۳	-۰.۸۴	-۰.۷۹	تولید منسوجات
۱.۲۴	-۰.۹۰	-۰.۹۶	۱.۱۸	-۰.۹۸	-۰.۹۲	-۱.۰۸	-۰.۹۳	تولید پوشاک
-۰.۱۰	-۰.۰۶	-۰.۰۸	-۰.۰۴	-۰.۰۲	-۰.۰۲	-۰.۰۲	-۰.۰۳	تولید چرم و فرآورده‌های وابسته
-۰.۶۸	-۰.۶۹	-۰.۶۸	-۰.۶۷	-۰.۶۹	-۰.۶۹	-۰.۷۰	-۰.۶۹	تولید چوب و محصولات چوبی به جز ملبان، حصیر و مواد حصیر بافی
-۰.۳۱	-۰.۴۴	-۰.۴۷	-۰.۳۶	-۰.۳۳	-۰.۳۸	-۰.۳۳	-۰.۳۲	تولید کاغذ و فرآورده‌های کاغذی
-۰.۱۵	-۰.۱۴	-۰.۱۶	-۰.۱۶	-۰.۲۳	-۰.۲۴	-۰.۲۳	-۰.۲۱	چاپ و تکثیر رسانه‌های ضبط شده
-۰.۱۱	-۰.۱۰	-۰.۱۲	-۰.۲۲	-۰.۲۵	-۰.۱۱	-۰.۱۸	-۰.۲۵	تولید کتک فرآورده‌های حاصل از پالایش نفت
-۰.۲۱	-۰.۳۸	-۰.۶۷	-۰.۱۲	-۰.۰۵	-۰.۰۵	-۰.۰۴	-۰.۱۰	تولید مواد شیمیایی و فرآورده‌های شیمیایی
۳.۵۴	۳.۰۰	۳.۳۳	۵.۰۳	۴.۶۶	۶.۰۷	۵.۷۶	۵.۶۸	تولید داروها و فرآورده‌های دارویی و شیمیایی و گیاهی
-۰.۴۰	-۱.۲۱	-۰.۳۸	-۰.۴۰	-۰.۶۶	-۰.۳۵	-۰.۴۰	-۱.۵۲	تولید فرآورده‌های لاستیکی و پلاستیکی
۱.۲۹	۱.۳۰	۱.۶۶	۱.۶۷	۱.۶۴	۱.۵۷	۱.۵۰	۱.۷۶	تولید سایر فرآورده‌های معدنی غیر فلزی
-۰.۴۵	-۰.۴۱	-۰.۱۹	-۰.۳۸	-۰.۴۲	-۰.۵۵	-۰.۴۱	-۰.۴۴	تولید فلزات پایه
-۰.۲۲	-۰.۱۵	-۰.۱۹	-۰.۲۵	-۰.۲۵	-۰.۴۰	-۰.۳۲	-۰.۳۹	تولید محصولات ظریف ساخته شده به جز ماشین آلات و تجهیزات
-۰.۰۳	-۰.۰۳	-۰.۰۲	-۰.۰۸	-۰.۰۶	-۰.۰۵	-۰.۰۶	-۰.۰۶	تولید محصولات رایانه‌ای، الکترونیکی و نوری
-۰.۲۷	-۰.۲۶	-۰.۲۹	-۰.۱۹	-۰.۲۶	-۰.۲۴	-۰.۲۰	-۰.۱۸	تولید تجهیزات برقی
-۰.۱۵	-۰.۱۲	-۰.۱۷	-۰.۲۰	-۰.۲۹	-۰.۲۲	-۰.۲۵	-۰.۲۷	تولید ماشین آلات و تجهیزات طبقه‌بندی نشده در جای دیگر
-۰.۲۷	-۰.۱۲	-۰.۱۰	-۰.۱۵	-۰.۱۷	-۰.۱۹	-۰.۲۱	-۰.۲۲	تولید وسایل نقلیه موتوری، تریلر و نیم تریلر
-۰.۱۱	-۰.۰۰	-۰.۰۱	-۰.۰۱	-۰.۰۰	-۰.۰۰	-۰.۰۰	-۰.۰۲	تولید سایر تجهیزات حمل و نقل
-۰.۵۵	-۰.۵۰	-۰.۵۲	-۰.۴۹	-۰.۵۵	-۰.۵۹	-۰.۵۸	-۰.۵۴	تولید ملبان
-۰.۲۴	-۰.۲۱	-۰.۲۲	-۰.۱۸	-۰.۲۰	-۰.۲۲	-۰.۲۸	-۰.۴۴	تولید سایر مصنوعات
-۰.۰۰	-۰.۰۰	-۰.۰۰	-۰.۰۰	-۰.۰۰	-۰.۰۰	-۰.۰۰	-۰.۰۰	عمیر و نصب ماشین آلات و تجهیزات
-۰.۱۴	-۰.۱۹	-۰.۲۰	-۰.۲۲	-۰.۲۳	-۰.۱۸	-۰.۲۲	-۰.۲۶	تأمین برق، گاز، بخار و تهریه هوا
-۰.۳۸	-۰.۳۷	-۰.۳۸	-۰.۶۱	-۰.۵۰	-۰.۵۳	-۰.۵۶	-۰.۶۶	تولید، انتقال و توزیع برق
-۰.۰۸	-۰.۱۳	-۰.۲۱	-۰.۲۸	-۰.۲۰	-۰.۱۵	-۰.۱۸	-۰.۲۲	تولید و توزیع گاز طبیعی
۲.۲۲	۱.۸۸	۱.۸۲	۱.۶۵	۱.۶۵	۱.۵۶	۱.۶۲	۱.۴۷	آرشی، مدیریت پسماند، فاضلاب و تعادلات های تصفیه
۱.۴۹	۱.۴۹	۱.۱۷	۱.۳۵	۱.۲۲	۱.۱۰	۱.۱۷	۱.۶۱	ساختمان
۱.۳۴	۱.۲۴	۱.۰۹	۱.۱۳	۱.۱۵	۱.۲۹	۱.۲۶	۱.۲۶	ساختمان‌های مسکونی
۱.۵۵	۱.۵۵	۱.۱۹	۱.۴۱	۱.۲۵	۱.۰۲	۱.۱۳	۱.۷۴	سایر ساختمان‌ها

منبع: مرکز آمار ایران، محاسبات نگارنده

بررسی شاخص‌های صنعتی استان نشان می‌دهد که از نظر تمرکز کارگاه‌های صنعتی سهم استان لرستان در سطح پایینی قرار دارد. سهم استان از کارگاه‌های صنعتی کمتر از یک درصد است و اشتغال کارگاه‌های صنعتی استان، ۰/۶۳ درصد است. سهم استان از ارزش تولید کارگاه‌های صنعتی برابر با ۰/۵۶ درصد است که سهم پایینی است. این استان از پتانسیل بالایی برای برخورداری از صنایع است که در بخش مزیت‌های نسبی استان فعالیت دارد. بخش معدن، صنایع چوب و محصولات دارویی به عنوان بخش‌های دارای مزیت نسبی در استان است. این بخش‌ها حدود ۵۰ درصد از اشتغال و تعداد بنگاه‌های استان را تشکیل داده‌اند.

جدول ۹۱- وضعیت شاخص‌های بخش صنعت در مقایسه با کشور

رتبه در کشور	کشور	لرستان	شاخص
۲۲	۳/۷۴	۱/۶۷	نسبت تعداد کارگاه‌های صنعتی ده نفر کارکن و بیشتر به کل جمعیت (تعداد به ده هزار نفر) (۱۳۹۶)
۲۲	۳/۷۲	۱/۶۱	نسبت تعداد کارگاه‌های صنعتی خصوصی ده نفر کارکن و بیشتر به کل جمعیت (تعداد به ده هزار نفر)
۱	۲/۲۷	۶/۲۰	نسبت تعداد کارگاه‌های صنعتی عمومی ده نفر کارکن و بیشتر به کل جمعیت (تعداد به ده هزار نفر) (۱۳۹۵)
۲۷	۲۱/۹۳	۶/۳۶	نسبت تعداد شاغلان کارگاه‌های صنعتی ده نفر کارکن و بیشتر به کل جمعیت (تعداد به ده هزار نفر) (۱۳۹۶)
۱۵	۲۶/۷۰	۱۵/۰۵	سرنه ارزش افزوده فعالیت صنعتی کارگاه‌های صنعتی دارای ده نفر کارکن و بیشتر (میلیون ریال به نفر) (۱۳۹۶)
۲۴	۱۰۰	۰/۵۶	سهم استان از ارزش تولید کارگاه‌های صنعتی (۱۳۹۶)
۲۱	۱۰۰	۰/۹۸	سهم استان از تعداد کارگاه‌های صنعتی ده نفر کارکن و بیشتر (۱۳۹۶)
۲۲	۱۰۰	۰/۵۷	سهم استان از ارزش افزوده فعالیت صنعتی کارگاه‌های صنعتی دارای ده نفر کارکن و بیشتر (۱۳۹۶)
۲۴	۱۰۰	۰/۶۳	سهم استان از شاغلان کارگاه‌های صنعتی دارای ده نفر کارکن و بیشتر
۲۵	۱۰۰	۰/۵	سهم استان از آب مصرف شده در بخش صنعت

منبع: مرکز آمار، جایگاه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی استان‌ها در مقایسه با کشور

بخش خدمات

بخش خدمات استان به طور متوسط ۱/۴۷ درصد از ارزش افزوده کل کشور را تشکیل داده است. رتبه استان از نظر تأثیرگذاری در ارزش افزوده بخش خدمات، ۱۸ است. طی‌های سال‌های مورد بررسی روند تأثیرگذار ارزش افزوده بخش خدمات ثابت بوده است. در بخش خدمات آموزش از بخش‌های تأثیرگذار در بخش ارزش افزوده کل کشور است. به طور متوسط بخش آموزش، ۳۱ درصد از ارزش افزوده بخش آموزش کل کشور را طی سال‌های مورد مطالعه تشکیل داده است. از دیگر فعالیت‌های تأثیرگذار در بخش امور دفاعی و

انتظامی است. بخش دامپزشکی نیز به دلیل وجود مزیت نسبی استان در بخش پرورش حیوانات، دارای ارزش افزوده قابل توجه است.

جدول ۹۲- سهم استان لرستان از ارزش افزوده بخش خدمات کشور

۱۳۹۷	۱۳۹۶	۱۳۹۵	۱۳۹۴	۱۳۹۳	۱۳۹۲	۱۳۹۱	۱۳۹۰	
۱.۶۵	۱.۶۴	۱.۶۴	۱.۶۴	۱.۶۵	۱.۶۵	۱.۶۵	۱.۶۵	عده فروشی و خرده فروشی، تعمیر وسایل نقلیه موتورسیکلت و موتور سیکلت
۱.۶۹	۱.۶۹	۱.۶۹	۱.۶۹	۱.۶۹	۱.۶۹	۱.۶۸	۱.۶۹	عده فروشی، خرده فروشی به جز وسایل نقلیه موتورسیکلت و موتور سیکلت
۱.۰۳	۱.۰۴	۱.۰۳	۱.۰۳	۱.۰۳	۱.۰۳	۱.۰۳	۱.۰۳	عده فروشی، خرده فروشی و تعمیر وسایل نقلیه موتورسیکلت و موتور سیکلت
۱.۳۹	۱.۳۳	۱.۴۲	۱.۳۸	۱.۳۴	۱.۱۶	۱.۱۵	۱.۱۷	حمل و نقل و انبارداری و پست
۱.۵۴	۱.۵۷	۱.۵۹	۱.۵۵	۱.۴۹	۱.۲۹	۱.۲۶	۱.۳۱	حمل و نقل زمینی و حمل و نقل با خط لوله
۰.۲۲	۰.۳۴	۰.۳۰	۰.۲۲	۰.۱۵	۰.۹۸	۰.۳۳	۰.۴۲	حمل و نقل از طریق راه آهن بین شهری
۱.۵۷	۱.۵۹	۱.۶۰	۱.۵۶	۱.۴۹	۱.۲۷	۱.۲۵	۱.۲۹	سایر حمل و نقل زمینی
۱.۷۱	۱.۹۸	۱.۹۷	۲.۰۶	۲.۳۳	۲.۱۲	۲.۳۱	۲.۶۱	حمل و نقل از طریق لوله
۰.۰۰	۰.۰۰	۰.۰۰	۰.۰۰	۰.۰۰	۰.۰۰	۰.۰۰	۰.۰۰	حمل و نقل آبی
۰.۰۹	۰.۱۲	۰.۰۸	۰.۱۴	۰.۱۶	۰.۰۹	۰.۰۶	۰.۰۴	حمل و نقل هوایی
۰.۴۷	۰.۵۳	۰.۴۹	۰.۲۶	۰.۲۳	۰.۱۹	۰.۱۶	۰.۱۶	انبارداری و فعالیت‌های پشتیبانی حمل و نقل
۱.۲۰	۱.۲۰	۱.۲۰	۱.۲۰	۱.۲۰	۱.۲۰	۱.۲۰	۱.۲۰	فعالیت‌های پست و پیکی
۰.۵۵	۰.۵۵	۰.۵۵	۰.۵۵	۰.۵۵	۰.۵۵	۰.۵۵	۰.۵۵	فعالیت خدماتی مربوط به تأمین جا و غذا
۰.۴۶	۰.۴۶	۰.۴۵	۰.۴۶	۰.۴۶	۰.۴۶	۰.۴۵	۰.۴۵	تأمین جا (اقامتگاه‌ها)
۰.۵۷	۰.۵۷	۰.۵۷	۰.۵۷	۰.۵۷	۰.۵۷	۰.۵۷	۰.۵۷	فعالیت‌های خدماتی مربوط به غذا و آشامیدنی‌ها (رستوران‌ها و...)
۰.۶۱	۰.۵۹	۰.۶۰	۰.۵۴	۰.۴۵	۰.۴۳	۰.۴۱	۰.۳۷	اطلاعات و ارتباطات
۰.۲۶	۰.۲۶	۰.۲۶	۰.۲۶	۰.۲۵	۰.۲۵	۰.۲۵	۰.۲۵	ارتباطات
۱.۰۸	۱.۰۹	۱.۲۴	۱.۱۷	۱.۱۱	۱.۰۲	۱.۰۱	۰.۸۶	سایر فعالیت‌های اطلاعات و ارتباطات
۰.۷۳	۰.۶۹	۰.۵۰	۰.۴۹	۰.۵۰	۰.۵۵	۰.۷۰	۰.۷۰	فعالیت‌های مالی و بیمه
۰.۷۳	۰.۷۴	۰.۳۷	۰.۴۱	۰.۴۳	۰.۵۷	۰.۷۰	۰.۷۷	بانک و موسسات مالی
۱.۰۰	۰.۸۵	۰.۸۵	۰.۸۵	۰.۸۵	۰.۸۳	۰.۸۸	۰.۸۳	بیمه
۰.۳۳	۰.۳۳	۰.۳۴	۰.۲۸	۰.۲۶	۰.۳۷	۰.۳۲	۰.۳۳	سایر فعالیت‌های خدمات مالی و بیمه
۱.۲۵	۱.۰۶	۱.۰۷	۱.۰۸	۱.۰۷	۱.۲۳	۱.۱۷	۱.۱۳	املاک و مستغلات
۱.۴۱	۱.۰۷	۱.۱۵	۱.۱۵	۱.۱۲	۱.۳۲	۱.۲۴	۱.۱۸	خدمات واحدهای مسکونی شخصی
۱.۰۰	۱.۰۰	۰.۸۹	۰.۸۹	۰.۹۶	۱.۱۴	۱.۰۴	۱.۰۰	خدمات واحدهای مسکونی اجاری
۱.۱۱	۱.۱۱	۱.۱۱	۱.۱۱	۱.۱۱	۱.۱۱	۱.۱۱	۱.۱۱	خدمات واحدهای غیر مسکونی
۱.۲۳	۱.۲۳	۱.۲۲	۱.۲۱	۱.۲۱	۱.۱۷	۱.۱۵	۱.۱۵	خدمات دلالت مستغلات
۱.۸۰	۱.۷۷	۱.۸۹	۱.۷۵	۱.۷۷	۱.۷۰	۱.۷۰	۱.۶۴	فعالیت‌های حرفه‌ای، علمی و فنی
۰.۱۶	۰.۲۰	۰.۲۶	۰.۱۳	۰.۱۵	۰.۱۲	۰.۱۲	۰.۱۴	تحقیق و توسعه
۲.۰۹	۲.۰۹	۲.۱۱	۲.۰۹	۲.۰۹	۲.۰۹	۲.۰۹	۲.۰۹	سایر فعالیت‌های حرفه‌ای، علمی و فنی
۳.۰۷	۲.۹۸	۲.۹۰	۲.۵۷	۳.۰۴	۲.۶۴	۲.۵۵	۲.۷۴	فعالیت‌های دامپزشکی

منبع: مرکز آمار ایران، محاسبات نگارنده

ادامه جدول سهم استان لرستان از ارزش افزوده بخش خدمات کشور

۱۳۹۷	۱۳۹۶	۱۳۹۵	۱۳۹۴	۱۳۹۳	۱۳۹۲	۱۳۹۱	۱۳۹۰	
۱.۲۲	-۰.۸۴	-۰.۸۰	-۰.۸۳	-۰.۸۴	-۰.۸۶	-۰.۸۶	-۰.۹۰	فعالیت‌های اداری و خدمات پشتیبانی
۱.۹۸	۲.۰۴	۲.۰۵	۱.۹۰	۱.۹۱	۲.۰۲	۲.۰۲	۲.۱۰	اداره امور عمومی، خدمات شهری و تأمین اجتماعی
۱.۵۱	۱.۷۵	۱.۶۹	۱.۶۵	۱.۶۷	۱.۶۸	۱.۶۰	۱.۶۸	امور عمومی و خدمات شهری
۱.۵۶	۱.۸۱	۱.۵۷	۱.۶۶	۱.۶۹	۱.۸۱	۱.۶۱	۱.۹۴	امور عمومی
۱.۶۸	۱.۷۲	۱.۷۶	۱.۶۵	۱.۵۹	۱.۶۲	۱.۶۰	۱.۵۲	خدمات شهری
۲.۵۰	۲.۶۰	۲.۵۰	۲.۶۷	۲.۵۰	۲.۶۹	۲.۶۶	۲.۶۶	امور دفاعی و نظامی
۲.۲۸	۲.۲۸	۲.۲۸	۲.۲۸	۲.۲۸	۲.۲۸	۲.۲۸	۲.۲۸	امور دفاعی
۲.۹۵	۲.۶۶	۲.۹۳	۲.۹۰	۲.۹۱	۲.۹۰	۲.۸۸	۲.۹۳	امور انتظامی
۱.۵۶	۱.۵۰	۱.۶۷	۱.۶۷	۱.۳۳	۱.۶۲	۱.۷۸	۱.۷۷	تأمین اجتماعی اجباری
۲.۴۱	۲.۶۰	۲.۶۳	۲.۶۹	۲.۳۷	۲.۳۸	۲.۶۳	۱.۷۷	آموزش
۲.۸۸	۲.۴۳	۲.۶۵	۲.۸۵	۲.۷۰	۲.۵۰	۲.۷۵	۲.۵۱	آموزش ابتدایی
۲.۹۸	۲.۶۹	۲.۷۳	۲.۹۶	۲.۷۹	۲.۵۷	۲.۸۱	۲.۵۵	آموزش ابتدایی دولتی
۱.۰۲	۱.۰۲	۱.۰۲	۱.۰۲	۱.۰۲	۱.۰۲	۱.۰۲	۱.۰۲	آموزش ابتدایی خصوصی
۲.۶۳	۲.۹۴	۲.۸۳	۲.۹۱	۲.۸۰	۲.۹۳	۲.۸۵	۱.۶۴	آموزش متوسطه عمومی و متوسطه فنی و حرفه‌ای
۲.۸۰	۳.۱۰	۲.۹۶	۳.۰۳	۲.۹۳	۳.۰۵	۲.۹۳	۱.۶۶	آموزش متوسطه عمومی و متوسطه فنی و حرفه‌ای دولتی
-۰.۷۲	-۰.۸۱	-۰.۸۰	-۰.۷۴	-۰.۶۴	-۰.۸۸	۱.۱۵	۱.۲۲	آموزش متوسطه عمومی و متوسطه فنی و حرفه‌ای خصوصی
۱.۳۳	۱.۳۶	۱.۶۰	۱.۳۹	۱.۶۰	۱.۶۲	۱.۳۲	-۰.۹۹	آموزش عالی
۱.۳۸	۱.۲۶	۱.۳۵	۱.۳۳	۱.۳۴	۱.۲۹	-۰.۸۸	-۰.۷۹	آموزش عالی دولتی
۱.۵۱	۱.۵۰	۱.۶۵	۱.۶۶	۱.۶۸	۱.۶۰	۱.۸۶	۱.۳۴	آموزش عالی خصوصی
۳.۹۳	۵.۱۱	۴.۵۴	۴.۶۲	۴.۶۷	۳.۶۵	۳.۹۳	۳.۶۰	آموزش بزرگسالان
۲.۷۲	۴.۸۲	۲.۷۳	۲.۷۰	۲.۵۷	۱.۰۱	۳.۵۲	۳.۶۰	آموزش بزرگسالان دولتی
۴.۲۱	۵.۴۶	۵.۸۷	۶.۶۵	۶.۶۱	۶.۲۰	۳.۷۵	۳.۶۰	آموزش بزرگسالان خصوصی
۲.۰۸	۲.۱۱	۲.۱۸	۲.۱۸	۱.۹۶	۲.۰۶	۲.۱۶	۲.۱۵	فعالیت‌های مربوط به سلامت انسان و مددکاری اجتماعی
۲.۰۶	۲.۱۰	۲.۱۷	۲.۱۶	۱.۹۳	۲.۰۴	۲.۱۴	۲.۲۲	فعالیت‌های مربوط به سلامت انسان
۲.۲۹	۲.۳۵	۲.۳۴	۲.۳۶	۲.۲۲	۲.۰۸	۲.۳۶	۲.۶۱	فعالیت‌های مربوط به سلامت انسان دولتی
۱.۷۹	۱.۹۱	۲.۰۴	۲.۰۲	۱.۷۴	۲.۰۱	۱.۹۷	۲.۰۱	فعالیت‌های مربوط به سلامت انسان خصوصی
۲.۵۰	۲.۵۱	۲.۴۴	۲.۵۱	۲.۴۴	۲.۴۷	۲.۴۸	۲.۵۱	مددکاری اجتماعی
۲.۲۱	۲.۲۲	۲.۰۷	۲.۰۱	۱.۹۷	۱.۹۴	۱.۹۹	۱.۹۹	فعالیت‌های هنر، سرگرمی، تفریح و سایر خدمات
۱.۶۲	۱.۶۷	۱.۳۳	۱.۳۲	۱.۳۷	۱.۳۱	۱.۳۷	۱.۳۵	هنر، سرگرمی و تفریح
۱.۶۲	۲.۰۰	۱.۶۵	۱.۵۶	۱.۳۲	۱.۳۹	۱.۵۳	۱.۵۹	سازمان‌های مذهبی و سازمان‌های دارای عقید
۲.۶۱	۲.۶۱	۲.۶۱	۲.۶۲	۲.۶۲	۲.۶۲	۲.۶۲	۲.۶۱	تعمیر راه و کالاهای شخصی و خانگی
۲.۴۴	۲.۴۴	۲.۴۴	۲.۴۴	۲.۴۴	۲.۴۴	۲.۴۴	۲.۴۴	سایر فعالیت‌های خدماتی شخصی

منبع: مرکز آمار ایران، محاسبات نگارنده

ارزش افزوده بخش‌های اقتصادی استان لرستان

بخش کشاورزی و معدن

کشاورزی به طور متوسط ۱۸/۳۳ درصد از ارزش افزوده استان لرستان را تشکیل داده است. زیر بخش زراعت و باغداری به عنوان بخش کلیدی استان لرستان است که به طور متوسط ۱۳/۱۱ درصد از ارزش افزوده استان را تشکیل داده است. سهم استان از سطح زمین‌های زراعی آبی برابر با ۲/۲ درصد و از زمین‌های زراعی دیم برابر با ۷/۵ درصد است که رتبه استان از این نظر در کشور دهم است. این استان در بخش باغداری شرایط مطلوبی ندارد. سهم استان از باروری محصولات باغی برابر با ۱/۵ درصد در زمین‌های آبی و ۰/۲ درصد در زمین‌های دیم است. رتبه استان از نظر باروری محصولات باغی ۲۶ است. میزان تولید محصولات باغی در سطح ۱/۳ است که از این نظر نیز رتبه استان لرستان در کشور ۲۷ است. بخش معدن نیز در سال‌های اخیر نقش کم‌رنگ‌تری در ارزش افزوده استان داشته است. بررسی اشتغال بخش معدن از ۸۹ تا ۹۸ نشان می‌دهد که اشتغال این بخش از

۱۴۸۳ نفر به ۱۶۰۲ نفر رسیده است. در واقع بخش معدن از نظر اشتغال ۰/۸۶ درصد رشد داشته است. در همین باز زمانی نیز میزان سرمایه گذاری روندی افزایشی داشته است و نرخ رشد سرمایه گذاری در بخش معدن به ۸/۵۱ درصد رسیده است.

جدول ۹۳- ارزش افزوده بخش کشاورزی و معدن نسبت به استان

۱۳۹۷	۱۳۹۶	۱۳۹۵	۱۳۹۴	۱۳۹۳	۱۳۹۲	۱۳۹۱	۱۳۹۰	
۲۰.۳۲	۱۶.۶۳	۱۸.۳۹	۱۸.۴۹	۱۷.۹۰	۲۱.۳۳	۱۸.۳۱	۱۵.۳۰	کشاورزی، شکار، جنگلداری و ماهیگیری
۱۴.۴۳	۱۲.۱۴	۱۳.۳۲	۱۲.۶۵	۱۲.۰۴	۱۶.۰۵	۱۲.۹۲	۱۱.۳۱	زراعت و باغداری
۴.۴۶	۲.۸۸	۳.۳۰	۴.۳۸	۴.۴۰	۴.۰۰	۴.۲۹	۳.۰۶	پرورش حیوانات
-۰.۲۳	-۰.۱۲	-۰.۱۲	-۰.۱۲	-۰.۱۹	-۰.۱۸	-۰.۲۰	-۰.۱۵	گاوآردی صنعتی
۳.۵۵	۲.۱۳	۲.۵۹	۳.۱۳	۳.۱۴	۲.۸۹	۳.۱۲	۲.۲۰	دام سنتی
-۰.۳۱	-۰.۲۰	-۰.۲۳	-۰.۲۴	-۰.۲۹	-۰.۳۳	-۰.۴۶	-۰.۳۶	مرغاری
-۰.۳۷	-۰.۳۳	-۰.۴۶	-۰.۸۸	-۰.۷۸	-۰.۵۰	-۰.۵۱	-۰.۳۵	پرورش زنبور عسل، کرم ابریشم، شکار و سایر فعالیت‌های کشاورزی
-۰.۱۹	-۰.۲۷	-۰.۲۲	-۰.۲۷	-۰.۲۹	-۰.۲۴	-۰.۲۴	-۰.۲۷	جنگلداری
۱.۲۴	۱.۳۴	۱.۴۴	۱.۲۰	۱.۱۸	۱.۰۴	۰.۸۶	۰.۶۵	ماهیگیری
۲.۱۹	۱.۷۶	۱.۵۹	۱.۷۳	۲.۸۸	۳.۴۷	۴.۵۵	۴.۸۳	استخراج معدن
۱.۸۴	۱.۴۱	۱.۳۴	۱.۲۵	۲.۴۱	۳.۰۵	۳.۶۱	۴.۰۲	استخراج نفت خام، گاز طبیعی و خدمات پشتیبانی معادن
-۰.۳۴	-۰.۳۵	-۰.۲۵	-۰.۴۸	-۰.۴۷	-۰.۴۲	-۰.۹۴	-۰.۸۱	استخراج سایر معادن

منبع: مرکز آمار ایران، محاسبات نگارنده

بخش صنعت و ساختمان

سطح توسعه صنعتی بیانگر میزان توسعه یافتگی است. از جمله مزیت‌های نسبی استان در بخش صنعت مربوط به بخش صنایع مرتبط با معدن و کانی‌ها، صنایع تبدیلی وابسته به بخش کشاورزی، صنایع مرتبط به پتروشیمی و دارویی و صنعت نساجی است. با وجود مزیت نسبی استان در این بخش‌ها پایین بودن سهم صنایع مادر تخصصی و پیشرفته و ناکافی بودن صنایع تبدیلی، تکمیلی و نگهداری در بخش کشاورزی موجب شده است که استان با چالش عدم توسعه صنعتی روبه‌رو گردد. بررسی ارزش افزوده کارگاه‌های صنعتی استان نشان می‌دهد که از سال ۸۹ تا ۹۸ ارزش افزوده کارگاه‌های صنعتی، ۱۵/۱ درصد رشد داشته است. در همین بازه زمانی نیز میزان اشتغال کارگاه‌های صنعتی استان نیز رو به رشد و ۱/۰۸ درصد بوده است. بخش صنعت به طور میانگین حدود ۹ درصد از ارزش افزوده استان را تشکیل داده است. بررسی‌ها نشان می‌دهد که بخش مواد معدنی غیرفلزی، داروها و مواد غذایی بیشترین سهم را در ارزش افزوده استان دارند. تولید محصولات غذایی در بازه زمانی مورد بررسی روند رو به رشدی را داشته است. اما تولید فرآورده‌های دارویی گیاهی و شیمیایی روند رو به نزولی در اقتصاد استان داشته است. بخش ساختمان نیز در سطح پایینی از تأثیرگذاری بر اقتصاد استان قرار دارد. به طور متوسط بخش ساختمان، ۵/۰۵ درصد در ارزش افزوده استان اثرگذار بوده است.

جدول ۹۴- ارزش افزوده بخش صنعت و ساختمان نسبت به استان

۱۳۹۷	۱۳۹۶	۱۳۹۵	۱۳۹۴	۱۳۹۳	۱۳۹۲	۱۳۹۱	۱۳۹۰	
۸.۴۶	۹.۱۰	۸.۱۹	۸.۷۳	۸.۸۷	۹.۰۶	۸.۸۸	۱۰.۰۴	صنعت
۲.۷۴	۳.۴۰	۲.۳۵	۲.۶۷	۱.۹۹	۱.۹۷	۱.۹۱	۲.۱۲	تولید محصولات غذایی
۰.۱۲	۰.۰۶	۰.۰۴	۰.۰۷	۰.۰۶	۰.۰۳	۰.۰۵	۰.۰۳	تولید انواع آشامیدنیها
۰.۰۰	۰.۰۰	۰.۰۰	۰.۰۰	۰.۰۰	۰.۰۰	۰.۰۰	۰.۰۰	تولید فرآوردهای توتون و تنباکو
۰.۳۱	۰.۲۶	۰.۲۷	۰.۳۷	۰.۴۰	۰.۴۳	۰.۴۴	۰.۴۵	تولید منسوجات
۰.۲۷	۰.۱۶	۰.۲۲	۰.۲۵	۰.۲۲	۰.۱۸	۰.۲۴	۰.۲۸	تولید پوشاک
۰.۰۱	۰.۰۱	۰.۰۱	۰.۰۱	۰.۰۰	۰.۰۰	۰.۰۰	۰.۰۰	تولید چرم و فرآوردهای وابسته
۰.۴۴	۰.۳۸	۰.۳۱	۰.۲۳	۰.۴۵	۰.۴۴	۰.۴۳	۰.۴۰	تولید چوب و محصولات چوبی به جز میلان، حصیر و مواد حصیر بانی
۰.۰۶	۰.۰۷	۰.۰۸	۰.۰۶	۰.۰۵	۰.۰۸	۰.۰۶	۰.۰۵	تولید کاغذ و فرآوردهای کاغذی
۰.۰۱	۰.۰۱	۰.۰۱	۰.۰۱	۰.۰۲	۰.۰۲	۰.۰۲	۰.۰۲	چاپ و تکثیر رسانه‌های ضبط شده
۰.۱۲	۰.۰۷	۰.۰۸	۰.۲۰	۰.۳۰	۰.۱۲	۰.۱۳	۰.۱۹	تولید کتک، فرآوردهای حاصل از پالایش نفت
۰.۴۶	۰.۷۸	۱.۱۹	۰.۲۲	۰.۱۲	۰.۱۱	۰.۰۸	۰.۱۹	تولید مواد شیمیایی و فرآوردهای شیمیایی
۰.۹۹	۰.۸۸	۱.۰۵	۱.۵۸	۱.۱۰	۱.۴۰	۱.۱۸	۱.۰۹	تولید داروها و فرآوردهای دارویی و شیمیایی و گیاهی
۰.۲۳	۰.۵۴	۰.۱۶	۰.۱۷	۰.۲۲	۰.۱۴	۰.۱۸	۰.۶۵	تولید فرآوردهای لاستیکی و پلاستیکی
۱.۳۲	۱.۳۴	۱.۶۷	۱.۷۲	۲.۳۳	۲.۳۱	۲.۴۷	۲.۸۶	تولید سایر فرآوردهای معدنی غیر فلزی
۰.۹۱	۰.۶۹	۰.۳۳	۰.۴۶	۰.۷۷	۱.۱۸	۰.۸۹	۰.۶۹	تولید فلزات پایه
۰.۱۴	۰.۱۱	۰.۱۴	۰.۱۹	۰.۳۵	۰.۳۰	۰.۳۶	۰.۳۶	تولید محصولات فلزی ساخته شده به جز ماشین‌آلات و تجهیزات
۰.۰۰	۰.۰۱	۰.۰۰	۰.۰۱	۰.۰۱	۰.۰۱	۰.۰۱	۰.۰۱	تولید محصولات رایانه‌ای، الکترونیکی و نوری
۰.۰۸	۰.۰۸	۰.۰۹	۰.۰۵	۰.۰۹	۰.۰۸	۰.۰۷	۰.۰۷	تولید تجهیزات برقی
۰.۰۴	۰.۰۴	۰.۰۵	۰.۰۸	۰.۱۰	۰.۰۷	۰.۰۹	۰.۱۳	تولید ماشین‌آلات و تجهیزات طبقه‌بندی نشده در جای دیگر
۰.۰۷	۰.۱۰	۰.۱۱	۰.۰۹	۰.۱۶	۰.۱۰	۰.۱۰	۰.۲۶	تولید وسایل نقلیه موتوری، ترابری و نیم‌ترابری
۰.۰۱	۰.۰۰	۰.۰۰	۰.۰۰	۰.۰۰	۰.۰۰	۰.۰۰	۰.۰۰	تولید سایر تجهیزات حمل و نقل
۰.۰۹	۰.۱۰	۰.۱۱	۰.۰۹	۰.۰۹	۰.۰۹	۰.۱۰	۰.۱۱	تولید میلان
۰.۰۳	۰.۰۲	۰.۰۲	۰.۰۲	۰.۰۲	۰.۰۲	۰.۰۷	۰.۰۶	تولید سایر مصنوعات
۰.۰۰	۰.۰۰	۰.۰۰	۰.۰۰	۰.۰۰	۰.۰۰	۰.۰۰	۰.۰۰	تعمیر و نصب ماشین‌آلات و تجهیزات
۰.۷۹	۰.۹۷	۱.۰۱	۱.۰۶	۱.۱۳	۰.۸۹	۰.۹۶	۱.۲۷	تامین برق، گاز، بخار و تهریه هوا
۰.۳۹	۰.۴۶	۰.۳۳	۰.۲۴	۰.۲۱	۰.۱۹	۰.۲۳	۰.۳۱	تولید، انتقال و توزیع برق
۰.۴۱	۰.۵۲	۰.۷۷	۰.۸۲	۰.۹۲	۰.۷۰	۰.۷۳	۰.۹۶	تولید و توزیع گاز طبیعی
۰.۵۲	۰.۴۶	۰.۴۰	۰.۴۳	۰.۴۰	۰.۳۳	۰.۴۳	۰.۴۰	آبرسانی، مدیریت پسماند، فاضلاب و فعالیت‌های تصفیه
۴.۹۵	۴.۹۴	۴.۱۹	۴.۶۵	۴.۹۳	۴.۲۱	۴.۸۲	۷.۶۹	ساختمان
۱.۴۲	۰.۸۸	۰.۷۴	۰.۸۸	۱.۱۸	۱.۵۲	۱.۶۱	۱.۶۳	ساختمان‌های مسکونی
۳.۵۳	۴.۰۶	۳.۴۵	۳.۷۷	۳.۷۵	۲.۶۹	۳.۲۱	۶.۰۶	سایر ساختمان‌ها

منبع: مرکز آمار ایران، محاسبات نگارنده

بخش خدمات

بخش خدمات بیشترین تأثیر را در اقتصاد استان داشته است. بررسی این بخش نشان می‌دهد که طی چند سال اخیر بخش خدمات نقش بیشتری در اقتصاد استان داشته است. در سال ۹۰ سهم ارزش افزوده بخش خدمات ۶۰/۵۳ درصد بوده است که در سال ۹۶ به ۶۲/۲۹ درصد رسیده است. بخش عمده‌فروشی و خرده‌فروشی در اقتصاد استان سهم قابل توجهی دارد. به طور متوسط این دو بخش حدود ۳۲ درصد از ارزش افزوده بخش خدمات استان را تشکیل داده‌اند. بخش حمل‌ونقل و خدمات انباری داری به طور متوسط حدود ۲۱ درصد از ارزش افزوده بخش خدمات استان طی بازه زمانی مورد بررسی را تشکیل داده است. بخش خدمات پشتیبان تولید به طور متوسط حدود ۴ درصد از ارزش افزوده بخش خدمات استان را شامل می‌شود.

جدول ۹۵- ارزش افزوده بخش خدمات نسبت به استان

۱۳۹۷	۱۳۹۶	۱۳۹۵	۱۳۹۴	۱۳۹۳	۱۳۹۲	۱۳۹۱	۱۳۹۰	
۱۶۵۸	۱۶۰۷	۱۵۰۶	۱۵۰۱	۱۷۰۳	۱۸۰۲	۱۶۷۹	۱۶۸۰	عده فروشی و خرده فروشی، تعمیر وسایل نقلیه موتورسیکلت و موتورسیکلت
۱۵۹۳	۱۵۰۳۶	۱۴۳۳	۱۴۴۹	۱۷۰۸	۱۷۴۶	۱۶۰۱	۱۶۰۰	عده فروشی، خرده فروشی به جز وسایل نقلیه موتورسیکلت و موتورسیکلت
۰۰۶	۰۰۷	۰۰۳	۰۰۱	۰۰۶	۰۰۶	۰۰۷	۰۰۶	عده فروشی، خرده فروشی و تعمیر وسایل نقلیه موتورسیکلت و موتورسیکلت
۷۴۱	۸۰۵	۸۵۰	۸۰۸	۸۱۳	۵۹۹	۶۰۸	۵۸۷	حمل و نقل و انبارداری و پست
۷۱۴	۷۹۴	۸۰۱	۸۰۱	۷۹۶	۵۸۷	۵۹۷	۵۷۶	حمل و نقل زمینی و حمل و نقل با خط لوله
۰۰۲	۰۰۴	۰۰۳	۰۰۲	۰۰۱	۰۰۱	۰۰۴	۰۰۵	حمل و نقل از طریق راه آهن بین شهری
۶۹۰	۷۵۸	۷۸۳	۷۷۳	۷۵۷	۵۴۵	۵۵۶	۵۰۸	سایر حمل و نقل زمینی
۰۰۲	۰۰۳	۰۰۵	۰۰۶	۰۰۸	۰۰۳	۰۰۸	۰۰۳	حمل و نقل از طریق لوله
۰۰۰	۰۰۰	۰۰۰	۰۰۰	۰۰۰	۰۰۰	۰۰۰	۰۰۰	حمل و نقل آبی
۰۰۱	۰۰۲	۰۰۱	۰۰۲	۰۰۳	۰۰۱	۰۰۱	۰۰۰	حمل و نقل هوایی
۰۰۲	۰۰۴	۰۰۳	۰۰۱	۰۰۹	۰۰۷	۰۰۶	۰۰۷	انبارداری و فعالیت های پشتیبانی حمل و نقل
۰۰۴	۰۰۵	۰۰۵	۰۰۴	۰۰۵	۰۰۴	۰۰۴	۰۰۴	فعالیت های پست و پیکی
۰۰۶	۰۰۷	۰۰۶	۰۰۴	۰۰۲	۰۰۵	۰۰۳	۰۰۸	فعالیت خدماتی مربوط به تامین جا و غذا
۰۰۷	۰۰۷	۰۰۷	۰۰۸	۰۰۷	۰۰۷	۰۰۷	۰۰۷	تامین جا (استراحتگاهها)
۰۰۹	۰۰۵	۰۰۴	۰۰۶	۰۰۵	۰۰۹	۰۰۶	۰۰۶	فعالیت های خدماتی مربوط به غذا و آشامیدنی ها (سورن ها و...)
۰۰۸	۱۰۰	۱۰۱	۰۸۴	۰۷۳	۰۶۲	۰۵۷	۰۵۶	اطلاعات و ارتباطات
۰۰۲	۰۰۷	۰۰۹	۰۰۸	۰۰۳	۰۰۸	۰۰۷	۰۰۰	ارتباطات
۰۰۷	۰۰۴	۰۰۲	۰۰۶	۰۰۱	۰۰۳	۰۰۹	۰۰۶	سایر فعالیت های اطلاعات و ارتباطات
۱۰۵	۱۰۷	۰۸۳	۰۸۵	۰۹۲	۱۰۷	۱۰۸	۱۰۷	فعالیت های مالی و بیمه
۰۰۶	۰۰۴	۰۰۳	۰۰۴	۰۰۴	۰۰۶	۰۰۸	۰۰۸	بانک و موسسات مالی
۰۰۶	۰۰۴	۰۰۳	۰۰۳	۰۰۴	۰۰۴	۰۰۵	۰۰۴	بیمه
۰۰۳	۰۰۰	۰۰۲	۰۰۰	۰۰۲	۰۰۳	۰۰۰	۰۰۸	سایر فعالیت های خدمات مالی و بیمه
۱۲۰	۱۱۰	۱۱۳	۱۱۳	۱۰۹	۱۲۳	۱۲۰	۱۱۰	املاک و مستغلات
۷۶۱	۶۶۱	۷۱۱	۶۹۷	۶۳۱	۷۳۵	۷۷۸	۶۷۹	خدمات واحدهای مسکونی شخصی
۲۷۸	۲۹۶	۲۶۷	۲۵۵	۲۷۲	۳۰۲	۲۵۹	۲۵۹	خدمات واحدهای مسکونی اجاری
۱۰۵	۱۰۰	۱۰۶	۱۰۵	۱۰۴	۱۰۲	۱۰۸	۱۰۸	خدمات واحدهای غیر مسکونی
۰۰۷	۰۰۹	۰۰۹	۰۰۸	۰۰۷	۰۰۸	۰۰۴	۰۰۲	خدمات دلالت مستغلات
۱۰۴	۱۰۸	۱۰۰	۱۰۲	۱۰۸	۱۰۸	۱۰۸	۱۰۹	فعالیت های حرفه ای، علمی و فنی
۰۰۲	۰۰۳	۰۰۳	۰۰۲	۰۰۲	۰۰۲	۰۰۲	۰۰۳	تحقیق و توسعه
۱۰۵	۱۰۴	۱۰۸	۱۰۴	۱۰۹	۱۰۱	۱۰۱	۱۰۹	سایر فعالیت های حرفه ای، علمی و فنی
۰۰۷	۰۰۸	۰۰۸	۰۰۷	۰۰۷	۰۰۶	۰۰۵	۰۰۶	فعالیت های دامپرشی

منبع: مرکز آمار ایران، محاسبات نگارنده

ادامه جدول ارزش افزوده بخش خدمات نسبت به استان

۱۳۹۷	۱۳۹۶	۱۳۹۵	۱۳۹۴	۱۳۹۳	۱۳۹۲	۱۳۹۱	۱۳۹۰	
-۰.۳۷	-۰.۳۴	-۰.۳۱	-۰.۳۱	-۰.۲۹	-۰.۲۶	-۰.۲۵	-۰.۲۷	فعالیت‌های اداری و خدمات پشتیبانی
۷.۴۵	۸.۶۵	۸.۹۶	۸.۰۴	۷.۷۱	۷.۱۷	۷.۳۹	۸.۸۶	اداره امور عمومی، خدمات شهری و تأمین اجتماعی
۲.۹۹	۳.۵۹	۳.۶۵	۳.۲۲	۳.۱۸	۳.۳۸	۲.۹۰	۳.۱۹	امور عمومی و خدمات شهری
۱.۰۰	۱.۲۹	۱.۰۸	۱.۰۰	-۰.۷۵	۱.۱۲	-۰.۹۹	۱.۴۲	امور عمومی
۱.۷۹	۲.۳۰	۲.۵۸	۲.۲۲	۲.۴۳	۲.۱۷	۱.۹۲	۱.۷۷	خدمات شهری
۴.۴۳	۴.۷۸	۵.۰۴	۴.۵۵	۴.۳۴	۳.۷۵	۴.۳۲	۵.۵۰	امور دفاعی و انتظامی
۲.۷۴	۳.۱۳	۳.۰۰	۲.۹۳	۲.۵۸	۲.۲۹	۲.۷۸	۳.۶۴	امور دفاعی
۱.۶۹	۱.۶۵	۲.۰۴	۱.۶۲	۱.۷۷	۱.۴۵	۱.۵۵	۱.۸۷	امور انتظامی
-۰.۲۳	-۰.۲۸	-۰.۲۶	-۰.۲۷	-۰.۱۹	-۰.۱۴	-۰.۱۶	-۰.۱۷	تأمین اجتماعی اجباری
۵.۶۷	۷.۱۱	۷.۲۹	۷.۰۱	۶.۲۰	۵.۳۹	۷.۱۸	۵.۶۱	آموزش
۲.۲۶	۲.۴۳	۲.۶۴	۲.۳۲	۱.۹۵	۱.۵۹	۲.۳۹	۲.۱۴	آموزش ابتدایی
۲.۲۱	۲.۳۹	۲.۶۰	۲.۲۷	۱.۹۱	۱.۵۶	۲.۳۶	۲.۱۲	آموزش ابتدایی دولتی
-۰.۰۴	-۰.۰۵	-۰.۰۵	-۰.۰۵	-۰.۰۴	-۰.۰۳	-۰.۰۳	-۰.۰۲	آموزش ابتدایی خصوصی
۲.۲۱	۳.۱۳	۳.۱۰	۳.۰۹	۲.۶۰	۲.۴۸	۳.۲۲	۱.۹۳	آموزش متوسطه عمومی و متوسطه فنی و حرفه‌ای
۲.۱۶	۳.۰۶	۳.۰۵	۳.۰۵	۲.۵۶	۲.۴۴	۳.۱۶	۱.۸۵	آموزش متوسطه عمومی و متوسطه فنی و حرفه‌ای دولتی
-۰.۰۵	-۰.۰۶	-۰.۰۵	-۰.۰۴	-۰.۰۳	-۰.۰۴	-۰.۰۶	-۰.۰۸	آموزش متوسطه عمومی و متوسطه فنی و حرفه‌ای خصوصی
-۰.۹۴	۱.۱۱	۱.۱۴	۱.۱۸	۱.۲۱	-۰.۹۷	۱.۰۸	-۰.۹۶	آموزش عالی
-۰.۵۷	-۰.۶۰	-۰.۶۲	-۰.۶۷	-۰.۶۷	-۰.۵۱	-۰.۵۰	-۰.۴۸	آموزش عالی دولتی
-۰.۳۷	-۰.۵۰	-۰.۵۲	-۰.۵۱	-۰.۵۴	-۰.۴۶	-۰.۵۹	-۰.۴۸	آموزش عالی خصوصی
-۰.۲۷	-۰.۴۵	-۰.۴۰	-۰.۴۲	-۰.۴۴	-۰.۳۵	-۰.۴۹	-۰.۵۷	آموزش بزرگسالان
-۰.۰۸	-۰.۱۶	-۰.۱۰	-۰.۱۱	-۰.۱۳	-۰.۰۵	-۰.۲۴	-۰.۳۲	آموزش بزرگسالان دولتی
-۰.۱۹	-۰.۲۸	-۰.۳۰	-۰.۳۱	-۰.۳۱	-۰.۳۰	-۰.۲۵	-۰.۲۶	آموزش بزرگسالان خصوصی
۷.۲۴	۸.۶۰	۸.۹۴	۹.۲۵	۷.۲۶	۶.۴۵	۶.۷۵	۶.۲۲	فعالیت‌های مربوط به سلامت انسان و مددکاری اجتماعی
۶.۸۸	۸.۱۶	۸.۴۷	۸.۷۰	۶.۹۶	۵.۹۵	۶.۱۹	۵.۸۳	فعالیت‌های مربوط به سلامت انسان
۳.۶۴	۳.۹۳	۳.۸۹	۴.۰۰	۳.۲۱	۲.۶۶	۲.۹۰	۳.۴۱	فعالیت‌های مربوط به سلامت انسان دولتی
۳.۲۴	۴.۳۳	۴.۵۹	۴.۶۹	۳.۷۵	۳.۴۹	۳.۲۹	۲.۴۲	فعالیت‌های مربوط به سلامت انسان خصوصی
-۰.۳۶	-۰.۴۴	-۰.۴۷	-۰.۵۵	-۰.۵۰	-۰.۵۰	-۰.۵۶	-۰.۵۹	مددکاری اجتماعی
۱.۹۹	۱.۳۳	۱.۶۰	۱.۶۱	۱.۵۷	۱.۴۵	۱.۵۸	۱.۵۳	فعالیت‌های هنر، سرگرمی، تفریح و سایر خدمات
-۰.۴۴	-۰.۴۲	-۰.۳۹	-۰.۴۴	-۰.۴۵	-۰.۴۲	-۰.۴۶	-۰.۴۲	هنر، سرگرمی و تفریح
-۰.۲۲	-۰.۲۸	-۰.۲۳	-۰.۲۱	-۰.۱۹	-۰.۱۹	-۰.۳۳	-۰.۲۶	سازمان‌های مذهبی و سازمان‌های دارای عضو
-۰.۰۶	-۰.۰۸	-۰.۰۸	-۰.۰۷	-۰.۰۷	-۰.۰۷	-۰.۰۷	-۰.۰۷	تعمیر و نگهداری کالاهای شخصی و خانگی
-۰.۷۸	-۰.۶۶	-۰.۹۰	-۰.۸۸	-۰.۸۶	-۰.۷۷	-۰.۸۲	-۰.۷۸	سایر فعالیت‌های خدماتی شخصی

منبع: مرکز آمار ایران، محاسبات نگارنده

ضریب تمرکزگرایی

ضریب تمرکز اشتغال صنعتی در استان نشان می‌دهد که تمرکز اشتغال استان در شهرستان بروجرد بیشترین تمرکز اشتغال را دارد. بررسی تعداد کارگاه‌های صنعتی استان نشان می‌دهد که از ۱۰۸۴ بنگاه صنعتی در استان، ۳۴۱ بنگاه صنعتی یعنی معادل ۳۱/۴۵ درصد از بنگاه‌های استان از نظر تعداد است. شهرستان خرم‌آباد دومین شهرستان استان از نظر ضریب اشتغال صنعتی است. در این شهرستان ۲۷۱ بنگاه صنعتی وجود دارد که ۲۴/۹۸ درصد از اشتغال صنعتی استان است. شهرستان درود به عنوان سومین شهرستان از نظر تمرکز اشتغال است. ۱۶۲ بنگاه اقتصادی در این شهرستان تمرکز یافته است که معادل ۱۴/۹۴ درصد از بنگاه اقتصادی استان است. در مجموع ۷۴/۵۴ درصد از اشتغال صنعتی استان در این سه شهرستان تمرکز یافته است. شهرستان‌های دوره و

رومشگان نیز شهرستان‌های هستند که کمترین میزان تمرکز اشتغال را دارند و در مجموع کمتر از یک درصد از اشتغال صنعتی در این شهرستان‌ها وجود دارد.

جدول ۹۶- ضریب تمرکز اشتغال صنعتی شهرستان‌های استان لرستان

شهرستان	ضریب تمرکز	شهرستان	ضریب تمرکز
ازنا	۷.۲۲	دوره	۰.۶۶
الیگودرز	۱۱.۱۵	دورود	۱۶.۰۷
بروجرد	۳۳.۴۸	رومشگان	۰.۰۵
پلدختر	۱.۳۹	سلسله	۰.۸۷
خرم آباد	۲۴.۹۹	کوهدشت	۲.۸۹
دلفان	۱.۲۴		

منبع: مرکز آمار ایران، محاسبات نگارنده

مزیت همکارانه

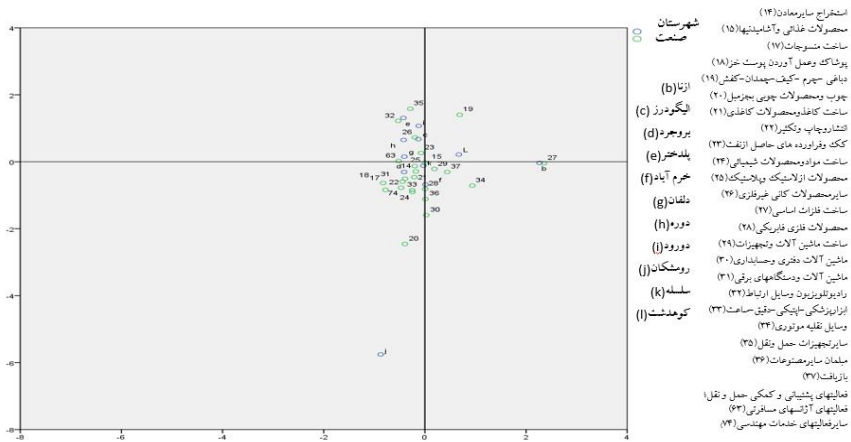
بررسی مزیت همکارانه در سطح شهرستان‌های استان نشان می‌دهد که شهرستان بروجرد و خرم‌آباد بیشترین میزان نرخ مکمل‌گری را دارند و شهرستان‌های پلدختر، دلفان، سلسله و دوره کمترین میزان نرخ مکمل‌گری را دارند. به طور کلی نرخ مکمل‌گری در سطح شهرستان‌های استان لرستان در سطح پایینی قرار دارد.

جدول ۹۷- نرخ مکمل‌گری در سطح شهرستان‌های استان لرستان

شهرستان	نرخ مکمل‌گری	نرخ مکمل‌گری کل
ازنا	۰.۰۷	۰.۰۳۹
الیگودرز	۰.۱۱	
بروجرد	۰.۳۴	
پلدختر	۰.۰۱	
خرم آباد	۰.۲۵	
دلفان	۰.۰۱	
دوره	۰.۰۱	
دورود	۰.۱۶	
رومشگان	۰.۰۰	
سلسله	۰.۰۱	
کوهدشت	۰.۰۳	

منبع: مرکز آمار ایران، محاسبات نگارنده

شهرستان‌های دوره، دلفان، پلدختر و الیگودرز به دلیل شباهت فعالیت صنعتی در ساخت محصولات کانی غیرفلزی، رادیو و تلویزیون، سایر تجهیزات حمل و نقل دارای قابلیت بالا جهت هم‌افزایی اقتصادی هستند و شهرستان رومشگان کمترین میزان نرخ مکمل‌گری و هم‌افزایی را با دیگر شهرستان‌های استان دارد.

شکل ۱- وضعیت قابلیت‌های شهرستان از نظر هم‌افزایی و مکمل‌گری

۳-۵- نظام سکونتگاهی

۳-۵-۱- نظام شهرنشینی

بررسی تحولات جمعیتی استان نشان می‌دهد در ۳۰ سال گذشته جمعیت استان از ۱۳۶۷۰۲۹ نفر در سال ۱۳۶۵ به بیش از یک میلیون و ۷۵۰ هزار نفر در سال ۱۳۹۵ رسیده که افزایش مطلق آن حدود ۳۹۳ هزار نفر بوده است و متوسط رشد سالانه برابر ۰/۸۵ درصد را در طی دوره مذکور نشان می‌دهد که از نرخ رشد سالانه کشور (۱/۶ درصد) در همین دوره پایین‌تر است. لازم به ذکر است که طی دوره ۳۰ ساله ۹۵-۱۳۶۵ سهم جمعیت استان از کشور تغییر فراوانی نکرده و از ۲/۷ درصد در سال ۱۳۶۵ به ۲/۲ درصد در سال ۱۳۹۵ رسیده است. همچنین با در نظر گرفتن تغییرات شمار جمعیت استان در طول آخرین دوره ۹۵-۱۳۹۰، نرخ رشد سالانه جمعیت استان معادل ۰/۰۷ درصد به دست می‌آید که از نرخ رشد سالانه جمعیت کشور (۱/۲۴ درصد) در دوره مشابه بسیار کمتر است.

طبق سرشماری عمومی نفوس و مسکن سال ۱۳۹۵، ۵۹۱۴۶۸۴۷ نفر از جمعیت کشور را ساکنین شهری تشکیل می‌دهند و متوسط رشد سالانه جمعیت شهری کشور در دوره ۳۰ ساله اخیر (۹۵-۶۵) برابر با ۲/۶۴ درصد بوده است که از متوسط رشد جمعیت کل (۱/۶ درصد) بیشتر است. به عبارتی در این بازه زمانی، جمعیتی بالغ بر ۳۲/۳ میلیون نفر به جمعیت شهری کشور افزوده شد و سهم نسبی جمعیت شهرنشین از ۵۴/۲۹ به ۷۴ درصد افزایش یافته است.

جمعیت شهری استان لرستان همانند جمعیت شهری کشور طی دوره ۹۵-۱۳۶۵ اگرچه همواره رو به افزایش بوده، اما سرعت رشد آن کمتر از کشور برآورد شده است؛ به طوری که جمعیت شهری استان در سال ۱۳۶۵ معادل ۶۳۹۰۲۸ نفر بوده و با رشدی معادل ۱/۹ درصد به ۱۱۳۴۹۰۸ نفر در سال ۱۳۹۵ رسیده است.

بررسی تحول شهرنشینی نشان می‌دهد که نسبت شهرنشینی کشور در سال ۱۳۶۵ معادل ۵۴/۳ درصد بوده و به ۷۴ درصد در سال ۱۳۹۵ افزایش یافته است. به عبارتی، در مجموع ۳۰ سال اخیر (۹۵-۱۳۶۵) حدود ۲۰ درصد به میزان شهرنشینی کشور اضافه شده است. همان‌طور که در جدول زیر مشخص است مرتباً از سهم جمعیت روستایی کشور کاسته و به سهم جمعیت نقاط شهری افزوده شده؛ به طوری که در دوره‌های مختلف سهم جمعیت شهرنشین از روستائین پیشی گرفته است. این روند تاکنون علی‌رغم کاسته شدن از شدت آن همچنان ادامه دارد؛ به طوری که در سال ۱۳۹۵ نرخ شهرنشینی به ۷۴ درصد افزایش یافته است.

استان لرستان از این قاعده مستثنی نبوده و شهرنشینی روندی صعودی ولیکن با آهنگی آهسته‌تر را طی دوره‌های گذشته تجربه کرده است. طی دوره ۱۳۷۵ تا ۱۳۹۵، تعداد شهرهای استان لرستان دو و نیم برابر شده و ضریب شهرنشینی از ۵۳/۶ درصد به ۶۴/۵ درصد رسیده است. با این حال، در سرشماری سال ۱۳۹۵، ضریب شهرنشینی استان حدود ۱۰ درصد پایین‌تر از کشور است.

جدول ۹۸- تغییرات جمعیت کشور و استان در فاصله سال‌های ۹۵-۱۳۶۵

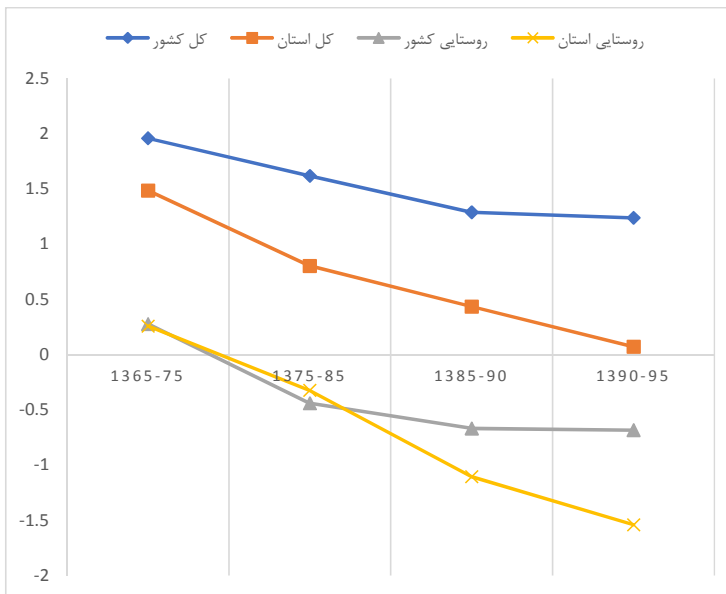
جمعیت کل					شرح	
۱۳۹۵	۱۳۹۰	۱۳۸۵	۱۳۷۵	۱۳۶۵		
۷۹۹۲۶۲۷۰	۷۵۱۴۹۶۶۹	۷۰۴۹۵۷۸۲	۶۰۰۵۵۴۸۸	۴۹۴۴۵۰۱۰	کشور	
۱۷۶۰۶۴۹	۱۷۵۴۲۴۳	۱۷۱۶۵۲۷	۱۵۸۴۴۳۴	۱۳۶۷۰۲۹	استان	
۲/۲۰	۲/۳۳	۲/۴۳	۲/۶۴	۲/۷۶	سهم استان از کشور	
متوسط رشد سالانه جمعیت (درصد)					شرح	
۱۳۶۵-۹۵	۱۳۹۰-۹۵	۱۳۸۵-۹۰	۱۳۷۵-۸۵	۱۳۶۵-۷۵		
۱/۶	۱/۲۴	۱/۲۹	۱/۶۲	۱/۹۶		کل کشور
۰/۸۵	۰/۰۷	۰/۴۴	۰/۸۰	۱/۴۹		کل استان

منبع: سرشماری عمومی نفوس و مسکن

جدول ۹۹- تغییرات جمعیت شهری و نرخ رشد کشور و استان در فاصله سال‌های ۹۵-۱۳۶۵

جمعیت شهری					شرح
۱۳۹۵	۱۳۹۰	۱۳۸۵	۱۳۷۵	۱۳۶۵	کشور
۵۹۱۴۶۸۴۷	۵۳۶۴۶۶۶۱	۴۸۲۵۹۹۶۴	۳۶۸۱۷۷۸۹	۲۶۸۴۴۵۶۱	کشور
۱۱۳۴۹۰۸	۱۰۷۵۹۵۱	۱۰۲۰۱۵۰	۸۵۰۰۱۶	۶۳۹۰۲۸	استان
۱/۹۲	۲/۰۱	۲/۱۱	۲/۳۱	۲/۳۸	سهم استان از کشور
نسبت شهرنشینی					شرح
۷۴	۷۱/۳۹	۶۸/۴۶	۶۱/۳۱	۵۴/۲۹	شهری کشور
۶۴/۵	۶۱/۳	۵۹/۴	۵۳/۶	۴۶/۷	شهری استان
متوسط رشد سالانه جمعیت (درصد)					شرح
۱۳۶۵-۹۵	۱۳۹۰-۹۵	۱۳۸۵-۹۰	۱۳۷۵-۸۵	۱۳۶۵-۷۵	شهری کشور
۲/۶۴	۱/۹۷	۲/۱۴	۲/۷۴	۳/۲۱	شهری کشور
۱/۹	۱/۱	۱/۱	۱/۸	۲/۹	شهری استان

منبع: سرشماری عمومی نفوس و مسکن

نمودار ۳۴- تغییرات رشد سالانه جمعیت کل و شهری کشور و استان

مطابق با نمودار فوق از بررسی و مقایسه نرخ‌های رشد جمعیت شهری کل کشور و استان در دوره‌های مختلف نیز این‌گونه برداشت می‌شود که نرخ رشد جمعیت شهرهای استان طی دوره ۲۰ ساله ۱۳۶۵-۹۵ حاکی از نرخ ۱/۹ درصدی می‌باشد و طی این دوره سالانه بیش از ۴۹۵ هزار نفر به جمعیت شهرهای استان اضافه شده است. این در حالی است که در سطح کشور نرخ رشد جمعیت شهری در دوره مشابه ۲/۶ درصد بوده است. نرخ رشد پایین‌تر جمعیت شهری استان لرستان از کشور موجب شده که ضریب شهرنشینی در استان پایین‌تر از متوسط کشوری باشد.

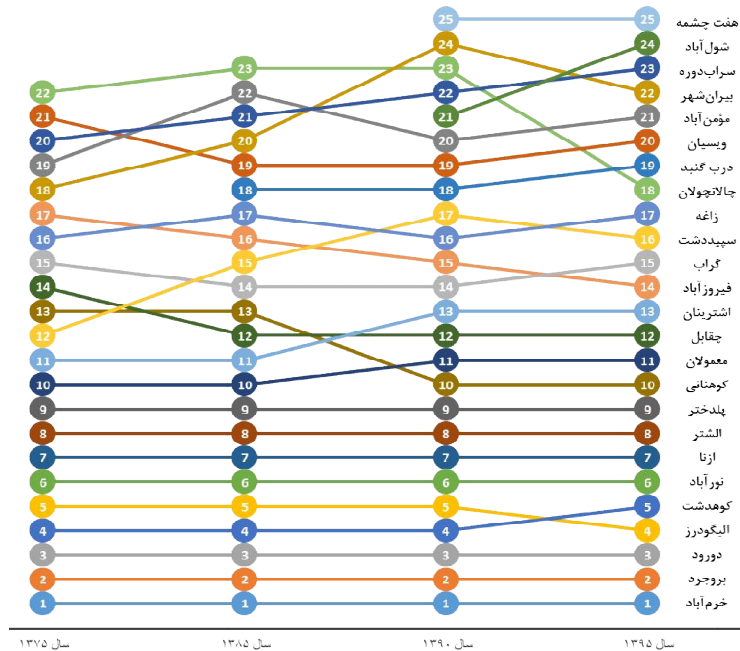
۳-۵-۱-۱- بررسی تحولات جمعیتی کانون‌های شهری استان لرستان

در سرشماری سال ۱۳۷۵ استان لرستان متشکل از ۲۲ کانون شهری بوده است که با اضافه شدن شهر دوگنبد به نقاط شهری استان، طی دوره ۱۰ ساله ۸۵-۱۳۷۵، تعداد کانون‌های شهری استان به ۲۳ شهر رسید. در دوره پنج ساله ۹۰-۱۳۸۵ دو نقطه شهری شول‌آباد و هفت‌چشمه نیز به نقاط شهری استان اضافه گردید و تعداد شهرهای استان را به ۲۵ شهر در سال ۱۳۹۰ ارتقاء داد. در بازه ۹۵-۱۳۹۰ نیز هیچ تغییری در تعداد نقاط شهری استان لرستان ایجاد نشده است. بر اساس جدول زیر که جمعیت شهرهای استان لرستان را از سال ۱۳۷۵ تا ۱۳۹۵ به نمایش می‌گذارد، باید گفت که در تمامی سال‌ها پرجمعیت‌ترین شهر استان، شهر خرم‌آباد بوده که جمعیت آن از ۲۷۲۸۱۵ نفر در سال ۱۳۷۵ به ۳۷۳۴۱۶ نفر در سال ۱۳۹۵ رسیده است. پس از خرم‌آباد، شهر بروجرد دومین شهر بزرگ استان است که جمعیت آن از ۲۱۷۸۰۴ نفر در سال ۱۳۷۵ به ۲۳۴۹۹۷ نفر در سال ۱۳۹۵ رسیده است.

جدول ۱۰۰- جمعیت نقاط شهری استان در فاصله سال های ۹۵-۱۳۷۵

سال ۱۳۹۵		سال ۱۳۹۰		سال ۱۳۸۵		سال ۱۳۷۵		نام شهر
جمعیت	رتبه	جمعیت	رتبه	جمعیت	رتبه	جمعیت	رتبه	
۳۷۴۱۶	۱	۳۴۲۱۶	۱	۳۲۸۵۴۴	۱	۲۷۲۸۱۵	۱	خرم آباد
۲۳۴۹۹۷	۲	۲۴۰۶۵۴	۲	۲۲۷۵۴۷	۲	۲۱۷۸۰۴	۲	بروجرد
۱۲۱۶۳۸	۳	۹۹۴۹۹	۳	۱۰۰۵۲۸	۳	۸۸۱۵۲	۳	دورود
۸۹۲۶۸	۴	۸۷۹۶۷	۵	۷۸۶۹۰	۵	۶۹۴۴۷	۵	الیگودرز
۸۹۰۹۱	۵	۹۲۹۲۷	۴	۸۵۵۱۹	۴	۷۲۱۰۵	۴	کوهدشت
۶۵۵۴۷	۶	۶۱۱۴۲	۶	۵۶۴۰۴	۶	۴۹۱۷۳	۶	نورآباد
۴۷۴۸۹	۷	۴۰۱۴۵	۷	۳۷۶۴۵	۷	۳۵۴۰۱	۷	ازنا
۳۳۵۵۸	۸	۳۰۲۵۷	۸	۲۸۳۰۶	۸	۲۳۰۲۲	۸	الشتر
۲۶۳۵۲	۹	۲۵۰۹۲	۹	۲۲۵۸۸	۹	۱۶۶۷۵	۹	پلدختر
۷۷۶۸	۱۰	۸۲۴۲	۱۰	۳۷۴۶	۱۳	۳۴۶۶	۱۳	کوهانای
۷۶۵۶	۱۱	۷۵۰۲	۱۱	۷۶۳۳	۱۰	۶۷۸۵	۱۰	معمولان
۶۱۲۵	۱۲	۵۱۷۶	۱۲	۴۸۰۱	۱۲	۳۳۲۵	۱۴	چقابل
۵۵۲۰	۱۳	۵۰۸۳	۱۳	۵۲۶۴	۱۱	۵۴۲۲	۱۱	اشترینان
۳۳۹۹	۱۴	۲۸۷۶	۱۵	۲۸۵۷	۱۶	۲۳۹۵	۱۷	فیروزآباد
۳۲۹۵	۱۵	۳۲۰۰	۱۴	۳۲۷۰	۱۴	۳۱۲۲	۱۵	گراب
۲۹۱۷	۱۶	۲۵۴۵	۱۷	۳۱۹۷	۱۵	۴۲۰۸	۱۲	سپیددشت
۲۷۷۶	۱۷	۲۶۸۵	۱۶	۲۸۳۹	۱۷	۳۰۰۴	۱۶	زاغه
۲۲۲۳	۱۸	۱۴۷۸	۲۳	۱۰۹۴	۲۳	۸۱۸	۲۲	چالانچولان
۲۱۳۱	۱۹	۲۱۹۱	۱۸	۲۱۱۹	۱۸	-	-	درب گنبد
۲۰۸۷	۲۰	۱۹۸۸	۱۹	۱۸۱۷	۱۹	۹۸۹	۲۱	ویسیان
۱۸۲۱	۲۱	۱۵۶۱	۲۰	۱۲۳۰	۲۲	۱۲۰۷	۱۹	مؤمن آباد
۱۷۲۰	۲۲	۱۴۰۹	۲۴	۱۶۳۱	۲۰	۱۵۷۸	۱۸	بیران شهر
۱۷۱۳	۲۳	۱۵۱۵	۲۲	۱۳۱۲	۲۱	۱۱۳۳	۲۰	سراب دوره
۱۵۳۱	۲۴	۱۵۵۳	۲۱	-	-	-	-	شول آباد
۸۷۰	۲۵	۱۰۴۸	۲۵	-	-	-	-	هفت چشمه

منبع: مرکز آمار ایران، ۱۳۷۵، ۱۳۸۵، ۱۳۹۰، ۱۳۹۵

نمودار ۳۵- تغییرات رتبه جمعیتی شهرهای استان طی دوره ۱۳۷۵ تا ۱۳۹۵

بررسی رتبه جمعیتی شهرهای استان نشان دهنده ثبات رتبه جمعیتی شهرهای پرجمعیت تر استان طی دوره ۱۳۷۵ تا ۱۳۹۵ است؛ به طوری که به استثناء شهرهای کوهدشت و الیگودرز که تغییرات اندکی در رتبه‌های جمعیتی آن‌ها دیده می‌شود، مابقی شهرهای استان از رتبه نخست تا رتبه نهم، بدون تغییر مانده‌اند. به این ترتیب باید گفت تغییرات رتبه شهرهای استان در شهرهای با رتبه‌های پایین بسیار کم بوده و بیشترین تغییرات مربوط به رتبه‌های بالا و شهرهای کوچک‌تر است. برای مثال باید گفت شهر سپیددشت و بیران شهر به ترتیب با رتبه‌های جمعیتی ۱۲ و ۱۸ در سال ۱۳۷۵ به رتبه‌های ۱۶ و ۲۲ در سال ۱۳۹۵ افول کرده‌اند و در مقابل شهرهایی چون کوهنایی و چالانچولان که رتبه جمعیتی هر یک از آن‌ها در سال ۱۳۷۵ به ترتیب ۱۳ و ۲۲ بوده است به رتبه‌های جمعیتی ۱۰ و ۱۸ در سال ۱۳۹۵ ارتقاء یافته‌اند.

۳-۱-۵- وضعیت نخست شهری در استان لرستان

وضعیت نخست شهری یک منطقه می‌تواند وضعیت توسعه را تحت‌الشعاع قرار دهد و به طور نامتناسبی نسبت یک شهر به دیگر شهرها بزرگ‌تر است. مروری بر روش‌ها و شاخص‌های بررسی میزان نخست شهری بیانگر آن

است که تاکنون چندین شاخص برای این موضوع بیان شده است؛ شاخص چهار شهر مهتا یک از مهم ترین این روش ها است. شاخص مهتا در سال ۱۹۶۴ بهترین روش را برای نخست شهری، نسبت اندازه ی شهر نخست به چهار شهر اول پیشنهاد کرد. بعدها ریچاردسون شاخص چهار شهر را با معیارهای قاعده ی رتبه - اندازه تطبیق داد؛ بدین صورت که اگر بر اساس قاعده ی رتبه - اندازه ی شهری، اندازه مطلوب شهرها در نظام شهری این گونه باشد که شهر اول دو برابر شهر دوم، سه برابر شهر سوم و چهار برابر شهر چهارم باشد؛ بنابراین نسبت شهر اول به مجموع چهار شهر نخست نظام شهری باید برابر ۰/۴۸ باشد (حکمت نیا و موسوی، ۱۳۸۵).

$$\frac{P_1}{P_1 + P_2 + P_3 + P_4}$$

بررسی این شاخص در استان لرستان طی دوره ۱۳۷۵ تا ۱۳۹۵ نشان می دهد که علی رغم روند افزایشی این شاخص، وضعیت نخست شهری همچنان در طی سال های ۱۳۷۵ تا ۱۳۹۵ کمتر از ۰/۴۸ بوده و نشان از وضعیت مطلوب توزیع جمعیت شهرها در نظام سکونت گاهی استان دارد. لازم به ذکر است که شاخص نخست شهری در سال ۱۳۷۵ معادل ۰/۴۲ و میزان آن در سال ۱۳۹۵ به ۰/۴۶ رسیده است.

جدول ۱۰۱- روند تغییرات شاخص نخست شهری در استان لرستان

شرح	جمعیت شهر نخست	جمعیت شهرهای نخست، دوم، سوم و چهارم	شاخص نخست شهری
نخست شهری ۱۳۷۵	۲۷۲۸۱۵	۶۵۰۸۷۶	۰/۴۲
نخست شهری ۱۳۸۵	۳۲۸۵۴۴	۷۴۲۱۳۸	۰/۴۴
نخست شهری ۱۳۹۰	۳۴۸۲۱۶	۷۸۱۲۹۶	۰/۴۵
نخست شهری ۱۳۹۵	۳۷۳۴۱۶	۸۱۹۳۱۹	۰/۴۶

۳-۱-۵-۳- بررسی وضعیت ساختار سلسله مراتبی کانون های شهری استان

امروزه شهرهایی که جریانات فضایی را به خود جذب می کنند و به کانون های سکونتی حائز اهمیت تبدیل می شوند، با ارائه ی فرصت های اقتصادی، اجتماعی، تحصیلی و ... منجر به جذب بیشتر جمعیت می گردند. از این رو شناخت سلسله مراتب جمعیتی شهرها می تواند تصویری از سلسله مراتب اهمیت و تأثیر گذاری آن ها ارائه دهد. امری که پیش نیاز تعیین اندازه ی بهینه ی شهرها و اتخاذ راهبردهای برنامه ریزانه در این راستا است. بر اساس اطلاعات سرشماری های نفوس و مسکن انجام شده در کشور در دوره ی ۱۳۷۵-۱۳۹۵، وضعیت ساختار سلسله مراتبی استان لرستان در هر رده در قالب جدول زیر نشان داده شده است.

همان‌طور که در جدول مشخص است طی دوره ۱۳۹۵-۱۳۷۵ شهر خرم‌آباد تنها شهر طبقه شهرهای بزرگ (۵۰۰-۲۵۰ هزار نفر جمعیت)، از سلسله‌مراتب شهرهای استان بوده است و شهرهای بروجرد و دورود با جمعیتی بیش از ۱۰۰ هزار نفر شهرهای میانی بزرگ استان را تشکیل می‌دهند.

در سال ۱۳۹۵ شهرهای کوه‌دشت، الیگودرز، نورآباد با توجه به بازه جمعیتی ۵۰ تا ۱۰۰ هزار نفری، شهرهای میانی کوچک استان را تشکیل می‌دهند و روند تغییرات این شهرها نشان می‌دهد که شهر دورود در سال ۱۳۸۵ به رده بالاتر دست یافته و شهر نورآباد نیز در سال ۱۳۷۵ در رده پایین‌تر بوده و از سال ۱۳۸۵ به رده شهرهای میانی کوچک وارد شده است.

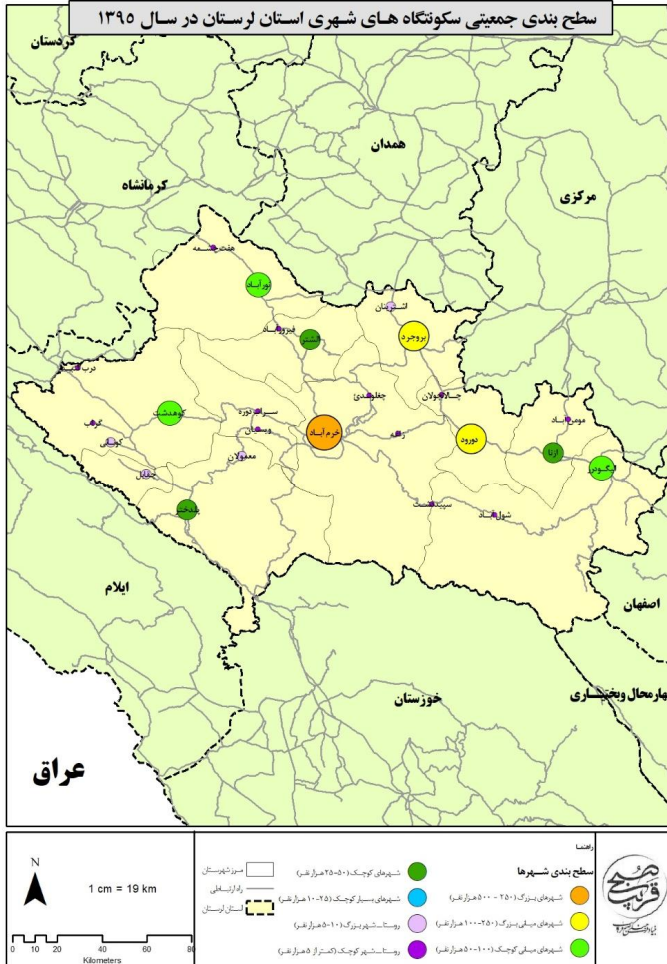
در رده شهرهای کوچک در استان لرستان سه شهر ازنا، الشتر، پلدختر وجود دارد که شهر پلدختر از سال ۱۳۹۰ و شهر الشتر از سال ۱۳۸۵ به این جمع اضافه شده‌اند. این امر سبب گشته که هیچ یک از نقاط شهری استان در طبقه جمعیتی شهرهای بسیار کوچک (۲۵-۱۰ هزار نفر جمعیت)، در سال‌های ۱۳۹۰ و ۱۳۹۵ قرار نگیرند؛ چراکه همان‌طور که گفته شد در دوره‌های قبل، دو شهر الشتر و پلدختر در این رده قرار داشته‌اند که با افزایش جمعیت به ترتیب در سال‌های ۱۳۸۵ و ۱۳۹۰ به جمع شهرهای رده بالاتر پیوسته‌اند.

همچنین باید گفت که ۱۶ شهر (چقایل، کوهنانی، معمولان، اشترینان، گراب، فیروزآباد، زاغه، سپیددشت، درب گنبد، ویسیان، مومن آباد، شول آباد، سراب دوره، چالانچولان، بیران شهر و هفت چشمه) که ۶۴ درصد شهرهای استان را شامل می‌شوند، با داشتن جمعیتی کمتر از ۱۰ هزار نفر در زمره روستا-شهرها طبقه‌بندی می‌شوند. بنا بر آنچه گفته شد در سال ۱۳۹۵ استان لرستان با ۲۵ نقطه شهری دارای ۱۹ شهر با جمعیت کمتر از ۵۰ هزار نفر، سه شهر با جمعیت بین ۵۰ تا ۱۰۰ هزار نفر و خرم‌آباد به عنوان مرکز استان همواره در زمره شهرهای بزرگ بوده است.

جدول ۱۰۲- روند تغییرات سطوح جمعیتی نقاط شهری استان طی سال های ۹۵-۱۳۷۵

سال	۱۳۷۵	۱۳۸۵	۱۳۹۰	۱۳۹۵
شهرهای بزرگ (۵۰۰-۲۵۰ هزار نفر)	خرم آباد	خرم آباد	خرم آباد	خرم آباد
شهرهای میانی بزرگ (۲۵۰-۱۰۰ هزار نفر)	بروجرد	بروجرد، دورود	بروجرد	بروجرد، دورود
شهرهای میانی کوچک (۱۰۰-۵۰ هزار نفر)	دورود، کوهدشت، الیگودرز	کوهدشت، الیگودرز، نورآباد	دورود، کوهدشت، الیگودرز، نورآباد	الیگودرز، کوهدشت، نورآباد
شهرهای کوچک (۲۵-۵۰ هزار نفر)	نورآباد، ازنا	ازنا، الشتر	ازنا، الشتر، پلدختر	ازنا، الشتر، پلدختر
شهرهای بسیار کوچک (۲۵-۱۰ هزار نفر)	الشتر، پلدختر	پلدختر،	-	-
روستا - شهر بزرگ (۱۰-۵ هزار نفر)	معمولان، اشترینان	معمولان، اشترینان،	چقابل، معمولان، اشترینان، کوهنانی	چقابل، معمولان، اشترینان، کوهنانی
روستا - شهر کوچک (کمتر از ۵ هزار نفر)	سپیددشت، کوهنانی، چقابل، گراب، زاغه، فیروزآباد، بیران شهر، مؤمن آباد، سراب دوره، ویسیان، چالانچولان	چقابل، کوهنانی، گراب، سپیددشت، فیروزآباد، زاغه، درب گنبد، ویسیان، بیران شهر، سراب دوره، مؤمن آباد، چالانچولان	گراب، فیروزآباد، زاغه، سپیددشت، درب گنبد، ویسیان، مومن آباد، شول، سراب دوره، چالانچولان، بیران شهر، هفت چشمه	گراب، فیروزآباد، زاغه، سپیددشت، درب گنبد، ویسیان، مومن آباد، شول، سراب دوره، چالانچولان، بیران شهر، هفت چشمه

منبع: مرکز آمار ایران، ۱۳۷۵، ۱۳۸۵، ۱۳۹۰، ۱۳۹۵

نقشه ۱۵- سطح بندی جمعیتی سکونتگاه های شهری استان لرستان در سال ۱۳۹۵

به طور کلی می توان بر اساس طبقات جمعیتی شهرها، الگوی نامتوازن شبکه شهری استان لرستان را به لحاظ جمعیت مشاهده نمود؛ به طوری که در حدود ۷۶ درصد از شهرهای استان (شهرهای کوچک زیر ۵۰ هزار نفر) کمتر از ۱۵ درصد از جمعیت شهری استان را در سال ۱۳۹۵ در خود جای داده اند. بر اساس آنچه گفته شد بررسی وضعیت توزیع جمعیت شهری در سلسله مراتب اندازه شهری بیانگر سه موضوع مهم به شرح زیر است:

- از نظر توزیع فضایی سلسله مراتب اندازه شهرها در استان باید گفت که بیشتر شهرهای پرجمعیت استان در نیمه شمالی به ویژه در مرکز و شمال شرق قرار گرفته اند؛ اما نقاط شهری بیشتری طی این سالها در نیمه غربی استان، اضافه شده است.
- بررسی شاخص نخست شهری در سطح استان لرستان نشان از وضعیت مطلوب توزیع جمعیت در بین شهرهای استان طی دوره ۱۳۷۵ تا ۱۳۹۵ داشته است؛ چراکه توزیع جمعیت در شهر نخست (خرم آباد) با شهرهای بروجرد، دورود و الیگودرز به شکل متعادلی اتفاق افتاده است.
- از نظر سلسله مراتب اندازه شهرها، نظام سکونت گاهی استان دارای عدم توازن و تعادل در توزیع اندازه شهری است؛ به نحوی که هیچ یک از شهرهای استان در رده جمعیتی ۲۵-۱۰ هزار نفری قرار نگرفته اند و این در حالی است که ۱۶ شهر از نقاط شهری استان (۶۴ درصد) در زمره روستا-شهرها طبقه بندی شده اند.

۳-۵-۱-۴- الگوی استقرار سکونتگاه های شهری استان

استقرار و پیدایش یک شهر بیش از هر چیز تابع شرایط محیطی و موقعیت جغرافیایی و سپس عوامل اقتصادی و اجتماعی است. زیرا عوارض و پدیده های طبیعی در مکان گزینی، پراکندگی، حوزه نفوذ، توسعه فیزیکی، مورفولوژی شهری و امثال آن ها اثر قاطعی دارند و به عنوان یک عامل مؤثر عمل می کند.

رشته کوه های زاگرس اغلب مساحت استان را اشغال کرده است. قله های بلند و کوه های عظیم این رشته کوه در استان لرستان، عبارت اند از اشترانکوه، گرین، قالی کوه، سفیدکوه، کرناس، هشتاد پهلوی، کبیرکوه، پونه، کیلان، کوه تاف و مخمل کوه می باشد. در استان لرستان دو دریاچه به نام های "تمی" و "گهر" وجود دارد. دریاچه تمی در جنوب شهرستان الیگودرز و در مرز جنوبی این شهرستان، در ارتفاعات ذلقی جای گرفته است. این دریاچه چون در منطقه ای دور دست و صعب العبور قرار دارد، نه تنها برای مردم خارج از استان، بلکه برای اکثر مردم استان نیز شناخته شده نمی باشد و دریاچه گهر در میان قله سر به فلک کشیده اشترانکوه و در ارتفاع ۲۴۰۰ متری از سطح دریا قرار دارد.

رشته کوه گرین یا گری بخشی از مرتفع ترین کوه های زاگرس است که به خط مستقیم از بیستون تا کارون، یعنی از شمال غربی به جنوب شرقی کشیده شده اند و اشترانکوه دنباله این کوه است. طول سراسری آن نزدیک به ۱۸۰ کیلومتر است. قله عمده این رشته کوه عظیم در لرستان یکی چهل نابالغان واقع در شمال دشت الشتر است که به علت بلندی آن مدتی از سال پوشیده از برف می باشد و مانند دیواری در شمال لرستان کشیده شده و حد فاصل بین خاک نهانند و لرستان است و از جمله کوه های پر برکت لرستان و محل ییلاق طوایف مختلف ایل های حسوند و یوسفوند می باشد. به واسطه ذخیره زیاد برف، در قسمت دامنه های شمالی رود گاماسیاب و در

دامنه‌های جنوبی رودخانه‌های الشتر و دلفان از آن سرچشمه می‌گیرند. قله‌های مرتفع بروجرد مانند ولاش با ارتفاع ۳۶۲۳ متر نیز از بخش‌های دیگر کوه گرین هستند. اشترانکوه رشته‌کوهی به طول تقریبی ۵۰ کیلومتر است که در محدوده الیگودرز و بروجرد در جهت شمال غربی _ جنوب شرقی امتداد دارد. یخچال‌های طبیعی و دائمی این رشته‌کوه که یکی از زیباترین کوه‌های کشور به شمار می‌رود، در تمام سال از برف و یخ پوشیده است. اشترانکوه در جنوب شهر دورود و ازنا قرار دارد.

شکل طبیعی زمین در استان لرستان بستری متفاوت را برای توسعه شهرها ایجاد کرده است، برخلاف سایر استان‌ها شهرهای استان اغلب در سطوح ارتفاعی بالاتر از ۱۰۰۰ متر قرار گرفته‌اند و وجود زمین و بستر طبیعی مانند دریاچه کیو در داخل شهر خرم‌آباد از ویژگی‌های شهرهای استان لرستان است، با این که شهرهای استان در ارتفاعات بالا قرار دارند، اما از نظر شیب اغلب شهرها در محدوده با شیب کمتر از ۲/۵ درصد واقع شده‌اند. بدون شک دسترسی به شبکه ارتباطی و راه‌ها از مهم‌ترین و مؤثرترین عوامل در توسعه شهری است، از این رو بیشتری شهرها استان در موقعیتی مناسب نسبت به راه‌ها قرار گرفته‌اند.

جدول ۱۰۳- توزیع شهرها و جمعیت شهری استان بر اساس بستر طبیعی زمین و دسترسی به راهها

جمع کل	شهرهای بزرگ (۵۰۰ هزار نفر)	شهرهای میانی کوچک (۱۰۰-۲۵۰ هزار نفر)	شهرهای میانی کوچک (۲۵۰-۵۰۰ هزار نفر)	شهرهای کوچک (۵۰-۲۵ هزار نفر)	روستا - شهر بزرگ (۱۰-۵۰ هزار نفر)	روستا - شهر کوچک (کمتر از ۵ هزار نفر)	شرح	توپوگرافی	
								تعداد شهر	کل جمعیت
۳				۱	۱	۱	بین ۵۰ تا ۱۰۰		
۱۰	۱	۱	۱		۲	۵	بین ۱۵۰۰ تا ۱۵۰۰۰		
۱۲		۱	۲	۲	۱	۶	بین ۲۵۰۰ تا ۱۵۰۰۰		
۲۵	۱	۲	۳	۳	۴	۱۲	تعداد شهر		
۳۶۱۲۹				۲۶۲۵۲	۷۶۵۶	۲۱۲۱	بین ۵۰ تا ۱۰۰		
۶۱۰۲۲۳	۳۷۲۴۱۶	۱۲۱۶۲۸	۸۹۰۹۱		۱۲۸۹۳	۱۲۲۳۵	بین ۱۵۰۰ تا ۱۰۰۰۰		
۶۸۸۴۶۶	۳۳۴۹۹۷	۱۵۴۸۱۵	۱۵۴۸۱۵	۸۱۰۴۷	۵۵۲۰	۱۲۱۱۷	بین ۲۵۰۰ تا ۱۵۰۰۰		
۱۱۳۴۹۰۸	۳۷۲۴۱۶	۳۵۶۶۳۵	۲۳۳۹۰۶	۱۰۷۳۹۹	۲۷۰۶۹	۲۶۸۱۳	کل جمعیت		
۸			۱	۲	۲	۳	کمتر از درصد		
۱۲	۱	۲	۲	۱	۱	۵	بین ۱ تا ۲/۵ درصد		
۲					۱	۲	بین ۲/۵ تا ۵ درصد		
۲						۲	بین ۵ تا ۱۵ درصد		
۲۵	۱	۲	۳	۳	۴	۱۲	تعداد شهر		
۱۶۸۶۵۸			۸۹۰۹۱	۵۹۹۱۰	۱۲۸۹۳	۵۷۶۴	کمتر از درصد		
۹۵۰۵۰۰	۳۷۲۴۱۶	۳۵۶۶۳۵	۱۵۴۸۱۵	۴۷۴۸۹	۵۵۲۰	۱۲۴۲۵	بین ۱ تا ۲/۵ درصد		
۱۱۶۶۳					۷۶۵۶	۴۳۰۷	بین ۲/۵ تا ۵ درصد		
۳۷۷						۳۷۸۷	بین ۵ تا ۱۵ درصد		
۱۱۳۴۹۰۸	۳۷۲۴۱۶	۳۵۶۶۳۵	۲۳۳۹۰۶	۱۰۷۳۹۹	۲۷۰۶۹	۲۶۸۱۳	کل جمعیت		
۱۳	۱	۲	۲	۳	۱	۴	در فاصله ۱۰ کیلومتری آزادراه و بزرگراه		
۹			۱		۳	۵	در فاصله ۱۰ کیلومتری راه اصلی		
۳						۳	در فاصله ۱۰ کیلومتری راه فرعی		
۲۵	۱	۲	۳	۳	۴	۱۲	تعداد شهر		
۱۰۰۶۵۸۴	۳۷۲۴۱۶	۳۵۶۶۳۵	۱۵۴۸۱۵	۱۰۷۳۹۹	۵۵۲۰	۸۷۹۹	در فاصله ۱۰ کیلومتری آزادراه و بزرگراه		
۱۲۰۵۸۱			۸۹۰۹۱		۲۱۵۴۹	۹۴۴۱	در فاصله ۱۰ کیلومتری راه اصلی		
۷۷۴۳						۷۷۴۳	در فاصله ۱۰ کیلومتری راه فرعی		
۱۱۳۴۹۰۸	۳۷۲۴۱۶	۳۵۶۶۳۵	۲۳۳۹۰۶	۱۰۷۳۹۹	۲۷۰۶۹	۲۶۸۱۳	کل جمعیت		

۳-۵-۲- نظام روستانشینی

جمعیت روستانشینی در سال‌های اخیر همواره سهم کمتری از کل جمعیت کشور را داشته است و به طور متناوب این سهم کمتر شده است. طبق سرشماری عمومی نفوس و مسکن، رشد جمعیت روستایی کشور تنها در دهه ۷۵-۱۳۶۵ نرخ مثبت ۰/۳ را تجربه کرده است و در سایر دوره‌های سرشماری با رشد منفی روبه‌رو بوده است. در طول این دوره نسبت روستانشینی در کشور از ۴۵/۲ به ۲۶ درصد کاهش یافته و مطابق سرشماری سال ۱۳۹۵ تنها ۲۰/۷ میلیون نفر از جمعیت ۷۹/۹ میلیون نفری کشور را ساکنان روستایی شامل می‌شود. به عبارت دیگر در بازه زمانی مورد مطالعه با وجود افزایش ۱/۶ برابری جمعیت کل کشور، جمعیت روستایی حدوداً هشت درصد کاهش یافته است و از سهم آن نسبت به جمعیت کل کشور حدود ۲۰ درصد کاسته شده است. بنابراین روند حاکم بر کل کشور در طی سال‌های ۱۳۶۵ تا ۱۳۹۵، کاهش جمعیت روستایی در مقابل افزایش جمعیت کل کشور و در نتیجه کاهش چشمگیر سهم جمعیت روستانشین نسبت به جمعیت کل است.

در استان لرستان تعداد جمعیت روستایی استان در چند دهه اخیر به استثناء دهه ۷۵-۱۳۶۵، همواره روندی کاهشی داشته است؛ به طوری که جمعیت روستانشین استان در سال ۱۳۹۵ نسبت به سال ۱۳۶۵ کمتر شده است و در ۳۰ سال گذشته که جمعیت استان لرستان در حدود از ۱/۳ برابر شده، از جمعیت روستایی استان ۸۶۸۲۰ نفر کم شده است. لازم به ذکر است که در دوره مطالعاتی ۹۵-۱۳۶۵ همواره سهم جمعیتی روستایی استان از کل جمعیت روستایی کشور نسبتاً ثابت بوده است؛ به گونه‌ای که استان لرستان در سال ۱۳۶۵ با جمعیت روستایی ۷۱۲۵۶۱ نفر سهمی معادل ۳/۱۵ درصد از جمعیت روستایی کشور را به خود اختصاص داده است. در سال ۱۳۹۵ نیز جمعیت روستایی استان ۶۲۵۷۴۱ نفر بوده و سهم آن از کل جمعیت روستایی کشور به ۳ درصد کاهش یافته است.

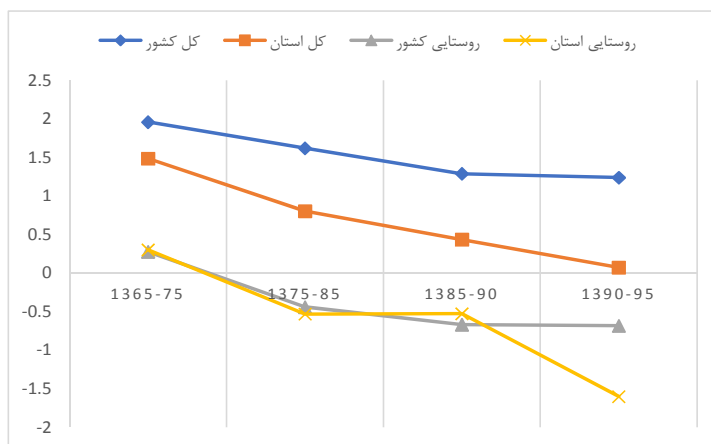
در ارتباط با نرخ رشد جمعیت روستایی هم در سطح کشور و هم در سطح استان لرستان می‌بایستی خاطر نشان کرد که برای اولین بار در دوره ۸۵-۱۳۷۵ روند تغییرات جمعیت روستایی کشور و استان، معکوس و منفی شده است. از آنجا که متوسط نرخ رشد جمعیت روستایی استان لرستان طی ۳۰ سال (۹۵-۱۳۶۵) معادل ۰/۴۳- درصد و در کشور در همین دوره حدود ۰/۲۸- درصد برآورد شده است، باید گفت که روند تخلیه آبادی‌های استان از جمعیت و کاهش گرایش به روستانشینی در استان لرستان در بازه مذکور با شدت بیشتری نسبت به کشور دنبال شده است. لازم به ذکر است که در دوره ۹۵-۱۳۹۰، نسبت به دیگر دوره‌های سرشماری، روند کاهش جمعیت روستایی در استان لرستان با شدت بیشتری اتفاق افتاده است و متوسط نرخ رشد جمعیت

روستایی این استان در این بازه زمانی معادل ۱/۶- درصد برآورد شده است که بسیار پایین تر از متوسط کشوری (۰/۶۸- درصد) بوده است.

جدول ۱۰۴- تغییرات جمعیت روستایی طی دوره ۱۳۶۵-۱۳۹۵

جمعیت روستایی					شرح
۱۳۹۵	۱۳۹۰	۱۳۸۵	۱۳۷۵	۱۳۶۵	
۲۰۷۷۹۴۲۳	۲۱۵۰۳۰۰۸	۲۲۲۳۵۸۱۸	۲۳۲۲۷۶۹۹	۲۲۶۰۰۴۴۹	کشور
۶۲۵۷۴۱	۶۷۸۲۹۲	۶۹۶۳۷۷	۷۳۴۴۱۸	۷۱۲۵۶۱	استان
۳/۰۱	۳/۱۵	۳/۱۳	۳/۱۶	۳/۱۵	سهم استان از کشور
نسبت روستائینی					شرح
26	۲۸/۶۱	۳۱/۵۴	۳۸/۶۹	۴۵/۷۱	
۳۵/۵۴	۳۸/۶۷	۴۰/۵۷	۴۶/۳۵	۵۲/۱۲	استان
متوسط رشد سالانه جمعیت (درصد)					شرح
۱۳۶۵-۹۵	۱۳۹۰-۹۵	۱۳۸۵-۹۰	۱۳۷۵-۸۵	۱۳۶۵-۷۵	
-۰/۲۸	-۰/۶۸	-۰/۶۷	-۰/۴۴	۰/۲۸	روستایی کشور
-۰/۴۳	-۱/۶	-۰/۵۲	-۰/۵۳	۰/۳	روستایی استان

منبع: مرکز آمار ایران، ۱۳۶۵، ۱۳۷۵، ۱۳۸۵، ۱۳۹۰، ۱۳۹۵

نمودار ۳۶- تغییرات نرخ رشد جمعیت روستایی استان و کشور

۳-۶- نظام زیربنایی

استان لرستان به واسطه موقعیت کوهستانی با محدودیت‌های طبیعی در توسعه زیربناها مواجه است. شبکه حمل‌ونقلی استان بر پایه زیربناهای حمل‌ونقل جاده‌ای، ریلی و فرودگاهی است. این استان از وجود میادین نفت و گاز بهره کمتری برده است، در ادامه وضعیت استان در نظام حمل و نقل و ارتباطات و انرژی مورد بررسی قرار می‌گیرد.

۳-۶-۱- نظام حمل و نقل و ارتباطات

شبکه‌های حمل‌ونقل شامل پنج حوزه اصلی حمل‌ونقل جاده‌ای، حمل‌ونقل ریلی، حمل‌ونقل هوایی، حمل‌ونقل آبی و حمل‌ونقل لوله‌ای است. با توجه به موقعیت استان لرستان سه حوزه نخست از اهمیت بیشتری برخوردار هستند. از این رو در ابتدا وضعیت حمل‌ونقل جاده‌ای و سپس وضعیت حمل‌ونقل ریلی و هوایی در استان لرستان مورد بررسی قرار گرفته است.

۳-۶-۱-۱- حمل و نقل جاده‌ای استان لرستان

مقایسه بین سهم انواع راه‌های بین‌شهری در استان لرستان با کل کشور نشان می‌دهد که بیشترین سهم راه‌های استان را راه‌های روستایی و اصلی تشکیل داده است، سهم بزرگراه‌ها بسیار اندک است و مهم‌ترین آزادراه استان آزادراه خرم‌آباد-اندیمشک است. مقایسه نسبت راه‌های اصلی به جمعیت نشان می‌دهد که وضعیت استان از این نظر در جایگاه نامناسب‌تری نسبت به کشور قرار دارد، اما از نظر طول شبکه بزرگراهی و آزادراهی نسبت به جمعیت وضعیت استان نسبت به کشور مناسب‌تر است و به ازای هر ۱۰۰ هزار نفر حدود ۳۲ کیلومتر بزرگراه و آزادراه وجود دارد. مقایسه شاخص‌هایی مانند سهم راه‌های ترانزیتی و راه‌های روستایی نشان از وضعیت مناسب استان نسبت به کشور دارد. جدول زیر نشان دهنده شاخص‌های اصلی حمل‌ونقل جاده‌ای استان در مقایسه با کشور است؛ همان‌طور که مشخص است، نسبت طول آزادراه‌ها و بزرگراه‌ها، راه روستایی و ترانزیتی استان نسبت به جمعیت در مقایسه با کشور در وضعیت مناسبی قرار دارد، اما استان از نظر برخورداری از راه‌های شریانی وضعیت نامناسب‌تری نسبت به کشور دارد؛ وضعیت تجهیزات و پایانه‌های حمل‌ونقلی نسبت به میانگین کشوری در جایگاه مناسب‌تری قرار دارد. بررسی شاخص کشته‌شدگان جاده‌ای نسبت به جمعیت نشان دهنده مخاطره بیشتر جاده‌های استان نسبت به کشور است.

جدول ۱۰۵- مقایسه شاخص‌های حمل و نقل جاده‌ای استان و کشور

شاخص‌های حمل و نقل جاده‌ای در سال ۱۳۹۸	کشور	لرستان	وضعیت نسبت به کشور
نسبت طول آزادراه و بزرگراه به ۱۰۰ هزار نفر جمعیت (کیلومتر به نفر)	۲۵/۸	۳۱/۹	مناسب‌تر
نسبت طول راه‌های شریانی به ۱۰۰ هزار نفر جمعیت (کیلومتر به نفر)	۷۵/۶	۵۲/۵	نامناسب‌تر
نسبت طول راه‌های ترانزیتی به ۱۰۰ هزار نفر جمعیت (کیلومتر به نفر)	۳۱/۶	۳۵/۰	مناسب‌تر
نسبت طول راه‌های روستایی به ۱۰۰ هزار نفر جمعیت روستایی (کیلومتر به نفر)	۶۴۵/۲	۸۵۸/۳	مناسب‌تر
طول کل راه‌ها نسبت به ماشین‌آلات و تجهیزات راهداری (کیلومتر به دستگاه)	۱۵/۰	۱۵/۹	مناسب‌تر
نسبت راه‌های ترانزیتی به پایانه‌های باربری (کیلومتر به پایانه)	۳۰۴/۵	۲۰۵/۷	مناسب‌تر
پایانه مسافربری به ازای ۱۰۰ هزار نفر جمعیت (پایانه به ازای نفر)	۰/۴۲	۰/۷۴	مناسب‌تر
تعداد کشته‌شدگان جاده‌ای به ازای ۱۰۰ هزار نفر جمعیت	۱۴/۰	۲۳/۶	نامناسب‌تر

منبع: سازمان راهداری و حمل و نقل جاده‌ای کشور، ۱۳۹۸

عوامل مختلفی در شکل‌گیری شبکه راه‌های استان لرستان تأثیر داشته است که در اینجا به خلاصه‌ای از مهم‌ترین این عوامل اشاره شده است.

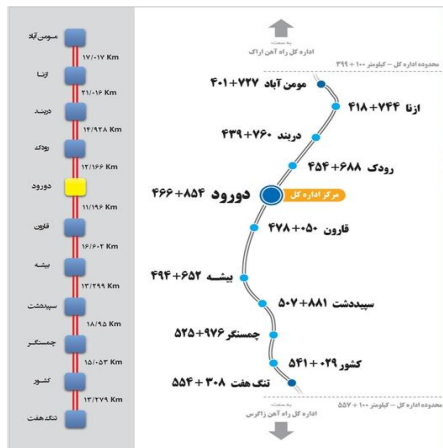
- نخست شکل طبیعی زمین و پستی و بلندی‌های استان در پهنه‌های مختلف ارتباط پهنه‌های مختلف استان را یکدیگر را تحت تأثیر قرار داده و محورهای ارتباطی عمدتاً در مسیرها و دشت‌های هموار ایجاد شده است، در نتیجه عرصه‌هایی از استان که دارای ناهمواری بیشتری بوده‌اند از دسترسی کمتری برخوردار هستند.
- قرارگیری استان در مسیر اراک-اهواز و قرارگیری دو شهر مهم خرم‌آباد و بروجرد در این مسیر بر اهمیت این محور افزوده است، و شبکه ارتباطی در این مسیر توسعه بیشتری از پهنه‌های شرقی و غربی استان دارد.

۳-۱-۶-۲- پهنه‌بندی دسترسی پذیری

بررسی وضعیت دسترسی‌پذیری استان نشان دهنده الگوی مرکز پیرامون در دسترسی‌پذیری استان است، بر اساس همپوشی نقشه‌های مربوط به دسترسی‌پذیری شبکه حمل و نقل جاده‌ای، پیرامون شهر خرم‌آباد به واسطه دسترسی به بزرگراه‌ها و آزادراه‌ها بیشترین دسترسی‌پذیری را به شبکه حمل و نقل جاده‌ای دارد و پهنه‌های شرقی و غربی استان به واسطه ناهمواری و همچنین دوری از مرکز کمتر مورد توجه بوده است و کمترین دسترسی‌پذیری را دارد.

توپوگرافی منطقه، شرایط جغرافیایی، هندسه پیچیده خط و مسیر کوهستانی، همچنین وجود ابنیه و سازه‌های خاص و منحصر به فرد از مهم‌ترین ویژگی‌های راه آهن لرستان است.

از مهم‌ترین برنامه‌های توسعه راه آهن استان ایجاد خط فرعی دورود به خرم‌آباد است که جزو طرح‌های در دست اجرا وزارت راه و شهرسازی به شمار می‌رود، همچنین توسعه محور خرم‌آباد به پلدختر و توسعه خط فرعی درود به بروجرد از سایر برنامه‌های در دست مطالعه وزارت راه و شهرسازی است.

شکل ۲- مسیر و ایستگاه‌های موجود راه آهن لرستان

منبع: اداره کل راه آهن استان لرستان

۳-۶-۱-۴- حمل و نقل هوایی و فرودگاه‌ها

تنها فرودگاه موجود در استان لرستان فرودگاه خرم‌آباد است، سابقه این فرودگاه مربوط به زمان جنگ جهانی دوم است که توسط سران و نیروهای ارتش متفقین در محلی که در روبروی محل استقرار نیروهای نظامی بدرآباد و در عین حال مقر مشترک نیروهای نظامی شوروی انگلیس و آمریکا بود، تنها جهت پرواز هواپیماهای ملخی قدیمی متعلق و مرتبط با آن‌ها طراحی شد. با گذشت سالیان طولانی تغییراتی در وضعیت فرودگاه نظامی ایجاد شد تا این که در سال ۱۳۶۱ ساختمان اداری جدیدی برای فرودگاه مسافری احداث شد و در سال ۱۳۶۲ پایانه فرودگاه ایجاد و پروازهای مسافری برقرار شد. در جهت توسعه پایانه فرودگاه حدود ۱۸ سال بعد یعنی در سال ۱۳۸۰ پایانه جدیدتری با مساحت ۴,۳۰۰ مترمربع ساخته شد. در سال ۱۳۸۶ یک ساختمان اداری جدید

۳-۶-۲-۱- زیرساخت‌های مرتبط با برق

در سال ۱۳۹۷ مؤسسات تابع وزارت نیرو در استان حدود ۲۵۱ میلیون کیلووات ساعت تولید ناخالص برق داشته‌اند که نسبت به سال گذشته ۵۸ درصد افزایش داشته است. در این سال حدود ۲۹۲۸۳۶۳ مگاوات ساعت از برق فروش رفته در اختیار حدود ۶۳۷ هزار مشترک قرار گرفته که مقدار برق فروخته شده ۰/۲ درصد کاهش و تعداد مشترکین برق ۲/۷ درصد نسبت به سال گذشته افزایش داشته است. در سال ۱۳۹۷، ۸۴/۸ درصد مشترکین خانگی، ۲/۷ درصد عمومی، ۱/۳ درصد کشاورزی و ۰/۵ درصد صنعتی و مابقی ۱۰/۷ درصد تجاری بوده‌اند. همچنین در این سال، ۳۴/۸ درصد از برق فروخته شده صرف مصارف خانگی، ۱۲/۷ درصد صنعتی، ۲۵/۲ درصد کشاورزی، ۱۸/۳ درصد عمومی و ۹ درصد شامل مصارف تجاری، آزاد و روشنایی معابر شده است. در پایان سال ۱۳۹۷، تعداد ۲۷۱۹ روستا (بیش از ۹۷ هزار خانوار) دارای برق بوده‌اند.

میزان تولید خالص برق استان در سال ۱۳۹۷، بالغ بر ۲۴۸ گیگاوات ساعت بوده است. ظرفیت اسمی تولید برق در نیروگاه‌های استان در سال ۱۳۹۷ برابر با ۱۰۴ مگاوات و ظرفیت عملی تولید برق در استان برابر با ۴۳ مگاوات بوده است، از این میزان سهمی حدود ۶۰ درصد از برق تولیدی در نیروگاه گازی دورود تولید شده است.

۳-۶-۲-۲- زیرساخت‌های نفت و گاز

استان لرستان دارای منابع محدودی نفت و گاز است، مهم‌ترین میادین گازی مرتبط با استان لرستان عبارت‌اند از میدان گازی هولیلان در جنوب غربی استان که در محدوده سه استان لرستان، ایلام و کرمانشاه واقع شده است. البته موقعیت استان به گونه‌ای است که تأسیسات انتقال و توزیع در استان نقش پررنگ‌تری دارند، از این رو شاهد وجود تأسیسات نفت و گاز در استان هستیم که در بند شماره ۲-۳-۸-۲- ظرفیت‌های اقتصادی استان؛ به طور کلی مورد بررسی قرار گرفته است.

از مجموع ۳۰۳۷ آبادی دارای سکنه استان تا پایان سال ۱۳۹۷، ۱۵۸۳ روستا گازدار شده‌اند که ۵۲/۱ درصد روستاها را شامل می‌شود و نسبت به سال ۱۳۹۶، حدود ۳۳ درصد افزایش داشته است. تعداد کل انشعابات گاز استان حدود ۲۵۱ هزار انشعاب بوده که نسبت به سال ۱۳۹۶، ۴/۳ درصد افزایش یافته است. تعداد مصرف‌کنندگان گاز حدود ۵۳۰ هزار مشترک بوده که ۹۵/۶ درصد آن مصرف‌کنندگان خانگی بوده‌اند. میزان مصرف گاز طبیعی نیز برابر با ۱۷۶۳ میلیون مترمکعب بوده است که نسبت به سال قبل، ۱۷/۸ درصد افزایش داشته است.

۳-۲-۳- استحصال و تأمین آب

در سال ۱۳۹۷، میزان تخلیه سالانه منابع آب زیرزمینی حدود ۱۸۶۶ میلیون مترمکعب بوده است که نسبت به سال ۱۳۹۶، مقدار اندکی افزایش داشته است. در این سال بیش از ۱۱۳ میلیون مترمکعب آب توسط شرکت آب و فاضلاب استان تولید شده است. میزان فروش آب نسبت به سال گذشته با ۱/۶ درصد کاهش به ۸۴/۱ میلیون مترمکعب در سال ۱۳۹۷ رسیده است. در سال ۱۳۹۷ بیش از ۴۰۷ هزار قفله انشعاب آب در نقاط شهری و ۱۲۷ هزار انشعاب در نقاط روستایی وجود داشته است که نسبت به سال قبل به ترتیب ۳/۲ درصد و ۴/۷ درصد افزایش داشته است.

جدول ۱۰۶- میزان برداشت و مصرف منابع آب سطحی و زیرسطحی در سال ۱۳۹۲

مقدار	واحد	عنوان
منابع آب سطحی		
۶۷۴۶	میلیون مترمکعب	حجم منابع آب سطحی از منابع تجدیدشونده
۸۳۰۰	میلیون مترمکعب	حجم سالانه آب در چرخه (خروجی از استان، بیا ورودی به دریاچه‌ها، کفه‌ها و کویرها)
۴۰۵۰	میلیون مترمکعب	حجم سالانه آب ورودی از طریق مرزهای استان یا انتقالی به استان
منابع آب زیرزمینی		
۸۰۷	میلیون مترمکعب	حجم منابع آب زیرزمینی از منابع تجدیدشونده
۵۶۷	میلیون مترمکعب	حجم برداشت سالانه آب از چاه‌ها
۴۳۶	میلیون مترمکعب	حجم سالانه تخلیه از چشمه‌ها
۴۸	میلیون مترمکعب	حجم سالانه تخلیه از قنوت
میزان کل برداشت و مصارف		
۷۷۷٫۵	میلیون مترمکعب	میزان مصرف سالانه از منابع آب زیرزمینی
۳۳	میلیون مترمکعب	اضافه برداشت سالانه از منابع آب زیرزمینی
۴۰۸٫۵	میلیون مترمکعب	میزان برداشت سالانه از منابع آب سطحی استان
۱۱۸۶	میلیون مترمکعب	حجم کل سالانه آب مصرفی (سطحی و زیرزمینی)
۱۰۸۴٫۹	میلیون مترمکعب	مصارف سالانه کشاورزی
۸۶	میلیون مترمکعب	مصارف سالانه شرب
۱۵٫۱	میلیون مترمکعب	مصارف سالانه صنعت

منبع: دفتر مطالعات پایه منابع آب، وزارت نیرو، ۱۳۹۲

بررسی میزان مصرف منابع در سال ۱۳۹۲ نشان دهنده سه موضوع اساسی است، نخست سهم برداشت از منابع زیرسطحی ۶۵ درصد و برداشت از منبع آب سطحی ۴۵ درصد آب مصرفی استان است. دوم اضافه برداشت از منابع آب زیرزمینی حدود ۴ درصد از کل برداشت از منابع آب زیرزمینی است و سوم سهم بالای مصرف در

بخش کشاورزی است، به طوری که بیش از ۹۱ درصد منابع سطحی و زیرسطحی در بخش کشاورزی مصرف شده است و سهم بخش صنعت حدود ۱/۵ درصد منابع موجود بوده است و حدود ۷ درصد مربوط به مصارف شرب بوده است.

۳-۷- بررسی نظام مدیریتی

۳-۷-۱- وضع موجود و مدل مفهومی

در این قسمت از مطالعات سیستم مدیریتی حاکم بر استان لرستان بررسی و تحلیل می‌گردد. این سیستم همچون بستر و چارچوبی است که کلیه فرآیندها و اقدامات توسعه‌ای، هم در حوزه نرم‌افزاری (سازمانی، اداری، حقوقی و ...) و هم در حوزه سخت‌افزاری (اجرا، تدارکات، نظارت و ...)، از طریق این سیستم و نظام موجود صورت می‌گیرد. در واقع می‌توان گفت توسعه پایدار و متوازن استان از یک سو به کلیه برآوردها، تحلیل‌ها و راهکارهای فنی و تخصصی توسعه استان و از سوی دیگر به نحوه اجرای نتایج و محصول مطالعات آمایش که حاصل کارآمدی و اثربخشی نظام مدیریتی است، وابسته است. دستیابی به اهداف طرح آمایش استان نیازمند استفاده حداکثری از ظرفیت‌های قانونی و حقوقی موجود در نظام مدیریتی و شناسایی خلأها و کمبودهای قانونی و اداری و رفع آن‌هاست، تا از این طریق امکان تحقق حداکثری پروژه‌ها و اقدامات برنامه‌ریزی شده در مطالعات آمایش استان فراهم گردد.

نظام برنامه‌ریزی و مدیریت در کشور به صورت متمرکز، از بالا به پایین و به صورت بخشی و تخصصی است. به عبارت دیگر، سیاست‌گذاری، برنامه‌ریزی اجرایی و بودجه‌ریزی به صورت متمرکز از مرکز و در سطح ملی صورت می‌گیرد و سهم هر یک از وزارتخانه‌ها (دستگاه‌های اجرایی تخصصی) مشخص و به آن‌ها ابلاغ می‌شود و آن‌ها نیز به صورت سلسله‌مراتبی به دستگاه‌های متناظر در استان و شهرستان ابلاغ نموده و سپس فرآیندهای اجرایی را مطابق آیین‌نامه‌های سازمان برنامه و بودجه کشور، انجام می‌دهند. نظام پایش و نظارت عملکرد نیز متناسب با همین سیستم سلسله‌مراتبی از سطح خرد به کلان تهیه و جهت برنامه‌ریزی‌های آینده بکار گرفته می‌شود. در این نظام انجام هماهنگی‌های بین بخشی از طریق تشکیل ستادها، کمیته‌ها و کمیسیون‌های متشکل از نمایندگان دستگاه‌ها زیر نظر عالی‌ترین مقام مرتبط ملی، استانی یا شهرستانی، صورت می‌گیرد. اجرای آمایش سرزمین در مقیاس استان لرستان و شهرستان‌های آن در چارچوب نظام مدیریتی مذکور با چالش‌هایی مواجه است که مهم‌ترین آن‌ها به شرح زیر است:

- فاقد تحصیلات دانشگاهی بودن حدود ۴۰ درصد کارکنان دولت در استان لرستان؛

- حدود ۴ درصد کارکنان دولت در این استان دارای تحصیلات تکمیلی؛
- وضعیت نامناسب نهادهای استان از منظر یادگیری سازمانی؛
- عدم شفافیت در ارتباط و همگرایی بین مطالعات آمایش استان با فرآیندهای مدیریتی توسعه استان از یک سو و لوایح برنامه‌های ۵ ساله توسعه و برنامه‌های اجرایی یک‌ساله توسعه استان از سوی دیگر؛
- تهیه طرح‌های موازی کالبدی ملی و منطقه‌ای توسط وزارت راه و شهرسازی و برنامه آمایش استان توسط سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی استان، بدون ارتباط فنی و علمی مشخص؛
- نبود ارتباط شفاف و فنی بین برنامه‌های بخشی دستگاه‌ها و نهادها و برنامه‌های توسعه استان؛
- سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی استان سازوکار مشارکت مؤثر سایر سازمان‌ها و دخیلان توسعه را ندارد و صرفاً با نگاه دولتی به توسعه نگریسته می‌شود.
- ظرفیت‌های ساختار سازمانی، نیروی انسانی و بودجه در استان برای پیش و ارزیابی برنامه‌های توسعه در سطوح مختلف بسیار ضعیف بوده و تمایل به مشارکت نهادها در این امر نیز بسیار ضعیف است.
- همکاری سازمانی دولتی صرفاً به صورت موردی بوده و قوانین و مقررات و دستورالعملی برای مشارکت سازمان‌ها وجود ندارد.
- برخی از سازمان‌های استان به دلایل سیاسی، امنیتی و یا سایر عوامل از مشارکت سازمانی پرهیز می‌کنند.
- ظرفیت سازمانی نهادهای استانی برای مشارکت برای برخی از این سازمان‌ها بسیار پایین است.
- تمرکز بر امور زیربنایی و عمرانی و عدم توجه به امور اجتماعی و اقتصادی؛
- عدم ثبات ساختارهای سازمانی و عدم مشارکت فعالانه اعضاء شوراها و ستادهای استانی در تصمیم‌سازی‌ها و تصمیم‌گیری‌ها؛
- فقدان سازوکارهای مناسب جهت نظارت بر اجرای مصوبات شوراها؛
- تأثیر روابط غیررسمی و قومی بر مدیریت کلان و خرد استان و استفاده از چانه‌زنی به هنگام تصویب و تخصیص اعتبارات؛
- اعمال نفوذ نمایندگان مجلس در عزل و نصب مدیران؛
- فقدان نظام تولید و انتشار داده‌های لازم برای تصمیم‌گیری در خصوص برنامه آمایش در سطوح فضایی و عدم امکان تعمیم فرمت‌های مرکز آمار به تمامی شاخص‌های مبنایی؛
- تفاوت در انتظارات مدیران استان و درک متفاوت از برنامه‌ها و طرح‌های توسعه استان؛
- نگاه مقطعی و عدم استمرار و تداوم در برنامه‌ریزی و اجرا؛

- اعمال نفوذ گروه‌های فشار و گروه‌های خارج از سازمان بر روند و اولویت اجرای برنامه‌ها و اقدامات؛
- مدیریت کوتاه‌مدت در سطح کلان استان و عدم آشنایی آن‌ها با مسائل و چالش‌ها، ظرفیت‌ها و فرصت‌های استان؛
- نبود داده و اطلاعات لازم، فنی و به‌هنگام برای مدیریت فرآیندها و همچنین کمبود جدی نیروی انسانی ماهر و متخصص در استان؛
- بی‌ثباتی در نظام تصمیم‌گیری و عدم توجه جدی به برنامه آمایش سرزمین در تدوین برنامه توسعه استان؛
- عدم توجه مدیریت استان به حفظ نخبگان استانی و ایجاد ثبات سیاسی و مدیریتی با توجه به مهاجرپرست بودن استان؛
- توسعه کمی دستگاه‌های دولتی و کارکنان دولت بیش از ظرفیت و توان مدیریتی و مالی دولت در استان؛
- عدم توجه و برنامه‌ریزی جدی مدیریت استان جهت تکمیل پروژه‌های کلان و زیرساختی استان؛
- نگاه سیاسی و امنیتی به منابع طبیعی استان و مداخلات فراوان سطح ملی در مدیریت استان؛
- فقدان تعریف الزامات نهادی و قانونی مورد نیاز تحقق برنامه آمایش استان؛
- عدم اجرایی نمودن پروژه‌های اولویت‌دار حوزه مدیریت و تصمیم‌گیری نظیر ایجاد سیستم پشتیبان تصمیم‌گیری فضایی (SDSS) بر اساس سند آمایش استان، طراحی سامانه مکان مرجع برای انطباق پروژه‌های اجرایی با الزامات سند آمایش استان، تشکیل کارگروه ویژه آمایش در استان به صورت منظم و انجام وظایف محوله، بازنگری طرح آمایش استان در دوره‌های ۵ ساله و سایر موارد؛
- نبود نظام یکپارچه برنامه‌ریزی، تصمیم‌گیری و مدیریت توسعه سرزمینی در استان؛
- تشتت شدید در تصمیمات و مداخلات فضایی بخش‌های استان با مدیریت بخشی؛
- عدم توجه جدی به شوراهای عالی و ستادهای استانی نظیر شورای عالی شهرسازی و معماری، ستاد بازآفرینی پایدار شهری، ستاد آموزش استان و غیره به آمایش سرزمین در سطح ملی و استانی و استفاده از ظرفیت‌های آن‌ها؛
- نبود نتایج و دستاوردهای آمایش سرزمین به عنوان قوانین لازم‌الاجرا برای نهادهای دولتی و غیردولتی؛
- فقدان متولی جدی، کارآمد، مسئولیت‌پذیر و پاسخگو برای اجرای آمایش استان؛
- نبود نیروهای متخصص و میان‌رشته‌ای در راستای تحقق آمایش در استان؛
- کمبود جدی منابع مالی و پولی لازم و مدیریت بهینه منابع موجود برای تحقق آمایش استان؛

- عدم اجرای مدل مفهومی پیشنهادی برنامه آمایش استان در ارتباط با نظام برنامه‌ریزی هماهنگ بین بخش‌ها و دستگاه‌های استانی؛
- نبود ابزارها، سازوکارهای منسجم و نهادهای مسئول پایش و نظارت بر عملکرد آمایش و فرآیندهای آن (سامانه ساترا، اگرچه یک بستر مناسب است اما سازوکار نهادی نیست)؛
- فقدان مشارکت جدی نهادهای غیردولتی و نمایندگان مردم (نمایندگان مجلس شورای اسلامی و اعضای شورای اسلامی استان، شهرها و روستاها) در تصمیم‌سازی و تصمیم‌گیری‌های برنامه توسعه استان؛
- نبود تقسیم وظایف، جایگاه قانونی و مسئولیت‌های نهادی غیردولتی و نهادهای عمومی در برنامه توسعه استان و پاسخگویی آن‌ها؛
- ضعف در مشارکت و همکاری نهادهای قضایی به عنوان ناظر و مدعی‌العموم در برنامه‌های توسعه استان؛
- فقدان توجه به فرصت‌ها و پتانسیل‌های به وجود آمده بعد از تهیه طرح از یک سو و تغییر در شرایط و ویژگی‌های مکانی و فضایی از سوی دیگر در راستای بازنگری و به‌روزرسانی برخط برنامه توسعه استان؛
- نبود سازوکار حفظ و رعایت زمان‌بندی پروژه‌ها و اقدامات برآمده از برنامه توسعه استان و ایجاد سازوکار رفع مشکلات و موانع اجرایی؛
- ضعف در شناسایی و توجه جدی به مسائل و مشکلات مردم استان به عنوان مجریان و دخیلان اصلی توسعه استان و سازوکارهای لازم برای انتقال نظرات و دیدگاه‌ها در برنامه توسعه؛
- عدم فرآیند برنامه‌ریزی از پایین به بالا و ایجاد شرایط تأثیرگذاری آن بر استراتژی‌های کلی توسعه استان؛
- نبود نظام کارا و مؤثر در جهت حفظ کیفیت اجرای برنامه‌ها و اقدامات توسعه‌ای؛
- تداخل تصمیم‌گیری‌ها در مناطقی با تداخل مسئولیت‌های نهادهای متولی و مجری و وجود خلأهای تصمیم‌گیری؛
- ضعف در پیش‌بینی و شناسایی فرصت‌ها و تهدیدهای امنیتی و ارائه راهکارها برای مواقع بحران با هدف کاهش حداقل تأثیرات بر فرآیند توسعه استان؛
- نبود سازوکارهای لازم برای کاهش ریسک جهت فعالیت بخش خصوصی و تعاونی؛

برای رفع موانع نظری و عملی اجرای آمایش استان نیازمند چارچوب نظری مناسب و منطبق با شرایط کشور است، تا از این طریق هم از حداکثر ظرفیت قانونی موجود کشور استفاده شود و هم خلأهای موجود شناسایی شده و فرآیندهای لازم برای ایجاد سازوکارهای قانونی مناسب در آینده برداشته شود. لذا با مطالعه منابع مختلف داخلی و خارجی از جمله ROM، D&E، TQM، KM، PDCA، IMS، PMBOK و سایر مطالب مرتبط، مدل مفهومی نظام مدیریتی آمایش استان مطابق نمودار زیر پیشنهاد شده است.

در این مدل کلیه مفاهیم کلیدی مرتبط با اجرای برنامه توسعه آمایش استان دیده شده است. هر یک از این ابعاد، خود یک نظام مدیریتی است که باید توسط نهادهای مرتبط در یک سازوکار اجرایی مناسب انجام شود. لازم به ذکر است که کلیه ۱۴ بعد (نظام) در کنار یکدیگر می‌تواند حداکثر اثرگذاری و کارآمدی را برای نتایج مطالعات آمایش استان داشته باشد. ایجاد خلل جدی در هر یک از این ابعاد، عملاً سایر ابعاد را با چالش جدی در هدایت و راهبری مواجه می‌کند.

نمودار ۳۷- چارچوب مفهومی نظام مدیریت آمایش و توسعه فضایی استان

۳-۷-۲- تحلیل وضع موجود

استان لرستان به عنوان یکی از محروم ترین استان های غرب کشور هم اکنون با مشکلات متعدد بیکاری، آسیب های اجتماعی، عدم توسعه یافتگی و .. دسته و پنجه نرم می کند، طی سال های اخیر دولت ها برای شتاب توسعه استان پروژه ها و طرح های مختلفی تصویب و اجرایی کرده اند که متأسفانه به دلیل عدم توجه در بحث اعتبارات و عدم مدیریت صحیح، بسیاری از پروژه ها در این استان، از برنامه ها پیش بینی شده سال ها عقب است. یکی از مهم ترین آن ها نبود زیرساخت های ارتباطی و امکانات لازم است، در سال های اخیر پروژه های نیمه تمام متعددی در بخش های مختلف استان از جمله حوزه زیرساختی در انتظار اعتبارند. طبق برآوردهای انجام شده بیش از ۲۲۰ پروژه کلان و اثرگذار در حوزه اشتغال مستقیم و غیرمستقیم در استان لرستان به صورت نیمه تمام وجود دارد. از این میزان ۱۱۰ پروژه پیشرفت بالای ۸۰ درصد دارند. میانگین عمر اجرای پروژه های ملی در استان لرستان به ۱۳ سال و پروژه های استانی به ۹ سال می رسد.

بخش قابل توجهی از ظرفیت ها و فرصت های استان در حوزه گردشگری، معادن و صنایع تبدیلی به دلیل مدیریت نامطلوب و ناکارآمد در سطوح مختلف استان مورد استفاده قرار نگرفته است. لازم به ذکر است که

تهیه یک طرح آمایش با کیفیت بالا کافی نبوده و نیازمند سازوکارهای اجرایی مناسب و سازگار با طرح است، تا از این طریق امکان تحقق و اجرای نتایج طرح آمایش حاصل شده و اثرات مثبت آن در توسعه استان نمایان شود. این از کمبود نیروی انسانی فنی و متخصص و نیز مهاجرت گسترده از استان رنج می‌برد. بخش قابل توجهی از ادارات کل و ادارات شهرستانی و شهرها فاقد کارشناسان فنی و متخصص برای اجرای دقیق و صحیح طرح‌ها، برنامه‌ها و پروژه‌ها هستند. همچنین در حال حاضر این استان دارای پروژه‌های ناتمام بسیاری است. در زیر به برخی از این پروژه‌ها اشاره می‌گردد:

۱. کتابخانه مرکزی خرم‌آباد: از سال ۱۳۸۷ احداث این پروژه آغاز شده و ۸۰ درصد پیشرفت فیزیکی دارد که به دلیل کمبود اعتبارات تکمیل نگردیده است.
۲. محور ازنا-شازند: این پروژه که به جاده مرگ معروف است، با هدف تسهیل در تردد مسافران و حمل و نقل بار با توجه به قرارگیری در مسیر ترانزیتی تعریف شد. در حال حاضر حدود ۵۰ درصد پیشرفت فیزیکی دارد و ده سال (۱۳۹۰) از شروع آن می‌گذرد.
۳. مجتمع فولاد ازنا: این پروژه در سال ۱۳۸۵ آغاز شده است و بیش از ۱۵ سال از شروع عملیات عمرانی آن می‌گذرد. در حال حاضر ۷۰ درصد پیشرفت فیزیکی دارد.
۴. سد کمندان: از سال ۱۳۸۳ عملیات عمرانی آن آغاز شده است و در حال حاضر با گذشت ۱۷ سال پیشرفت ۸۰ درصد دارد.
۵. سد آبسرد: ساخت این سد از سال ۱۳۸۸ شروع شده و حدود ۳۰ درصد پیشرفت فیزیکی دارد. تأمین آب شرب شهرستان بروجرد به میزان ۲۸ میلیون مترمکعب، کشاورزی ۵۰ هزار هکتار سطح زیرکشت اراضی، کنترل سیلاب از اهداف این پروژه است.
۶. شبکه آبیاری سد مروک: این پروژه از سال ۱۳۸۸ شروع شده و تاکنون بیش از ۸۰ درصد پیشرفت فیزیکی داشته است. هدف این پروژه آبی کردن دو هزار هکتار از راضی کشاورزی منطقه است.
۷. شبکه آبیاری سد ایوشان: این پروژه از سال ۱۳۸۸ شروع شده و برای تکمیل شدن نیاز به اعتبار دارد.

طرح‌هایی نظیر تکمیل آزادراه خرم‌آباد-بروجرد-اراک، جبران خسارات ناشی از سیل، سد کمندان، ایستگاه پمپاژ جایدر، دیوار حفاظتی پلدختر، موزه دفاع مقدس، شبکه آبیاری و زهکشی چهار سد حوضیان، کمندان، ایوشان و مروک، راه چهار خطه کوه‌دشت-خرم‌آباد، ورزشگاه خرم‌آباد و بروجرد، سد تاج امیر، آزادسازی اطراف قلعه فلک الافلاک، واحدهای مسکن مهر و طرح‌های ریز و درشت دیگر در بخش‌های صنعت، کشاورزی، گردشگری و فرهنگی و حتی درمانی که افتتاح و راه‌اندازی به موقع آن‌ها می‌توانست گره‌گشای مشکل بزرگ توسعه استان باشد اما همچنان ناتمام هستند.

بنابراین به‌ویژه در خصوص پروژه‌های زیرساختی، تأمین بودجه و تکمیل پروژه‌های عمرانی و غیر عمرانی نیمه تمام دولت از مشکلات جدی استان لرستان است. این امر کلیه امورات مربوط به مدیریت نیروی انسانی، زمان، کیفیت، تغییرات، ریسک، نتیجه‌گرایی و غیره را تحت تأثیر قرار داده و نامشخص کرده است. هیچ سازمان و نهادی نیز مسئولیت این عدم تحقق برنامه را به عهده نگرفته و پیشنهادهایی در خصوص به‌روزرسانی آن انجام نداده و همه امورات تحقق پروژه‌ها و اقدامات را به بودجه دولت گره زده‌اند. این در حالی است که راه‌حل‌های متنوع و مختلف تأمین مالی برای اجرای پروژه‌ها می‌توان برنامه‌ریزی و اجرا کرد.

به موارد فوق باید، بخش پروژه‌های غیر عمرانی نظیر پروژه‌های اقتصادی و اجتماعی - فرهنگی را نیز که معمولاً از دید مسئولان مغفول می‌ماند، اضافه کرد. به این ترتیب متوجه مشکلات عظیم توسعه‌نیافتگی استان لرستان با توجه به منابع سرشار طبیعی آن خواهیم شد. دولت با در اختیار داشتن نقش‌های مختلف نظارت و ارزیابی، تأمین مالی، انتخاب مجریان و پیمانکاران و تصمیمات اجرایی پروژه‌ها، عملاً به عنوان مجری و متولی اجرا شناخته شده و تا حد زیادی توانمندی و ظرفیت‌های بخش خصوصی را در زمینه‌های مختلف خلاقیت و نوآوری، تأمین مالی، ارتقای کیفی، مدیریت اجرا و بهره‌برداری بهینه و کارآمد نادیده گرفته است. با نگاهی کوتاه به اجرای پروژه‌ها و برنامه‌ها در استان لرستان می‌توان چالش‌ها و مشکلات جدی در اجرا و بهره‌برداری آن‌ها را در نظام مدیریت اجرا دانست که مهم‌ترین آن‌ها به شرح زیر است:

۱. مهم‌ترین چالش این استان نبود نیروی متخصص و باتجربه در خصوص توسعه پایدار است. نیروهای متخصص موجود نیز در اولین فرصت از این استان مهاجرت می‌کنند.
۲. نهادهای استانی و شهرستانی از ظرفیت انسانی و کیفی مناسبی برای اجرای برنامه آمایش و همکاری بین بخشی برخوردار نیستند.
۳. ساختار غیررسمی و قومی موجود در استان لرستان موجب کشمکش‌ها و تضادهای عملکردی و رفتاری در میان مدیران و کارشناسان نهادهای دولتی و غیردولتی شده است و این امر هم‌گرایی و وحدت سازمانی را با مشکل مواجه کرده است.
۴. مدیریت آمایش استان در هیچ یک از دستگاه‌های اجرایی استان جایگاهی نداشته و اصولاً موضوعیت ندارد. به عبارتی دیگر سازوکارهای موجود بیشتر بر بخش برنامه‌ریزی و تهیه اسناد آمایش و توسعه تأکید دارد. در واقع هیچ سازوکاری برای پیگیری‌ها و شناسایی موارد رعایت و یا عدم رعایت ملاحظات آمایش استان در کارکرد متعارف دستگاه‌های اجرایی و اقدامات بخش خصوصی موجود نیست.

۵. سازمان برنامه و بودجه استان به عنوان متولی مدیریت آمایش استان، فاقد بازوی اجرایی در سطح شهرستان بوده و بنابراین توان اجرای برنامه‌ها را ندارد.
۶. نگاه سیاسی و امنیتی در امور اقتصادی، عمرانی و مدیریتی موجب شده است که در استان لرستان بسیاری از پروژه‌ها و اقدامات با بن‌بست مواجه شود. نگاه حزبی-قومی و جهت‌گیری مدیریتی در این زمینه از موانع مهم و مشکلات عمده این استان است.
۷. مداخلات تصمیم‌گیری‌های سطح ملی در سطح استان بسیار زیاد است. به دلیل منابع فراوان مهم در سطح ملی، تصمیم‌گیری‌ها در پایتخت بدون مشورت با سطح استانی گرفته می‌شود و آثار این تصمیم‌ها در مردم استان در نظر گرفته نمی‌شود.
۸. عدم تمرکز و آشنایی کافی مدیران و کارشناسان دستگاه‌ها و نهادهای دولتی و غیردولتی با وظایف و مأموریت‌های سازمانی و برنامه‌ریزی برای انجام آن‌ها از معضلات این استان است. کمبود جدی نیروهای متخصص و فنی در حوزه فعالیت از جمله مشکلات اصلی این استان است.
۹. مصوبات شورای برنامه‌ریزی و توسعه استان لرستان کمتر متناسب با وضعیت استان و تصمیم‌گیری در مورد بهبود فرآیندها و حل مشکلات است. در بسیاری موارد مصوبات انجام شده، به مرحله اجرا در نیامده‌اند.
۱۰. ساختار فعلی شورای برنامه‌ریزی و توسعه استان و همچنین سایر شوراهای استان، بسیار عریض و طویل و با کارگروه‌های فراوان زیرمجموعه بوده که عملاً تصمیم‌گیری و اتفاق نظر را با مشکل مواجه می‌کند. بررسی‌ها نشان داده است که این شوراها تأثیر مثبت و مؤثری بر توسعه استان نداشته و نیاز به تغییرات ساختاری و عملکردی در این شوراها به صورت جدی احساس می‌شود. همچنین هیچ‌گونه نهاد و سازوکار نظارتی بر عملکرد این شوراها وجود ندارد.
۱۱. عدم مشارکت و بهره‌مندی بخش خصوصی و مردم لرستان در توسعه استان: متأسفانه اکثر سمن‌ها از مأموریت و وظایف خود آشنا نبوده و رویکرد قومی و طایفه‌ای داشته و از این ظرفیت برای حل بخشی از مشکلات و معضلات استان که در توان همکاری آن‌هاست، استفاده نمی‌شود.
۱۲. نمایندگان مردم استان لرستان نظیر نمایندگان مجلس شورای اسلامی و مهم‌تر نمایندگان در شورای اسلامی استان، شورای اسلامی شهرها و روستاهای استان و نمایندگان صنوف، نقش بسیار اندک و ناچیزی در تصمیم‌گیری‌های راهبردی و کلان استان دارند. در استان لرستان همواره به دلیل نقش پررنگ مسائل امنیتی و منابع آب، مردم دیده نشده‌اند. این در حالی است که در مواقع بحرانی، همیشه این مردم استان بوده‌اند که هزینه و امکان عبور از بحران را فراهم کرده‌اند.

۱۳. در این استان نهادهای نظارتی همچون استانداری، سازمان برنامه و بودجه استان و واحدهای ارزیابی و نظارت دستگاه‌های اجرایی، هیچ‌گونه سیستم اجرایی دقیق و هدفمند و برنامه‌ریزی‌شده‌ای برای مدیریت زمان پروژه‌های اجرایی را ندارند. همواره در پروژه‌ها بخش CPM پروژه‌ها وجود دارد که پیشرفت کار را کنترل می‌کند. اما مدیریت زمان یعنی رفع چالش‌هایی که زمان پروژه را با تغییر مواجه می‌کند. تأخیر در اجرای پروژه‌ها تنها به دلیل تأمین منابع مالی نیست، بلکه عمدتاً به دلایل تصمیم‌گیری‌های نادرست و غیرواقع‌تأمین مالی و تأمین‌کنندگان مالی، نبود راهکارهای رفع چالش‌های قانونی و حقوقی نظیر مالکیت، بروکراسی اعطای مجوزها و صلاحیت‌ها و نظایر آن است. مدیریت زمان اقدامات توسعه‌ای در استان عملاً بدون متولی است.

۱۴. شرایط استان همواره در حال تغییر است. این تغییرات شامل تغییر در داده‌ها به دلایل مهاجرت و جابجایی، تغییر در فناوری، تغییر در پارادایم‌ها و رویکردهای مواجهه با مسئله، تغییر در نیروی انسانی و ماهر، تغییر در بودجه و اعتبارات، تغییر در قوانین و مقررات و موارد مشابه است. سازگار شدن فرآیند توسعه استان و انطباق پروژه‌های کلان و راهبردی که معمولاً بلندمدت هستند با این تغییرات، یک کار کارشناسی، فنی و مدیریتی (تصمیم‌گیرانه) است. در استان متولی رصد تغییرات، اثرات آن بر اقدامات و پروژه‌ها، رفع کمبودها و نیازهای جدید چه ارگان و سازمانی است؟ مدیریت تغییرات یکی از چالش‌های جدی دنیای امروز ماست که نیاز است سازوکار مناسبی برای آن دیده شود.

۱۵. بسیاری از پروژه‌هایی که توسط دولت و یا توسط بخش خصوصی یا تعاونی که دارای صلاحیت لازم یا نظارت کافی نبوده‌اند، اجرا شده‌اند و از کیفیت پایین در بهره‌برداری برخوردارند. بخش قابل توجهی از این پروژه‌ها به اهداف خود نرسیده و با صرف هزینه و زمان زیاد، در واقع ناموفق بوده‌اند. مدیریت کیفیت یک فرآیند است که پایش، نظارت و ارزیابی فناوری، نیروی انسانی، گردش کار، مواد و مصالح و ارائه خدمت را بررسی و مدیریت می‌کند. با نگاهی به کشورهای همسایه این استان، تمرکز بر کیفیت و تأثیر آن بر جذب مخاطب و سرمایه را می‌توان به آسانی مشاهده کرد. مدیریت کیفیت توسعه استان به عهده چه سازمان و ارگانی است؟ لازم است که این امر مهم در سازوکاری مطمئن و فنی پیگیری و اجرایی گردد.

۱۶. هر دستگاه اجرایی و یا نهاد نظارتی و سیاست‌گذاری دارای قلمروهای فعالیتی و عملکردی است. یکی از چالش‌های جدی استان لرستان تداخل زیاد این قلمروها و عدم انطباق تصمیم‌گیری‌ها در قلمروهای مشترک است. هر دستگاهی برای پیشبرد اهداف و مأموریت‌های سازمانی خود طرح‌ها و برنامه‌هایی را آماده و تصویب می‌کند. این در حالی است که راهکارهای پیشنهادی این طرح‌ها در قلمروهای

مشترک در بسیاری موارد متناقض، متضاد و خنثی کننده یکدیگر است به جای آنکه هم‌افزا و دارای سینرژیک باشد.

۱۷. توسعه استان لرستان بدون توجه به رصد تغییر شاخص‌های توسعه امکان‌پذیر نیست. برای تصمیم‌گیری کارآمد و مؤثر لازم است که داده‌ها و اطلاعات در طول زمان رصد شده تا بستر لازم برای تحلیل، چرایی و چگونگی معین گردد. بدون داده‌های کمی و کیفی هدفمند، تصمیم‌گیری، قدم زدن در تاریکی مطلق است و امید داشتن به شانس و اقبال است. ایجاد سامانه داده‌ها و اطلاعات به صورت روشمند و هدفمند کمک می‌کند که اولویت‌ها، چالش‌ها، میزان عدم قطعیت و قابلیت کنترل و برنامه‌ریزی، دخیلان و ذی‌نفعان و بسیاری موارد مؤثر دیگر در تحقق توسعه، مشخص گردد. این امر نیازمند مدیریت و سیستم داده‌ها و اطلاعات در درازمدت است. به طوری که با تغییرات مدیران و یا سیاست‌های اجرایی، این نظام مدیریت به کار خود ادامه دهد.

۱۸. برنامه‌ریزی توسعه استان لرستان به صورت بالا به پایین انجام شده است. در بهترین حالت نظر افراد و گروه‌های غیردولتی دریافت شده است. این امر با ایجاد نظامی که منابع و دارایی‌هایی که قابلیت جذب و به کارگیری در توسعه استان را دارد، بسیار متفاوت است. بخش قابل توجهی از ظرفیت استان لرستان در اختیار بخش غیردولتی است. ایجاد یک جایگاه پررنگ در برنامه توسعه استان برای این امر ضروری است. همچنین این منابع به شکلی تجمع شده و قابل دستیابی سریع نیست، لذا باید به شیوه‌ای مدیریت شود که در طول زمان به صورت انعطاف‌پذیر اضافه و کسر گردد. منابع و دارایی‌های استان خارج از استان و کشور را نیز به این بخش اضافه شود، پیچیدگی موضوع و ضرورت مدیریت متمرکز آن در استان بیشتر احساس خواهد شد.

۱۹. بررسی تأمین اعتبارات در ۸۰ سال گذشته به روشنی نشان می‌دهد، بودجه‌ریزی با تخصیص اعتبارات دولتی همواره فاصله داشته است. روش‌های مختلفی برای حل این موضوع و جلوگیری از توقف توسعه استان لرستان وجود دارد. برای مثال ایجاد محرک‌های تشویقی جذب سرمایه‌گذار، ایجاد فضای امن سرمایه‌گذاری، کاهش موانع جذب سرمایه و فعالیت‌های اقتصادی، ایجاد تناسب بین اجرای اقدامات و پروژه‌ها با تخصیص اعتبارات، بهره‌گیری از منابع بانکی و تعاونی و موارد مشابه دیگر کمک می‌کند که مدیریت مالی و پولی توسعه استان لرستان با کمترین چالش مواجه شود. لازم است از یک سو ریسک توسعه کاهش یابد و از سوی دیگر مدیریت مالی به صورت متمرکز در استان انجام شود. منابع مالی مسئولیت اجتماعی صنایع نیز از دیگر منابع قابل برنامه‌ریزی برای توسعه استان است. در حال حاضر هیچ کدام از این موارد به دقت اجرایی نشده است.

۲۰. نهادها و دستگاه‌های استان در بخش دولتی و غیردولتی دارای وظایف و آیین‌نامه‌هایی هستند که گاه با یکدیگر مشترک، متداخل و نا هم‌افزاست. این موارد موجب می‌شود که فعالیت‌های تصمیم‌گیری، اعطای مجوزها، اجرای پروژه‌ها و غیره با تأخیر زمانی زیادی صورت گیرد. مدیریت این چالش‌ها تا حد زیادی در داخل استان لرستان امکان‌پذیر است. لازم است که مدیران عالی این امر را جدی گرفته و سازوکارهای لازم برای مدیریت آن را ایجاد کنند. استفاده از ظرفیت‌های قانونی موجود و ایجاد قوانین و مقررات جدید یکپارچه و هم‌افزا از موضوعات مهم توسعه استان لرستان است.

۲۱. کلیه فعالیت‌های نهادهای دولتی، حکومتی، مردمی و تعاونی در نهایت باید منجر به توسعه بیشتر استان مطابق با پیش‌بینی‌های برنامه توسعه فضایی استان شود. در بسیاری مواقع نهادها و دستگاه‌ها تنها به دنبال اجرای پروژه‌ها هستند و هیچ‌گونه نگاه راهبردی برای دستیابی به اهداف برنامه نیستند. تصور می‌کنند با اجرای صرف پروژه‌ها در بازه‌های زمانی مختلف می‌توان به توسعه استان رسید که خطایی جدی است. همواره در انجام کنش‌های کوتاه‌مدت (اجرای پروژه‌ها و اقدامات) باید نگاه راهبردی و بلندمدت داشت تا موانع و مشکلات فعلی و آینده را دید و حل کرد. لذا مدیریت نتیجه‌گرا از جمله مدیریت‌های دیگر مغفول مانده استان، بدون متولی جدی و از چالش‌های پیش‌روست. کلیه فعالیت‌های باید در نهایت منجر به نتیجه گردد. این امر نیازمند مدیریت فرآیند، نتیجه و بهبود است.

۲۲. در نظام برنامه‌ریزی کشور ما، تهیه طرح با اجرای آن دو شق جدا انگاشته شده است. این در حالی است که مدیریت بهبود شامل چهار مرحله اصلی برنامه، اجرا، ارزیابی و بازنگری است. چگونه می‌توان یک برنامه یا طرح را برای ده یا بیست سال به صورت قطعی و بدون انعطاف تهیه کرد؟ چگونه می‌توان تغییرات مختلف مالی، حقوقی، فنی، طبیعی و غیره را در آن اعمال کرد؟ چگونه می‌توان ریسک اجرای آن را کاهش داد؟ و بسیاری ابهام‌های دیگر، بنابراین لازم است که یک برنامه در فرآیند بهبود تعریف و اجرایی گردد. این امر نیازمند یک مدیریت واحد و متمرکز و آگاه است.

در نهایت باید گفت که مدیریت یکپارچه آمایش و توسعه فضایی استان لرستان بدون توجه به هر یک از ۱۴ بعد گفته شده امکان‌پذیر نیست. عدم توجه و داشتن سازوکار و برنامه برای هر یک از ابعاد منجر به ایجاد اثرات منفی در دیگر بخش‌ها خواهد شد و در نهایت اجرای برنامه را با چالش و مشکل مواجه خواهد کرد. لذا نمی‌توان برای یک یا چند محور چاره‌اندیشید و دیگر محورها را به آینده موکول کرد.

۳-۸- شناسایی قابلیت‌ها و ظرفیت‌ها

۳-۸-۱- قابلیت‌ها و ظرفیت‌های منابع طبیعی

در بخش کشاورزی، استان لرستان به لحاظ داشتن تنوع اقلیمی، شرایط ویژه آب و هوایی، منابع آبی فراوان، خاک حاصلخیز و پوشش گیاهی و جنگلی متنوع و با داشتن پتانسیل و قابلیت‌های بی‌نظیر به عنوان یک ظرفیت و قطب اقتصادی مهم از جایگاه ممتازی در بخش کشاورزی کشور برخوردار می‌باشد. اقلیم و آب‌وهوای استان به گونه‌ای است که امکان زراعت، دامداری و پرورش دام تقریباً در تمام سطح استان وجود دارد. به همین دلیل در تمام شهرستان‌های استان، زراعت (کشت گندم، جو، حبوبات و ...)، باغداری و دامداری (سبک و سنگین) دیده می‌شود. از جمله شاخص‌های بخش کشاورزی استان می‌توان به موارد زیر اشاره کرد:

- تولید ۵ هزار تن گیاه دارویی در سال؛
- رتبه پنجم در تولید محصولات دامی؛
- قطب تولید انجیر سیاه و زودرس‌ترین انجیر سیاه جهان؛
- رتبه اول در تولید ماهیان سرد آبی در بین استان‌های غیر ساحلی؛
- رتبه اول در تولید حبوبات؛
- رتبه ششم تولید گردو

به لحاظ ظرفیت‌ها در بخش معادن باید گفت استان لرستان دارای ۱۷ نوع ماده معدنی شناسایی شده شامل سنگ چینی، سنگ مرمریت، سنگ آهک لاشه موزاییکی، آهک صنعتی، سیلیس، تالک، نمک، سنگ گچ، فلدسپات، باریتین، قیر طبیعی، گرانیت، گرافیت، شن، ماسه، سرب-روی و مس است. منابع نفتی استان نیز در مناطق پلدختر و کوهدشت متمرکز است و در بخش‌های مختلف استان تعدادی ذخایر با ارزش معدنی به طور پراکنده وجود دارد که نیاز به پی‌جویی، اکتشاف و بهره‌برداری دارند. سنگ‌های تزئینی با حدود ۶۴ درصد بیشترین فراوانی و فلدسپات با حدود ۲ درصد کمترین فراوانی را دارد. منابع معدنی استان را می‌توان به سه صورت زیر طبقه‌بندی نمود:

الف) مواد معدنی غیرفلزی، شامل:

- سنگ‌های تزئینی و نما مانند سنگ چینی، سنگ مرمریت و گرانیت
- کانی‌های صنعتی مانند سیلیس، تالک، فلدسپات، آهک، باریت و خاک صنعتی
- مصالح ساختمانی مانند سنگ‌های لاشه و مالون، سنگ گچ، شن، ماسه و خاک رس
- منابع انرژی‌زا مانند قیر طبیعی، نفت و گاز

- گرافیت

(ب) مواد معدنی فلزی:

- سرب، روی، مس و پتانسیل طلا

(ج) سایر مواد معدنی:

- سلسنتین، گل اخرا و غیره.

علاوه بر این استان لرستان در بخش گردشگری به دلیل قرارگیری در رشته کوه‌های زاگرس و وجود منابع فراوان آب دارای موقعیت بسیار خوبی از لحاظ گردشگاه‌ها و دیدنی‌های طبیعی است. این استان به دلیل آن که یک استان چهارفصل و دارای آب و هوای متنوعی است و می‌توان هر گونه دیدنی طبیعی را در این استان مشاهده نمود. کوهستان‌های مرتفع، آبشارهای متعدد، دریاچه‌های طبیعی، جنگل‌های وسیع بلوط و چند دشت وسیع در لرستان نشان می‌دهد که این استان ظرفیت‌های بسیاری برای جذب گردشگر دارد. از جمله موارد طبیعی و اکوتوریستی در لرستان وجود چشمه‌ها و سراب‌های متعدد در سطح این استان است. این سراب‌ها و چشمه‌ها شرایط مناسبی را جهت جذب جمعیت توریستی داخل استان و خارج از استان را فراهم می‌نماید.

۳-۸-۲- مزیت‌های رقابتی و نسبی

مزیت‌های نسبی استان

بررسی سهم مکانی شهرستان‌های استان نشان می‌دهد که در سال ۸۵، استان در بخش خدمات صادرکننده بوده است. شهرستان‌های درود و ازنا در بخش صنعت و کشاورزی صادرکننده محسوب می‌شوند و سایر شهرستان‌های استان در یکی از بخش‌های اقتصادی دارای مزیت نسبی بوده‌اند. در سال ۱۳۹۰ روند گرایش به سمت صادرات در بخش کشاورزی قوت گرفته است. شهرستان ازنا به عنوان تنها شهرستانی است که در صنعت و کشاورزی صادرکننده محسوب می‌شود. از میان ده شهرستان استان شش شهرستان در بخش محصولات کشاورزی صادرکننده محسوب می‌شوند. شهرستان خرم‌آباد به عنوان مرکز استان تنها شهرستان صادرکننده در بخش خدمات است.

جدول ۱۰۷- سهم مکانی شهرستان‌های استان لرستان

۱۳۹۰ LQ			۱۳۸۵ LQ			شهرستان
خدمات	کشاورزی	صنعت	خدمات	کشاورزی	صنعت	
۰/۹۸	۰/۸۳	۱/۱۷	۰/۹۷	۰/۸۹	۷/۶۰	الیگودرز
۰/۹۸	۰/۴۶	۱/۵۶	۰/۹۶	۱/۲۲	۰/۳۹	بروجرد
۱/۱۱	۰/۷۳	۰/۶۹	۱/۰۷	۰/۶۹	۰/۳۹	خرم‌آباد
۰/۹۸	۱/۷۵	۰/۴۹	۱/۰۵	۰/۷۹	۰	دلفان
۰/۹۶	۰/۵۹	۱/۵۰	۰/۸۹	۱/۵۳	۱/۰۱	دورود
۰/۸۵	۲/۵۳	۰/۵۰	۱/۰۲	۰/۹۵	۰/۲۴	کوه‌دشت
۰/۸۸	۱/۲۵	۱/۵۳	۰/۸۸	۱/۶۵	۱/۲۴	ازنا
۰/۹۳	۱/۸۳	۰/۵۶	۰/۹۸	۱/۱۹	۰/۱۹	پلدختر
۰/۹۸	۱/۸۷	۰/۵۰	۱/۰۳	۰/۸۱	۰	سلسله
۰/۸۵	۲/۳۹	۰/۶۹	-	-	-	دوره
۱/۰۱	۱/۷۰	۰/۵۸	۱/۱۰	۰/۷۲	۰/۷۹	استان لرستان

منبع: مرکز آمار ایران، محاسبات نگارنده

مزیت رقابتی

تخصصی شدن فعالیت‌های اقتصادی در سطح شهرستان‌ها به عنوان یکی از مزیت رقابتی استان شناخته می‌شود. از میان بیست و شش کد آیسیک صنعتی فعال در استان ده فعالیت به صورت تخصصی در استان لرستان شکل گرفته است. بررسی ضریب تخصصی شدن نشان می‌دهد که شهرستان خرم‌آباد عمدتاً در بخش صنایع با فناوری بالا تمرکز یافته‌اند. این شهرستان در چهار کد آیسیک به صورت تخصصی درآمدی است. بروجرد دومین شهرستان از نظر تخصصی شدن فعالیت‌ها است. الیگودرز و درود و ازنا به عنوان دیگر شهرستان‌های استان هستند که فعالیت تخصصی در آن‌ها شکل گرفته است. بخشی‌های تخصصی استان حدود ۲۱ درصد از اشتغال استان و حدود ۹ درصد از بنگاه‌های صنعتی را شامل می‌شود.

جدول ۱۰۸- ضریب تخصصی شدن فعالیت‌های صنعتی در استان لرستان

فعالیت	ضریب تخصصی شدن	شهرستان
ساخت منسوجات(۱۷)	۰.۸۰۷	بروجرد
دباغی-چرم-کیف-چمدان-کفش(۱۹)	۰.۰۵۳	دورود، ازنا
انتشار و چاپ و تکثیر(۲۲)	۰.۷۱۹	بروجرد
ساخت مواد و محصولات شیمیایی(۲۴)	۰.۵۳۷	خرم‌آباد
محصولات فلزی فابریکی(۲۸)	۰.۳۰۴	خرم‌آباد
ماشین آلات دفتری و حسابداری(۳۰)	۰.۶۷۱	خرم‌آباد
ماشین آلات و دستگاه‌های برقی(۳۱)	۰.۶۶۱	بروجرد
رادیو تلویزیون و وسایل ارتباط(۳۲)	۰.۵۷۵	دورود
ابزار پزشکی-اپتیکی-دقیق-ساعت(۳۳)	۰.۵۰۹	خرم‌آباد
سایر تجهیزات حمل و نقل(۳۵)	۰.۵۳۱	الیگودرز

منبع: مرکز آمار ایران، محاسبات نگارنده

مزیت‌های نسبی، رقابتی و همکارانه استان

بررسی مزیت نسبی استان نشان می‌دهد که در بخش کشاورزی به دلیل موقعیت جغرافیایی و شرایط اقلیمی در عمده زیر بخش‌های کشاورزی دارای مزیت نسبی است. عمده مزیت نسبی استان در مقایسه با کشور در بخش پرورش زنبور عسل و کرم ابریشم است که این بخش به طور متوسط حدود ده درصد از ارزش افزوده کل کشور را تشکیل داده است. از دیگر مزیت‌های نسبی استان، بخش پرورش حیوانات است که به عنوان مزیت عمده استان شناخته می‌شود. وجود این مزیت نسبی در استان سبب تخصصی شدن فعالیت‌های مرتبط به دباغی و چرم

و کشف دو شهرستان درود و ازنا شده است. به عبارتی در این دو شهرستان با بهره‌گیری از مزیت نسبی، تبدیل به مزیت رقابتی شده است. از دیگر مزیت‌های نسبی استان در بخش معدن است. کارگاه‌های صنعتی وابسته به بخش معدن در استان حدود ۳۷ درصد از اشتغال و ۴۸۳ کارگاه صنعتی را تشکیل داده‌اند. از سوی دیگر به دلیل وجود مزیت نسبی در بخش داروهای گیاهی این فعالیت به صورت تخصصی در شهرستان خرم‌آباد شکل گرفته است. در واقع یکی از مزیت‌های رقابتی استان در بخش داروهای گیاهی و شیمیایی است. بررسی سهم مکانی فعالیت‌ها در بخش‌های مختلف اقتصادی نشان می‌دهد که عمده شهرستان‌های استان در بخش کشاورزی صادرکننده محسوب می‌شوند. در بخش صنعت به عنوان یکی از نشانه‌های توسعه اقتصادی استان نشان می‌دهد که از بیست‌وشش کد ایسیک فعال در استان، ده کد فعالیت که عمدتاً صنایع با فناوری بالا محسوب می‌شوند در شهرستان‌های استان به صورت تخصصی درآمده است. از سوی دیگر تمرکز اشتغال و بنگاه‌های صنعتی سه شهرستان خرم‌آباد، بروجرد و درود موجب صرفه‌ناشی از مقیاس در این شهرستان‌ها شده است. از این رو این شهرستان‌ها قابلیت فراوانی برای پیشگامی در توسعه اقتصادی استان دارند. مزیت همکارانه استان نیز نشان می‌دهد که شهرستان‌های بروجرد، خرم‌آباد و دورود به عنوان شهرستان‌هایی هستند که از توانایی بالایی برای ایجاد مکمل‌گری دارند.

۳-۸-۳- شناخت قابلیت‌های گردشگری لرستان

در حال حاضر علیرغم وجود آثار باستانی و بناهای ارزشمند و تاریخی و جاذبه‌های فراوان در اکثر نقاط عدم تعادل در فعالیت‌های این صنعت در میان استان‌های کشور وجود دارد. استان‌هایی نظیر اصفهان و شیراز دارای بیشترین توریست و از برخوردارترین مناطق به لحاظ امکانات توریستی و اقامتگاهی می‌باشند بسیاری از مناطق علیرغم برخورداری از جاذبه‌های توریستی به دلیل فقدان زیرساخت‌های لازم از کمترین شمار بازدیدکنندگان بهره‌مند می‌شوند. استان لرستان به عنوان یکی از مناطق مهم شکل‌گیری تمدن و از عمده‌ترین سکونتگاه‌های بشر شمار می‌رود به طوری که به عنوان طلایه‌دار میراث فرهنگی باستانی کشور دارای اهمیت بسزایی در جهان می‌باشد.

جدول ۱۰۹- جاذبه‌ها و قابلیت‌های گردشگری استان لرستان

توضیح	عناوین	انواع جاذبه	
استان لرستان دارای ۴۱۲ قله بزرگ و کوچک دارد که بلندترین آن‌ها ۴۰۸۰ متر و کوتاه‌ترین آن‌ها ۲۳۹ متر از سطح دریا ارتفاع دارد.	بروجرد: میش پردر، الیگودرز: سنیران، کازمینستان، هراء، قالی کوه، تمندر، کوه سبز، دگولی، ووزق زیبا، قادی کوه، ازنا: بلال الشتر: گرین، خرگوشیناب،	کوه، قله، شیب‌های مهم	جاذبه‌های طبیعی
در استان چشمه های فراوانی وجود دارد که ویژگی های تعدادی از آن‌ها شناسایی شده است.	خرم‌آباد: آبسرد، بیدهل، گلستان، رباط، رفتخان، زاعه، نرم، بروجرد: گلرود، سراب مسجد، الیگودرز: آب سفید، ماهیچال، مورژین، دره دای، ازنا: کمندان، دره تخت، دورود: بیشه، گهر، گهرود، داریاب، الشتر: امیر، آهنگران، کهمان، ززم، نورآباد: گاماسیاب،	چشمه	
چشمه های استان بسیار زیاد و گسترده بوده که برخی از آن‌ها شناسایی و به صورت توریستی مورد استفاده قرار می‌گیرند.	چشمه گوگردی گراب و خوشاب در کوه‌دشت، چشمه گوگردی گراب سراب در دهستان کاکاشرف بخش پابی، چشمه گوگردی بر آفتاب طلایه واقع در دهستان چم سنگر بخش پابی، چشمه گوگردی گراب ایل رد در نزدیکی امامزاده حسن الیگودرز، چشمه گوگردی واقع در نزدیک ایستگاه راه آهن کشور، چشمه نمکی سیدحسن، چشمه کفت نمک الیگودرز، رباط نمکی خرم‌آباد	چشمه آب معدنی	
ارتفاع این آبشارها از ۱۵ متر تا ۵۰ متر است و ظرفیت بالایی برای جذب گردشگر دارد. به برخی از آن‌ها گردشگران خارج از استان مراجعه می‌کنند.	خرم‌آباد: آبشار سه گانه عباس آباد، آبشار نوژیان، آبشار بیشه پوران، آبشار سفید آب، الیگودرز: آبشار آب سفید، پلدختر: آبشار لون، آبشار تله زنگ	آبشار	
امروزه با گذشت دهه‌ها قرن از آن دوره تاریخی شاهد آثار هنری هستیم که در دل کوه‌ها بر روی سنگ‌ها حجاری گردیده و به مثابه موزه‌های طبیعی روایتگر چگونگی زیست انسان‌هایی است که با ابزار و ادوات ابتدایی محیط و پیرامون را برای بقای خویش به چالش می‌طلبیدند از میان غارهایی که تاکنون کشف گردیده کلماکره، دوشه، بردسفید، ویزنه‌ار، همیان، بن اراز، ارجنه در زمره مهم‌ترین غارهایی هستند که علاوه بر وجود جاذبه‌های طبیعی فراوان، از آثار هنری و نقوش ارزنده‌ای که یادگار انسان‌های دوران مختلف تاریخی بوده و بازتاباننده نحوه زندگی و تلقی آنان نسبت به محیط پیرامون	خرم‌آباد: قمری، پاسنگر، یافته، گنجی، ارجنه، طاق ارسلان، فاژه، کوه‌دشت: ویزنه‌ار، پتخانه، تیشه کن، پلدختر: کوگان، دوشه، کلماکره،	غار	

انواع جاذبه	عناوین	توضیح
		می‌باشد سرشار است.
رودخانه	خرم‌آباد: کشکان، چم انجیر، بروجرد: سراب سفید، گله رود، ازنا: دره تخت، کمندان، نورآباد: یادآور، الشت: کاکارضا، کهمان، پلدختر: چولهول، الیگودرز: سزار،	رودهای استان قسمت عمده حوضه آب ریز رودخانه‌های دز و کرخه را تشکیل می‌دهند. مهم‌ترین رودخانه‌های حوضه آب ریز دز، سزار و بختیاری است. رودخانه سزار از تلاقی دو رودخانه ماربره و تیره تشکیل می‌شود که شاخه‌های فرعی آن شامل کمندان، دره تخت، سیلاخور، گل رود و سراب سفید است. استان لرستان ۱۲ رودخانه وجود دارد.
دریاچه و تالاب	دورود: گهر بزرگ، گهر کوچک، بروجرد: تالاب دالان، پلدختر: تالاب‌های ۱۱ گانه پلدختر، بروجرد: تالاب و بیشه دالان،	تالاب‌های ۱۱ گانه پلدختر در جنوب لرستان واقع شده‌اند. دارای هوای گرمسیری و در زمستان معتدل می‌باشند. ارتفاع این منطقه به طور متوسط ۶۰۰ متر از سطح دریا است و تالاب‌های ۱۱ گانه آن عبارت‌اند از گری جمجمه، تکانه، لفافه، آب ناف، کیود، گری بلمک، وسعت این تالاب‌ها جمعاً ۳۵ هکتار می‌باشد و در زمستان محل زیست انواع پرندگان مهاجر است.
	حیات وحش	بر اساس آمار موجود در سازمان محیط‌زیست استان ۳۷ نوع پستاندار، ۹۳ نوع پرنده، ۳۱ نوع خزنده، ۲۳ نوع حشره، ۷ نوع آبی و سخت‌پوست، ۵ نوع دوزیست در استان شناسایی شده است گونه‌های جانوری عبارت‌اند از: خرس قهوه‌ای، گرگ، گراز، کفتار، روباه، شغال، کل، بز، قوچ، آهو، پلنگ، خردنگ و پرندگانی نظیر لک‌لک، حواصیل، غاز، دزنا، مرغابی، عقاب، سارسینه، پشت گلی (ارمیلج) در آن یافت می‌شود. آبیان استان دارای انواع ماهی‌های مختلف از جمله: زردماهی، قزل‌آلا، کپور، رنگین کمان و ماهی کور است. انواع این ماهی‌ها در دریاچه گهر، تالاب‌های پلدختر «گری جمجمه»، «گری شیر» مسیر رودخانه کشکان، سیمره و سزار قابل صید است.
	منطقه حفاظت شده و پارک ملی	منطقه حفاظت شده اشترانکوه، منطقه حفاظت شده سفیدکوه خرم‌آباد، منطقه حفاظت شده سفیدکوه ازنا، منطقه شکار و صید ممنوع تالاب‌های پلدختر
جاذبه‌های فرهنگی		مردم لرستان دارای مراسم خاص و آداب ویژه‌ای هستند که از جاذبه‌های اصلی گردشگری استان محسوب می‌شوند. در نواحی مختلف اعیاد ملی و مراسمی از قبیل عروسی و امثال آن را با موسیقی محلی و لباس‌های سنتی برگزار می‌نمایند.
جاذبه‌های مصنوعی	خرم‌آباد: قلعه فلک الافلاک، شهنشاه، رکی، جقد، کوه‌دشت: کوهزاد، دژ زلال گیر، منبزه، چنگری، سیله، زاعه، دوشه، پلدختر: چشمک، نصیر، کوگان، الشت: شینه،	این دژها و قلعه‌ها عمدتاً از سنگ و گل و ساروج ساخته شده و قسمت بالایی از آجر است و مربوط به دوره‌های قبل و بعد از ورود اسلام می‌شود.
جاذبه‌های مذهبی		خرم‌آباد ۲۰ مکان متبرکه، بروجرد ۱۲ مکان متبرکه، الیگودرز ۱۳ مکان متبرکه، درود ۸ مکان متبرکه در استان لرستان دارند.

رویکرد راهبردی

۴-۱- شناسایی مسائل راهبردی

مسائل راهبردی به رویدادها، وقایع و روندهای کلیدی، پیچیده و بی ساختار اطلاق می‌گردد که با پیامدهای چند رخساره‌ای و چندبعدی اثر چشمگیر بر راهبردهای آتی منطقه و خود منطقه دارند. با توجه به اثرات چشمگیر این مسائل بر منطقه به عنوان یک کل، شناسایی این مسائل یکی از پراهمیت‌ترین گام‌ها در برنامه‌ریزی راهبردی فضای می‌باشد (محمدیان مصمم، ۱۳۹۸). در ادبیات جهانی رهیافت‌هایی که تصمیم‌گیران برای شناخت مسائل راهبردی بکار می‌گیرند عبارت‌اند از پویش محیطی، مدیریت مسائل، صورت‌بندی مسئله و تشخیص^{۱۴}. در این طرح از رهیافت اعتدالی و سپارده برای شناسایی مسائل راهبردی استفاده می‌شود که در واقع با بهره‌گیری از ابعاد و معیارهای رهیافت‌های رایج جهانی است. بدین ترتیب که مسئله‌ای با شفافیت اندک، پیچیدگی، کنگگی و عدم قطعیت بالا، اثرات شدیدتر، ماندگارتر و منفی‌تر، غیرعادی و جداگر، چندبعدی بودن و مقیاس اثرگذاری بالاتر و خارج از حوزه قدرت و اختیار و مسئولیت، مسئله‌ای راهبردی‌تر به شمار می‌رود (محمدیان مصمم، ۱۳۹۷). به منظور مشخص کردن این مسائل، بر اساس متغیرها و جهت آن‌ها کارشناس مربوطه از امتیاز ۱ (کمترین) تا ۱۰ (بیشترین) استفاده کرده و در نهایت با جمع امتیازات مسئله راهبردی استان را مشخص کرده است. در جداول زیر مسائل راهبردی استان در عرصه‌های مختلف مشخص و شرح داده شده است.

نتایج حاصل از تحلیل مسائل نشان می‌دهد که نبود نظام یکپارچه و همه‌جانبه برنامه‌ریزی، تصمیم‌گیری و مدیریت توسعه سرزمینی در استان، کمبود جدی منابع مالی و پولی لازم برای تحقق آمایش استان، نبود نیروهای متخصص و میان‌رشته‌ای در راستای تحقق آمایش در استان، تشتت شدید و تداخل در تصمیمات و مداخلات فضایی بخش‌های استان با مدیریت بخشی، عدم درک و فهم درست و دقیق مجریان از اهداف برنامه‌ها و پروژه‌ها، تفاوت در انتظارات مدیران استان و درک متفاوت از برنامه‌ها و طرح‌های توسعه استان، فاقد تحصیلات دانشگاهی بودن حدود ۴۰ درصد کارکنان دولت در استان لرستان، مدیریت ناکارآمد و کوتاه‌مدت در سطح کلان استان و استفاده از چانه‌زنی به هنگام تصویب و تخصیص اعتبارات، تأثیر روابط غیررسمی و قومی بر مدیریت کلان و خرد استان لرستان و عدم وجود بازوی اجرایی در سطح شهرستان برای سازمان برنامه و بودجه استان مسائل راهبردی در حوزه مدیریتی-نهادی می‌باشد.

در عرصه اجتماعی-جمعی و آموزش مسائل راهبردی استان شامل بیکاری، نزاع‌های دسته‌جمعی، فقر و محرومیت، سکونتگاه غیررسمی، مهاجرفرستی، قتل و خودکشی است.

14 - Environmental scanning, issues management, and issue formulation and diagnosis.

در عرصه زیربنایی و نظام سکونتگاهی، تحلیل‌ها بیانگر آن است که محدودیت‌های طبیعی، پستی بلندی‌ها و شیب زمین در توسعه شهرها، محدودیت‌های دسترسی به خدمات شهری در شهرهای کوچک و میانی استان، مخاطرات ناشی از ظرفیت پایین تولید انرژی برق در استان، دسترسی‌پذیری پایین پهنه‌های شرقی و غربی استان به واسطه محدودیت‌های طبیعی و محدودیت‌های ناشی از عدم ارتباط ریلی شهرهای خرم‌آباد و بروجرد با خط راه آهن استان و پایین بودن شاخص فناوری اطلاعات در استان به واسطه دسترسی ناکافی به زیرساخت‌ها و مهارت پایین ساکنین مسائل راهبردی استان لرستان را تشکیل می‌دهند.

در حوزه منابع طبیعی و محیط‌زیستی نیز مسائل راهبردی استان لرستان شامل فرارگیری قسمت‌های شمالی و شرقی استان روی گسل‌های فعال، آسیب‌پذیری مراکز سکونتگاهی و کشاورزی در برابر سیل و احتمال سرریز سدها، فرسایش خاک و زمین‌لغزش و زوال و آتش‌سوزی جنگل‌های بلوط استان است.

در عرصه اقتصادی استان لرستان دارای مسائل راهبردی بسیاری است و این امر موجب شده که نه تنها اقتصاد استان رونق کافی نداشته باشد بلکه استان مهاجرفرستی گردد. این مسائل شامل نرخ شدید بیکاری، نرخ مشارکت اقتصادی پایین، کمبود جذب سرمایه‌گذاری خارجی، سرانه تولید ناخالص داخلی پایین، ارزش افزوده پایین بخش کشاورزی و معدن، عدم توازن فعالیت صنعتی در میان شهرستان‌های استان لرستان، عدم توسعه بخش صنعتی بر اساس مزیت رقابتی و ضعف در بهره‌برداری از فرصت‌های توسعه اکوتوریسم پایدار است.

انتخابی	ایجاد										عنوان	مسئله	ردیف			
	ویژگی‌های تطبیقی															
	منبع مسئله	کاهش مسئله	مشغولی مسئله	غیرعادی بودن (مسئله)	عنوان ناشی از مسئله	عدم قطعیت ناشی از مسئله	تعداد راهکارهای پیشنهادی	وابستگی و ارتباط زیاد	شدت اثر و پیامد	تیرویی بودن (مسئله)				مالداری	مافی بودن	پیشنهادات فوری
۱۰	۶	۵	۵	۳	۴	۵	۶	۸	۵	۴	۷	۶	۴	۴	نبرد درگیر و شفاف و روشن آیینی به توسعه استان و انعکاس آن در برنامه‌های توسعه استان	۱۲
۱۱	۸	۷	۴	۲	۱۰	۸	۱۰	۴	۶	۱۰	۸	۷	۴	نبرد نیروهای متخصص و میان رشته‌ای در راستای تحقق آمایش در استان	۱۳	
۱۲	۳	۴	۱۰	۶	۱۰	۹	۱۰	۴	۱۰	۱۰	۸	۷	۴	فائق تحصیلات دانشگاهی بودن حدود ۴۰ درصد کارکن دولت در استان لرستان	۱۴	
۱۳	۲	۴	۴	۷	۸	۹	۱۰	۵	۷	۵	۸	۷	۴	عدم توجه جدی به کلیه ظرفیت‌ها و امکانات فضایی (محیطی) انسانی و نهادی) مناطق به دلیل برنامه‌ریزی از بالا به پایین	۱۵	
۱۴	۲	۴	۳	۲	۵	۷	۸	۳	۵	۵	۶	۷	۴	ضعف در به کارگیری منابع خردوفنی در برنامه‌ریزی توسعه استان (منابع نهادی) حاکمیتی و مردمی، خصوصی و تعاونی	۱۶	
۱۵	۱	۵	۳	۲	۵	۸	۷	۳	۵	۴	۵	۶	۴	ضعف در قوانین پشتیبان جذب منابع و ظرفیت‌های داخلی و خارج از استان در راستای توسعه استان	۱۷	
۱۶	۱	۳	۷	۵	۸	۸	۴	۷	۷	۷	۶	۶	۴	عدم نظارت بر فعالیت‌ها و مصوبات شهروان، کمیسیون‌های موجود و فعال در استان	۱۸	
۱۷	۲	۴	۳	۴	۶	۸	۱۰	۲	۸	۹	۱۰	۷	۶	عدم ثبت ساختارهای سازمانی و عدم مشارکت فعاله انضام شهروان و ستادهای انسانی در تصمیم‌سازی‌ها و تصمیم‌گیری‌ها	۱۹	
۱۸	۷	۲	۶	۴	۶	۸	۱۰	۷	۷	۱۰	۷	۷	۶	عریض و طویل بودن کارگروها و تعداد زیاد اعضای آن‌ها و مشکلات در گفتگو، تعامل و تصمیم‌گیری	۲۰	
۱۹	۳	۲	۴	۶	۱۰	۸	۱۰	۵	۵	۱۰	۵	۴	۶	عدم تمرکز و آشنایی کافی مدیران و کارشناسان با وظایف و مأموریت‌های سازمانی	۲۱	
۲۰	۲	۲	۲	۳	۱۰	۸	۱۰	۵	۵	۱۰	۵	۴	۶	مدیریت ناکارآمد و کورتاآمدت در سطح کلان استان استفاده از چانه‌زنی به هنگام تصویب و تخصیص اعتبارات	۲۲	

امکان‌های	ایجاد										عنوان						
	منبع مسئله		گشش مسئله		محتوای مسئله		بعد تحلیلی (رویکردهای تحلیلی)										
	پهنای مسئله	عمق مسئله	تعداد راه‌های حل	تعداد راه‌های حل	تعداد راه‌های حل	تعداد راه‌های حل	تعداد راه‌های حل	تعداد راه‌های حل	تعداد راه‌های حل	تعداد راه‌های حل		تعداد راه‌های حل					
۱۳	۳	۶	۳	۷	۴	۵	۱۰	۷	۸	۶	۷	۷	۷	۷	۷	تفاوت در انتظارات مدیران استان و درک متفاوت از برنامه‌ها و طرح‌های توسعه استان	۴۷
۴	۱	۲	۱	۲	۳	۱۰	۸	۴	۱۰	۵	۷	۸	۸	۸	نبرد نیروی انسانی ماهر برای تولید و اجرای باکیفیت برنامه‌ها و طرح‌ها	۴۸	
۱۱	۶	۶	۷	۸	۹	۴	۸	۸	۱۰	۵	۷	۷	۷	۷	درک و فهم درست و دقیق معربان از اهداف و برنامه‌ها و پروژه‌ها	۴۹	
۱۳	۶	۶	۷	۸	۹	۱	۸	۸	۸	۷	۸	۸	۸	۸	عدم ارزیابی اثرات اجتماعی، اقتصادی و محیط‌زیست سیاست‌ها و پروژه‌ها بر دخیلان برنامه	۵۰	
۹	۳	۳	۵	۵	۶	۴	۶	۶	۶	۸	۵	۵	۵	۵	عدم شناسایی و رصد تغییرات (شرایط موجود، فرصت‌ها و تهدیدها، اولویت‌ها و غیره) پس از تهیه طرح	۵۱	
۹۵	۱	۲	۳	۷	۶	۵	۴	۳	۴	۵	۳	۳	۳	۳	نگاه فصلی و عدم استمرار و تداوم در برنامه‌ریزی و اجرا	۵۲	
۱۰	۲	۳	۱	۵	۳	۵	۸	۶	۸	۵	۶	۶	۶	۶	قندان سازوکار بازنگری و به‌روزرسانی برنامه آمایش و روش‌های اجرایی آن	۵۳	
۵	۳	۵	۲	۴	۵	۳	۵	۷	۵	۲	۷	۷	۷	۷	نبرد ابزارها، سازوکارهای منسجم و یکنواخت مسئولان ارزیابی و نظارت بر عملکرد آمایش و فرآیندهای آن	۵۴	
۱۰	۸	۵	۲	۳	۵	۵	۴	۶	۴	۲	۶	۶	۶	۶	ضعف در مشارکت و همکاری نهادهای قضایی به عنوان ناظر و مدعی‌المعموم در برنامه‌های توسعه استان	۵۵	
۹	۲	۲	۲	۶	۲	۵	۲	۷	۲	۴	۵	۵	۵	۵	نبرد نظام بهبود و ارتقای فرآیندها و نتایج (بروزنامه‌ها، پیامدها) بر اساس گزارشات عملکرد	۵۶	
۶۳	۲	۲	۱	۷	۲	۵	۲	۴	۲	۲	۴	۴	۴	۴	کسبورد جدید منابع مالی و بودی لازم برای تحقق آمایش استان	۵۷	
۰	۴	۳	۲	۷	۵	۸	۹	۹	۱۰	۷	۹	۸	۸	۸			
۱۱	۴	۳	۲	۷	۵	۸	۹	۹	۱۰	۷	۹	۸	۸	۸			
۱۳	۳	۶	۳	۷	۴	۵	۹	۹	۱۰	۸	۴	۲	۲	۲			
۴	۱	۲	۱	۷	۲	۵	۲	۷	۲	۲	۲	۲	۲	۲			
۰	۱	۲	۱	۷	۲	۵	۲	۷	۲	۲	۲	۲	۲	۲			
۱۳	۳	۶	۳	۷	۴	۵	۹	۹	۱۰	۷	۹	۸	۸	۸			
۹	۳	۳	۵	۵	۶	۷	۵	۶	۶	۸	۵	۵	۵	۵			
۹۵	۱	۲	۳	۷	۶	۵	۴	۳	۴	۵	۳	۳	۳	۳			
۱۰	۲	۳	۱	۵	۳	۵	۸	۶	۸	۵	۶	۶	۶	۶			
۳	۲	۳	۱	۵	۳	۵	۸	۶	۸	۵	۶	۶	۶	۶			
۱۰	۳	۵	۲	۴	۵	۳	۵	۷	۵	۲	۷	۷	۷	۷			
۵	۳	۵	۲	۴	۵	۳	۵	۷	۵	۲	۷	۷	۷	۷			
۱۰	۸	۵	۲	۳	۵	۵	۴	۶	۴	۲	۶	۶	۶	۶			
۹	۲	۲	۲	۶	۲	۵	۲	۷	۲	۴	۵	۵	۵	۵			
۶۳	۲	۲	۱	۷	۲	۵	۲	۴	۲	۲	۴	۴	۴	۴			
۰	۴	۳	۲	۷	۵	۸	۹	۹	۱۰	۷	۹	۸	۸	۸			
۱۳	۳	۶	۳	۷	۴	۵	۹	۹	۱۰	۷	۹	۸	۸	۸			
۹	۳	۳	۵	۵	۶	۷	۵	۶	۶	۸	۵	۵	۵	۵			
۹۵	۱	۲	۳	۷	۶	۵	۴	۳	۴	۵	۳	۳	۳	۳			
۱۰	۲	۳	۱	۵	۳	۵	۸	۶	۸	۵	۶	۶	۶	۶			
۳	۲	۳	۱	۵	۳	۵	۸	۶	۸	۵	۶	۶	۶	۶			
۱۰	۳	۵	۲	۴	۵	۳	۵	۷	۵	۲	۷	۷	۷	۷			
۵	۳	۵	۲	۴	۵	۳	۵	۷	۵	۲	۷	۷	۷	۷			
۱۰	۸	۵	۲	۳	۵	۵	۴	۶	۴	۲	۶	۶	۶	۶			
۹	۲	۲	۲	۶	۲	۵	۲	۷	۲	۴	۵	۵	۵	۵			
۶۳	۲	۲	۱	۷	۲	۵	۲	۴	۲	۲	۴	۴	۴	۴			
۰	۴	۳	۲	۷	۵	۸	۹	۹	۱۰	۷	۹	۸	۸	۸			
۱۳	۳	۶	۳	۷	۴	۵	۹	۹	۱۰	۷	۹	۸	۸	۸			
۹	۳	۳	۵	۵	۶	۷	۵	۶	۶	۸	۵	۵	۵	۵			
۹۵	۱	۲	۳	۷	۶	۵	۴	۳	۴	۵	۳	۳	۳	۳			
۱۰	۲	۳	۱	۵	۳	۵	۸	۶	۸	۵	۶	۶	۶	۶			
۳	۲	۳	۱	۵	۳	۵	۸	۶	۸	۵	۶	۶	۶	۶			
۱۰	۳	۵	۲	۴	۵	۳	۵	۷	۵	۲	۷	۷	۷	۷			
۵	۳	۵	۲	۴	۵	۳	۵	۷	۵	۲	۷	۷	۷	۷			
۱۰	۸	۵	۲	۳	۵	۵	۴	۶	۴	۲	۶	۶	۶	۶			
۹	۲	۲	۲	۶	۲	۵	۲	۷	۲	۴	۵	۵	۵	۵			
۶۳	۲	۲	۱	۷	۲	۵	۲	۴	۲	۲	۴	۴	۴	۴			
۰	۴	۳	۲	۷	۵	۸	۹	۹	۱۰	۷	۹	۸	۸	۸			
۱۳	۳	۶	۳	۷	۴	۵	۹	۹	۱۰	۷	۹	۸	۸	۸			
۹	۳	۳	۵	۵	۶	۷	۵	۶	۶	۸	۵	۵	۵	۵			
۹۵	۱	۲	۳	۷	۶	۵	۴	۳	۴	۵	۳	۳	۳	۳			
۱۰	۲	۳	۱	۵	۳	۵	۸	۶	۸	۵	۶	۶	۶	۶			
۳	۲	۳	۱	۵	۳	۵	۸	۶	۸	۵	۶	۶	۶	۶			
۱۰	۳	۵	۲	۴	۵	۳	۵	۷	۵	۲	۷	۷	۷	۷			
۵	۳	۵	۲	۴	۵	۳	۵	۷	۵	۲	۷	۷	۷	۷			
۱۰	۸	۵	۲	۳	۵	۵	۴	۶	۴	۲	۶	۶	۶	۶			
۹	۲	۲	۲	۶	۲	۵	۲	۷	۲	۴	۵	۵	۵	۵			
۶۳	۲	۲	۱	۷	۲	۵	۲	۴	۲	۲	۴	۴	۴	۴			
۰	۴	۳	۲	۷	۵	۸	۹	۹	۱۰	۷	۹	۸	۸	۸			
۱۳	۳	۶	۳	۷	۴	۵	۹	۹	۱۰	۷	۹	۸	۸	۸			
۹	۳	۳	۵	۵	۶	۷	۵	۶	۶	۸	۵	۵	۵	۵			
۹۵	۱	۲	۳	۷	۶	۵	۴	۳	۴	۵	۳	۳	۳	۳			
۱۰	۲	۳	۱	۵	۳	۵	۸	۶	۸	۵	۶	۶	۶	۶			
۳	۲	۳	۱	۵	۳	۵	۸	۶	۸	۵	۶	۶	۶	۶			
۱۰	۳	۵	۲	۴	۵	۳	۵	۷	۵	۲	۷	۷	۷	۷			
۵	۳	۵	۲	۴	۵	۳	۵	۷	۵	۲	۷	۷	۷	۷			
۱۰	۸	۵	۲	۳	۵	۵	۴	۶	۴	۲	۶	۶	۶	۶			
۹	۲	۲	۲	۶	۲	۵	۲	۷	۲	۴	۵	۵	۵	۵			
۶۳	۲	۲	۱	۷	۲	۵	۲	۴	۲	۲	۴	۴	۴	۴			
۰	۴	۳	۲	۷	۵	۸	۹	۹	۱۰	۷	۹	۸	۸	۸			
۱۳	۳	۶	۳	۷	۴	۵	۹	۹	۱۰	۷	۹	۸	۸	۸			
۹	۳	۳	۵	۵	۶	۷	۵	۶	۶	۸	۵	۵	۵	۵			
۹۵	۱	۲	۳	۷	۶	۵	۴	۳	۴	۵	۳	۳	۳	۳			
۱۰	۲	۳	۱	۵	۳	۵	۸	۶	۸	۵	۶	۶	۶	۶			
۳	۲	۳	۱	۵	۳	۵	۸	۶	۸	۵	۶	۶	۶	۶			
۱۰	۳	۵	۲	۴	۵	۳	۵	۷	۵	۲	۷	۷	۷	۷			
۵	۳	۵	۲	۴	۵	۳	۵	۷	۵	۲	۷	۷	۷	۷			
۱۰	۸	۵	۲	۳	۵	۵	۴	۶	۴	۲	۶	۶	۶	۶			
۹	۲	۲	۲	۶	۲	۵	۲	۷	۲	۴	۵	۵	۵	۵			
۶۳	۲	۲	۱	۷	۲	۵	۲	۴	۲	۲	۴	۴	۴	۴			
۰	۴	۳	۲	۷	۵	۸	۹	۹	۱۰	۷	۹	۸	۸	۸			
۱۳	۳	۶	۳	۷	۴	۵	۹	۹	۱۰	۷	۹	۸	۸	۸			
۹	۳	۳	۵	۵	۶	۷	۵	۶	۶	۸	۵	۵	۵	۵			
۹۵	۱	۲	۳	۷													

اهداف	ابعاد										عنوان مسئله	ردیف						
	مید تحلیلی (ویژگی‌های تحلیلی)																	
	منبع مسئله	کشش مسئله	محتوای مسئله	غیرمعدنی بودن (سبب‌ها)	غیرمعدنی بودن	کشمکی و ارتباطات زیاد	کشمکی زاینده/جداسازی بالا	شدت اثر و پیامد	تیرویی بودن (مخارج)	ماندگاری			بطنی بودن	میزان قابلیت درک کم‌تر	عدم قطعیت	گتگی	گتگی	مرد مسئله
۱۱	۱۰	۹	۷	۴	۸	۸	۴	۹	۶	۷	۳	۷	۲	۵	۸	۲	برنامه‌ریزی و تأمین منابع مالی از مرکز و عدم تناسب در آمد و هزینه استان	۵۸
۲	۵	۵	۳	۴	۵	۶	۴	۴	۴	۵	۲	۴	۵	۴	۴	۴	نبرد مدیریت بهینه منابع مالی و پولی موجود و مشارکت پایین بانکها و مؤسسات مالی بر اساس برنامه توسعه استان	۵۹
۹۰	۵	۵	۳	۴	۵	۶	۴	۴	۴	۵	۲	۴	۵	۴	۴	۴	نبرد سازوکارهای لازم برای کاهش ریسک جهت فعالیت بخش خصوصی و تعاونی	۶۰
۱۰	۸	۳	۵	۲	۶	۵	۲	۷	۷	۷	۸	۴	۵	۵	۸	۵	نبرد نظام مدیریت ریسک در عهد و اجرای برنامه آمایش و توسعه استان	۶۱
۹	۴	۴	۵	۲	۶	۵	۲	۷	۷	۷	۸	۴	۵	۵	۸	۵	نبرد سیستم جامع داده‌ها و اطلاعات توسعه استان	۶۲
۱۱	۱	۲	۸	۷	۹	۸	۲	۲	۸	۱۰	۶	۲	۹	۸	۱۰	۴	نبرد نظام مستندسازی و انتشار دوره‌های آن	۶۳
۰	۱	۱	۳	۱	۶	۳	۱	۱	۵	۶	۳	۲	۸	۶	۶	۵	نبرد تبدیل تجربیات به مدیریت دانش و انتشار آن جهت نقد و بررسی	۶۴
۷۰	۱	۱	۴	۱	۶	۴	۱	۴	۶	۶	۴	۲	۷	۷	۵	۸	علم نوگر بر حصول نتیجه (استیلا) به هدف در اجرای برنامه توسعه استان (به جای اجرای صرف تعدادی پروژه)	۶۵
۷۱	۱	۱	۶	۱	۴	۴	۱	۳	۵	۹	۳	۵	۵	۸	۶	۸	علم اجرایی نمودن و به نتیجه رساندن پروژه‌های اولویت‌دار حوزه مدیریت و تصمیم‌گیری برنامه آمایش	۶۶
۱۲	۵	۶	۷	۳	۸	۸	۳	۸	۵	۷	۷	۴	۵	۵	۵	۴	علم توجه به زنجیره و مازیس نتایج	۶۷
۰	۱	۱	۶	۳	۷	۷	۲	۶	۸	۱۰	۷	۴	۵	۵	۸	۴	علم توجه به زنجیره و مازیس نتایج	۶۷
۹۸	۱	۱	۶	۳	۷	۷	۲	۶	۸	۱۰	۷	۴	۵	۵	۸	۴	علم توجه به زنجیره و مازیس نتایج	۶۷
۱۱	۵	۶	۷	۳	۸	۸	۳	۸	۵	۷	۷	۴	۵	۵	۸	۴	علم توجه به زنجیره و مازیس نتایج	۶۷

جدول ۱۱۱- شرح مسائل راهبردی در حوزه مدیریتی

عنوان	شرح
تصمیم‌گیری کلان‌مقوله محور	نیبرد نظام یکپارچه و همه‌جانبه برنامه‌ریزی، تصمیم‌گیری و مدیریت توسعه سبززمینی در استان
مالی و پولی	کسب‌وکار جدی منابع مالی و پولی لازم برای تحقق آمایش استان
منابع و دارایی‌ها	نیود نیروهای متخصص و میان‌رشته‌ای در راستای تحقق آمایش در استان
تصمیم‌گیری کلان‌مقوله محور	تشتت شدید و تداخل در تصمیمات و مداخلات قضایی بخش‌های استان با مدیریت بخشی
کیفیت	عدم درک و فهم درست و دقیق معرمان از اهداف برنامه‌ها و پروژه‌ها
کیفیت	تفاوت در انتظارات مدیران استان و درک متفاوت از برنامه‌ها و طرح‌های توسعه استان
منابع و دارایی‌ها	فائق تحصیلات دانشگاهی بودن حدود ۴۰ درصد کارکنان دولت در استان لرستان
سازمانی	مدیریت ناکارآمد و کوتاه‌مدت در سطح کلان استان و استفاده از چانه‌زنی به هنگام تصویب و تخصیص اعتبارات
مسئله محور	تأثیر روابط غیررسمی و قومی بر مدیریت کلان و خرد استان لرستان
تصمیم‌گیری کلان‌مقوله محور	عدم وجود بازاری اجرایی در سطح شهرستان برای سازمان برنامه و بودجه استان

جدول ۱۱۳ - شرح مسائل راهبردی در حوزه اجتماعی-جمعیتی و آموزش

عنوان	شرح
بیکاری	میزان بیکاری در استان لرستان در سال ۱۳۹۸ برابر ۱۵/۴ درصد بوده است که نسبت به سال ۱۳۹۷ افزایش پیدا کرده و رتبه استان در زمینه بیکاری در کشور دوم است و میزان بیکاری از سال ۱۳۹۵ در استان لرستان رو به افزایش بوده است.
نواع‌های دسته‌جمعی	میزان نواع‌های دسته‌جمعی در استان لرستان در سال ۱۳۹۷ نزدیک به سه برابر آن در کل کشور بوده است که در استان لرستان ۲۲/۲ در هزار نفر نواع‌های دسته‌جمعی اتفاق افتاده است که این نسبت در کل کشور برابر ۸/۰۴ در هزار نفر بوده است.
فقر و محرومیت سکونتگاه غیررسمی	جمعیت کل ساکن در مناطق محروم استان لرستان برابر با ۳۳۶،۳۹۲ نفر است. از این تعداد ۲۱۰،۰۵۱ نفر زن و ۱۲۶،۳۴۱ نفر مرد هستند. ۹۰۱ هکتار معادل ۸ درصد مساحت استان لرستان دارای سکونتگاه غیررسمی است.
میزان بالای مهاجرفرستی	طی ۴۰ ساله ۱۳۵۵ تا ۱۳۹۵، استان لرستان نزدیک به ۲۶۰ هزار نفر از جمعیت خود را به علت مهاجرت از دست داده است که بیش از ۳۸ درصد از این جمعیت در دهه‌ی ۱۳۸۵ تا ۱۳۹۵ از استان خارج شده‌اند. به عبارتی در طول دهه ۹۵-۱۳۸۵، به ازای هر ۱۰۰ نفر جمعیتی که از استان خارج شده، فقط ۳۴ نفر به استان وارد شده‌اند.
قتل	در سال ۱۳۹۷ در استان لرستان میزان قتل‌های اتفاق افتاده برابر ۳۳۵ در صد هزار نفر بوده است که در مقایسه با متوسط کشور بالاتر بوده است.
خودکشی	میزان خودکشی در سال ۱۳۹۷ در استان لرستان برابر ۸۷ در صد هزار نفر بوده است که به نسبت کل کشور بالاتر بوده است.

جدول ۱۱۵ - شرح مسائل راهبردی در حوزه زیربنایی و نظام سکونتگاهی

مسئله	شرح
محدودیت‌های طبیعی، پستی بلندی‌ها و شیب زمین در توسعه شهرها	شکل طبیعی زمین در استان لرستان بستری متفاوت را برای توسعه شهرها ایجاد کرده است، برخلاف سایر استان‌ها، شهرهای لرستان اغلب در سطح ارتفاعی بالاتر از ۱۰۰۰ متر قرار گرفته‌اند اما اغلب شهرها در محدوده با شیب کمتر از ۲/۵ درصد واقع شده‌اند، از این رو محدودیت‌های طبیعی یکی از مهم‌ترین عوامل مؤثر بر توسعه شهرهای استان به شمار می‌رود.
محدودیت‌های دسترسی به خدمات شهری در شهرهای کوچک و میانی استان	محدودیت‌های دسترسی و توسعه شهری در استان لرستان، زمینه‌ساز محدودیت‌های دسترسی به خدمات را برای شهرهای میانی، کوچک و روستا-شهرها رقم زده است.
مخاطرات ناشی از ظرفیت پایین تولید انرژی برق در استان	بررسی وضعیت تولید انرژی در استان لرستان بیانگر این مهم است که استان لرستان با وجود منابع زیاد آبی و دسترسی به رودخانه‌های پرآب دارای محدودیت زیادی در زمینه تولید انرژی برق است. مهم‌ترین نیروگاه استان نیروگاه گازی دورود است که مقایسه آمار تولید برق استان با سایر مناطق کشور نشان از ظرفیت پایین تولید انرژی نسبت به سایر استان‌ها وابستگی در تأمین برق به سایر استان‌ها دارد.
دسترسی‌پذیری پایین پهنه‌های شرقی و غربی استان به واسطه محدودیت‌های طبیعی و محدودیت‌های ناشی از ارتباط ریلی شهرهای خرم‌آباد و بروجرد با خط راه آهن استان	بررسی وضعیت دسترسی‌پذیری استان نشان می‌دهد که استان لرستان با این که از مسیرهای ریلی و آزادراهی برخوردار است اما به واسطه تمرکز این محورها در پهنه مرکزی استان در پهنه‌های شرقی و غربی دارای محدودیت به دسترسی‌جاده‌ای است از سوی محور ریلی استان از جانب شرقی عبور می‌کند و دسترسی لازم برای شهرهای خرم‌آباد و بروجرد ایجاد نمی‌کند.
پایین بودن شاخص فناوری اطلاعات در استان به واسطه دسترسی ناکافی به زیرساخت‌ها و مهارت ساکنین	استان لرستان از نظر شاخص فناوری اطلاعات و ارتباطات در سال ۱۳۹۹ رده ۲۹ را بین استان‌های کشور داشته است و از نظر دسترسی به خدمات و زیرساخت‌های فناوری اطلاعات نیز استان‌های محروم به شمار می‌رود که مهم‌ترین دلایل این محرومیت مربوط به عدم دسترسی به زیرساخت‌ها و مهارت ناکافی ساکنین بوده است.

جدول ۱۱۷- شرح مسائل راهبردی در حوزه منابع طبیعی و محیط زیست

مسئله راهبردی	شرح
فرزگیری قسمت‌های شمالی و شرقی استان لرستان گسل‌های فعال	نوعی در شمال شرقی استان در مجاورت گسل اصلی معکوس زاگرس و به تبعیت از روند عمومی آن، در بهینه با خطر زمین‌لرزه خیلی زیاد واقع می‌گردد که محدوده‌های از شهرستان‌های ازنا، بروجن، دورود و دلفان (نورآباد) را در بر می‌گیرد.
آسیب‌پذیری مراکز سکونتگاهی و کشاورزی در برابر سیل و احتمال سوزیدگی آنها	بر اساس نقشه اطلس سیل ایران، استان لرستان در معرض خطر سیل به میزان متوسط تا شدید می‌باشد.
فرسایش خاک و زمین لغزش	استان لرستان با ۲۴ تن فرسایش خاک در هر هکتار، بالاتر از میانگین کشوری قرار دارد.
زوال و آتیش‌سوزی جنگل‌های بلوط استان	عمده‌ترین علت به تغییر اقلیم و تداوم خشک‌سالی مرتبط است؛ به گونه‌ای که این عوامل موجب ضعف درختان بلوط شده و آن‌ها را در برابر حمله حشرات و بیماری آسیب‌پذیر می‌کند. به علاوه هجوم گرده‌خار در لرستان، سبب خشکیدگی جنگل‌های زاگرس شده، به‌طوری که حدود ۵۶۰ هزار هکتار از جنگل‌ها بین ۱۰ تا ۱۰۰ درصد آسیب دیده‌اند. همچنین، قطع درختان برای تهیه سوخت و زغال نیز، از دیگر عوامل مؤثر در تخریب جنگل‌های بلوط است.

جدول ۱۱۹- شرح مسائل راهبردی استان لرستان در عرصه اقتصادی

عنوان مسئله	شرح مسئله
نرخ شدید بیکاری	استان لرستان از نظر بیکاری در رتبه دوم کشور قرار دارد. این استان طی سال‌های اخیر با مشکل شدید بیکاری روبه‌رو شده است. در سال ۹۰ نرخ بیکاری استان، ۱۳٪ درصد بوده است که در سال ۹۸ به ۱۵٪ درصد رسیده است. نرخ بیکاری به‌ویژه در گروه سنی جوانان شایع است. بر اساس تعریف جدید شوری عالی جوانان، سن جوانی از ۱۸-۳۵ سال تعریف شده است. بر اساس بررسی این گروه سنی، نرخ بیکاری جوانان ۲۵٪ درصد است که استان لرستان از نظر بیکاری در رتبه دوم قرار دارد.
نرخ مشارکت اقتصادی پایین	استان لرستان به عنوان یکی از استان‌های محروم کشور شناخته می‌شود که با چالش‌های گوناگون اقتصادی روبه‌رو است. بخش‌های عمده این بیکاری فقدان اشتغال است. چنین شرایط موجب مهاجرت گسترده نیروی اشتغال استان به استان‌های هم‌جوار و پایتخت شده است. از این رو این استان با کاهش نرخ مشارکت اقتصادی رو به رو بوده است. در واقع این استان رتبه یک مهاجر فرستی نسبت به جمعیت استان را دارد.
کمبود سرمایه‌گذاری خارجی	بررسی سرمایه‌گذاری خارجی در استان لرستان طی چند سال اخیر نشان می‌دهد که این استان در بعضی سال‌ها فقدان جذب سرمایه خارجی بوده است و در سال ۹۷ سهم استان لرستان از جذب سرمایه خارجی ۱/۸۵ درصد بوده است. با توجه به نیاز مبرم استان به جذب سرمایه خارجی به عنوان یکی از نیروهای نیروی برای در مسیر توسعه قرار گرفتن، ضرورت توجه به این بخش مهم است.
سرازه تولید ناخالص داخلی پایین	با توجه به نرخ بالای بیکاری استان و مهاجرت گسترده در سطح استان، عمده نیروی انسانی تحصیل کرده استان جذب سایر استان‌ها و تهران شده است. از این رو سرازه تولید ناخالص داخلی در استان رو به کاهش رفته است. رتبه استان از نظر سرازه تولید ناخالص داخلی ۲۵ است.
ارزش افزوده پایین بخش کشاورزی و معدن	بخش کشاورزی و معدن در سال‌های اخیر از نظر ارزش افزوده کاهش یافته است. ارزش افزوده بخش کشاورزی در سال ۹۰ از ۲۹۴ درصد با کاهش ۷۲/۵ درصدی به ۲۱۶۹ درصد رسیده است. این امر برای بخش معدن نیز صادق است. بررسی‌ها نشان می‌دهد که فقدان صنایع تبدیلی در بخش کشاورزی و زیرمجموعه‌های و همچنین بخش معدن موجب تولید محصول و خام یا با کمترین میزان بهره‌وری و موجب خروج ارزش افزوده این استان شده است. سهم استان از اشتغال معادن در حال بهره‌برداری، ۱/۵۵ درصد و سهم استان از معادن در حال بهره‌برداری، ۱/۸۳ درصد است اما بررسی میزان ارزش افزوده در همین سال ۱۳ درصد و سرازه ارزش تولیدات معادن در حال بهره‌برداری ۰/۸ است که بیانگر خروج ارزش افزوده بخش معدن است.
عدم توازن فعالیت صنعتی در میان شهرستان‌های استان لرستان	بررسی توزیع فضایی نگاه‌های اقتصادی نشان می‌دهد که تمرکز اشتغال و نگاه‌های صنعتی در سه شهرستان، بروجرود، خرم‌آباد و درود است. شهرستان‌های پل‌ختر، سلسله و دوره دارای کمترین تمرکز اشتغال صنعتی هستند. شهرستان رومشگان فاقد اشتغال کارگاه‌های صنعتی است.
علم توسعه، بخش صنعتی براساس مزیت‌زایی	بخش معدن و کشاورزی از جمله مزیت‌های استان است که صنایع می‌توانند بر اساس آن گسترش یابند. در بخش معدن، ۴۶ کارگاه در زمینه استخراج معادن کار می‌کنند که در مجموع نگاه‌های استان حدود سه درصد از نگاه‌ها و ۱۳۶ درصد از اشتغال را تشکیل داده است. از سوی دیگر بخش مواد معدنی غری فلزی، ۴۴۴ کارگاه وجود دارد که در مجموع ۴۰ درصد از کارگاه‌های استان و ۲۶ درصد از اشتغال بخش کارگاهی را تشکیل داده است. بخش صنایع وابسته به چوب از دیگر بخش‌های است که استان در آن دارای مزیت نسبی است. بررسی کارگاه‌های این بخش نشان می‌دهد که حدود ۶ درصد از کارگاه‌های استان در این بخش و ۳ درصد اشتغال استان در این بخش است. بررسی مزیت‌زایی استان نشان می‌دهد که از میان شهرستان‌های استان در چهار شهرستان فعالیت‌های تخصصی گسترش یافته است. اما بررسی صنایع این بخش نشان می‌دهد که این صنایع ۸۹۴ درصد از کارگاه‌های صنعتی و اشتغال ۲۱/۸۸ درصدی را شامل می‌شود که نیازمند توسعه صنایع در این بخش‌ها با مزیت‌زایی در استان هستیم.
ضعف در بهره‌برداری از فرصت‌های توسعه اکوتوریسم پایدار	با وجود پتانسیل‌های بالای طبیعی و جاذبه‌های باب در استان لرستان، توسعه اکوتوریسم پایدار برای استان نادریده انگاشته شده است.

۴-۲- تدوین اهداف بنیادین

اهداف بنیادین سند، اهدافی هستند که در جهت حل مسائل راهبردی استان لرستان در پیش گرفته شده‌اند. در جدول زیر اهداف بنیادین سند تفکیک محورهای مطالعاتی آورده شده است.

جدول ۱۲۰- اهداف بنیادین سند راهبردی توسعه لرستان

اهداف بنیادین	محور
<ul style="list-style-type: none"> - پیشتازی در حفاظت از محیط‌زیست و حراست از منابع طبیعی و ایجاد محیطی پایدار و بویا - استفاده حداکثری از قابلیت‌های اقلیمی و توپوگرافی برای توسعه کشاورزی - ارتقاء زیست‌پذیری استان - ارتقا تاب‌آوری در برابر مخاطرات محیطی - حفاظت از منابع آب و جلوگیری از شوری و هدر رفت آب 	منابع طبیعی و محیط‌زیست
<ul style="list-style-type: none"> - توسعه صنعتی استان با تأکید بر فناوری‌های نوین - دستیابی به اشتغال پایدار - دستیابی به انرژی پاک - گسترش بخش کشاورزی - برخورداری از نیروی انسانی خلاق و پویا - گسترش بخش معدن با رویکرد صادرات محور - دستیابی به فناوری‌های ساخت و تولید پیشرفته و زیست‌فناوری - توسعه مبادلات بازرگانی با توجه به مزیت نسبی و رقابتی استان - بهره‌برداری از فرصت‌های توسعه ژئوتوریسم پایدار 	اقتصادی
<ul style="list-style-type: none"> - تعامل اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی درون و بین منطقه‌ای در راستای تقویت همبستگی - حفظ و پویایی هویت ایرانی و تأکید بر این هویت و انسجام بیشتر - ارتقای جایگاه صنعت گردشگری در اقتصاد ملی، از طریق استفاده از ظرفیت‌های طبیعی، تاریخی و میراث فرهنگی - ایجاد اشتغال و کاهش فقر - افزایش خدمات اجتماعی جهت استفاده اقشار آسیب‌پذیر - بالا بردن سطح رضایت از زندگی - حفظ و ارتقاء سطح سرمایه‌های اجتماعی و تقویت عرق ملی و همچنین افزایش اعتماد سازمانی در استان - ارتقا و توجه به نقش زنان در استان - توسعه اقتصادی - برقراری عدالت اجتماعی - کاهش آسیب‌های اجتماعی - دستیابی به رشد متعادل و مطلوب جمعیت طی ۲۰ سال آینده - جلوگیری از کاهش رشد جمعیت مناطق روستایی - تحقق عدالت آموزشی در جهت دسترسی به آموزش با کیفیت - تأمین زیرساخت‌های تعلیم و تربیت به خصوص زیرساخت‌های منابع انسانی و زیرساخت‌های فضا و تجهیزات 	اجتماعی-جمعیتی

اهداف بنیادین	محور
<ul style="list-style-type: none"> - بهبود زیر نظام‌های بخش سوادآموزی به خصوص زیر نظام منابع انسانی و فضا و تجهیزات - متناسب‌سازی رشته‌های دانشگاهی با نیازهای زیست‌بوم استان - تأمین زیر نظام‌های اساسی تحقق آموزش مطلوب با رعایت اصل عدالت آموزشی 	
<ul style="list-style-type: none"> - ارتقای ظرفیت ترانزیتی منطقه‌ای استان - خلق دسترسی در برگیرنده به زیرساخت‌ها در تمامی مناطق استان - توسعه زیرساخت‌های اطلاعات و ارتباطات و ایجاد عدالت فضایی در دسترسی به آن - توسعه سهم اثرزای‌ها نو و پاک استان و تنوع‌بخشی به منبع آن 	زیربنایی
<ul style="list-style-type: none"> - ارتقای مدیریت امنیت در حوزه‌های مختلف توسعه - رویکرد مدیریت توسعه‌نگر به منابع طبیعی - برنامه‌ریزی راهبردی و تمرکز بر مسائل اصلی توسعه استان - مدیریت یکپارچه، بین بخشی، میان‌رشته‌ای و مبتنی بر قلمروهای فضایی - اجرایی نمودن حداکثری برنامه‌ها و پروژه‌ها در همه‌ی حوزه‌ها - تقویت هماهنگی بین ستادها و کمیته‌های استانی - مشارکت حداکثری نهادهای دولتی در تصمیم‌گیری و اجرا - استفاده از آخرین دستاوردهای فنی و تخصصی در مدیریت کیفیت - فعال نمودن کلیه ستادها و کارگروه‌های استان لرستان - آشکار و روشن‌سازی مأموریت‌ها و وظایف نهادها و دستگاه‌های فعال در استان - مدیریت باثبات و بومی و آشنا با وضعیت اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی و طبیعی استان و ثبات در تصمیم‌گیری - انطباق مصوبات شورای برنامه‌ریزی و توسعه استان با وظایف و مأموریت‌های اصلی آن - نظارت بر عملکرد شوراهای و کمیته‌ها و پرداختن به وظایف اصلی و مهم در تصمیم‌گیری و نه صرفاً هماهنگی - فهم صحیح و دقیق مجریان از برنامه‌ها و اهداف - تأمین منابع مالی و پولی مناسب و به موقع و کاهش ریسک - آموزش نیروهای متخصص و بین‌رشته‌ای جهت راهبری توسعه استان - ایجاد نظام پایش، نظارت، ارزیابی و بهبود - برنامه‌ریزی مشارکتی و از پایین به بالا - تمرکز مدیریت بر نتایج و بروندادها - تمرکز مدیریت بر مسئله‌های اولویت‌دار استان - الزام قوانین و مقررات پشتیبان اجرای آمایش استان - هماهنگی با تغییرات و فرصت‌ها و تهدیدهای جدید 	مدیریتی-نهادی
<ul style="list-style-type: none"> - افزایش تاب‌آوری اقتصادی و محیط‌زیستی سکونتگاه‌ها - تعادل‌بخشی به نظام سکونتگاهی شهری و روستایی با توسعه و حمایت از شهرهای میانی و کوچک - کاهش مهاجرت‌ها از طریق تنوع‌بخشی اقتصادی و توسعه صنایع کوچک و مکمل در نقاط روستایی - توسعه فشرده و درون‌افزای شهرها و روستاها 	نظام سکونتگاهی

۴-۳- تدوین چشم‌انداز

در برنامه‌ریزی راهبردی، چشم‌انداز محرکی انگیزشی، هدف‌گایی و تصویر و دید شرایط ایده آل، مطلوب و منحصر به فرد منطقه یا سازمان در آینده است که از ویژگی‌های وضوح، خلاصه‌گی، امید، آینده‌سو، چالش‌انگیز، خاطر‌انگیز و تحقق‌پذیر، مطابقت با ارزش‌ها و فرهنگ و زمان‌بندی برخوردار است. با توجه به اهداف و اسناد فرادست، استان لرستان:

لرستان به عنوان یکی از کانون‌های سبز گردشگری طبیعت-مبنا و کشاورزی کشور، منطقه‌ای است که با بهره‌گیری از قابلیت‌ها و پتانسیل‌های خود، اقتصادی دانش بنیان و صنعتی مدرن خلق کرده و بواسطه زنجیره‌های ارزش و تولید مکمل‌گرا و هم‌افزا در عرصه کشاورزی، صنعت و معدن و همچنین زیربناهای دربرگیرنده و رقابتی پشتیبان کارکرد ترانزیتی، معیشت پایدار برای مردم خود به ارمغان آورده است؛ ضمن آنکه بهروزی و پایداری اکولوژیکی را برای نسل‌های آتی حفظ می‌کند.

۴-۴- مأموریت‌های اصلی

مأموریت‌ها در واقع علت وجودی، هدف و شرح کارهای منحصر به فردی است که منطقه برای نیل به چشم‌انداز خود انجام می‌دهد. بنابراین مأموریت‌ها با کلماتی همچون حمایت، بهینه کردن، خلق، درگیری، یاری، کمک، فراهم کردن، برآورده کردن، تأمین ترویج و غیره آغاز می‌شود. در واقع، مأموریت کلان لرستان، پایدار کردن پیشرفت و آبادانی آن است و در کنار آن موارد زیر نیز به عنوان مأموریت‌های استان مطرح می‌باشد:

- خلق فرصت‌های اقتصادی و اجتماعی عادلانه برای جمعیت عشایر؛
- رونق و مقاومتی کردن اقتصاد منطقه؛
- ریشه‌کنی فقر و تأمین معیشت ایمن و باثبات برای تمامی گروه‌ها؛
- بهره‌برداری خردمندانه و پایدار از قابلیت‌ها و مواهب خدادادی؛
- کاهش آسیب‌پذیری در برابر مخاطرات طبیعی و سایر شوک‌های بیرونی؛
- کاهش و یا از بین بردن عدم تعادل‌ها و بی‌عدالتی‌های فضایی؛
- توسعه منابع و سرمایه‌های انسانی جوان و با فرهنگ، متخصص، مشارکت‌جو، مولد و سالم؛
- حفظ، حمایت و ترویج ویژگی‌های ارزشمند سبک زندگی سال و مولد روستایی و عشایری؛

- برقراری عدالت و دربرگیرندگی اقتصادی، اجتماعی-فضایی؛
- حفظ، ارتقا و ترویج سبک زندگی ایرانی-اسلامی؛
- تأمین نیازهای اساسی همگان و ایجاد برابری در دسترسی به فرصت‌ها و تسهیلات؛
- توانمندسازی و مقتدرسازی محرومان و در حاشیه ماندگان و بی‌صدایان؛
- خلق مدیریت قلمرویی یکپارچه و سبز؛
- ارتقای تعاملات اقتصادی-اجتماعی و فرهنگی؛

۴-۵- بررسی نقاط قوت، ضعف، فرصت و تهدید

پس از بررسی و تحلیل و شناسایی مسائل راهبردی، در نهایت به منظور تعیین نقاط قوت و ضعف، فرصت‌ها و تهدیدها، از روش تحلیل راهبردی (سوات) استفاده شد. این روش در ادبیات برنامه‌ریزی راهبردی، ابزاری مؤثر برای تحلیل، هدایت و کنترل محیط مورد برنامه‌ریزی به شمار می‌آید. این روش بر این اصل استوار است که هر پدیده در یک محیط رقابتی تحت تأثیر سازمان‌دهی ساختار درونی خود و عوامل ناشناخته و خارج از کنترل در محیط بیرونی (محیط پیرامون) قرار دارد. بنابراین سنجش و تحلیل راهبردی می‌تواند شکاف بین شرایط موجود و مطلوب را به منظور دستیابی به الگوی پایدار، زیست‌پذیر و رقابتی تعیین و سپس ارزیابی نماید. هدف تحلیل راهبردی استان لرستان، شناسایی عوامل درونی و بیرونی مؤثر بر آن در دستیابی به اهداف توسعه است که در محورهای مدیریتی-نهادی، اقتصادی، اجتماعی-جمعیتی، منابع طبیعی و محیط‌زیست، زیربنایی و نظام سکونتگاهی به تحلیل آن می‌پردازد.

مجموعه نظام مدیریتی

جدول ۱۲۱- عوامل درونی و بیرونی در توسعه فضایی استان

تهدیدها (Threats)	عوامل درونی		عوامل بیرونی	فرصت‌ها (Opportunities)	نقاط ضعف (Weakness)	نقاط قوت (Strengths)	زینیه
	عوامل درونی	عوامل بیرونی					
<ul style="list-style-type: none"> - فقدان بخش فضایی در تصمیم‌گیری‌ها و چندپارگی نهادهای خدمت‌رسان در سطح ملی و استانی؛ - تداوم حضور افراد با مهارت‌ها و تخصص‌های پایین در ادارات استان؛ - عدم ایجاد سازوکار لازم برای مشارک مردم در تصمیم‌گیری‌ها و برنامه‌ریزی و اجرای طرح توسعه استان؛ - نداشتن سازوکار مناسب مشارک مؤثر همه دخیلان توسعه توسط سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی استان؛ - استیمنی شدن روگرد توسعه در استان و عدم استفاده حداکثری از ظرفیت‌های استان؛ - ضعف در نظارت کلیدی بر توسعه استان و اتلاف منابع ملی و استانی؛ - ریسک بالای مشارک در توسعه استان و اجرای ناقص برنامه‌ها؛ - ضعف در قوانین پشتیبان جذب منابع و ظرفیت‌های داخلی و خارج از استان؛ - ایجاد پدیده‌های نامطلوب اجتماعی، اقتصادی، محیط‌زیستی اقدامات و پروژه‌ها به دلیل عدم ارزیابی قبل و حین اثرات (انجام اصلاحات لازم؛ - بی‌ثباتی در نظام تصمیم‌گیری؛ - افزایش کسب‌کن‌ها به دلیل ساختار غیررسمی و قومی 	<ul style="list-style-type: none"> - رفیع حقوقی و قانونی در جهت گسترش ارتباطات اقتصادی و فرهنگی با سایر نقاط کشور؛ - استفاده از ظرفیت‌های تخصصی و فنی بخش خصوصی خارج از استان جهت تحقق بکارچه در سطح پایش، نظارت، ارزیابی و تصمیم‌سازی؛ - یکپارچه‌سازی داده‌ها و اطلاعات موجود در نهادهای دولتی و غیردولتی و ایجاد سامانه هدایت و کنترل توسعه استان؛ - وضع چارچوب‌های قانونی برای استفاده از ظرفیت‌های مالی و پولی بانک‌ها و مؤسسات مالی و اعتباری جهت کاهش ریسک سرمایه‌گذاری؛ - وضع قوانین مدیریتی و حقوقی جهت کاهش ریسک فعالیت انقضا و غیرانقضای نظیر ارائه مجوزها، تسهیلات، تخفیفات و غیره؛ - هدفمند بودن و استفاده از مصوبات ستادهای ملی نظیر ستاد بازآفرینی شهری، ستاد اقتصاد مقاومتی، هیات دولت و غیره جهت هماهنگی و تسهیل امور در استان؛ - ایجاد کمیته‌های نظارتی در ایجاد مختلف مدیریت آمایش استان در چارچوب اختیارات نهادهای حاکمیتی (استانداری) و تهیه برنامه بهبود؛ - تبادل اطلاعات و تجربیات با سایر استان‌های موفق در 	<ul style="list-style-type: none"> - نگاه سیاسی و استیمنی در امور اقتصادی، عمرانی و مدیریتی در استان لرستان؛ - عدم شفافیت در ارتباط و همگرایی بین مطالعات آمایش استان با فرآیندهای مدیریتی توسعه استان و برنامه‌های اجرایی؛ - فقدان نیروهای متخصص و فنی موردنیاز و کادری برای راهبری توسعه استان؛ - فقدان مشارک مردم در توسعه استان؛ - فاقد تسهیلات دانشگاهی بودن حدود ۴۰ درصد کارکنان دولت در استان لرستان؛ - حدود ۴ درصد کارکنان دولت در این استان دارای تحصیلات تکمیلی؛ - تمرکز بر امور زیربنایی و عمرانی و عدم توجه به امور اجتماعی و اقتصادی؛ - اعمال نفوذ گروه‌های فشار و گروه‌های خارج از سازمان بر روند اولویت‌های اجرایی برنامه‌ها و اقدامات؛ - تهیه طرح‌های موزی کالبدی (ملی و منطقه‌ای) و برنامه آمایش برای استان؛ - تناسب کم مصوبات شورای برنامه‌ریزی و توسعه استان با وظایف و مأموریت‌های اصلی آن؛ - توزیع نابرابر فرصت‌ها و منابع در سطح استان لرستان؛ 	<ul style="list-style-type: none"> - وجود سازوکارهای قانونی جهت پراکنش فضایی جمعیت و فرصت‌ها در کل استان در راستای تعادل بخشی در سطح استان و پرمیز از تمرکز جمعیت؛ - تهیه سند ملی توسعه استان و تعیین تکلیف فعالیت‌ها و مجوزهای توسعه؛ - وجود ستادهای و کمیته‌های استانی در جهت بررسی و رفع مشکلات و موانع؛ - تمرکز بر توسعه استیمنی مبتنی بر اقتصاد و جمعیت به جای رویکرد صرف استیمنی و ساخت‌افزایی؛ - وجود قوانین و مقررات نهادی جهت پایش، نظارت، ارزیابی و بهبود و نیاز به به‌کارگیری صحیح از آن‌ها؛ - بهبود سازوکارهای قانونی اعلام برنامه‌های عمرانی با برنامه آمایش استان؛ - الزام شدن دستگاه‌های استان به اجرای کردن برنامه آمایش استان؛ 	<p>نظام مدیریتی</p>			

عوامل بیرونی		عوامل درونی		زمینه
تهدیدها (Threats)	فرصت‌ها (Opportunities)	نقاط ضعف (Weakness)	نقاط قوت (Strengths)	
<p>موجود در داخل و خارج استان لرستان و علم همکاری و وحدت رویه در توسعه استان؛</p> <p>- تصویب مصوبه‌های شورای عالی در معافیت با برنامه مصوب آمایش استان؛</p> <p>- تداوم کسب و چندی نیروهای متخصص و میان‌رشته‌ای در راستای تحقق آمایش در استان؛</p>	<p>اجرای برنامه توسعه آمایش استان؛</p>	<p>- نبود ارتباط شفاف و فنی بین برنامه‌های بخشی دستگاه‌ها و نهادهای برنامه‌های توسعه استان؛</p> <p>- عدم نظارت بر فعالیت‌ها و مصوبات شوراهای توسعه استان؛</p> <p>- کمبودهای موجود و تعادل در استان؛</p> <p>- عریض و طولی بودن کارگروه‌ها و تعداد زیاد اعضای آن‌ها و مشکلات در گفتگو، تعامل و تصمیم‌گیری؛</p> <p>- عدم وجود بازاری اجرایی در سطح شهرستان برای سازمان برنامه و بودجه استان؛</p> <p>- مدیریت مقطعی و کوتاهمدت در سطح کلان استان؛</p> <p>- نبود نظام یکپارچه و همه‌جانبه برنامه‌ریزی، تصمیم‌گیری و مدیریت توسعه سوزشیمی در استان؛</p> <p>- عدم توجه مدیریت استان به حفظ نخبگان استانی و ایجاد ثبات سیاسی و مدیریتی؛</p> <p>- عدم ثبات ساختارهای سازمانی و عدم مشارکت فعالانه اعضا، شوراها و ستادهای استانی در تصمیم‌سازی‌ها و تصمیم‌گیری‌ها؛</p> <p>- تهیه اسناد متعدد توسعه در سطح استان و تداخل تصمیم‌گیری‌ها در برخی موارد نظیر سند ملی توسعه استان، طرح ناحیه؛</p> <p>- نبود هماهنگی و هم‌افزایی مدیریتی در تصمیم‌گیری‌ها و تداخل قلمروهای مدیریتی؛</p> <p>- برنامه‌ریزی توسعه استان بدون تمرکز بر اولویت‌های مسائل استان از نگاه مردم و نهادهای بردهمی؛</p> <p>- ابهام و عدم شفافیت در مسائل امنیتی و اثرات و الزامات</p>		

عوامل درونی		عوامل بیرونی	تهدیدها (Threats)	فرصت‌ها (Opportunities)	نقاط ضعف (Weakness)	نقاط قوت (Strengths)	زمنیه		
					<p>آن بر توسعه استان؟</p> <p>- فقدان برنامه‌ریزی پایین به بالا و برنامه‌ریزی با مشارکت مردم و نمایندگان شهری و روستایی آن‌ها؛</p> <p>- ضعف در ایجاد چارچوب استفاده از منابع و دارایی‌های بخش خصوصی و مردمی در توسعه استان؛</p> <p>- نبود سازوکار منسجم نظارت، ارزیابی و بهبود عملکرد سازمانی در راستای اجرای برنامه توسعه استان؛</p> <p>- عدم تأمین منابع مالی مورد نیاز با توجه به درآمد کم تولید ناخالص استان؛</p> <p>- نبود سیستم جامع داده‌ها و اطلاعات جهت رصد توسعه و شناسایی به موقع مشکلات و چالش‌ها؛</p> <p>- پروژه محور بودن توسعه و عدم توجه به نتایج و پیامدها و مسلح دستیابی به اهداف توسعه استان؛</p> <p>- فقدان تعریف الزامات نهادی و قانونی مورد نیاز تحقق برنامه آمایش استان؛</p> <p>- نبود سازوکار پایش زمانی پروژه‌ها و اقدامات و ایجاد تغییرات با توجه به شرایط؛</p> <p>- عدم توجه به زنجیره و ماتریس نتایج و کاهش کارآمدی اقدامات؛</p>				

در محور اقتصادی

جدول ۱۲۲ - عوامل درونی و بیرونی در نظام اقتصادی

عوامل بیرونی		عوامل درونی		نقاط قوت (Strengths)	عوامل درونی	نقاط ضعف (Weakness)	فرصت‌ها (Opportunities)	تهدیدها (Threats)	زینبه
<ul style="list-style-type: none"> محمربیت و عدم برتابه توسعه برای استان وجود استان‌های رفیای منطقه‌ای به‌ویژه در بخش کشاورزی و معدن فقدان رقابت‌پذیر استان در بخش‌های اقتصادی وجود شرایط تحریم فقدان نگاه توسعه‌ی یکپارچه قضایی در کشور حاکم بودن دیدگاه بخشی در مسائل کلان اقتصادی وجود استان‌های رفیب هم‌جوار جهت جذب نیروی جوان کار استان 		<ul style="list-style-type: none"> نرخ بالای بیکاری جوانان رتبه دوم کشور از نظر نرخ بیکاری در کشور بار تکفل خالص و ناخالص بالاتر از متوسط کشوری رتبه چهارم کشور از نظر بار تکفل خالص و ناخالص بالای جمعیتی پایین بودن متوسط درآمد سلاله یک خانوار شهری از میانگین کشور کاهش صادرات غیرنفتی استان طی ده سال اخیر پایین بودن متوسط درآمد سلاله یک خانوار روستایی از میانگین کشور گسترش فقر عمومی نرخ مشارکت اقتصادی پایین سزانه ناخالص داخلی پایین رشد نژولی سهم تولید ناخالص داخلی از تولید ناخالص داخلی کشور رشد نژولی ارزش افزوده بخش کشاورزی در مقایسه با کشور رشد نژولی ارزش افزوده معدن در مقایسه با کشور عدم توسعه بخش صنعت پایین بودن سهم استان از ارزش تولید کارگاه‌های صنعتی رتبه یک مهاجر فرستی رشد ثابت نرخ ارزش افزوده بخش خدمات کاهش ارزش افزوده بخش مواد دارویی گیاهی و شیمیایی گسترش بخش غیررسمی اقتصاد بهره‌وری پایین در بخش کشاورزی عدم توسعه مطلوب ارتباطات به‌ویژه هوایی 		<ul style="list-style-type: none"> میزت نسبی در بخش کشاورزی میزت نسبی در پرورش زنبورعسل و کرم ابریشم میزت نسبی در بخش جنگل‌داری رشد صعودی ارزش افزوده در بخش پرورش زنبورعسل و کرم ابریشم میزت نسبی در بخش تولید گوشت و آبزیان رتبه نخست کشور از نسبت تعداد کارگاه‌های صنعتی عمومی ده نفر کارکن و بیشتر به کل جمعیت افزایش نرخ رشد اشتغال ۱/۰۸ درصدی اشتغال کارگاه‌های صنعتی استان طی ده سال اخیر رشد ۱۵ درصدی ارزش افزوده کارگاه‌های صنعتی طی ده سال اخیر رشد رو به رشد ارزش افزوده بخش محصولات مواد غذایی در اقتصاد استان بهره‌مندی از قابلیت تولید انرژی آبی شیوه بهره‌برداری سنتی و کوچک‌مقیاس 		<p>نظام اقتصادی</p>			

- در محور منابع طبیعی و محیط زیست

جدول ۱۲۳- عوامل درونی و بیرونی در نظام طبیعی و محیط زیستی توسعه فضایی استان

عوامل بیرونی	فرصت‌ها (Opportunities)	نقاط ضعف (Weakness)	عوامل درونی	نقاط قوت (Strengths)	زمنیه
<ul style="list-style-type: none"> - خطر تخریب دریاچه‌ها و تالاب‌ها - خطر تخریب مناطق حفاظت شده - بالا بودن پتانسیل لرزه‌خیزی استان - فرسایش شدید خاک - تغییرات آب و هوایی و خطر دوره کم آبی - خطر تبدیل اراضی مرغوب به توسعه‌های غیرکشاورزی - خطر تخریب بچخال‌های طبیعی استان - خطر تخریب جنگل و پوشش گیاهی و ذخایر ژنتیک - کاهش آب‌های سطحی و زیر زمینی ناشی از عوامل درون و بیرون استانی - خشکسالی و تخریب اراضی کشاورزی و کاهش تنوع گونه‌های گیاهی و جانوری - کم‌رنگ شدن نقش بخش کشاورزی در اقتصاد استان - افزایش دامنه خسارات آفات و بیماری‌ها - کاهش منابع تغذیه دام روستایی - کاهش کیفیت محصولات کشاورزی - افت کیفیت اجتماعی - کالبدی زندگی شهر در اثر آلودگی‌های زیست‌محیطی 	<ul style="list-style-type: none"> - امکان توسعه طرح‌های آبخیزداری با بهره‌گیری از سیلاب‌ها - توجه بیشتر مدیران به رعایت استانداردهای زیست‌محیطی - ترویج فرهنگ عمومی حفاظت از منابع طبیعی - معرفی استانداردهای بین‌المللی آلاینده‌های مجاز به مسئولین و مدیران - امکان توسعه ژئوتوریسم - امکان توسعه و تنوع محصولات کشاورزی با توجه به تنوع آب و هوایی - امکان توسعه و بهره‌برداری مناسب از منابع آبی فراوان منطقه به‌عنوان پیش‌نیاز توسعه در تمامی بخش‌های صنعت، کشاورزی و شهری - پتانسیل توسعه آبریز پروری سرد آبی در ۱۵۰۱ هکتار از مساحت دشت‌های استان 	<ul style="list-style-type: none"> - پراکنش نامتناسب بارش‌ها از نظر زمانی و مکانی، بطوریکه بر اساس آمارهای موجود حدود ۷۰ درصد بارش در فصول غیر زراعی صورت می‌گیرد. - به توجه به تئوری‌گرایی کوهستانی استان، در بسیاری موارد شبکه آب رودخانه‌ها در قعر دره‌ها قرار دارند که به علت اختلاف ارتفاع و طول مسیر زیاد محل آبیگری تا اراضی کشاورزی، هزینه‌های پمپاژ و انتقال آب بالاست. - روند روبه تزاید خسارات سیل به دلیل نقش عوامل انسانی به‌ویژه تغییر کاربری‌های غیر اصولی و عوامل طبیعی حوضه‌های آبخیز استان - آسیب‌پذیری اقتصادی ناشی از وقوع خشکسالی‌های هیدرولوژیکی و تأثیرات سوء آن بر منابع آبی (سطحی و زیرزمینی) استان - ناکارآمدی و ضعف مدیریت، به‌ویژه وجود مدیران رابط‌های سیاسی و محلی در بخش آب (مهم‌ترین عامل) - وجود گسل‌های زیاد در استان - وجود عرصه‌های قریب یافته و حالی از پوشش گیاهی - دیم کاری غیرمجاز در شیب‌های بالا - تغییر کاربری‌های طبیعی مانند جنگل و مرتع به دیم - جرای بیش از حد مراتع - مراتع کوهستانی و عدم پیوستگی ساختارهای انسان‌ساخت و ارتباط ارگانیک بین آنها - فقدان سیستم مناسب جمع‌آوری و تصفیه فاضلاب - آتش‌سوزی جنگل‌ها 	<ul style="list-style-type: none"> - وجود منابع آب سطحی فراوان معادل ۱۳۷۵ میلیارد مترمکعب در سال - وجود اراضی کشاورزی و خاک مستعد حاصلخیز - حدود ۲۰۰۰۰۰ هکتار اراضی دیم به آبی - تئوری‌گرایی کوهستانی و وجود ساختارهای طبیعی مناسب برای احداث سد‌های مخزنی و مهار آب‌های سطحی و توسعه شبکه‌های آبیاری و زهکشی در دشت‌ها. - وجود شرایط مناسب برای تولید انرژی برق آبی تا حدود ۵۰۰۰ مگاوات - توسعه صنعت گردشگری، با توجه به تنوع شرایط آب و هوایی و پتانسیل‌های مناسب آبی نظیر آبشارها، دریاچه‌ها و تالاب‌ها، رودخانه‌ها، سراسرها و چشمه‌ها - علم محدودیت منابع آبی از نظر کمی و کیفی برای استوار و احدهای صنعتی در استان - وجود آب با کیفیت مناسب به دلیل قرار داشتن در بالادست حوزه‌ها - دارا بودن دشت‌هایی با پتانسیل آب زیرزمینی بالا - وجود محیط‌های سنگ‌های ساختمانی - وجود محیط‌های بکر و دست‌نخورده طبیعی - وجود گونه‌های جانوری و گیاهی خاص 	<ul style="list-style-type: none"> - نظام طبیعی و محیط زیست 	

- در محور اجتماعی-جمعیتی-آموزش

جدول ۱۲۴ - عوامل درونی و بیرونی در نظام اجتماعی-جمعیتی و آموزشی توسعه فضایی استان

عوامل بیرونی		عوامل درونی		زینبه
تهدیدها (Threats)	فرصت‌ها (Opportunities)	نقاط ضعف (Weakness)	نقاط قوت (Strengths)	
<p>- وجود بعضی ویژگی‌های قومی و طایفه‌ای بازدارنده اقتصادی-اجتماعی</p> <p>- وجود تنوع قومی و طایفه‌ای زیاد و عدم یکپارچگی و انسجام اجتماعی در استان</p> <p>- نزوح‌های قومی و طایفه‌ای بالا در استان</p> <p>- میزان بالای تمایل به مهاجرت و عدم رضایت از زندگی در استان</p> <p>- نرخ بالای آسیب‌های اجتماعی و اثرات مخرب بر جنبه‌های اجتماعی و فرهنگی</p> <p>- وجود تعارضات فرهنگی بین اقوام</p> <p>- عدم اعتماد به سازمان‌ها و نهادها و عدم همکاری و مشارکت با آنها</p> <p>- رشد سبک‌تنگ‌های غیررسمی در</p>	<p>- امکان ایجاد ارتباطات فرهنگی با استان‌های هم‌جوار</p> <p>- امکان استفاده از منابع طبیعی و فرهنگی در جهت توسعه گردشگری و ایجاد اشتغال</p> <p>- امکان استفاده از ظرفیت‌های قومی و فرهنگی در جهت توسعه گردشگری و ایجاد اشتغال در حوزه فرهنگی و اجتماعی</p> <p>- امکان استفاده از ظرفیت‌های انسانی در توسعه استان به دلیل میانگین بالای سرمایه اجتماعی</p>	<p>- میزان بالای بیکاری</p> <p>- افزایش نگران‌کننده حلقه</p> <p>- میزان بالای قتل به نسبت کل کشور</p> <p>- میزان زیاد خودکشی در استان</p> <p>- میزان بالای نزوح‌های دسته‌جمعی</p> <p>- بالا بودن میزان تمایل به خارج از کشور</p> <p>- اعتماد سازمانی پایین</p> <p>- وجود تعارضات قومی و طایفه‌ای</p> <p>- میزان پایین رضایت از زندگی</p>	<p>- تنوع قومی و طایفه‌ای در استان</p> <p>- میزان بالای سرمایه‌های اجتماعی در سطح خرد، میانی و کلان</p> <p>- میزان بالای سرمایه اجتماعی نسبت به کل کشور در استان</p> <p>- ارزیابی بالا نسبت به توانایی نظام در حل مشکلات</p> <p>- ارزیابی مثبت نسبت به آینده</p>	<p>بررسی و تحلیل اجتماعی و فرهنگی</p>
<p>- رشد سبک‌تنگ‌های غیررسمی در</p>	<p>- مزیت نسبی در تولید محصولات باغی</p>	<p>- محرومیت نسبی در برخورداری از امکانات</p>	<p>- وجود نواحی صنعتی در مناطق محروم</p>	<p>فقر و</p>

عوامل بیرونی		عوامل درونی		زمنیه
تهدیدها (Threats)	فرصت‌ها (Opportunities)	نقاط ضعف (Weakness)	نقاط قوت (Strengths)	
<p>استان</p> <p>- مهاجر فرستی داخل استان و خارج از آن</p> <p>- فقر معیشتی و تأثیرات نامطلوب بر سلامتی ساکنین استان</p>	<p>- مزیت نسبی در دامداری و دام پروری</p> <p>- مزیت نسبی در تولید گوشت مرغ و تخم مرغ و پرورش شتر مرغ و بلدرچین</p> <p>- مزیت نسبی در پرورش زنبور عسل</p> <p>- مزیت نسبی در وجود جنگل و مراتع مناسب</p> <p>- مزیت نسبی در تولید صنایع دستی، چرم و خامه قالی و ...</p> <p>- مزیت نسبی در ایجاد صنایع تبدیلی شیر و فرآورده‌های لبنی و بستنی و ...</p> <p>- مزیت نسبی در دست‌بندی و عرضه گیاهان دارویی</p> <p>- مزیت نسبی در تولید محصولات باغی</p> <p>- مزیت نسبی در دامداری و دام پروری</p> <p>- مزیت نسبی در پرورش اسب</p> <p>- مزیت نسبی در وجود جنگل و</p>	<p>- نرخ بالای بیکاری</p> <p>- پایین بودن بهره‌وری کشاورزی</p> <p>- فقر مطلق در زمینه تأمین معاش</p> <p>- مهاجر فرستی</p>	<p>- وجود ظرفیت‌های معدنی و معادن سنگ چینی، سنگ آهک مامورف، آهک صنعتی و ... در بخش‌های معروم</p> <p>- وجود جاذبه‌های گردشگری طبیعی</p> <p>- دسترسی به آب فراوان و چشمه‌سارها و جنگل‌های طبیعی</p>	<p>محروریت</p>

عوامل بیرونی		عوامل درونی		نقاط قوت (Strengths)	زمنیه
تهدیدها (Threats)	فرصت‌ها (Opportunities)	نقاط ضعف (Weakness)			
<ul style="list-style-type: none"> - رشد سکونتگاه‌های غیررسمی در استان - افزایش آسیب‌های اجتماعی - بالا رفتن قیمت زمین به دلیل افزایش تقاضا در مناطق شهری - افزایش فقر - توزیع نامتعادل جمعیت 	<ul style="list-style-type: none"> - مزیت نسبی در صنایع دستی - مزیت نسبی در ارائه خدمات بازرگانی 	<ul style="list-style-type: none"> - رشد مهاجرت از روستا به شهر - بی‌کاری - کم‌سواد و مهارت پایین - ضعف زیرساخت‌های کشاورزی و بهره‌وری پایین - رشد یکپارچه‌سازی ایلات و کمبود امکانات جهت اسکان دائم - توزیع نامتوازن امکانات در سطح استان - فقر شهری و روستایی - محدودیت‌های اقلیمی 	<ul style="list-style-type: none"> - میزان بالای مهاجرت‌فرستی استان - پایین بودن رشد سالانه جمعیت - منفی شدن رشد سالانه جمعیت نقاط روستایی - نامتوازن شدن فراوانی جمعیت مرد و زن در نقاط روستایی - بالا بودن حجم خانوارهای خودسرپرست زن 	<ul style="list-style-type: none"> - بالا بودن حجم جمعیت ۱۵-۴۰ساله (جمعیت فعال بالقوه) - متناسب بودن متوسط بعد خانوار - بالا بودن میزان خام ولادت - متعادل بودن میزان باروری کل 	<ul style="list-style-type: none"> پررسی ویژگی‌های جمعیتی
<ul style="list-style-type: none"> - از دست دادن نیروی جوان و متخصص به علت مهاجرت‌فرستی - پیر شدن جمعیت به واسطه مهاجرت پیش از حد جمعیت جوان - افزایش مسائل و آسیب‌های اجتماعی - در شهرهای بزرگ به واسطه مهاجرت‌های بی‌رویه از شهرهای 	<ul style="list-style-type: none"> - فراهم بودن نیروی محرم توسعه و بالندگی استان به واسطه نیروی انسانی جوانی که در دسترس قرار دارد. 	<ul style="list-style-type: none"> - گسترش صنایع و فعالیت‌های وابسته به آن 	<ul style="list-style-type: none"> - میزان بالای مهاجرت‌فرستی استان - پایین بودن رشد سالانه جمعیت - منفی شدن رشد سالانه جمعیت نقاط روستایی - نامتوازن شدن فراوانی جمعیت مرد و زن در نقاط روستایی - بالا بودن حجم خانوارهای خودسرپرست زن 	<ul style="list-style-type: none"> - بالا بودن حجم جمعیت ۱۵-۴۰ساله (جمعیت فعال بالقوه) - متناسب بودن متوسط بعد خانوار - بالا بودن میزان خام ولادت - متعادل بودن میزان باروری کل 	<ul style="list-style-type: none"> پررسی ویژگی‌های جمعیتی

عوامل بیرونی		عوامل درونی		نقاط قوت (Strengths)	زمنه
تهدیدها (Threats)	فرصت‌ها (Opportunities)	نقاط ضعف (Weakness)	نقاط قوت (Strengths)		
<ul style="list-style-type: none"> - افزایش مسائل اجتماعی و اقتصادی به واسطه بالا بودن خانوارهای زن سرپرست - کاهش کیفیت دسترسی به خدمات در شهرهای بزرگ به واسطه رشد پیش‌بینی نشده جمعیت - ایجاد بحران در حوزه‌های مسکن، اشتغال، آموزش و ... به واسطه رشد پیش‌بینی نشده جمعیت در شهرهای بزرگ 	<ul style="list-style-type: none"> - بهبود وضعیت سواد در استان در طی ده سال اخیر - بهبود وضعیت دسترسی به آموزش در طی سال‌های اخیر 	<p>- بالا بودن میزان خام‌مهرگ و میر</p>	<ul style="list-style-type: none"> - نرخ پوشش تحصیلی بسیار پایین در دوره متوسطه (دورسده در متوسطه اول و ۲۱ درصد در متوسطه دوم) - وجود حجم ۴۲ درصدی مدارس تعمیری و تخریبی - کمبود کادر آموزشی - عدم دسترسی حدود ۳۰ درصد دانش‌آموزان به سامانه شاد 	<ul style="list-style-type: none"> - نرخ پوشش تحصیلی بالا در دوره ابتدایی (یک درصد ترک تحصیل) - نرخ پایین نسبت معلم به دانش‌آموز - بالاتر بودن سرانه فضای آموزشی از متوسط کشوری 	
<ul style="list-style-type: none"> - کاهش کیفیت آموزش به دلیل کمبود کادر آموزشی - احتمال آسیب‌رسانی به معلمان، دانش‌آموزان و کادر آموزشی هنگام فعالیت آموزشی 					

عوامل بیرونی		عوامل درونی		زینة
تهدیدها (Threats)	فرصت‌ها (Opportunities)	نقاط ضعف (Weakness)	نقاط قوت (Strengths)	
<ul style="list-style-type: none"> - عدم تحقق عدالت آموزشی به دلیل دسترسی پایین دانش‌آموزان به آموزش مجازی - بی‌انگیزگی آموزش‌یاران نهضت و افت کیفیت آموزش - افت کیفیت آموزش سوادآموزی به دلیل نبود امکانات آموزشی مانند فضای آموزشی و 	<ul style="list-style-type: none"> - تقویت زیرساخت‌های لازم جهت تحقق آموزش مجازی در راکتش به دوران کرونا - بهبود کمی آموزش عالی در طی سالیان اخیر 	<ul style="list-style-type: none"> - عدم دسترسی ۹۰ درصد دانش‌آموزان عشایری به سامانه شاد - نبود زیرساخت‌های لازم به منظور تحقق آموزش مجازی در مناطق روستایی و حاشیه شهرها - پایین بودن نرخ باسوادی از متوسط کشوری - عدم ساماندهی دقیق وضعیت استخدامی آموزش‌یاران نهضت - کمبود امکانات آموزشی برای سوادآموزی به خصوص در روستاها - وجود مشکلات فرهنگی و عدم استقبال و بی‌انگیزگی سوادآموزان - وجود محدودیت‌های سنی برای سوادآموزان - پایین بودن حقوق و مزایای آموزش‌یاران - کمبود فضا و تجهیزات برای سوادآموزان 	<ul style="list-style-type: none"> - وجود ۱۴ مرکز یادگیری محلی در سطح استان - برای فعالیت‌های سوادآموزی 	<ul style="list-style-type: none"> - رسمی و تربیت - آموزش - بزرگسالان
<ul style="list-style-type: none"> - عدم تناسب آموزش‌ها با نیازها - پایین آمدن کیفیت آموزش‌های ارائه شده به دلیل نبود امکانات آموزشی - هدر رفت منابع آموزش عالی و پاسخگو نبودن آموزش عالی به نیازهای خاص استان - پایین بودن کیفیت آموزش به خصوص در دوران کرونا 	<ul style="list-style-type: none"> - تقویت زیرساخت‌های لازم جهت تحقق آموزش مجازی در راکتش به دوران کرونا - بهبود کمی آموزش عالی در طی سالیان اخیر 	<ul style="list-style-type: none"> - فقدان مطالعات آمیختی و عدم تناسب رشته‌های دانشگاهی با نیازهای زیست‌بوم - کمبود زیرساخت‌های لازم جهت تحقق آموزش مجازی - دانش‌بنیان نبودن صنعت و ارتباط ضعیف بین دانشگاه، صنعت و بازار کار - بیکاری فارغ‌التحصیلان - بالا بودن نسبت دانشجو به استاد در استان - عدم تناسب رشته‌های دانشگاهی با نیازها و برت‌های استان 	<ul style="list-style-type: none"> - وجود ۷۳ موسسه آموزش عالی در سطح استان - بیش از ۶۲۱۷۷ دانشجوی شاغل در مقاطع مختلف تحصیلی 	آموزش عالی

- در محور زیربنایی و نظام سکونتگاهی

جدول ۱۲۵ - عوامل درونی و بیرونی در نظام زیربنایی و سکونتگاهی توسعه فضایی استان

عوامل بیرونی		عوامل درونی		زمینه
تهدیدها (Threats)	فرصت‌ها (Opportunities)	نقاط ضعف (Weakness)	نقاط قوت (Strengths)	
<p>نرخ رشد منفی جمعیت روستایی و روند تخلیه روستاها و مخاطرات ناشی از آن</p>	<p>موقعیت مناسب استان در هم‌جواری با استان‌های صنعتی</p> <p>ظرفیت‌های صنعتی استان در شهرهای خرم‌آباد و بروجرد</p> <p>امکان استقرار نظام چندمرکزی در استان</p>	<p>توزیع نامناسب اندازه شهرها در سطح استان و خالی بودن رده جمعیتی شهرهای بسیار کوچک</p> <p>محدودیت‌های ناشی از بستر طبیعی زمین و پستی بلندی‌ها در توسعه شهری</p> <p>محدودیت‌های دسترسی به خدمات و زیرساخت‌های در شهرهای کوچک و روستاها</p>	<p>وضعیت مناسب اندازه شهرهای و شاخص نخست شهری و تناسب اندازه شهر نسبت با سایر شهرها</p>	<p>سکونتگاهی</p>

تدوین راهبردها و سیاستها

۵-۱- راهبردها و سیاست‌ها

در این بخش با بهره‌گیری از نتایج تحلیل‌ها در ابعاد مختلف و همچنین مسائل و اهداف راهبردی، راهبردها و سیاست‌های اصلی سند توسعه استان لرستان تدوین شده است. علاوه بر تدوین راهبردها، سیاست‌های فضایی نیز برای هر یک از راهبردها تدوین گشته تا به طور تفصیلی‌تر حوزه‌های کنش را مشخص سازد. این راهبردها و سیاست‌ها بر اساس مسائل راهبردی استان لرستان و اهداف بنیادین تدوین شده می‌باشد.

در حوزه مدیریتی، ایجاد ساختار نهادی شایسته، سازگار، بومی، یکپارچه و نیرومند در کلیه ابعاد مدیریت توسعه فضایی استان لرستان، ایجاد و افزایش ظرفیت قانونی و حقوقی مدیریت توسعه فضایی استان لرستان، آموزش و به‌کارگیری نیروهای متخصص و متناسب با راهبری توسعه فضایی استان لرستان و تأمین منابع مالی و پولی در سطح ملی و استانی با رویکرد مشارکت حداکثری راهبردهای اصلی می‌باشند.

در عرصه نظام سکونتگاهی، سه راهبرد ایجاد نظام سکونتگاهی چندمرکزی در استان، تقویت نظام خدمات‌رسانی شهری و روستایی در استان، تقویت پیوندهای روستا شهری و بهبود دسترسی به خدمات در روستاها و در عرصه زیربنایی راهبردهای توسعه خدمات پشتیبان حمل و نقل و لجستیک و بازرگانی در استان، تقویت پیوندهای جاده‌ای و ریلی درون استانی برون استانی، توسعه زیرساخت‌های مرتبط با بخش انرژی و تولید برق در استان، تقویت و توسعه زیرساخت‌های فناوری اطلاعات و ارتباطات در استان، به منظور ساماندهی نظام شهری و روستایی استان اتخاذ شده است.

با توجه به اهمیت تولید و بخش اقتصاد استان لرستان راهبردهای این حوزه گسترده‌تر بوده و شامل بازسازی و نوسازی صنایع، سرمایه‌گذاری در صنایع تبدیلی کشاورزی، کانی غیر فلزی، توسعه صنایع پایین‌دست پتروشیمی و دارویی، دیدگاه بلندمدت به توسعه صنعتی، گسترش کشاورزی زیست‌فناورانه، ارتقای مهارت نیروی استانی در بخش کشاورزی، توسعه صنایع با توجه به توان اکولوژی استان، توسعه انرژی‌های آبی با توجه به منبع عظیم آب، بهره‌گیری از انرژی بادی، ایجاد صنایع پایین‌دستی در بخش پتروشیمی و محصولات دارویی، بهره‌گیری از مزیت‌های همکارانه شهرستان‌ها، گسترش صنایع با تأکید بر مزیت رقابتی، توسعه یکپارچه صنعتی و خدماتی استان با بهره‌گیری از توان صنعتی استان‌های هم‌جوار، توسعه زیرساخت‌های ارتباطی به ویژه در بخش حمل و نقل هوایی، تلاش برای برندسازی محصولات، گسترش گردشگری ژئوتوریسم می‌باشد.

در عرصه اجتماعی راهبردها شامل گسترش فرهنگ کار در استان، تقویت و حفظ هویت ایرانی، توسعه و بهبود روابط روستایی، توسعه امکانات و تجهیزات، جلب بیشتر مشارکت مردم، تقویت مشارکت زنان در امور

اجتماعی، توسعه و حمایت از احزاب و سازمان‌های مردم‌نهاد، توانمندسازی اقشار آسیب‌پذیر، کنترل و کاهش آسیب‌های اجتماعی، گسترش صنایع، تأمین زیرساخت‌ها در نقاط مختلف استان و کاهش نابرابری، تقویت نهادهای اجتماعی و ایجاد ساختارهای مدنی مناسب، افزایش توانمندسازی اجتماعی، اشتغال‌زایی و مهارت‌افزایی، پذیرش سکونتگاه‌های غیررسمی موجود و ارائه خدمات زیربنایی به محدوده‌های شکل‌گرفته، کنترل رشد و توسعه بی‌رویه شهر و مدیریت زمین، ساماندهی وضعیت ایلات و عشایر یکجانشین، جلوگیری از مهاجرت جمعیت جوان به‌ویژه در مناطق روستایی و شهرهای کوچک، ارتقاء میزان باروری، تأمین نیروی انسانی مطلوب و با کیفیت، کاهش نرخ ترک تحصیل، بهبود وضعیت دسترسی به آموزش مجازی در سطح آموزش عمومی، ترمیم، نوسازی و بازسازی بافت فرسوده آموزشی، تأمین فضای آموزشی و افزایش سرانه آن، بهبود وضعیت استخدامی آموزشیاران، رفع موانع قانونی سوادآموزی، متناسب‌سازی تراکم دانشجویی، اشتغال‌زایی و مهارت‌افزایی، متناسب‌سازی رشته‌های دانشگاهی با نیازهای زیست‌بوم با استفاده از مطالعات آزمایشی و تقویت ارتباط دانشگاه با صنعت هستند.

در بعد محیط‌زیستی نیز راهبردهای حفظ و احیای جنگل‌ها و مراتع، ایجاد مکانیسم دفع پسماندهای شهری و صنعتی برای ارتقا زیست‌پذیری، حفاظت محیط‌زیستی اجتماع محور، ایجاد پایداری و تاب‌آوری در برابر مخاطرات، بسترسازی برای توسعه اراضی کشاورزی با توجه به پتانسیل‌های موجود تدوین شده است.

جدول ۱۲۶- راهبردها و سیاست‌های سند توسعه استان لرستان در محورهای مختلف

سیاست فضایی	راهبرد	بعد
- تمرکز و یکپارچگی در تصمیم‌گیری از طریق تشکیل کمیته راهبری توسعه استان؛ - حضور دبیر کمیته راهبری توسعه استان در شوراها و عالی با موضوع استان لرستان؛ - رفع موانع اجتماعی و فرهنگی در نظام مدیریتی استان؛ - الزام کلیه ستادها و کمیته‌های استانی به اجرای سند توسعه فضایی استان و ارائه برنامه اجرایی به کمیته راهبری و تأیید و تصویب آن برای اجرا؛ - ارجاع کلیه تصمیمات نهادی و ستادی مغایر با سند توسعه فضایی استان و یا ضرورت بازنگری در تعدادی از برنامه‌های سند به کمیته راهبری و تصمیم‌گیری نهایی توسط آن و الزام اجرایی آن؛ - مشارکت حداکثری کلیه ذخیلان توسعه فضایی استان در تصمیم‌گیری‌ها؛	- ایجاد ساختار نهادی شایسته، سازگار، بومی، یکپارچه و نیرومند در کلیه ابعاد مدیریت توسعه فضایی استان لرستان؛ - ایجاد و افزایش ظرفیت قانونی و حقوقی مدیریت توسعه فضایی استان لرستان - آموزش و به‌کارگیری نیروهای متخصص و متناسب با راهبری توسعه فضایی استان لرستان؛ - تأمین منابع مالی و پولی در سطح ملی و استانی با رویکرد مشارکت حداکثری؛	مدیریتی

سیاست فضایی	راهبرد	بعد
<p>- تهیه برنامه نظارت کمیته راهبری بر اجرای برنامه توسعه استان؛</p> <p>- استفاده از ظرفیت‌های فنی و تخصصی خارج از نهادهای دولتی به دلیل کمبود نیروی انسانی ماهر و کافی برای رصد توسعه فضایی استان؛</p> <p>- رفع موانع قانونی و حقوقی اجرای سند توسعه فضایی استان؛</p> <p>- شفافیت در الزامات و مقررات امنیتی و سیاسی مؤثر بر توسعه فضایی استان</p> <p>- ارتقای دانش فنی و تخصصی نیروهای فعال در نهادها و ستادها؛</p> <p>- تهیه راهنماها و دستورالعمل‌های اجرایی برنامه توسعه فضایی استان و آموزش دوره‌ای آن به مجریان؛</p> <p>- به کارگیری مشاوران فنی و تخصصی برای راهبری توسعه فضایی استان؛</p> <p>- بودجه‌ریزی مشارکتی؛</p> <p>- تعیین سهم و نحوه تخصیص اعتبارات و بودجه در بخش‌های مختلف؛</p> <p>- ایجاد و تحکیم نظم و انضباط مالی و پولی؛</p>		
<p>- ایجاد ساختار فضایی سلسله مراتبی در نواحی روستایی</p> <p>- روستایی بر اساس ارتباطات شهری</p> <p>- ایجاد خدمات و زیرساخت‌های شهری در شهرهای کوچک و روستا-شهرها</p> <p>- نقش دهی به مراکز شهری پیرامون شهرکرد</p> <p>- سطح‌بندی نظام سکونتگاه‌های روستایی</p> <p>- ایجاد خدمات شهری و خدمات پشتیبان کشاورزی و صنایع تبدیلی و تکمیلی در روستا شهرها</p> <p>- تقویت زیرساخت‌های فناوری اطلاعات روستایی</p> <p>- سرمایه‌گذاری و اعطای مشوق‌ها در فعالیت‌های کشاورزی</p> <p>- توسعه صنایع کوچک و متوسط در سکونتگاه‌های روستایی</p> <p>- توسعه گردشگری روستایی و عشایری</p>	<p>- تقویت ساختار شبکه سکونتگاهی و پیوند بین سکونتگاه‌های شهری و روستایی</p> <p>- تقویت کانون‌های شهری پیرامون شهر مرکزی (شهرکرد) و استقرار نظام چندمرکزی در استان</p> <p>- تعادل بخشی به سلسله مراتب سکونتگاهی</p> <p>- تقویت زیرساخت‌ها و خدمات سکونت در شهرهای کم‌جمعیت و روستاها</p> <p>- تقویت زیرساخت‌های توسعه روستایی به منظور مواجهه با مهاجرت‌های روستا-شهری</p>	<p>نظام سکونتگاهی</p>
<p>- حمایت و توسعه شرکت‌های مادر تخصصی و خوشه‌های صنعتی</p> <p>- شناسایی موانع گسترش کسب و کار</p> <p>- بسترسازی برای تشویق و جذب سرمایه‌گذاری خارجی</p> <p>- بسترسازی ایجاد اشتغال به ویژه در مناطق محروم جهت پشرفت و عدالت</p> <p>- گسترش سیاست‌های تشویقی جهت تقویت فرهنگ کارآفرینی</p> <p>- حمایت از مراکز رشد کارآفرینی</p> <p>- تأکید بر سیاست یکپارچه اقتصادی</p> <p>- تأکید بر صنایع تبدیلی و تکمیلی بخش کشاورزی در شهرستان‌های بروجرد، کوهدشت، ازنا و دورد</p>	<p>- بازسازی و نوسازی صنایع</p> <p>- سرمایه‌گذاری در صنایع تبدیلی کشاورزی، کانی غری فلزی</p> <p>- توسعه صنایع پایین دست پتروشیمی و دارویی</p> <p>- دیدگاه بلندمدت به توسعه صنعتی</p> <p>- گسترش کشاورزی زیست فناوریانه</p> <p>- ارتقای مهارت نیروی استانی در بخش کشاورزی</p> <p>- توسعه صنایع با توجه به توان اکولوژی استان</p>	<p>نظام اقتصادی و فعالیت</p>

سیاست فضایی	راهبرد	بعد
<ul style="list-style-type: none"> - تأکید بر صنایع وابسته بخش معدن در شهرستان دوره - توسعه بخش کشاورزی در شهرستان‌های دلفان، سلسله، پلدختر - توسعه مراکز و پارک‌های علم و فناوری - تأکید بر سیاست‌های اقتصاد زیستی 	<ul style="list-style-type: none"> - توسعه انرژی‌های آبی با توجه به منبع عظیم آب - بهره‌گیری از انرژی بادی - ایجاد صنایع پایین‌دستی در بخش پتروشیمی و محصولات دارویی - بهره‌گیری از مزیت‌های همکارانه شهرستان‌ها - گسترش صنایع با تأکید بر مزیت رقابتی - توسعه یکپارچه صنعتی و خدماتی استان با بهره‌گیری از توان صنعتی استان‌های هم‌جوار - توسعه زیرساخت‌های ارتباطی به ویژه در بخش حمل و نقل هوایی- - تلاش برای برندسازی محصولات - گسترش گردشگری ژئوتوریسم 	
<ul style="list-style-type: none"> توسعه پیوندهای ارتباطی با استان اصفهان از طریق خطوط ریلی ساماندهی و توسعه محورهای جاده‌ای در ارتباط با استان‌های خوزستان و کهگیلویه و بویر احمد توسعه محورهای ارتباطی در پهنه‌های جنوبی و غربی استان توسعه پیوندها و ارتباطات هوایی از طریق فرودگاه بین‌المللی شهرکرد توسعه نیروگاه ای تجدیدپذیر (بادی و خورشیدی) بر اساس ظرفیت‌های محیطی استان افزایش مهارت‌های دیجیتالی جمعیت ایجاد زیرساخت‌های فناوری اطلاعات در شهرها و روستاهای محروم استان 	<ul style="list-style-type: none"> - تقویت و توسعه ارتباطات داخلی و بیرونی استان - توسعه زیرساخت‌های تأمین انرژی تجدید پذیر - توسعه زیرساخت‌های فناوری اطلاعات و ارتباطات - توسعه سیستم پراکنده و توزیع شده انرژی - ارتقای عدالت فضایی در دسترسی به زیربناها - توسعه زیربنای اصلی در محورهای گردشگری 	<p>نظام زیربنایی، حمل و نقل و ارتباطات</p>
<ul style="list-style-type: none"> - توسعه نظام تأمین اجتماعی استان - ترویج و اشاعه فرهنگ با ارزش بالای محلی - تقویت مراکز ارائه خدمات اجتماعی و فرهنگی - معرفی جاذبه‌های طبیعی و تاریخی و سیاحتی استان از طریق رسانه‌ها - توسعه آموزش مهارت‌های فنی و حرفه‌ای در راستای مشاغل مورد نیاز - گسترش نظارت بر آسیب‌های اجتماعی و تدوین برنامه متناسب با کاهش آن - ارتقای سطح سرمایه‌های اجتماعی و افزایش عرق ملی در استان - ایجاد شفافیت بیشتر در جهت افزایش اعتماد سازمانی 	<ul style="list-style-type: none"> - توسعه گردشگری - گسترش فرهنگ کار در استان - تقویت و حفظ هویت ایرانی - توسعه و بهبود روابط روستایی - توسعه امکانات و تجهیزات - جلب بیشتر مشارکت مردم - تقویت مشارکت زنان در امور اجتماعی - توسعه و حمایت از احزاب و سازمان‌های مردم‌نهاد - توانمندسازی اقشار آسیب‌پذیر - کنترل و کاهش آسیب‌های اجتماعی 	<p>اجتماعی-فرهنگی</p>
<ul style="list-style-type: none"> - بهره‌مندی از فرصت‌های گردشگری، کشاورزی و ... - افزایش مهارت‌های افراد و برگزاری دوره‌های فنی و حرفه‌ای در زمینه‌های کارآفرینی و مهارت‌های اشتغال و ... 	<ul style="list-style-type: none"> - اشتغال‌زایی - مهارت‌افزایی - گسترش صنایع 	<p>فقر و محرومیت</p>

سیاست فضایی	راهبرد	بعد
<p>- توانمندسازی اقتصادی ساکنین مناطق محروم توسعه صنایع و رشته‌های صنعتی - حمایت و تشویق به تشکیل صندوق‌های اعتباری در سطح محلات - تقویت زیرساخت‌های شهری در تمامی مراکز شهری - ایجاد جاذبه در مناطق مهاجر فرست و ارائه تسهیلات مسکن - ایجاد جاذبه در مبدأ</p>	<p>- تأمین زیرساخت‌ها در نقاط مختلف استان و کاهش نابرابری - پیشگیری از مهاجرت</p>	
<p>- گسترش نهادهای مردم نهاد و دفاتر تسهیل‌گری به منظور ارتقای توانمندی‌های ساکنین - افزایش تاب‌آوری اجتماعی، افزایش مشارکت و اعتماد اجتماعی - توسعه مرکز فنی و حرفه‌ای و توسعه مراکز کارآفرینی - افزایش سطح سواد - ارائه تسهیلات رفاهی و زیربنایی به سکونتگاه‌های غیررسمی - اعمال سیاست‌های تشویقی جهت مقاوم‌سازی مسکن - ایجاد جاذبه در مناطق مهاجر فرست و ارائه تسهیلات به ساکنین - ارائه تسهیلات ویژه به عشایر اسکان یافته در زمینه‌های مسکن و اشتغال - بهره‌گیری از ماشین‌آلات کشاورزی منطبق بر فناوری روز</p>	<p>- تقویت نهادهای اجتماعی و ایجاد ساختارهای مدنی مناسب - افزایش توانمندسازی اجتماعی - اشتغال‌زایی و مهارت افزایی - پذیرش سکونتگاه‌های غیررسمی موجود و ارائه خدمات زیربنایی به محدوده‌های شکل گرفته - کنترل رشد و توسعه بی‌رویه شهر و مدیریت زمین - کاهش نرخ مهاجرت - ساماندهی وضعیت ایلات و عشایر یکجانشین - افزایش بهره‌وری کشاورزی</p>	<p>حاشیه‌نشینی و محلات فرودست شهری</p>
<p>- کاهش نرخ بیکاری و ایجاد فرصت‌های شغلی - دسترسی آسان مردم مناطق محروم به خدمات آموزشی و رفاهی و کمک به پیشرفت و آبادانی مناطق محروم - ارائه تسهیلات کافی به جوانان در زمینه ازدواج و فرزندآوری</p>	<p>- جلوگیری از مهاجرت جمعیت جوان به ویژه در مناطق روستایی و شهرهای کوچک - ارتقاء میزان باروری</p>	<p>جمعیتی</p>
<p>- تأمین نیروی انسانی مورد نیاز آموزش و پرورش استان با استفاده از ظرفیت‌های قانونی مانند افزایش واحدهای دانشگاه فرهنگیان و؛ - تحلیل، بررسی و احصاء علل ترک تحصیل دانش‌آموزان در مناطق حاشیه‌ای و روستاها و انجام اقدامات تمهیدی به منظور کاهش نرخ ترک تحصیل در این مناطق؛ - تمهید و تأمین زیرساخت‌های لازم برای تحقق آموزش مجازی به خصوص در بخش‌های روستایی و عشایری؛ - انجام اقداماتی مانند ارائه فیلم‌های آموزشی آف‌لاین، به کارگیری درس‌نامه‌های متنی و استفاده از ظرفیت‌های رسانه ملی برای ارائه آموزش به دانش‌آموزان؛ - تمهید، بازسازی و نوسازی سازه‌های فرسوده آموزشی در سطح استان و انجام اقدامات لازم در خصوص تأمین فضای آموزشی مورد نیاز با استفاده از</p>	<p>- تأمین نیروی انسانی مطلوب و با کیفیت - کاهش نرخ ترک تحصیل - بهبود وضعیت دسترسی به آموزش مجازی در سطح آموزش عمومی - تمهید، نوسازی و بازسازی بافت فرسوده آموزشی - تأمین فضای آموزشی و افزایش سرانه آن - بهبود وضعیت استخدامی آموزشیاران - رفع موانع قانونی سوادآموزی</p>	<p>تعلیم و تربیت رسمی عمومی و آموزش بزرگسالان</p>

سیاست فضایی	راهبرد	بعد
<p>ظرفیت‌های موجود مانند مجمع خیرین مدرسه‌ساز؛</p> <p>- تأمین فضای آموزشی و افزایش سرانه آن با استفاده از ظرفیت‌های موجود مانند و پیگیری پروژه‌های ناتمام در این عرصه</p> <p>- انجام اقدامات لازم در خصوص صدور مجوز برای تأسیس مدارس غیردولتی با تأکید بر استاندارد بودن ساختمان‌ها</p> <p>- انجام اقدامات لازم در خصوص وضعیت استخدامی آموزشیاران و پرداخت بیمه آن‌ها جهت ایجاد انگیزه در آن‌ها</p> <p>- اصلاح قانون محدودیت سنی سوادآموزان در جهت پوشش حداکثری بی‌سوادان</p>		
<p>- تأمین کمبود هیات علمی در جهت کاهش سرانه نسبت استاد به دانشجو</p> <p>- اصلاح نظام پذیرش دانشجو و جذب متوازن و تقاضامحور دانشجویان در حوزه‌های مختلف علمی مانند فنی مهندسی، علوم انسانی و با هدف کاستن از حجم بالای دانش‌آموختگان و فارغ‌التحصیلان بی‌کار؛</p> <p>- انجام مطالعات آمایشی در سطح آموزش عالی استان و تطابق آموزش‌ها و پژوهش‌های دانشگاهی با نیازها و مزیت‌های استان؛</p> <p>- جهت‌دهی به پژوهش‌های دانشگاهی در جهت رفع مسائل حوزه صنعت و استفاده از خروجی‌های آموزش عالی به عنوان ورودی‌های صنعت</p>	<p>- متناسب‌سازی تراکم دانشجویی</p> <p>- اشتغال‌زایی و مهارت‌افزایی</p> <p>- متناسب‌سازی رشته‌های دانشگاهی با نیازهای زیست‌بوم با استفاده از مطالعات آمایشی</p> <p>- تقویت ارتباط دانشگاه با صنعت</p>	آموزش عالی
<p>- نظارت بر برداشت‌های قانونی از منابع آب</p> <p>- کنترل آب‌های سطحی و سیلاب‌ها</p> <p>- کاهش اثرات مخاطرات محیط‌زیستی در مناطق تحت مدیریت</p> <p>- مدیریت کیفی منابع آب و آلاینده‌های زیستگاه‌های ساحلی</p> <p>- مدیریت هوشمند ریسک و کاهش آسیب‌پذیری در برابر زلزله و سیل</p> <p>- تدوین برنامه و الزام اجرایی برای حفظ جنگل‌ها و مناطق حفاظت‌شده استان</p> <p>- احیاء و حفاظت از تالاب‌ها و تضمین حقایق‌های طبیعت</p> <p>- تعادل‌بخشی بین تعداد دام و ذخایر مرتعی موجود</p> <p>- فرهنگ‌سازی برای کاشت نهال‌های بلوط</p> <p>- فرهنگ‌سازی و بالا بردن میزان جریمه‌ها در جهت حراست از گونه‌های جانوری و حیات‌وحش</p> <p>جلب مشارکت جوامع محلی و تشکل‌های مدنی در حفاظت از محیط‌زیست</p>	<p>- حفظ و احیای جنگل‌ها و مراتع</p> <p>- ایجاد مکانیسم دفع پسماندهای شهری و صنعتی برای ارتقاء زیست‌پذیری</p> <p>- حفاظت محیط‌زیستی اجتماع محور</p> <p>- ایجاد پایداری و تاب‌آوری در برابر مخاطرات</p> <p>- بسترسازی برای توسعه اراضی کشاورزی با توجه به پتانسیل‌های موجود</p>	منابع طبیعی و محیط‌زیست

منابع و مأخذ

۱. اداره کل هواشناسی استان لرستان، <http://www.lorestanmet.ir/>
۲. اداره کل منابع طبیعی و آبخیزداری لرستان، <https://lorestan.frw.ir/>
۳. اداره کل حفاظت محیط‌زیست استان لرستان، <http://www.lorestandoe.ir/>
۴. استانداری استان لرستان، وزارت کشور، <https://www.ostan-lr.ir/>
۵. اطلس مناطق محروم کشور؛ سطح‌بندی و پهنه‌بندی مناطق محروم کشور و مزیت نسبی این مناطق (۱۳۹۶) بنیاد برکت.
۶. ایراندوست، کیومرث (۱۳۸۹) سکونتگاه‌های غیررسمی و اسطوره حاشیه‌نشینی، چاپ دوم، انتشارات سازمان فناوری اطلاعات و ارتباطات شهرداری تهران.
۷. برنامه آمایش استان لرستان، تحلیل اجتماعی و فرهنگی (۱۳۸۷) مهندسین مشاور سبز اندیش پایش، معاونت برنامه‌ریزی استانداری لرستان
۸. برنامه آمایش استان لرستان، تحلیل اجتماعی و فرهنگی (۱۳۸۷) مهندسین مشاور سبز اندیش پایش، معاونت برنامه‌ریزی استانداری لرستان.
۹. برنامه آمایش استان لرستان، تحلیل اقتصادی (۱۳۸۷) مهندسین مشاور سبز اندیش پایش، معاونت برنامه‌ریزی استانداری لرستان.
۱۰. برنامه آمایش استان لرستان، تحلیل ساختار فضایی موجود (۱۳۸۷) مهندسین مشاور سبز اندیش پایش، معاونت برنامه‌ریزی استانداری لرستان.
۱۱. برنامه آمایش استان لرستان، جمع‌بندی و نتیجه‌گیری (۱۳۹۰) مهندسین مشاور سبز اندیش پایش، معاونت برنامه‌ریزی استانداری لرستان.
۱۲. جغرافیای استان لرستان (۱۳۹۹)، جغرافیای استان لرستان، تهران: دفتر تدوین و تألیف کتاب‌های درسی (وزارت آموزش و پرورش).
۱۳. خسروی، کوروش، زیدعلی، معصومه (۱۳۹۸)، پهنه‌بندی پتانسیل‌های توریستی در مناطق شهری استان لرستان با GIS: موانع و راهکارهای توسعه گردشگری، همایش بین‌المللی آرمان‌شهر ایران.
۱۴. خط فقر در ایران در سال ۱۳۹۵ و مروری بر روش محاسبه آن (۱۳۹۷) معاونت پژوهش‌های اقتصادی، مرکز پژوهش‌های مجلس.
۱۵. دفتر تقسیمات کشوری (۱۳۹۸)، نقشه و جدول تقسیمات کشوری ایران، تهران: وزارت کشور.
۱۶. سازمان برنامه و بودجه کشور (۱۳۹۹)، جایگاه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی استان‌های کشور ۱۳۹۸-۱۳۹۴، مرکز آمار ایران، انتشارات: دفتر ریاست، روابط عمومی و همکاری‌های بین‌المللی
۱۷. سازمان برنامه و بودجه کشور (۱۳۹۹)، سالنامه آماری استان لرستان ۱۳۹۸، مرکز آمار ایران، انتشارات: دفتر ریاست، روابط عمومی و همکاری‌های بین‌المللی
۱۸. سازمان برنامه و بودجه کشور (۱۳۹۹)، سالنامه آماری کشور ۱۳۹۷، مرکز آمار ایران، انتشارات: دفتر ریاست، روابط عمومی و همکاری‌های بین‌المللی

۱۹. سازمان جغرافیایی نیروهای مسلح (۱۳۹۷)، اطلس راهنمای استان‌های ایران، تهران: سازمان جغرافیایی نیروهای مسلح (وزارت دفاع و پشتیبانی نیروهای مسلح).
۲۰. سازمان جهاد کشاورزی استان لرستان، <http://www.ajlorestan.ir/>
۲۱. سازمان زمین‌شناسی و اکتشافات معدنی کشور، نقشه راه علوم زمین و معدن استان لرستان، ۱۳۹۵
۲۲. سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی استان لرستان، ۱۳۹۷، برنامه آمایش استان لرستان
۲۳. سازمان نقشه‌برداری کشور (۱۳۹۴)، اطلس نقشه و اطلاعات مکانی (استان لرستان)، تهران: سازمان نقشه‌برداری کشور (سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور).
۲۴. سالنامه آماری کشاورزی استان لرستان ۱۳۹۸-۱۳۹۷
۲۵. سایت شرکت سهامی آب منطقه‌ای استان لرستان، <http://www.lsrw.ir/>
۲۶. سیمای عشایر استان لرستان (۱۳۸۹) اداره مطالعات و برنامه‌ریزی .
۲۷. شرکت آب و فاضلاب لرستان، <https://abfalorestan.ir/>
۲۸. شناسایی مناطق کمتر توسعه‌یافته کشور (۸۶-۱۳۸۵) سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور.
۲۹. شورای اجتماعی کشور (۱۳۹۳)، پیمایش ملی سنجش سرمایه اجتماعی کشور، انتشارات پژوهشگاه فرهنگ هنر و ارتباطات
۳۰. شورای اجتماعی کشور (۱۳۹۵)، پیمایش ملی وضعیت اجتماعی، فرهنگی و اخلاقی ایران، انتشارات پژوهشگاه فرهنگ هنر و ارتباطات
۳۱. شورای عالی انقلاب فرهنگی (۱۳۹۴). ضوابط اجرایی حاکم بر آمایش آموزش عالی در جمهوری اسلامی ایران (مصوبه جلسه ۷۷۶).
۳۲. شورای عالی انقلاب فرهنگی (۱۳۹۴). طرح آمایش آموزش عالی (در چارچوب نقشه جامع علمی کشور).
۳۳. صدیق سروستانی، رحمت اله (۱۳۸۵). آسیب‌شناسی اجتماعی، تهران، انتشارات دانشگاه تهران.
۳۴. طرح توانمندسازی سکونتگاه‌های غیررسمی شهر خرم‌آباد (۱۳۸۷) مهندسین مشاور معماری شهرسازی آمود
۳۵. مرکز آمار ایران (۱۳۵۵)، «نتایج تفصیلی سرشماری عمومی نفوس و مسکن مرکز آمار ایران کل کشور» تهران.
۳۶. مرکز آمار ایران (۱۳۶۵)، «نتایج تفصیلی سرشماری عمومی نفوس و مسکن مرکز آمار ایران کل کشور» تهران.
۳۷. مرکز آمار ایران (۱۳۷۵)، «نتایج تفصیلی سرشماری عمومی نفوس و مسکن مرکز آمار ایران کل کشور» تهران.
۳۸. مرکز آمار ایران (۱۳۸۵)، «نتایج تفصیلی سرشماری عمومی نفوس و مسکن مرکز آمار ایران کل کشور» تهران.
۳۹. مرکز آمار ایران (۱۳۹۰)، «نتایج تفصیلی سرشماری عمومی نفوس و مسکن مرکز آمار ایران کل کشور» تهران.
۴۰. مرکز آمار ایران (۱۳۹۵)، «نتایج تفصیلی سرشماری عمومی نفوس و مسکن مرکز آمار ایران کل کشور» تهران.
۴۱. مرکز آمار ایران (۱۳۹۸). بررسی وضعیت سواد و تحصیل جمعیت زیر ۶ سال و بیشتر بر اساس سرشماری عمومی نفوس و مسکن ۱۳۶۵-۱۳۹۵.
۴۲. مرکز آمار ایران (۱۳۹۸). بررسی وضعیت سواد و تحصیل جمعیت زیر ۶ سال و بیشتر بر اساس سرشماری عمومی نفوس و مسکن ۱۳۶۵-۱۳۹۵.
۴۳. مرکز آمار ایران (۱۳۹۹). گزارش وضعیت اجتماعی و فرهنگی ایران.
۴۴. مرکز بررسی‌های استراتژیک ریاست جمهوری، مسئله شناسی راهبردی توسعه در استان لرستان، ۱۳۹۵

سند راهبردی انقلاب اقتصادی

در تدوین سند راهبردی انقلاب اقتصادی بر اساس آمایش سرزمین، لزوم شناخت اولیه و پایه از مسائل و مشکلات موجود، جهت برنامه‌ریزی‌های نظام مند؛ مبتنی بر پتانسیل‌ها، استعدادها و مزیت‌های اقتصادی، اجتماعی، زیربنایی، محیط زیستی و مدیریتی هر استان، ما را ناگزیر به انجام پژوهش در ۳۱ مجلد و برای هر استان یک جلد مجزا نموده است. امید است که پژوهش راهبردی صورت گرفته زیربنای پیشرفت و رشد اقتصادی هر استان در مراحل بعد قرار گیرد.

۴۵. نگاهی به فقر چندبعدی و بررسی وضعیت آن در ایران (بی تا) دفتر مطالعات رفاه اجتماعی، وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی.

46. Bryman, A. (2007). Barriers to Integrating Quantitative and Qualitative Research. *Journal of Mixed Methods Research*, 1, 8-14.
47. Corbin, J., Strauss, A. (2008). *Basics of qualitative research: Techniques and procedures for developing grounded theory* (3rd ed.). Thousand Oaks, CA: Sage.
48. Creswell, J.W. (1994) *Research Design: Qualitative & Quantitative Approaches*, London: SAGE Publications.
49. Hanson, W. E., Creswell, J. W., Clark, V. L. P., Petska, K. S., Creswell, J. D. (2005). Mixed methods research designs in counseling psychology. *Journal of counseling psychology*, 52(2), 224.
50. Johnson, R., Onwuegbuzie, A. (2004). Mixed methods research: A research paradigm whose time has come. *Educational Researcher*, 33, 14-12.
51. Johnson, R., Onwuegbuzie, A., Turner, L. (2007). Toward a Definition of Mixed Methods Research. *Journal of Mixed Methods Research*, 1, 112-21.
52. *Persian Gulf Studies*. (2019). *Strategy and Geopolitics of the Persian Gulf*, Tehran: University of Tehran
53. Reinharz, S. (1 992). *Feminist Methods in Social Research*. New York: Oxford University Press.
54. *The Encyclopedia of The Middle East*. (2020). *The Encyclopedia of The Middle East and North Africa*, London: Routledge